HISTORIA ECCLESIASTICA VETERIS TESTAMENTI,

IN REM

THEOLOGIÆ CANDIDATORUM

PER SEX MUNDI ÆTATES AB ORBE condito ad Natale usque JESU CHRISTI, Servatoris Nostri, continenti ordine producta, variisque Colloquiis digesta:

VBI RES PRÆCIPUÆ QUÆ VEL AD Historiam Sacram & ejus Chronologiam, Legem, ac Disciplinam Hebræorum spectant, vel quæ ad Prophetarum Gesta, Vaticinia in JESU CHRISTO ad amussim impleta, & ad Divinam Sacrorum Librorum, quibus continetur Historia Veteris Testamenti, Auctoritatem attinent, per breves Interrogationes & Responsiones perstringuntur, & in præclaro ordine collocantur.

OPUS IN TRES TOMOS DISTRIBUTUM.

Sanctissimo Domino Pontif. Max.

BENEDICTO XIII.

Nuncupatum;

AUCTORE

FR. IGNATIO HYACINTHO AMAT DE GRAVESON

Sacræ Facultatis Parisiensis Doctore, & Collegii Casanatensis Theologo, Sacri Ordinis Prædicatorum.

TOMUS SECUNDUS.

CUM SACRÆ CÆSAREÆ MAJESTATIS PRIVILEGIO ET CUM PERMISSU SUPERIORUM.

Augustæ Vindelicorum & Græcii,

SUMPTIBUS PHILIPPI, AC MARTINI VEITH, ET JOANNIS FRATRIS HÆREDUM

ANNO M DCC XXVIII.

INDEX
COLLOQUIORUM,

Quæ in hocce secundo Tomo continentur.

Colloquia in Historiam Tertiæ Mundi Ætatis.

Colloquia in Historiam Quartæ Mundi Ætatis.

HISTO-

HISTORIA ECCLESIASTICA VETERIS TESTAMENTI,

SEU

TERTIÆ MUNDI ÆTATIS.

Quæ incipit à vocatione Abrahami, *& protenditur usque ad ingressum Populi Israëlitici in Ægyptum.*

HISTORIAM Ecclesiasticam Veteris Testamenti ab *Adamo*, primo omnium hominum parente, usque ad vocationem *Abrahami*, hactenùs, benè fortunante Deo, perduximus, ac tantam, sivè tempore universalis Diluvii, sivè post reparatum à tribus filiis *Noemi* genus humanum, aquis Diluvii penè extinctum, ostendimus, fuisse malitiam hominum, in omnia flagitiorum genera ruentium, ut indè proclive sit judicare, Deum his temporibus permisisse tot nefanda hominum scelera, ut palàm fieret, quàm necessaria esset Incarnatio Unigeniti Filii sui, quem, ceù Messiam, Mundique Liberatorem, missurum se promiserat *Adamo*, dùm, post illius peccatum, statim serpenti, qui *Evam* seduxerat, imprecatus est his verbis: *Ipsa conteret caput tuum*, id est, Messias, qui ex fæmina nasciturus est, quemque præfixo tempore mittam, conteret caput tuum. At, ineunte tertiâ Mundi Ætate, quæ incipit à vocatione Patriarchæ *Abrahami*, & cujus historiam describere in præsentia aggredimur, voluit Deus hanc suam de mittendo Liberatore, seu Messiâ, promissionem, factam Adamo, evidentiùs declarare, gentemque sibi specialitèr elegit, è quâ verus Messias, Jesus Christus Dominus noster, carnem humanam induens, in lucem proditurus erat, & generi humano, primigeniâ protoparentis labe perdito, salutem allaturus. Nonnullos igitur homines Deus, summa cujus bonitas prævalet hominum nequitiæ, sub initium tertiæ Mundi Ætatis, in tantâ ubique inundantium malorum colluvie, puros & illibatos servavit sibi, & inter cæteros *Abrahamum*, ex familiâ *Semi*, filii *Noemi*, oriundum, elegit, ut esset pater credentium, & caput numerosæ gentis, quæ ex eo oritura erat, cuique Deus Leges, Ritus, Sacrificia, aliaque id genus præscribere debebat, quibus Jesus Christus Dominus noster, verus à Deo promissus Messias, dignitas ejus, opera, vita, doctrina, & mors prænunciarentur, atque sub variarum figurarum, typorum, atque signorum involucris significarentur, ita ut hæc gens, à Deo electa, & cujus caput erat *Abrahamus*, dùm eum speraret & expectaret promissum à Deo Salvatorem, eâdem spe & expectatione totum impleret Orbem, & huic excipiendo homines aliquandò benè præparati essent, sicut elegantèr disserit *Eusebius*, Episcopus Cæsariensis, Lib. I. *Historiæ Ecclesiasticæ*, cap. 2. juxtà Editionem Valesianam, sed præci-

præcipuè in Proœmio Lib. VIII. *De Demonstratione Evangelica.* Hanc autem tertiæ Mundi Ætatis Historiam tribus Colloquiis, ne à præscriptâ nobis methodo recedamus, absolvemus. In primo Colloquio attingemus, breviter tamen, singula, quæ attinent ad sacram tertiæ Mundi Ætatis Historiam, inferemusque etiam compendiosam narrationem quarundam rerum exoticarum, quæ, licèt ad variarum Nationum profanas Historias spectent, nihilosecius intelligentiæ Historiæ Sacræ haud parum subservire, eique aliquid luminis affundere possunt. In altero Colloquio proponemus dubia, quæ circà Historiam tertiæ Mundi Ætatis, tam Theologi, quàm Scripturæ Sacræ Interpretes movere solent, eaque diluemus. In postremo Colloquio, præcipua Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis gesta, & Scripta, quæ vel Jesum Christum, verum Messiam, adumbrarunt, vel venturum vaticinantur, perstringemus, atque accuratiorem in purandis eorum annis Chronologiam stabilire satagemus.

COLLOQUIUM PRIMUM.

In quo attinguntur singula, quæ vel ad Sacram tertiæ Mundi Ætatis Historiam pertinent, vel clariori ejus intelligentiæ inservire possunt.

DISCIPULUS. RES, quas *Abrahamus* præclarè gessit à tempore, quo ex *Ur* Chaldæorum vocatus est à Deo usque ad sacrificium, quo, ad obediendum Deo, voluit dilectissimum filium suum *Isaacum* mactare, abundè in tertio nostro Colloquio in Historiam secundæ Mundi Ætatis retulisti, quas quidem ut agnoscas memoriæ meæ adhùc infixas hærere, eas nunc paucis verbis complectar. *Abrahamum* itaque Deus vocavit ex *Ur* Chaldæorum, Gente Idololatrâ ut eum constitueret caput Gentis, quam in populum fidelem & peculiarem sibi selegerat. *Abrahamo* promisit Deus, nasciturum ex semine ejus Messiam, seque ei daturum Terram Chanaan, in quam *Abrahamus*, protinùs Deo obtemperans, relictâ Charane & cognatione suâ, venit cum *Sara*, uxore suâ, & cum *Lotho*, fratris sui filio. In hac Terra Chanaan, tanquam peregrinus, sub Tabernaculis habitavit *Abrahamus*, & ex ea, propter grassantem famem exire coactus, venit in Ægyptum, ubi *Saram*, uxorem, ut periclitanti vitæ suæ consuleret, vocavit sororem suam, quam in domum Regis sublatam, lætus postea accepit. Ex Ægypto egressus *Abrahamus* cum uxore sua *Sara*; multis locupletatus divitiis, sese in Terram Chanaan recepit. Sed cùm hæc Regio multo pecori alendo haud sufficeret, *Lothus*, à parruo suo *Abrahamo* divulsus, sedes suas in urbe Sodomâ fixit, quâ direptâ à Rege *Codorlahomore*, cùm & ipse *Lothus* in hac urbis Sodomæ direptione fuisset abductus captivus, confestim *Abrahamus*, trecentis & octodecim armatis servis suis, *Lothum* nepotem suum, urbisque hujus direptæ populum pristinam in libertatem vindicavit. Redeunti *Abrahamo* à cæde Regis *Codorlahomor*, occurrit *Melchisedechus*, Sacerdos, qui ei benedixit. Urbem Sodomam, ob nefandissimam & præposteram suorum incolarum libidinem, igne cælesti consumpsit Deus, ex quo incendio solus *Lothus* ab Angelo ereptus est cum uxore & utrâque filiâ; at *Lothi* uxor, cùm post se, contra divinum mandatum, muliebri fortassis curiositate, respectasset, in statuam salis actutùm versa est. *Abrahamus* ex *Agare*, ancillâ suâ, quam uxorem duxerat, filium suscepit *Ismaelem*, quem, licèt primogenitum, unà cum *Agare*, matre, domo suâ, jussu Dei, expulit *Abrahamus*, postquam *Sara*, altera ipsius conjux, jam in effæta ætate peperisset, juxta divinas promissiones, *Isaacum*, in quo benedicendæ erant omnes Gentes, quia ex *Isaaci* stirpe nasciturus erat Messias. Cùm autem jam adolevisset *Isaacus*, volens Deus fidem & obedientiam *Abrahami* toto Orbe illustrem reddere, præcepit huic Patriarchæ, ut eum, quem in deliciis, & in oculis habebat, filium suum *Isaacum* suis ipse manibus mactaret. Deo itaque imperanti, abjectâ omni morâ, *Abrahamus*, post homines natos obedientissimus, filium suum *Isaacum* immolandum obtulit; illum tamen non mactavit, quia Deus ipse, qui jusserat mactandum, patris fidem explorans, prohibuit per Angelum ne faceret. Hæ sunt in summa res ab *Abrahamo* præclarè gestæ, quas in tertio Colloquio in Historiam secundæ Mundi Ætatis latè exposuisti, quasque ipse compendiosâ narratione hìc perstrinxi, ut intelligas, eorum, quæ hactenùs in nostris Colloquiis de Sacra Historia narrasti, notitiam adhùc memoriæ meæ tenaciter inhærere. Sed age nunc, si placet, & percense cætera, quæ *Abrahamus*, post illud sacrificium, quo, parens divino præcepto, filium suum *Isaacum* mactare voluit, gessit usque ad suum obitum.

MAGI-

MAGISTER. Priusquàm de aliis *Abrahami* gestis usque ad ipsius obitum sermonem instituamus, præstat ut observes, sacrificium istud, quod Deus, ad explorandam fidem *Abrahami*, jussit, ut sibi ab illo Patriarcha per mactationem filii *Isaaci* offerretur, fuisse in Populo Dei insolitum, & apud Barbaros dumtaxàt Populos, atque Ethnicos postea usurpatum, sicut memini me jam in præcedentibus nostris Colloquiis observasse. At, certum est, sacrificia vel ex animalibus, vel ex frugibus terræ, fuisse ab exordio Mundi Deo à Patriarchis oblata, ut liquidò constat ex sacrificiis *Abelis*, & *Caini*, huncque morem ejusmodi sacrificia Deo offerendi non solùm ad Patriarchas primæ & secundæ Ætatis fuisse propagatam; sed etiam ubique terrarum ad Christi Domini usque adventum obtinuisse. Ex quo facilè intelligere potes, quam horrenda sit & planè prodigiosa quorumdam prophanorum hominum, seu incredulorum, & Atheorum cæcitas, qui in his sacrificiis semper Deo oblatis, sive in illo religioso cultu, qui ab omnibus hominibus ubique terrarum ab ipso Mundi exordio fuit omni ævo exhibitus Deo, pertinaciâ plusquam adamantinâ detrectant agnoscere invictum argumentum existentiæ Dei, cui Mundus iste originem suam debeat, & à quo administretur & regatur. Nam, ut obitèr dicam, undè, quæso, tam constans, tamque omnium hominum animis altè insidens de Deo per sacrificia colendo (si Deus nullus sit) opinio atque sententia? Et undè etiam tanta paucis Atheis (sicut ipsis videtur) sapientia, ut id ipsi videant, quod, à nulla Gente, nullo Populo, deprehensum atque animadversum fuit; immò quod ab omnibus tanquam impium & execrandum, constantèr & universalitèr fuit rejectum? Sed missis illis miseris Atheis, qui veritati de existentia Dei, quæ in sacrificiis Deo ab exordio Mundi oblatis radiis solaribus clarior apparet, perfidum pectus, mentemque pertinacitèr occludunt; prosequamur nunc cætera *Abrahami* præclarè gesta usque ad ipsius obitum. *Sara*, uxor *Abrahami*, annos nata centum viginti septem, diem ultimum clausit in civitate Arbee, quæ est *Hebron* in Terra Chananæa, ad cujus sepulturam *Abrahamus*, postquam ei peremtasset, duplicem speluncam ab *Ephrone* Hethæo, filio *Seor*, quadringentis siclis emit, ibique sepulta fuit *Sara*, quæ, ut obitèr dicam, typum gessit B. Mariæ Virginis. *Sara* quippè, admirabili fide prædita, peperit *Isaacum*, in quo Deus omnibus Gentibus benedicere debebat, juxta promissionem, quam Deus fecit *Abrahamo*, Genesis cap. 17. v. 15. & 16. ei dicens: *Sarai, uxorem tuam, non vocabis Sarai, sed Saram, & benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum, eritque in Nationes, & Reges populorum orientur ex eò.* Præterea, *Sara* passa est gravia incommoda ab *Agare*, ancillâ suâ, quam *Abrahamus* decennio postquàm in Terra Chananæa suum domicilium posuisset, uxorem duxit, quæque fuit mater *Ismaelis*: Quæ omnia perfectè præfigurarunt Beatam *Mariam* Virginem, quæ eximiâ fide donata, omnique gratiarum genere cumulata; Mater fuit simul & Virgo, atque Jesum Christum, verum Messiam à Deo promissum, & in *Isaaco*, filio *Saræ*, adumbratum, peperit, & gaudium suo partu attulit universo mundo. Deindè, sicut *Isaacum*, filium *Saræ*, exagitavit *Ismael*, filius *Agaris*; ita Jesum Christum, Filium B. *Mariæ* Virginis, persecuti sunt Judæi, filii Synagogæ, cujus typum gessit *Agar*, mater *Ismaelis*. Postremò, quemadmodùm *Agar*, ejusque filius *Ismael*, fuerunt, jubente Deo, ex ædibus *Abrahami* expulsi; ita Synagoga fuit à Deo rejecta ac penitùs repudiata; & filii Synagogæ, seu Judæi, ab Ecclesia Jesu Christi, quem ceu verum Messiam agnoscere renuerunt, extorres facti sunt, & per universum Orbem dispersi, miseriis & calamitatibus oppressi, laribus & patrio solo profligati, Republicâ & propria Civitate Hierusalem privati, sine Rege, sine Duce, sine Templo, sine Sacerdote, atque omnibus Nationibus exosi, miseram servitutem servire coguntur.

D. Quandò quidèm de *Sara* uxore *Abrahami*, sermonem jam facere cœpisti, vellem in primis scire, an *Abrahamus*, dùm in Ægypti finibus versaretur, *Saram*, uxorem suam, quam, ut anteà dixisti, ob eximiam ejus pulchritudinem, *Pharao*, Ægyptiorum Rex, rapuerat, ut ea impudicè frueretur, intactam ab eodem receperit, aut vitiatam? Caussam ea de re dubitandi ingerit mihi altum silentium Sacri Scriptoris *Moysis*, qui cap. 12. Libri Genesis narrans historiam prioris raptûs *Saræ* à *Pharaone*, Rege Ægypti, nè unum quidem profert verbum, ex quo colligi possit, *Abrahamum* recepisse ab illo *Pharaone* illibatam uxorem suam *Saram*, quam ille Rex, impotenti libidine flagrans, rapuerat; cùm tamen idem Sacer Scriptor *Moyses*

cap. 20. Libri Geneseos describens historiam posterioris raptùs *Saræ* ab *Abimelecho*, Rege Palestinorum, seu Geraritarum, disertè dicat, *Saram* non fuisse violatam, seu vitiatam à Rege *Abimelecho*. Sic enim scribit *Moyses* vers. 4. capitis citati: *Abimelech verò non tetigerat eam*, id est, *Saram*. Hunc igitur nodum, si placet, dissolve.

M. *Saram*, conjugem *Abrahami*, non fuisse pollutam à Rege *Pharaone* (commune id & appellativum Regum Ægypti nomen erat) constans est ac perpetua omnium sententia; idque sacra hujus loci historia satis evidenter declarat, quippè quæ docet, hunc *Pharaonem* fuisse, ob raptum *Saræ*, multis plagis, tàm ei, quàm toti illius familiæ inflictis, à Deo flagellatum, non aliâ sanè ratione, quam ut ille Rex, divinis flagellis castigatus, a *Saræ* congressu, cujus potiundæ inflammatus cupidine erat, deterreretur. Vehemens enim corporis dolor, ut experientiâ sat superque notum est, omnem sensuum ardentissimæ libidinis restringit, ab irrationali & effræni coërcet impetu, cohibet incontinentem mentem, sistit concupiscentiam indomitam, refrænatque lascivientis furoris insaniam. Sic Deus per illas pœnas Regi *Pharaoni* immissas periclitanti *Saræ* pudicitiæ consuluit. In hac ratione potissimùm acquiescit *S. Augustinus*. Accedit prætereà altera ratio, quam suppeditat Regis hujus *Pharaonis* cum *Abrahamo* expostulatio, eum sic alloquentis: *Quam ob causam dixisti*, Saram *esse sororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem?* Quibus verbis apertè quidem innuit Rex *Pharao*, se voluisse *Saram* accipere in uxorem, sed fatetur tamen, se necdùm eam accepisse, quia, sicut optimè observat *S.Hieronymus* in Traditionibus Hebraicis in Genesim, *quæcumque mulierum, juxtà Librum Esther, placuisset Regi apud Veteres, sex mensibus ungebatur oleo myrtino, & sex mensibus in pigmentis variis erat, & curationibus fæminarum, & tùm demùm ingrediebatur ad Regem. Atque ita potest fieri, ut Sara, postquàm placuerat Regi, dùm per annum ejus ad Regem præparatur introitus, & Abrahæ Pharao multa donaverit, & Pharao posteà sit percussus à Deo, illâ adhuc intactâ ab ejus concubitu permanente.* Hactenùs Sanctus *Hieronymus*, cujus rationem dilati congressus *Saræ* cum Rege *Pharaone* suo calculo approbat *S. Augustinus*, Quæstione XXVI. in Genesim, & in Libro *De octo Dulcitii Quæstionibus*, Quæstione VII. Sed, inquis, eccur igitur *Moyses* cap. 12. Libri Geneseos non explicate dicit, *Saram* non fuisse vitiatam à Rege *Pharaone*, cùm tamen cap. 20. ejusdem Libri exertè dicat, *Saram* in consimili casu non fuisse pollutam à Rege *Abimelecho?* Huic quæstioni respondet *Theodoretus* quæst. LXXII. in Genesim: *Manifestum est*, inquit, *cùm primùm Sara rapta est à Pharaone, Deum ægrotatione quâdam, quasi vinculo quodam, eum obligasse, ne Saram violaret. Ægrotatio enim appetitionem Regis hebetavit, & venator intrà retia sua captam habens feram, quam maximè optabat, prædâ tamen frui non potuit. Sed quærendum est, cur Saram non fuisse tactam à Rege* (scilicet Pharaone) *hoc loco scriptum non fuerit, quemadmodum infrà scriptum est* (seu cap. 20. Lib. Gen.) *cùm eadem* (id est, Sara) *posteà à Rege Abimelecho accepta esset? Verùm Sara per id temporis* (id est, quandò rapta fuit à Rege Abimelecho) *paritura erat Isaac. Ne igitur suspectum illud semen esset, ibi scriptum est, Saram servatam fuisse à Deo, ne ab Abimelecho pollueretur.* Hæc *Theodoretus*.

D. In historia de sepultura *Saræ*, offendi in Scriptura Sacra Antilogiam, seu contradictionem, quæ, ut candidè fatear, multum mihi exhibet negotii, cuique solvendæ imparem me esse ultrò profiteor. *Moyses* quippè cap. 23. Libri Geneseos, ait, *Abrahamum* ad sepeliendam uxorem suam *Saram* emisse in Hebron sepulchrum ab *Ephrone*, Hethæo, filio *Seor*. At in Librum Actuum Apostolorum cap. 7. legitur, sepulchrum, quod emit *Abrahamus*, non fuisse positum in Hebron, sed in Sichem; illudque sepulchrum emisse Abrahamum non ab *Ephrone* Hethæo, filio *Seor*, sed à filiis *Emor*, filii *Sichem*. Sic enim S. *Lucas*, loco mox laudato inducit S. *Stephanum* loquentem Judæis: *Et translati sunt in Sichem* (id est, duodecim Patriarchæ filii *Jacob*) *& positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor, filii Sichem.* Modum itaque hanc Antilogiam conciliandi obsecro te ut mihi aperire non graveris.

M. Ad hunc intricatum nodum dissolvendum varios cuneos adhibere solent Scripturæ Sacræ Interpretes, quos inter nonnulli volunt, locum illum cap. 7. Actuum Apostolorum, ubi sic scriptum est: *Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor, filii Sichem*, interpolatum, seu depravatum esse, sicque

ficque restituendam esse genuinam illius loci lectionem : *Et translati sunt in Sichem , & positi sunt in sepulchro , quod emit Jacob pretio argenti à filiis Hemor , patris Sichem.* Verùm , ut cordatè fatear, hæc quorumdam Criticorum non mihi probatur opinio. Nam , prætèr quàm quòd in vocibus adeò dissimilibus, nulla ex parte Typographorum fingi potest depravationis occasio , certum est , omnia Exemplaria sacri Libri Actuum Apostolorum , cùm Græca, tùm Latina ab ipsis Apostolorum temporibus, ad hanc usque ætatem nostram jugitèr eandem retinuisse lectionem , & S. *Hieronymum* , aliosque Patres , & Scriptores Ecclesiasticos nunquam suspicatos esse , ejusmodi locum sub mendo cubare, quamvis in eo dilucidando diù multumque insudarint. Cùm igitur universa Scripturæ Sacræ Exemplaria mirificè consentiant , nemo citrà temeritatem locum illum vitiatum esse causari potest. Rejectâ itaque hac paucorum Criticorum subleftâ admodum ac jejunâ conjecturâ, missisque aliorum interpretationibus ; perplacet mihi expositio *Venerabilis Bedæ*, qui Comment. in cap. 7. Libri Actuum Apostolorum rem acu tetigisse mihi videtur , dùm hunc nodum sic solvit: *Docet Genesis, Abraham ab Ephron filio Seor Hethæi in Cariatarbe locum sepulchri quadringentis argenteis siclis emisse , in quo Abraham, Isaac , & Jacob , & Adam protoplastus sepulti ; itemque Jacob , de Mesopotamia reversum , juxtà urbem Sichem, partem agri, quo tabernacula tenderet , ab Hemor, patre Sichem, datis centum agnis accepisse. Non emit ergò Abraham sepulchrum ab Hemor , Sichemitâ , sed ab Ephron , Hethæo , in quo duodecim Patriarchæ* (seu filii Jacobi) *non sunt sepulti, sed in Sichem, ut diximus. Verùm B. Stephanus vulgò loquens , vulgi magis in dicendo sequitur opiniones. Duas enim paritèr narrationes conjungens, non tam ordinem circumstantiis historiæ, quàm causam, de qua agebatur, intendit. Qui enim insimulabatur adversùs Locum sanctum , & Legem docuisse, pergit ostendere , quomodò Jesus Christus ex Lege monstretur esse promissus , & quòd ipsi nec tunc Moysi , nec Domino servire maluerint. Hæc, ut potui , dixi , non præjudicans sententiæ meliori, si adsit. Porrò, quod dicitur: A filiis Hemor , filii Sichem: In Græco Exemplari scriptum est : A filiis Hemor , qui fuit in Sichem: Quod Genesis Historiæ magis concordare videtur ; tametsi fieri potuerit , ut idem Hemor patrem & filium Sichem nomine haberet.* Hactenùs Venerabilis *Beda*, cujus hac in re *Moysem* cum S. *Stephano* conciliandi modus planior ac expeditior videtur *Rabano*, *Estio*, *Melchiori Cano* , *Emmanueli Sa* , *Salino* , aliisque doctissimis Scripturæ Sacræ Interpretibus, quibus ipse assentior.

D. Sed dicas , quæso , quî potuerit *Abrahamus* absque simoniæ peccato emere ab *Ephrone* duplicem speluncam in sepulturam *Saræ* , cùm certum sit, jus sepulturæ rebus spiritualibus esse annexum? Emere autem aut vendere aliquid spiritualibus annexum , constans est omnium Theologorum sententia esse illicitum , & simoniæ vitio non carere. Peccavit igitur *Abrahamus*, emendo ab *Ephrone* duplicem speluncam in sepulturàm *Saræ*.

M. *Abrahamum* in emptione duplicis speluncæ in sepulturam *Saræ* à simoniæ labe purgant sancti Patres, quos inter unum , instàr omnium , laudabo *S. Thomam* , Doctorem Angelicum, qui 2ª. 2ª. Quæst. C. Art. IV. ad 3. hæc scribit : *Dicendum , quòd spelunca duplex , quam Abraham emit in sepulturam , non habetur quòd erat consecrata ad sepeliendum, & ideò licebat Abrahæ terram illam emere ad usum sepulturæ , ut ibi institueret sepulchrum ; sicut etiam nunc liceret emere aliquem agrum communem ad instituendum ibi cæmeterium , vel etiam Ecclesiam. Tamen quia apud Gentiles , loca sepulturæ deputata, religiosa reputabantur, si Ephron pro loco sepulturæ intendit pretium accipere , peccavit vendens , licèt Abraham non peccaverit emens , quia non intendebat emere nisi terram communem. Licet enim etiamnunc terram , ubi quondàm fuit Ecclesia , vendere aut emere in casu necessitatis , sicut & de materia sacrorum vasorum dictum est. Vel excusatur Abraham , quia in hoc redemit suam vexationem. Quamvis enim Ephron gratis ei sepulturam offeret ; perpendit tamen Abrahàm , quod gratis recipere sine ejus offensâ non posset.* Hæc S. *Thomas*, qui *Abrahamum* in emptione duplicis speluncæ in sepulturam *Saræ* egregiè vindicat. Cæterum , debes hîc obitèr advertere, *Saram*, plenam dierum, virtutum , bonorumque operum ex hac vita ad Deum migrasse, ac subindè nullam prorsùs fidem habendam esse quibusdam Rabbinis , qui, mentem habentes pastam chymæris , ridiculè fingunt, dæmonem sub humana specie apparuisse *Saræ* , eique nunciasse,

quemadmodùm Abrahamus pararet immolare filium suum *Isaacum.* Quo infausto insperatoque nuncio, dictitant illi Rabbini, adeò consternatam animo fuisse *Saram*, ut mox, præ doloris magnitudine, fatiscens, planèque deficiens, vitam cum morte commutarit. Hanc puram putamque Rabbinorum fabulam esse pluribus momentis evinco. Primò, quia Scripturæ Sacræ omninò refragatur. Nam *Moyses*, peracto sacrificio Arietis, quem in locum filii sui *Isaaci* suffecit & immolavit *Abrahamus*, narrat, hunc Patriarcham reversum esse Bersabee, atque ibidem habitasse: At, *Sara*, ut ait idem sacer scriptor *Moyses*, mortua & sepulta est in Hebron. Abrahamus igitur Bersabee aliquandiù commoratus est, & indè remigravit in urbem Hebron. Præterea, juxtà probabiliorem cùm *Iosephi*, Hebræi, tùm peritiorum Scripturæ Sacræ Interpretum sententiam, *Isaacus* attigerat annum ætatis suæ vigesimum quintum, quandò pater ipsius *Abrahamus* eum immolare voluit: Cui sententiæ illud consequens est, fuisse tunc *Abrahamum* centum & viginti quinque annorum; genuit siquidem *Isaacum*, cùm jam centenarius esset, Consequens etiam illud est, *Saram*, tempore, quo *Abrahamus* filium suum mactare voluit, non solùm fuisse adhùc in vivis, sed etiam duodecim annis superstitem permansisse, quia *Sara* peperit *Isaacum* cùm esset nonagenaria, & obiit annos nata centum viginti septem, sicut legitur Genesis cap. 23. Non desunt etiam aliqui Scriptores, qui pertendunt, *Isaacum* attigisse dumtaxàt annum decimum, aut duodecimum ætatis suæ, quandò pater ipsius *Abrahamus* illum voluit Deo in sacrificium offerre. Ex qua sententia sequitur, *Saram* longè plures quam duodecim annos, post *Isaaci*, filii sui, sacrificium vixisse. Sed, ut ingenuè dicam, hæc mihi non probatur illorum Scriptorum sententia, quia *Moyses* disertè asserit, *Abrahamum* imposuisse humeris *Isaaci*, portanda ligna in holocaustum necessaria, cui sanè ferendo oneri impar fuisset tàm tenera ætas, præsertim verò in ascensu montis arduo & laborioso. Tertiò, sanctus *Joannes Chrysostomus* Homiliâ de *S. Job*, & *Abraham* censet, *Saram* omninò nescivisse Dei præceptum, datum *Abrahamo*, de immolando *Isaaco.* Quod quidèm ità contigisse non solùm ex narratione Mosaïca evincitur, verùm etiam quia credibile est, noluisse *Abrahamum* hoc Dei præceptum communicare cum conjuge suâ *Sarâ*, tùm ne illam incredibili dolore afficeret, tùm etiam, ne propter acerbissimum dolorem, quo *Sara* fuisset perculsa, vehementiùs ipse in immolatione filii sui *Isaaci* fuisset animo perturbatus, ac subinde non ita prompte, ut par erat, nec tàm alacriter Dei Mandatum exequererur. Denique, S. *Augustinus* lib. 16. *De Civitate Dei* cap. 33. ait: *Isaacum* iniisse matrimonium cum *Rebecca*, anno ætatis suæ quadragesimo, videlicet anno patris sui Abrahami centesimo quadragesimo: post mortem verò matris suæ *Saræ* triennio. Cùm igitur *Isaacus* anno, quo ipsius pater *Abrahamus* eum Deo offerre in sacrificium voluit, jam attigisset, juxtà probabiliorem sententiam, annum ætatis suæ vigesimum quintum, & *Rebeccam* anno ætatis suæ quadragesimo, hoc est, triennio post obitum matris suæ *Saræ*, uxorem duxerit, manifestò sequitur, *Saram*, post annum, quo *Abrahamus* filium suum *Isaacum* mactare voluit, vixisse adhuc duodecim annos. Quod autem *Isaacus* anno ætatis suæ quadragesimo *Rebeccam* uxorem duxerit, apertè testatur Scriptura Sacra cap. 25. lib. Genesis, his verbis: *Abraham genuit Isaac, qui, cùm quadraginta esset annorum, duxit uxorem Rebeccam, filiam Bathuelis, Syri de Mesopotamia, sororem Laban.* Facessant itaque Hebræi, qui commenris, ac fabulis malè consarcinatis delectati, fingunt, *Saram*, audito nuncio de immolando filio *Isaaco*, protinùs, instar *Niobes*, exanimem factam, obriguisse, attonitam obmutuisse, atque ex nimio dolore fuisse extinctam. *Credat hoc Judæus Appella.*

D. Nunc scio, *Isaacum* anno quadragesimo ætatis suæ, & triennio post obitum matris suæ *Saræ*, nuptias cum *Rebecca*, filiâ *Bathuelis*, conjunxisse. Sed dicas modò, obsecro te, quo pacto, & quibus auspiciis *Abrahamus*, pater *Isaaci*, ejusmodi nuptias conciliaverit?

M. *Abrahamus*, cui filius *Isaacus* delectum uxoris concesserat, usus est operâ spectatæ fidei famuli, senioris domus suæ (quem multi Scripturæ Sacræ Interpretes autumant, fuisse *Eliezerem Damascum*, qui præerat familiæ *Abrahami*, & de quo fit mentio cap. 15. lib. Geneseos) huic, inquam, famulo, sed priùs sanctissimo jurejurando obstricto, delegavit hanc Provinciam, ut omnium maximè seriam. Sed quia nole-

nolebat *Abrahamus* uxorem dare filio suo *Isaaco*, quæ esset è Gente Chananæâ, quam sciebat esse à Deo reprobatam, ideò jussit famulo suo, ut iret in Mesopotamiam, ibique selectam ex ipsius cognatione puellam sponsam festinantèr adduceret ad *Isaacum*, in Terra Chanaan habitantem. Has porrò nuptias non aliis auspiciis quàm æterni Numinis conciliavit *Abrahamus*. Sic enim famulo suo cap. 24. lib. Genesis loquitur: *Dominus cæli & terræ, qui tulit me domo patris mei, & de terra nativitatis meæ, qui locutus est mihi, & juravit mihi, dicens: Semini tuo dabo terram hanc, ipse mittet Angelum coram te, & accipiés indè uxorem filio meo.* Profectus famulus, statim ac ad locum, quò tendebat, pervenisset, oravit juxta puteum, & ad benè fortunandas nuptias imploravit misericordiam Dei, qui auctor est ac prosperator omnis conjugii. Ubi votis ex animi sententia respondissent omnia, prostratus in terram adoravit Dominum, egitque gratias, quòd, illo prosperante, res, ut optaverat, lætum ac felilicem habuisset exitum. Propositis sibi nuptiis assensum præbuit *Rebecca*, seseque ad iter accinxit ex consensu parentum, qui filiæ omnia fausta omina apprecantes dixerunt: *A Domino egressus est sermo, non possumus extrà placitum ejus quidquam aliud loqui tecum*, sicut legitur Genesis cap. 24. v. 50. Igitur *Rebecca*, aliæque puellæ honorariæ, quæ ei inserviebant, camelis insidentes, secutæ sunt famulum Abrahami, qui, ut inquit Scriptura Sacra loco mox à me laudato, *festinus revertebatur ad Dominum suum.* Contigit autem, ut *Isaacus* obviam iret *Rebeccæ*, sponsæ suæ, quem cùm vidisset *Rebecca*, & certò accepisset, eum esse *Isaacum* paratum sibi sponsum, è camelo, nullâ interposita morâ, desiliit, honoris sponso deferendi gratiâ, & *accepit citò pallium, & operuit se*, honestatis, & pudoris causâ, more matronarum, & fœminarum Arabiæ ac Mesopotamiæ, quibus solemne fuisse vultum velo obtegere testatur *S. Hieronymus* Comment. in cap. 3. *Isaiæ.* Adventantem *Rebeccam*, conjugem suam, *Isaacus* peramenter excepit, salutavit, complexus est, eamque introduxit in tabernaculum matris suæ *Saræ.* Neuter alterum hactenùs viderat, & tamen inter eos vehemens & constans amor fuit, adeò ut *Isaacus* oblivisceretur mæroris, quem ex obitu matris conceperat, videlicet & matrem ipsam relicturus, & adhæsurus uxori suæ, si res ita tulisset.

D. Utinam! nostris temporibus sic fortunata, sic solis Dei auspiciis contraherentur matrimonia, peterentque homines, ut par esset, à solo Deo uxores aptas, morigeras, dociles, pudicitiâ, modestiâ, sobrietate, prudentâ, cæterisque dotibus prædıtas. Huc enim vocat nos *Salomon*, dicens: *Domus & divitiæ dantur à parentibus, à Domino autem uxor prudens.* At, proh dolor! tanta invaluit hac nostrâ tempestate cupiditas, ut Parentes, in deligendo genero, aut nuru, ceu præcipuum scopum sibi, ut plurimùm, proponant formam, ætatem, opes, aut generis claritudinem, aut factionem præpotentem; de pietate verò, de bona indole, & de proba educatione, neutrâ ex parte fiat ulla mentio. Quò fit, ut sæpenumerò pro felicissimis concilient inauspicatissima matrimonia, cùm caput hujus felicitatis in hoc situm sit, ut apta sit conjunctio, & inter bonos & æquales sit perpetua concordia, quæ nascitur similitudine morum & ingeniorum, ac mutuis officiis & obsequiis. His quippè rebus potissimum gignitur aliturque concordia, sine qua nullum potest esse felix matrimonium, sed durum duntaxat ac triste jugum, quod conjuges, velint nolint, ferant oportet. Sed hanc querimoniam, quæ longiùs nos abduceret, prætermittamus, & redeamus ad *Abrahamum*, qui (ut nuperrimè legebam in Scriptura Sacra, videlicèt Capite XXV. Libri Genesis) post mortem *Saræ*, uxoris suæ, ad tertias nuptias convolavit, & quamvis jam senio confectus esset, matrimonium inivit cum *Cetura*, quam nonnulli tradunt fuisse ex Gente Chananæa, cui Deus fuerat imprecatus. Rogo te igitur, ut exponas primò, cur *Abrahamus*, ultimam quasi vitæ suæ metam attingens, voluerit adhùc Veneri indulgere, & procreandis liberis operam dare? Secundò, cur *Abrahamus* matrimonio sibi copulaverit *Ceturam*, natione, ut quidam volunt, Chananæam, ex qua tamen gente, ut potè à Deo reprobatâ, ipsemet *Abrahamus* filio suo *Isaaco* uxorem accersere noluerat?

M. Non æstu libidinis abreptus matrimonium cum *Cetura* inivit *Abrahamus*, sed cùm amaræ senectutis jam pondera ferret, eam sibi uxorem adscivit, quæ ejus senectutem foveret, filios ad propagandum verum Dei cultum pararet, ejusque familiam rectè administraret. Narrat autem Moyses, *Abrahamum* su-

ſcepiſſe ex *Cetura*, quæ nec vetula, nec nimiùm juvenis, ſed florentis ætatis erat, ſex filios, nepotes & pronepotes decem. Obitèr tamen hìc advertere debes, matrimonium, quod *Abrahamus*, jam ſenex inivit cum *Ceturâ*, nullo pacto favere prodigioſis quibuſdam libidinis exemplis, quæ nunc in nonnullis ſenibus fieri videmus. Sunt enim quidam ſeptuagenarii, qui, ut expleant libidinem ſuam, teneras puellas, vix duodecim annos natas ducunt uxores. Sed multò abſurdius eſt, ſi mulier ſexaginta annos nata nubat juveni, vix vigeſimum ætatis ſuæ annum egreſſo. Nam vir, quamvis ſenex, ex puella poteſt ſuſcipere liberos. Anus ex juvene mater fieri haud poteſt. In utroque tamen fæda ſpecies eſt: nam ſponſus ſenex non cum uxore, ſeu cum filia dormire videtur, & anus ſponſa filio nupſiſſe videtur non conjugi, ſed hujuſmodi nuptias ſi conciliet divitiarum amor, fædæ ſunt, ſi libido, fædiores. Eas tamen Eccleſiaſticæ Leges non reſcindunt, quamvis populi ſalibus ac dicteriis flagellentur. Nihil horum occurrit in matrimonio, quod *Abrahamus*, jam ſenex, inivit cum *Cetura*. Abfuit ab hoc matrimonio fæda libido, & *Cetura* non erat tenera puella, ſed florentis ætatis, quandò *Abrahamo* ſeni nupta fuit. Non crediderim autem, *Ceturam* fuiſſe, ſicut quidam perperàm aiunt, natione Chananæam, alioquì conjugia ex illa gente *Abrahamus* factis in ſeipſo probaſſet, quæ in filio ſuo *Iſaaco* verbis repudiarat, quod certè abhorret ab omui veri ſpecie. Longè itaque probabilius eſſe cenſeo, *Ceturam* fuiſſe ancillam *Abrahami*, natione Ægyptiam, non ſecùs ac *Agarem*, alteram ancillam Abrahæ, quam ipſe, ob ſterilitatem *Saræ*, conjugis ſuæ, matrimonio ſibi copulavit. Nam quod dictitant quidam Hebræi, *Ceturam* eamdem eſſe cum *Agare*, ineptum ac putidum commentum eſt, à veritate Hiſtoriæ Sacræ omninò alienum, quodque ſubinde hìc retuliſſe, abundè refutaſſe eſt.

D. Sancta fuiſſe illa matrimonia, quæ *Abrahamus* contraxit cum *Agare*, & *Cetura*, ex eo maximè intelligo, quòd iſte Patriarcha, ſicut perhibet Hiſtoria Sacra, viderit filios filiorum, quo eis peperit *Cetura*, & filios *Iſmaelis*, quem ſuſcepit ex *Agare*. Hoc enim evidens eſt ſanctitatis matrimonii, & divinæ benedictionis argumentum, ſicut teſtatur Scriptura Sacra Pſalmo 127. dicens: *Benedicat tibi Dominus ex Sion, & videas filios filiorum tuorum &c.* At, utrùm *Abrahamus* viderit, antequàm moreretur, filios filii ſui *Iſaaci*, quem genuit è *Sara*, & in quo divinæ promiſſiones de orituro ex ipſius ſtirpe Meſſia compleri debebant, nunc à te diſcere percupio.

M. *Iſaacus*, Abrahæ filius, qui, ſicut anteà obſervavimus, anno ætatis ſuæ quadrageſimo ſibi *Rebeccam* matrimonio ſociavit, nullam per viginti annos à contractis nuptiis prolem ex ea ſuſcepit. Videbat quidèm *Abrahamus* numeroſam ſobolem filiorum, quos ei pepererant ancillæ *Agar*, & *Cetura*, ſed mirabatur, quod *Iſaacus*, quem ex libera conjuge *Sara* ſuſceperat, cuique Deus innumerabiles filios promiſerat, adhùc ſine liberis eſſet. Hinc *Abrahamus*, vivâ Fide animatus, ejuſque filius *Iſaacus*, & *Rebecca* jugibus lacrymis, votis ac precibus divinam implorabant clementiam, ut præſentiſſimum ſterilitati *Rebeccæ* remedium afferre dignaretur. Eorum votis & precibus annuit miſericors Deus, fœcundam ſtatim reddidit *Rebeccam*, quæ poſt ſterilitatem viginti annorum, duos geminos concepit, qui tamen, ut inquit Scriptura Sacra, colluctabantur in utero ejus. Hos duos geminos, dictos *Eſau*, & *Jacob*, nono à conceptione menſe peperit *Rebecca*, dùm vir ejus *Iſaacus* annum attigiſſet ætatis ſuæ ſexageſimum primum.

D. Eccur, quæſo, iſti duo gemini *Eſau*, & *Jacob*, antequàm in lucem ederentur, jam intrà materni ventris clauſtra luctabantur? & quid, ſodes, præfigurabat domeſticum iſtud diſſidium?

M. Iſtius inteſtini diſſidii, quo iſti duo pueruli in utero matris *Rebeccæ* inter ſe collidebantur, duplex poteſt afferri ratio Prima eſt, quia inter hos fratres, *Eſau*, & *Jacob*, quamquàm uterinos, quamquàm gemellos, nunquàm perfecta potuit coire concordia. *Eſau* enim ſemper odio habuit *Jacob*, Jacob contra, etſi non reſponderit odio mutuo, fugit tamen, ſuſpectumque ſemper habuit *Eſau*, neque ſeſe illi credidit. Altera ratio iſtius diſſidii inter duos illos fratres in utero matris petitur ex typo, quem iſti duo fratres gerebant. *Eſau* ſiquidem, utpotè totus terrenus & carnalis, præfigurabat *Carnem*, quam interdùm Apoſtolus *Paulus* appellat *Corpus*, interdùm *exteriorem hominem*, nonnunquàm *legem membrorum*. At, *Jacob*, qui totus erat cæleſtis & ſpiritualis, typum gerebat *ſpiritus*, quem modò *interiorem hominem*, modò *legem mentis* vocat idem Apoſtolus. Dimicabant ergò

inter

inter se fratres illi in utero materno, quia præfigurabant perpetuum istud ac intestinum bellum, quod est carnem inter & spiritum. Ait enim sæpè laudatus Apostolus: *Caro concupiscit adversùs spiritum, & spiritus adversùs carnem.* Idem alibi: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* Denique alio in loco: *Si secundùm carnem vixeritis, moriemini, si spiritu facta carnis mortificaveritis; vivetis.* Ex quo patet Apostolum *Paulum* eodem in homine duos homines (*interiorem* videlicèt & *exteriorem*) facere adeò conglutinatos, ut neuter sine altero, neque in gloria, neque in gehenna sit futurus; adeò rursùm disjunctos, ut unius mors, vita sit alterius; ac novâ rerum conversione, quamdiù in hac vitâ mortali superstites sumus, quærere debeamus in bello pacem, in pace bellum, in morte vitam, in vita mortem, in servitute libertatem, in libertate servitutem. Hæc igitur colluctatio *Esau*, & *Iacob* in utero materno figura fuit illius intestini, quod est inter corpus & spiritum, belli, quo Apostolus *Paulus* etiam gravatus exclamabat: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?*

D. Distinctiùs, si placet, expone, quo pacto *Esau* fuerit homo terrenus & carnalis, *Iacob* verò, ejus frater, extiterit homo cælestis & spiritualis?

M. *Esau*, & *Iacob* in utero matris *Rebeccæ*, ut mox diximus, luctabantur; sed *Esau* præoccupavit exortum, sicque fuit naturâ primogenitus, *Iacob* verò præripuit benedictionem. Primus enim carnale, et quod spirituale potius est. *Esau* erat rufus & pilis obsitus; *Iacob* levis & suavissimis moribus præditus. *Esau* inquietus & venator erat; contrà, *Iacob* domestico gaudebat otio. *Esau* famelicus, & ventris, magis quàm honoris, sollicitus, edulio lentis, vilique voluptatis auctoramento illectus, jus suæ primogenituræ vendidit fratri suo *Iacobo*, qui quod sibi jure non debebatur, arte gratiæ sibi vindicavit. *Iacob* solus vidit Dominum, *Esau*, ut sanguinarius, gladio vixit. Dominus à matre *Rebecca* consultus respondit: *Major*, id est, *Esau*, *serviet minori*, seu *Iacobo*. Et pater *Isaacus Esau* dixit: *Fratri tuo*, seu Jacobo, *servies*. Sed vidè insupèr quàm piè & spiritualitèr in contrahendis nuptiis se gesserit *Iacob*, quàm verò impiè & carnalitèr *Esau*? Acceptâ *Iacob* à patre suo *Isaaco* benedictione, venit, juxtà præceptum sibi à patre suo impositum, in Mesopotamiam ad *Laban*, avunculum suum; ut ex familia uxorem duceret. Longinquam illam ac periculosam peregrinationem, ut morem gereret præcepto patris sui, ultrò suscipit, nec vim inferre cogitat, nec insidias struit puellæ, sed, post visionem Angelorum, adorat Dominum, & erecto lapide, quem capiti supposuerat dormiturus, votum nuncupat Deo. His auspiciis fretus adit domum *Laban*, videt filiam ejus *Rachelem*, eamque statim deperire cœpit, & eam habere sponsam vehementèr optat, nec tamen puellæ clàm loquitur de matrimonio, sed paciscitur cum *Laban*, ejus patre, conjugium *Rachelis* septem annorum famulatu: nec interim vel summis digitis attingit adamatam puellam, versans in iisdem ædibus, atque adeò utens pascuis communibus, sed per septennium æstus, frigora, aliosque id genus annexos vitæ pastoritiæ labores patientissimè & constantissimè toleravit, ut promisso dilectissimæ Rachelis connubio potiretur. Demùm, evolutis illis septem famulatûs annis, dùm magno apparatu celebrantur nuptiæ, concubiâ nocte in lectum *Iacobi*, loco *Rachelis*, per dolum *Laban* intrusit *Liam*, sororem *Rachelis*, minùs pulchram, & lippitudine laborantem. Hanc fraudem sibi factam cognovit quidèm sequenti diluculo *Iacob*, non tamen suscitavit divortium, sed, renovatâ cum *Laban* pactione, recepit duram ei per aliud septennium inserviendi conditionem, modò, post emensum hujus septenii spatium, ipsi uxorem daret Rachelem, cujus amore flagrabat, tanta vis erat amoris: sed rursùs tanta pudicitia, ut intrà tot annos nulla consuetudinis occasio pepulerit animum ejus, ut antè legitimum tempus furtivo congressu delibaret conjugem suam. Vis denique audire exitum sanctè illius initi conjugii? Genuit *Iacob* duodecim filios, Israëliticarum Tribuum Principes. Hoc pacto felix, auspicatumque *Iacobi* conjugium benè fortunavit Deus. At, vide nunc quàm impiè & carnalitèr *Esau*, frater *Iacobi*, in contrahendis matrimoniis sese gesserit. Nec enim ex patris *Isaaci* sententia uxorem accepit, nec ullam in sociandis sibi uxoribus pietatis, religionis, probitatisque motum rationem habuit, sed opes duntaxàt, formam, ac libidinem secutus, duxit uxores tres ex gente Chananitide, à Deo rejectâ, & ex his suscepit filios impiarum ac reprobatarum gentium, semper Israëlitico Populo rebellium, auctores. Quæ cum ita sint, nullo negotio intelliges, quàm verè *Iacob* appelletur homo cœlestis & spiritualis, & versâ vice *Esau* dicatur vir terrenus & carnalis. Facilè etiam intelliges, quàm justum sit illud de disparibus ipsis duobus

duobus fratribus dispar istud à Deo editum oraculum : *Iacob dilexi*, *Esau autem odio habui*. Hic autem obitèr advertere debes, *Abrahamum*, postquàm filio suo *Isaaco* nati fuissent *Iacob*, & *Esau*, in bona senectute, & viribus sensim sine sensu deficientibus, mortuum esse anno ætatis suæ centesimo septuagesimo quinto, & à liberis sepultum in illa duplici spelunca, quam S. hic Patriarcha ad sepulturam conjugis suæ *Saræ* emit ab *Ephrone*, Hethæo, sicut superiùs observavimus.

D. Multa de *Iacobo*, & *Esau* cursim attigisti, quorum ampliorem notitiam desidero. Expone igitur primò, quo pacto *Iacobus* paternam benedictionem, quæ *Esau*, fratri suo, jure primogenituræ, debita erat, surripuerit? Secundò, hoc dirime Dubium, an *Esau*, vendens fratri suo *Iacobo* jus primogenituræ suæ, & *Iacob*, prædictum primogenituræ jus emens à fratre suo *Esau*, peccaverint?

M. Cùm *Isaacus* jam senex decrepitus esset, & lippos oculos ac caligantes haberet, voluit ultimam benedictionem impertiri filio suo *Esau*. Eum itaque accersivit, eique jussit ut venatum iret, & ex captâ prædâ ei pararet epulas. Dicto patris statim audiens *Esau*, venator bonus, pergit ad sylvam. Interim *Rebecca*, quæ divinitùs noverat, minorem filium suum anteponendum esse majori, manus & collum *Iacobi* pellibus hædinis cooperuit, sicque *Iacob*, personam *Esau* ementitus, furtim obrepens, postquàm *Isaaco* obtulisset pulmentum, à *Rebecca* matre, & industria coctum, & quo *Isaacus* libenter vescebatur, tandem à patre suo, tactu potiùs, quàm auribus credente, benedictionem obtinuit; ita volente Deo, qui factum *Esau*, vendentis fratri suo *Iacobo* jus primogenituræ approbavit, illudque transtulit in fratrem minorem. Sed an *Iacobus* mendacium protulerit, & equivocis, ancipitisque significationis vocibus usus fuerit, dùm, ad faciliùs suffurandam benedictionem, patri suo *Isaaco*, dixit: *Ego sum filius tuus Esau?* Difficultas est, quam in proximo nostro Colloquio opportuniùs excutiemus. Cæterùm, ad Dubium, quod proposuisti, brevitèr respondeo, peccasse quidèm *Esau*, dùm vendidit jus primogenituræ suæ, sed non peccasse *Iacobum*, qui illud jus ab eo emit. Ratio est, quia juxtà Hebræorum traditionem (quam *S. Hieronymus* approbat in libro, quem edidit *de Traditionibus Hebraicis*) Sacerdotium, ab universalis Diluvii tempore, primogenitorum principatui annexum fuit, præsertim in familia *Isaaci*, quæ hoc potissimùm nomine jus primogenituræ habuit, quod ipsi promissa fuerit à Deo Messiæ nativitas, præsertim cap. 26. v. 4. Libri Geneseos, ubi sic Deus alloquitur *Isaacum*: *Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, daboque posteris tuis universas regiones has, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ*. Peccavit igitur *Esau*, hoc primogeniti jus vendens, & hac de causâ ab Apostolo *Paulo* cap. 12. v. 16. & 17. Epistolæ ad Hebræos vocatur *Prophanus*, eò quòd *propter unam escam vendidit primitiva sua*. *Scitote enim, quoniàm & posteà cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est: non enim invenit pœnitentiæ locum, quamquàm cum lacrymis inquisiisset eam*. At, quòd spectat *Jacobum*, qui à fratre suo *Esau* emit jus primogenituræ, disertè docet S. *Thomas* 2ª. 2æ. Quæst. C. Art. IV. ad 3. eum non peccasse: sic enim ait Angelicus ille Doctor : *Ius primogenituræ debebatur Iacob ex divina electione secundùm illud Malachiæ*; Jacob dilexi, Esau autem odio habui. *Et ideò Esau peccavit primogenita vendens: Iacob autem non peccavit emendo; quia intelligitur suam vexationem redemisse*.

D. Necdùm benè capio, quod de *Iacob* fratre *Esau*, paulò antè dixisti, eum videlicèt genuisse duodecimo filios, qui fuerunt duodecim Tribuum Israëliticarum Principes. Quocircà, ni molestum sit, recense primò duodecim illos filios, quos procreavit *Iacob*. Secundò, expone, quid sibi velint isti duodecim Tribuum Principes? Postremò, cùr istæ duodecim Tribus appellatæ sint *Israëliticæ?*

M. Patriarcha *Iacob* duodecim genuit filios, quorum sex nati sunt ex *Lia*, sorore *Rachelis*, videlicèt *Ruben*, *Simeon*, *Levi*, *Judas*, *Issachar*, *Zabulon*; duo ex ancilla *Liæ*, nempè *Gad*, & *Azer*; duo ex ancilla *Rachelis*, scilicèt *Dan*, & *Nephtali*; & tandèm duo ex *Rachele*, nempè *Josephus* & *Benjaminus*. Isti duodecim filii *Iacobi*, fuerunt duodecim Tribuum Principes, id est, Patriarchæ, quia unusquisque suam Tribum, seu familiam constituit, & suæ cuilibet peculiari Tribui nomen suum indidit. Sed cur duodecim istæ Tribus appellatæ sint *Israëliticæ?* paulò uberiùs explicandum est. Dùm *Iacobus* cum tota sua familia & omnibus bonis ex ædibus soceri sui *Laban* tacitus ad patrem suum Isaacum reverteretur, eum, tanquàm fugitivum, irâ percitus *Laban* insecutus est. Sed *Iacobus*, singulari Dei protectione munitus, delinivit iram soceri sui *Laban*, & cum ipso perpetuæ & nunquam abrumpendæ pacis & amicitiæ fœdus inivit.

invir. Hoc periculo expeditus *Jacobus*, cœpto pergebat itinere, in quo iterum periclitatus est. Occurrit enim ei frater ipsius *Esau*, armatis viris benè stipatus, & injuriam inferre paratus, quem tamen *Jacobus*, recreatus visione Angelorum, placavit ac dimisit, ipse verò solus nocte mansit in castris, ubi nocturnum cum Angelo luctamen habuit, donec illucesceret aurora, extititque in illa lucta victor. Quod autem virtutis suæ præmium tulerit fortissimus ille Palæstrites, accuratè narrat Historia Sacra: Primum *Jacobo* benedixit Angelus in eodem loco. Deindè, tacto femore emarcuit nervus *Jacobi*, victoris. Quo externo signo claudicantis uno pede *Jacobi* ostendere voluit Angelus, qui cum *Jacobo* luctatus fuerat, Deum execrari eos, qui utroque pede claudicant, id est, qui simul & in carne esse, & Deo placere volunt, dùmque utrumque malè conantur, in utroque claudicant; at versâ vice, felices illos esse, in quibus sic adfectus carnis emortuus est, contingente Deo, ut dextro pedi potissimùm, hoc est, spiritui, & non carni, innitantur. Postremò, Angelus, qui totâ nocte cum *Jacobo* luctatus erat, affulgente jam aurorâ, mutavit illius nomen, eique jussit, ut deinceps non *Jacob* appellaretur, sed *Israël*, hebraicè *Sara el*, id est, *Dominatus Deo*, quòd *Jacob* peculiari Dei auxilio prævaluisset in lucta contrà Angelum, qui Deum referebat, sicut observat *Menochius* in cap. 32. lib. Gen. Ab hac igitur novâ *Israëlis* nomenclaturâ, *Iacobo* ab Angelo impositâ, duodecim Tribus, seu familiæ, quæ à duodecim filiis *Iacob* propagatæ sunt, appellatæ fuerunt *Israëlitica*.

D. Genuitne dumtaxàt Patriarcha *Iacob* duodecim illos filios, quorum nomina mox retulisti?

M. Prætèr duodecim istos filios, Patriarcha *Iacob* suscepit ex conjuge sua *Lia*, sorore *Rachelis*, unam filiam, dictam *Dinam*, quæ ad ætatem adultam cum pervenisset, & eximiâ pulchritudine prædita esset, magnum parenti suo, circà Sichimorum urbem degenti, totique familiæ suæ intulit damnum. *Dina* siquidèm, *Iacobi* pulcherrima filia, liberiùs ac curiosiùs, quàm virginem deceret, urbem Sichimorum, prætèr auctoritatem patris sui, finire solebat, & in aliena illa civitate spectatrix, ac vicissim spectanda obambulabat. Contigit autem, ut *Sichemus*, filius *Hemoris*, hujus Regionis Principis, statim ac oculos in eam conjecisset, tanto illius amore deflagrarit, ut eam per vim rapuerit, atque constuprarit. Defervescente postea libidinis ardore, *Sichemus* per patrem suum ambiit *Dinæ* matrimonium, eamque uxorem à parente *Iacob*, & à puellæ fratribus petiit. Consenserunt illi, eâ tamen lege, ut (cùm puellam non possent incirconcisо nuptui tradere) ipse cum omnibus suis circumcideretur. Annuit Sichimorum Princeps, injectum hamum incautè devoravit, nullâque interpositâ morâ, sibi, suisque omnibus circumcidi præputia jussit. Sed vide, sodes, qui fuerit tàm violenti ac præposteri matrimonii exitus? Post istius impetratæ circumcisionis triduum, dùm dolor ex inflicto vulnere gravior & acutior esset, *Simeon*, & *Levi*, ob raptam & violatam *Dinam*, sororem suam, vindictæ cupidi, cum famulis armati urbem Sichimorum irrumpunt, omnes ad unum hujus civitatis mares, lectulis, propter nimium, quem patiebantur, dolorem, affixos, subindèque inermes, ac nihil minùs cogitantes, jugulant, interficiunt, mulieres & pueros captivos abducunt, & omnia bona in prædam rapiunt. *Hemorem*, hujus Regionis Principem, ejusque filium *Sichemum* occidunt, & *Dinam*, sororem suam, è domo *Sichemi*, ubi à die stupri manserat, violentèr tollunt. Certè, in hoc filiorum *Iacobi* crudeli facinore multiplex, ut optimè observat, mox à me laudatus *Menochius*, fuit peccatum: primò videlicèt *mendacium*. Secundò, *perfidia*. Tertiò, *inobedientia* ergà parentem *Iacobum*, quem ista non probaturum satis intelligebant. Quartò, *injustitia belli*, cùm penès illos summa potestas non esset, sed penès *Iacobum*, eorum parentem. Quintò, *sacrilegium*, quia sacrâ circumcisionis ceremoniâ ad injustam cædem, plusquam scythicâ barbarie abusi sunt. Sextò, *crudelitas*, quòd ultrà modum sævierint. Septimò, *temeritas*, quòd parentem *Iacobum*, totamque illius familiam, irritatis illis populis, in summum discrimen adduxerint. Hoc siquidèm teterrimum & à sæculis inauditum facinus potuisset facilè universos Chananæos in familiæ *Iacobi* integrum excidium armare, nisi Deus eis metum panicum incussisset, & plùs valuisset apud Deum pietas *Iacobi* ad misericordiam, quàm filiorum improbitas ad ultionem sacrilegæ temeritatis. Quòd si in libro *Judithæ* cap. 9. hoc *Simeonis* factum laudari videtur, justitia tantùm Dei ibi laudatur, quâ Sichimitarum impuritas & violentia vindicata est, Deusque dicitur gladium *Simoni* dedisse ad eum modum, quo posteà Assyriis & Chananæis datus est gladius, ut divinæ justitiæ administri essent ad puniendа peccata, quamvis ipsi à scelere non

non essent immunes. Potuisset quidem Deus, si voluisset, impedire tot peccata, quæ in uno facinore, seu in cæde Sichimitarum; perpetrarunt filii *Jacob*, sartam tectam conservando pudicitiam *Dinæ*. At, permisit Deus stuprum *Dinæ*, ut hoc exemplo intelligerent cæteræ puellæ, quæ adhùc illibatum servant virginitatis florem, nusquàm tutiorem esse formæ & pudicitiæ thesaurum quàm domi, nec usquàm magis versari decere pudicam virginem, quæ pulchritudinem suam morum integritate, vitæ frugalitate, cultu simpliciori, & perpetuâ à conspectu & colloquiis hominum fugâ sollicitè custodire debet, & singularem modestiam, dùm cogitur prodire in publicum, fronte, oculis, vultu, totoque corporis gestu profetre citra fucum. At enim, ut obitèr dicam, non domi periclitata est pudicitia *Saræ*, sed quandò peregrè profecta est. Rapta est *Dina*, sed apud exteros. Deus tamen curam habuit pudicitiæ *Saræ*, quia maritum suum *Abrahamum*, Dei jussu, comitata est. *Dina* violata est, quia, inconsulto patre suo *Jacobo*, liberiùs in aliena civitate obambulans, occasionem dedit adolescenti Principi ejus pudicitiæ insidias struendi, eamque ad stuprum rapiendi: *deprædari enim desiderat* (ut inquit *S. Gregorius M.* Homiliâ XI. in Evangelia) *qui thesaurum publicè portat in via.*

D. Hunc acerbum dolorem, quem Patriarcha *Jacobus*, ob raptum filiæ suæ *Dinæ*, & cædem Sichimitarum, pertulit, solatusne est. Deus aliquibus prosperis ac faustis eventibus?

M. Deus, qui, ut inquit Scriptura, Electos suos tanquàm aurum in fornace probare solet, afflicto jam *Jacobo* novas addidit afflictiones, effecitque, ut præcedentibus luctuosis eventibus luctuosiores succederent. At enim, *Jacobus*, post raptum filiæ suæ *Dinæ*, & injustam Sichemitarum cædem, amisit dilectissimam *Rachelem*, conjugem suam in dolore partûs, id est, postquàm enixa esset *Benjaminum*. Tanti vulneris, quod mors *Rachelis* cordi *Jacobi* altè infixerat, necdùm obductam cicatricem paulo post refricuit *Rubeni*, filii *Jacobi*, ingens cum *Bala*, unâ ex uxoribus *Jacobi*, flagitium. *Rubenum* quippè non puduit dormire, & rem habere cum *Bala*, novercâ suâ, & patrare gravissimum peccatum, quod ipsa natura aversatur, quodque cum insigni divini numinis injuria, cum dedecore & probro conjunctum, longè graviùs Patriarcham *Jacobum*, quàm intempestiva *Rachelis* mors, afflixit. Accessit matrimonium, quod *Judas*, inconsulto parente *Jacobo*, iniviт in civitate *Odolla* cum filia Chananææ. Quod certè matrimonium ægerrimè tulit *Jacobus*, qui, juxtà mandatum Dei, districtè prohibuerat filiis suis, ne uxores acciperent ex Gente Chananæâ, utpotè à Deo reprobatâ. Tandèm acerbissima jactura, quam Patriarcha *Jacobus* fecit carissimi filii sui *Josephi*, quem in senectute sua ex dilectissima conjuge *Rachele* susceperat, & quem fratres sui, invidiâ in illum permoti, Ismaelitis, seu Madianitis mercatoribus, vili pretio vendiderunt; hæc, inquam, omnium maxima filii *Josephi* jactura *Jacobo* pectus effodit, vulnus adegit altius, & dolorem dolore cumulavit.

D. Cedo, si placet, causam, cur *Josephus* sibi conflaverit odium & invidiam fratrum suorum?

M. Triplex hujus odii & invidiæ fratrum *Josephi* potest assignari causa. Prima est, quòd *Josephus* fratres suos, cum quibus pascebat gregem, accusaverit apud patrem suum (sicut legitur cap. 37. libri Genesis) *de crimine pessimo*, id est, de peccato contrà naturam, vel sodomitico, ut vult *Rupertus*, vel bestialitatis, cum ovibus, quas pascebant, ut vult *S. Thomas*, quem sequuntur multi Scripturæ Sacræ Interpretes. Hinc prima in *Josephum* odii fratrum ipsius origo. Alteram causam odii & invidiæ fratrum *Josephi* apertè Scriptura Sacra eodem in capite, mox à me laudato, indicat his verbis: *Israël*, seu *Jacob*, *diligebat Joseph super omnes filios suos, eò quòd in senectute genuisset eum, fecitque ei tunicam polymitam* (id est, vestem ex segmentis alterius materiæ vermiculato opere variegatam) *videntes autem fratres ejus, quòd à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacificè loqui.* Quam in rem appositè ait *S. Ambrosius* cap. 2. libri, quem edidit *de Sancto Josepho*: *Jacob illum*, seu *Josephum*, *plus amabat, in quo majora virtutum insignia prævidebat, ut non tàm filium pater prætulisse videatur, quàm Propheta mysterium; meritòque variam tunicam fecit ei; quò significaret, eum diversarum virtutum amictu fratribus præferendum.* Postrema causa odii & invidiæ fratrum *Josephi* in ipsum fuerit relatio somniorum ejusdem *Josephi*. Narravit quippè *Josephus* patri suo *Jacobo*, auscultantibus fratribus suis, se somniasse, quòd cùm alligasset (ut sibi videbatur per visum) manipulos in agro cum fratribus suis, surrexerit manipulus ejus, & stetterit erectus: conversi autem fratrum manipuli adoraverint

mani-

manipulum suum. Narravit etiam *Iosephus* patri suo & fratribus suis aliud somnium, dicens: *Vidi per somnium, quasi Solem, & Lunam, & undecim Stellas adorare me.* Hac innocentissimi juvenis *Iosephi* (erat enim tùm temporis sexdecim dumtaxàt annorum) relatione somniorum, quæ futuræ illius magnæ fortunæ haud obscura indicia erant, offensos se ac contemptos esse arbitrantes ejus fratres, in apertum odium eruperunt, & in ejus perniciem certatim conspirare cœperunt.

D. Ratam esse concordiam fratrum utiquè novi, miror tamen fratrum *Iosephi* animos eò usquè in juvenem illum innocentissimum fuisse exasperatos, ut in ejus venditionem consenserint. Sed perge, quæso, narrare, quo pacto facinus tàm improbum & audax executioni mandaverint.

M. Jussit *Iacobus* filio suo *Iosepho*, ut iret ad agrum, in quo fratres ipsius gregem pascebant, ut videret, qui & ipsi & pecora valerent. Præcepto patris obtemperans obedientissimus filius ad fratres suos festinè advolavit. Sed heu! vix eum eminùs venientem conspexerunt fratres sui, opportunam eum perdendi occasionem nacti, in eam iverunt sententiam, *Iosephum* (quem per ludibrium *somniatorem* appellitabant) in cisternam aridam dimittendum esse, ut ibi fame necatus, inscio patre, periret. In hos itaque acerbissimos inimicos incidens *Iosephus*, & exutus tunicâ polymitâ, quâ ex amore fuerat à patre donatus, in cisternam dimissus est. Non arrisit Judæ, uni è fratribus *Iosephi*, tàm tetrum facinus, auctorque fuit suis fratribus, ut *Iosephum* ex illa cisterna retractum, venderent Madianitis, seu Ismaëlitis mercatoribus, hàc transeuntibus, qui illum perpetuæ servituti mancipatum, in Ægyptum deportarent. In sententiam *Iudæ*, manibus pedibusque descenderunt alii fratres *Iosephi*, qui illum, è cisterna extractum, Ismaëlitis, seu Madianitis, vendiderunt homines illi verè ferrei, & erga fratrem suum *Iosephum*, qui illos precibus ac lacrymis ad misericordiam flectere studebat, saxa ac scopulos gestantes in cordibus suis. Sed non fuit hic ultimus crudelitatis fratrum *Iosephi* actus. Vestem polymitam, quâ *Iosephum*, spoliaverant, plerisque locis datâ operâ laceratam, & hædino repersam sanguine, ad *Iacobum*, eorum parentem, miserunt, quam ubi vidit bonus ille senex, exclamavit: *fera pessima devoravit filium meum Ioseph*, tantoque dolore in tàm gravi jactura perculsus est, ut nullo solatio deliniri posset, quamvis ejus lacrymas abstergere conarentur ejus filii, sacrilegi consolatores.

D. Horret animus tàm indignum fratrum *Iosephi* audire facinus. Sed dicas, quæso, quam sortem habuerit juvenis *Iosephus*, à barbaris & ignotis mercatoribus in Ægyptum deportatus?

M. Juvenem *Iosephum*, per invidiam à fratribus distractum, & in Ægyptum deductum, *Putiphar*; Præpositus Cubiculariorum Regis *Pharaonis*, ab illis mercatoribus Ismaëlitis, seu Madianitis, emit, cùmque vidisset ingenuam, quâ polleabat juvenis *Iosephus*, indolem, eximium motum ejus candorem, & eminentem in illius vultu cum liberali pudore modestiam, quæ illum omnibus non minùs amabilem, quàm admirabilem reddebat, illum impensè amare cœpit, tantique fecit, ut eum omnibus suis bonis præfecerit. Domum *Putipharis* per decem annos sapientèr atque felicitèr administravit *Iosephus*. At, cùm esset pulcherrimus, juxtà ac castissimus, ad stuprum à *Putipharis* conjuge, ipsius herâ, quæ ejus amore flagrabat, quà verbis, quà precibus, quà pollicitationibus, quà minis sollicitatus est, jamque adhibitâ manu, & apprehenso *Iosephi* pallio, procax illa mulier Ægyptia votis suis se fruituram sperabat, cùm subitò *Iosephus*, malens mori, quam fœdari, relicto in manibus mulieris pallio, sese ab ejus impudicis complexibus expedivit, & repentinâ fugâ pudicitiæ suæ consuluit. Indoluit, suprà quàm dici potest, hæc impudentissima fœmina, videns spes suas delusas, & prædam, cui avidissimè inhiabat, è manibus suis excussam. Hinc, amore in furorem converso, nihil intentatum reliquit ut perderet *Iosephum*, & in ejus caput, pœnam, quam ipsa justissimè merebatur, refunderet. Nec ei infelicitèr successit eventus. Exclamavit, voluisse *Iosephum* vim ei inferre, retentum ejus pallium ostentavit, clamoribus questus & lacrymas, doctas mentiri, miscuit; uno verbo, sic accusationem suam, ac falsam delationem mendaciis adornavit, ut omnem criminis suspicionem à se amolita fuerit, & *Iosephus*, tanquàm tentator herilis pudicitiæ, in carcerem detrusus sit, fidei & innocentiæ suæ pœnas luiturus.

D. Sexum muliebrem duobus potissimum vitiis obnoxium esse probè scio. Appetit quippè placere cultu, & impatiens est injuriarum, avidusque vindictæ. Sed dicas, velim, quot annos *Iosephus* manserit in carcere conclusus, & quo pacto indè emerserit?

M. Per triennium *Iosephus* in carcere mansit, unà cum duobus Aulicis Regis *Pharaonis*, quorum unus ei à poculis, alter pistorum magister erat, quique ejusdem Regis jussu in carcerem fuerant compacti. Horumce duorum Regis Aulicorum somnia interpretatus est *Iosephus*, veramque ejus esse interpretationem comprobavit eventus, indèque ars *Iosephi* somnia interpretandi per totum Ægypti Regnum inclaruit. Auditâ *Iosephi* peritiâ, Rex *Pharao* eum, annos tùm temporis triginta natum, è carcere eduxit, & ad se accersivit, ut ab eo somniorum suorum interpretationem, quam à suis sapientibus habere minimè potuerat, consequeretur. Viderat quippè Rex *Pharao* inter dormiendum vaccas septem præpingues, quas aliæ septem vaccæ macilentæ confecerunt. Viderat itidèm Rex *Pharao* septem spicas plenis folliculis, quas septem aliæ spicæ tenues, & uredine afflatæ, consumpserunt. Quid sibi vellent hæc somnia, aut quid augurarentur, nescius Rex *Pharao*, Regni sui sapientes, seu Magos Ægypti, accivit, sed eùm illis hæreret aqua, eosque planè deficeret Ars quidquam ex his somniis Regis ariolandi, *Iosephus*, vinculis solutus, somnia Regis *Pharaonis* de septem annis ubertatis, abundantiæ & saturitatis, quos alii totidèm anni famis & sterilitatis excipere debebant, actutùm exposuit, dono Prophetiæ à Deo illustratus, auctorque fuit Regi *Pharaoni*, ut per illos septem ubertatis annos, qui septem sterilitatis annos antevertere debebant, omnem daret operam procurandi annonam, contra penuriam & famem venturam. Hanc somniorum suorum genuinam interpretationem cùm à *Iosepho* accepisset Rex *Pharao*, eum, plaudentibus omnibus Aulæ Proceribus, ad summam totius Regni Præfecturam provexit, id est, Proregem Ægypti instituit, eique administrationem universi Regni sui concredidit. Cœperunt septem anni ubertatis, quos prædixerat *Iosephus*, per quos ingentem annonæ copiam comparavit, & in horrea cum maxima sollicitudine convexit. At, septem illis annis ubertatis successerunt septem anni sterilitatis & famis, per quos *Iosephus* non modò totam Ægyptum singulari providentiâ sublevavit, sed etiam aliis Regionibus, in quibus longè latèque grassabatur fames, alimenta copiosè suppeditavit. *Iacobus*, pater *Iosephi*, fame id temporis pressus, decem filios suos pro habenda annona in Ægyptum misit, qui, eùm illùc appulissent, totam familiæ suæ seriem coràm *Iosepho*, fratre suo, texentes, *Benjamini*, fratris sui, domi relicti, mentionem fecerunt. Fratres suos cognovit quidem *Iosephus*, sed *Benjaminum*, fratrem suum, ex eadem matre *Rachele* natum, videndi percupidus, de industria dissimulavit, illos à se cognosci, immò verbis malè excepit, exploratores Ægypti eos appellavit, & in carcerem detrudi jussit, nec ab eo fuerunt dimissi, nisi priùs consensissent, ut *Iosephus* retineret in vinculis, tanquàm vadem & obsidem, *Simeonem*, fratrem, natu maximum ex his, qui in venditionem *Iosephi* conjuraverant, & simul promisissent, se redituros, & secum ad *Iosephum* adducturos *Benjaminum*, fratrem suum minimum. His legibus, duris licèt, obtemperantes fratres *Iosephi* ad patrem suum *Iacobum* reversi sunt, non levem ferentes frumenti copiam, unà cum ejusdem pretio, quod dederant, quodque *Iosephus*, fratribus suis insciis, in ipsorum saccis, seu sarcinis inseri ac occludi præceperat.

D. Antequàm in Historia *Iosephi* ulteriùs progrediaris, solve, quæso, Dubium, quod mox subiit animum meum, videlicèt, qui potuerit *Iosephus* citrà mendacium appellare fratres suos *Exploratores Ægypti*, quos tamen probè sciebat non esse exploratores, sed eo dumtaxàt fine in Ægyptum venisse, ut frumentum emerent, imperante parente, simul & urgente fame?

M. Fratres suos *Iosephus* vocavit *Exploratores*, non ut testis affirmans, sed ut Judex interrogans. Solenne quippè est judicibus reos hac loquendi formâ absque mendacio interrogare: *Tu es fur?* quòd licèt primâ fronte, & quantùm ad loquendi formam, quædam affirmatio videatur, reapsè tamen mera interrogatio est; & in tali sensu fratres *Iosephi* id acceperunt, statim negantes, quasi respondendo interroganti, non contradicendo affirmanti: *Non est ita Domine, sed servi tui venerunt, ut emerent cibos.* Hæc autem cruda fratrum *Iosephi* negatio, si ad affirmantem referretur, haud mediocrem injuriam irrogasset *Iosepho*, quem, necdùm sibi cognitum, & in speciem iratum, fratres ipsius non verbis exasperare & offendere, sed potiùs officiis & obsequiis demereri, sibique propitium reddere summoperè studebant. Præterquàm quòd crediderim eum S. *Aug.* hanc simulationem *Iosephi* cum suis fratribus non fuisse veram, sed tantùm jocosam simulationem, quâ illos adigere voluit, ut ei de statu, in quo pater *Iacob* versabatur, & de his, quæ *Benjami-*

minum, fratrem uterinum, spectabant, vera narrarent.

D. Liberaruntne fratres *Iosephi* fidem, quam ei dederant, se ad illum adducturos *Benjaminum*, fratrem suum minimum?

M. Ad parentem *Iacobum* reversi fratres *Iosephi* copiosam, quam ex Ægypto advexerant, annonam ei dederunt, simul & tristissimum nuncium de revellendo ab ejus amplexibus *Benjamino*, quem pater plus suis oculis diligebat. Tàm acerbàm separationem ferre haud poterat bonus ille senex, quòd ei renovaret dolorem, quem *Iosephus*, paucos ante annos perditus, cordi ejus altè inusserat, nec adhùc concoquere potuerat. Quocircà, filiis suis, ut promissis suis starent, tàm tristem separationem ei suadentibus, surdum se præbebat, nec *Benjamino*, corculo suo, & baculo senectutis suæ, carere volebat. Attamen, sive ob urgentem famem, sive ad libertatem donandum filium suum *Simeonem*, quem sciebat, vinculis in Ægypto esse detentum, tandèm aliquando *Iacob*, volens nolens, permisit filiis suis, ut *Benjaminum*, ingenti lacrymarum suarum copiâ perfusum, deducerent in Ægyptum. Hùc iterùm adventantes fratres suos, & secum referentes repertum in saccis suis prioris tritici pretium, summâ benevolentiâ, lautoque convivio excepit *Iosephus*; sed præcipuè *Benjaminum*, quem in deliciis habebat, utpotè fratrem suum uterinum, singularis amoris significatione prosecutus est, lætosque omnes ad patrem cum pecunia, quam denuo singulis restitui jussit, sicut priùs, remisit, postquàm Scyphum suum, in quo vaticinabatur, in sarcinula *Benjamini* condi imperasset. At, vix itineri se dederant *Iosephi* fratres, paucaque emensi essent stadia, cùm eccè subitò à satellitibus, à *Iosepho* de industria missis, invaduntur, furti insimulantur, &c, excussis singulorum saccis, inventus est in sarcinula *Benjamini* scyphus *Iosephi*, Ægyptiorum Proregis. Quò factum est, ut, absque mora, satellites compulerint illos, tanquam publicos grassatores, & de Prorege Ægypti pessimè meritos, ut sua relegerent vestigia, in urbem redirent, & coràm Prorege Ægypti se sisterent, qui in illos debitis pœnis esset animadversurus. Hoc inopinato casu, tanquàm repentini fulminis ictu perculsi fratres *Iosephi*, rectà pergunt ad Proregem Ægypti, & abjectis in terram corporibus, veniam ab ipso precantur, omnibus pœnis dignos sese ultrò profitentes. Ad hæc respondit *Iosephus*, se unum dumtaxàt ex illis, *Benjaminum* videlicèt, latrunculum suum, punire velle, ac detinere sibi deinceps famulaturum, cæteris verò fratribus, utpotè innocentibus, nullum negotium facessere velle, sed potiùs eis jubere, ut cæptâ viâ pergerent ad patrem. Hæc cùm audissent fratres *Iosephi*, afflictis humi vultibus in lacrymas proruperunt, Protegi significantes, se ad patrem suum absque *Benjamino* redire haud posse, & *Benjamini* in Ægypto detentionem omni procùl dubio mortem illaturam parenti *Iacobo*, jam capulari seni, qui filium suum *Iosephum*, fratrem uterinum *Benjamini*, aliquot antè annos deperditum, etiamnùm lugebat, ejusque dolor in dies ingravescens nullo solatio poterat demulceri. Hic *Iosephus*, Prorex Ægypti, à lacrymis, quas hactenùs cohibuerat, temperare amplius non potuit, &c, ablegatis famulis suis, palàm *Iosephum* se esse, & fratrem ab illis venditum voce patria prodidit, trepidantes fratres suos erexit, confirmavit, jussitque ut bonis animis essent, quia Deus eum præmiserat in Ægyptum, ut illorum, multorumque saluti consuleret. Denique, accedente consensu Regis *Pharaonis*, præcepit fratribus suis *Iosephus*, ut festinarent, & acceptis curribus ac jumentis, revolarent ad parentem *Iacobum*, eumque cum suis omnibus adducerent in Ægyptum. Venerunt itaque fratres *Iosephi* ad parentem *Iacobum*, in Terra Chananæa degentem, *& nunciaverunt ei, dicentes: Ioseph, filius tuus, vivit, & ipse dominatur in omni Terra Ægypti. Quo audito, Iacob ait: Sufficit mihi, si adhùc Ioseph, filius meus, vivit, vadam, & videbo illum, antequàm moriar*, Gen. cap. 45. Tunc *Iacobus*, ingenti lætitia gestiens, ad longum licèt & laboriosum inter se confestim accinxit, venitque in Ægyptum cum omnibus filiis suis, nepotibus, & cunctâ progenie, quorum nomina leguntur cap. 46. lib. Gen. & sunt numero septuaginta: *Omnes animæ domûs Iacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, fuere septuaginta.*

D. Hæc, quæ de *Iosepho*, & de descensu *Iacobi* in Ægyptum hùc usque dixisti, duas mihi ingerunt difficultates, quas hìc cum bona tua venia proponam. In primis, narrasti, *Iosephum* præcepisse, ut in sacculo *Benjamini*, junioris fratris sui, reconderetur scyphus, quo ille ad augurandum, seù vaticinandum utebatur, & capite 46. libri Genesis legitur, dispensatorem domûs *Iosephi*, postquàm fratres ejus, ad patrem *Iacobum* redeuntes, in via

via fuisset assecutus, sic illos esse allocutum: *Quare reddidisti malum pro bono? scyphus, quem furati estis, ipse est, in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari solet:* Explica, quæso, quænam esset illa augurandi scientia, quâ pollebat *Iosephus*, & utrùm illam ab Aegyptiis didicisset, vel Dei speciali infundentis beneficio eam accepisset? Altera difficultas sita est in numero illorum, qui cum *Iacobo* descenderunt in Aegyptum. *Moyses* enim, sicut observasti, ait cap. 46. libri Genesis: *Omnes animas domûs Iacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, fuisse septuaginta:* Et tamen S. *Lucas* cap. 7. v. 14. lib. Actuum Apostolorum sic inducit S. *Stephanum*, loquentem in Concilio Judæorum: *Mittens autem Ioseph accersivit Iacob patrem suum, & omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque.*

M. Ut duabus hisce propositis difficultatibus faciam satis, à prima exordium ducam, quam ut clarius diluere possim, debes inprimis observare, Aegyptum, uti omnis Idololatriæ fontem atque superstitionum, ita omnis Magiæ atque divinationum multiplicium caput fuisse atque scaturiginem extitisse, indeque ad Græcos, Romanos, Indos, Iaponenses, Americanos, & ad alios populos dimanasse Idololatriam, variaque per artem diabolicam ariolandi, seu augurandi, ac divinandi genera. Præterea, observare debes, Patriarchas ante & post Diluvium ab omnibus Magiæ superstitionum, & diabolicarum divinationum speciebus omninò abhorruisse. Erant enim viri, fide, religione, & pietate in Deum, quàm maxime conspicui, nihil plane cum diabolo, ejusque instrumentis commercii & negotii habentes, sed soli divino cultui, quem ad posteros transmiserunt, addictissimi. His observationibus hunc in modum præmissis, censeo, artem & scientiam divinandi, quâ *Iosephus* in Aegypto pollebat, fuisse propheticam, ipsique cælitus infusam. Id manifestò comprobant non solùm tot scientiæ verè cœlestis, quâ in Aegypto donatus est *Iosephus*, experimenta, præsertim in quatuor somniorum interpretatione, & futuræ tùm fertilitatis, tùm sterilitatis prædictione editâ, verùm etiam egregiæ, & aliorum captum longè superantes animi dotes, quibus plenissimè instructus atque exornatus *Iosephus*, vulgò vir divinus in Aegypto audiebat. Addo denique *Iosephum* (sicut patet ex totius illius vitæ conversatione, quæ in sacra Historia describitur) speciali quâdam Spiritus Sancti inhabitatione atque assistentiâ fuisse condecoratum, & eodem Spiritûs Sancti lumine, quo erat ipse affusus, rerum atque factorum causas & circumstantias primo statim intuitu sese offerentes, penetrare, accuratè cuncta, & ad amussim examinare, de iisdem rectè & citrà ullum erroris periculum judicare, atque ratiocinari, somnia interpretari, & futura prædicere potuisse. *Iosephus* itaque hanc artem & scientiam, quam habuit, divinandi, non didicit ab Aegyptiis, Magiæ, superstitionibus, variisque diabolicatum divinationum generibus addictis, sed illam accepit à Deo, qui ejus mentem Prophetiæ dono illustravit. Sed de prima difficultate hactenùs satis. Ab altera vero, quam proposuisti, difficultate brevitèr me expedio, dicendo: Evangelistam *Lucam* in describendis Actis Apostolorum secutum fuisse Versionem LXX. Interpretum, in qua inter animas, quæ cum Patriarcha *Iacobo* ingressæ sunt in Aegyptum, numerantur quinque nepotes *Iosepi*, seu quinque filii *Manassis* & *Ephraim*, videlicèt *Machir*, *Galaad*, *Sutalaam*, *Taam*, & *Edem*, quos quinque *Iosephi* nepotes prætermisit in Textu Hebræo *Moyses*, enumerans subindè septuaginta dumtaxàt animas, quæ ingressæ sunt in Aegyptum, cùm tamen S. *Lucas*, sequens Versionem LXX. Interpretum, percenseat animas septuaginta quinque. Quod si dicas, hos quinque *Iosephi* nepotes non potuisse per anticipationem ab Evangelista *Luca* numerari, nec verè dici ingressos in Aegyptum, cùm ibi nati sint; respondebo ipse, tàm verè S. *Lucam* numerasse inter animas, quæ ingressæ sunt in Aegyptum, quinque illos *Iosephi* nepotes, tametsi in Aegypto natos, quam *Moyses* in Textu Hebræo numeret inter animas, quæ cum *Iacobo* descenderunt in Aegyptum, duos filios *Iosephi*, scilicèt *Ephraim*, & *Manassem*, quos tamen in Aegypto natos esse tàm certum est, quam quòd maximè. Prætereà cap. 46. lib. Gen. *Moyses* recensendo nomina eorum, qui cum Patriarcha *Iacob* descenderunt in Aegyptum, numerat *Benjaminum* & decem ejus filios. Non poterat autem *Benjaminus*, quandò descendit in Aegyptum, esse pater decem filiorum, quia *Benjaminus*, quandò ingressus est in Aegyptum, natus erat dumtaxàt annos viginti tres, sicut proclive est demonstrare ex Scriptura Sacra, & ex consensu omnium Scripturæ Interpretum. At, cui verisimile sit, *Benjaminum*, etiamsi à prima

ma pubertate cæpisset procreandis liberis operam dare, genuisse quot annis prolem, eamque vitalem semper, & nullas in ea filias fuisse, nihilominùs habuisse filios decem ante annum ætatis suæ vigesimum tertium? Verosimilius itaque est, *Benjaminum* habuisse quidem decem filios, quorum aliquot genuit, antequam cum patre suo *Jacobo* descenderet in Aegyptum, alios verò genuit in Aegypto. *Moyses* autem ait, *Benjaminum* descendisse in Aegyptum cum decem filiis, non quòd velit sacer ille Scriptor, decem illos *Benjamini* filios descendisse in Aegyptum in sua persona (quidam enim ex his decem necdùm erant nati) sed *Moyses* dumtaxàt innuit, quosdam ex his decem filiis *Benjamini*, descendisse in sua persona cum patre in Aegyptum, quosdam verò ex his decem filius descendisse in Aegyptum, non in sua persona, sed in lumbis patris sui *Benjamini*, in quibus adhùc latitabant, eosque natos esse in Aegypto.

D. Quot anni interfluxerunt à vocatione *Abrahami*, id est, ab ejus egressu ex *Haran* in Terram Chanaan, usque ad ingressum Patriarchæ *Jacobi* in Aegyptum? Et quot annos in Aegypto vixerunt Patriarcha *Jacob*, ejusque filius *Josephus* post descensum Israelitarum in Aegyptum?

M. *Abrahamus*, quandò vocatus est à Deo, & exivit ex *Haran*, ut veniret in Terram Chanaan, natus erat annos septuaginta quinque, dùm autem centesimum ætatis suæ annum attigisset, hoc est viginti quinque annis postquàm exiisset ex *Harane*, & venisset in Terram Chananæam, genuit *Isaacum*. Nam centenarium fuisse *Abrahamum*, quandò genuit *Isaacum*, legimus cap. 17. v. 17. & cap. 21. v. 5. lib. Genesis. Porrò *Isaacus*, dùm genuit *Jacobum*, natus erat annos sexaginta, sicut legimus cap. 25. v. 26. lib. Genesis. Denique, quandò *Jacobus* in Aegyptum descendit, erat annorum centum triginta, ut ipsemet Regi *Pharaoni*, cum interrogan-ti, quot annos natus esset, dùm venit in Aegyptum, respondit, dicens: *Dies peregrinationis meæ, centum triginta annorum sunt*, libri Genesis cap. 47. v. 9. Factâ igitur per partes horumce annorum supputatione coalescet summa annorum ducentorum & quindecim, qui interfluxerunt à vocatione *Abrahami*, seu ab ejus excessu ex *Harane* in Terram *Chanaan*, usque ad ingressum Patriarchæ *Jacobi* in Aegyptum. Vixit autem *Jacobus*, postquam cum suis filiis intrasset in Aegyptum, annis septemdecim, ut liquet ex cap. 47. v. 27. libri Genesis, ubi *Iacobus* mortuus dicitur annu ætatis suæ centesimo quadragesimo septimo. Venerat autem *Iacobus* in Aegyptum annos natus centum triginta, sicut mox diximus, ex quo evidenter consequitur, eum vixisse dumtaxàt in Aegypto annos septemdecim. Quod spectat annos per quos *Iosephus* vixit in Aegypto, postquàm pater ipsius *Iacob* cum tota familia ingressus est in Aegyptum, facilè hoc pactu putari possunt. *Iosephus*, quandò ipsius pater *Iacobus* venit in Aegyptum, annum agebat quadragesimum, & moriente patre *Iacobo*, annum agebat ætatis suæ quinquagesimum septimum. A morte autem *Iacobi* usque ad mortem *Iosephi*, elapsi sunt quinquaginta tres anni; nam *Iosephus* annos natus erat centum & decem, cùm diem ultimum clausit, sicut legitur cap. 50. v. 22. & 25. lib. Genesis. Porrò, si ex his centum & decem annis vitæ *Iosephi* detrahantur septemdecim anni, quos habebat *Iosephus*, quandò, à fratribus suis venditus mercatoribus Ismaelitis, seu Madianitis, fuit in Aegyptum deportatus, invenietur, *Iosephum* vixisse in Aegypto annos nonaginta tres, à tempore verò, quo pater ipsius *Iacobus* migravit in Aegyptum, eum vixisse annos septuaginta. Erat enim *Iosephus* annos natus quadraginta, quandò pater ipsius *Iacobus* venit in Aegyptum, & mortuus est *Iosephus* annos habens centum & decem, sicut perhibet Scriptura Sacra, ex quo planè sequitur, *Iosephum* vixisse annos septuaginta in Aegypto, postquàm pater ipsius *Iacobus* cum suis filiis venit in Aegyptum, ut ibi suum figeret domicilium.

D. Fueruntne *Israelitæ*, qui unà cum Patriarcha *Iacobo* descenderunt in Aegyptum, benè excepti à *Pharaone*, Aegypriorum Rege, & à *Iosepho*, Prorege Aegypti?

M. Israelitæ, qui unà cum Patriarcha *Iacobo*, in Aegyptum sunt ingressi; magnificè à *Pharaone*, Rege Aegypti, & à *Iosepho*, Prorege Aegypti, fuerunt suscepti, & collocati in Terra *Gessen*, quæ ipsis, utpotè vitam pastoritiam agentibus, pascendo pecori aptior erat, illosque veri Dei cultores, ab Aegyptiis, Idololatriæ addictis, disjungebat. Diù in hac Terra *Gessen*, soboles Patriarchæ *Iacobi* habitavit, & majora in dies incrementa cepit. Quod Aegyptii, sivè invidâ, sivè metu extimulati, cùm ferre

ferre minimè possent, Israelitas intolerabili servitutis jugo, sicut legitur cap. 1. libri *Exodi* opprimere tentarunt. Infestum istud Ægyptiorum consilium disertè describit *Flavius Josephus*, Hebræus, cap. 9. lib. 2. Antiq. Jud. juxtà *Rufini* translationem, his verbis : *Cùm enim Josephi* (Proregis Aegypti) *memoriam tempus obliterasset, Regnumque Ægypti in aliam demigrasset familiam, inhumanè tractabant Israelitas, & variis laboribus atterebant. Nam & flumen in multas fossas diducere sunt jussi, & mœnia exædificare, & aggeres exstruere, quibus inundationes fluminis arcerentur. Pyramidum etiam insanis substructionibus vexabant gentem nostram, cogendo varias artes ediscere, & laboribus ferendis adsuescere.* At, cùm videret Aegyptiorum Rex, Israelitas, quibus erat exosus, oppressos licèt gravissimis laboribus, magis ac magis, Deo sic volente, multiplicari, perdere mares omnes Israelitas, recens natos, decrevit, idque molitus est per obstetrices Aegyptias, à quibus cùm sese officioso mendacio delusum intellexisset, ità excandescens ferale promulgavit Edictum, de mergendis Nilo, flumine, omnibus infantibus Judæis, exceptis fœminis. Sed irritum planè & evanidum fuit illud Regis Edictum, cùm id temporis natus sit in Aegypto *Moyses*, quem ex aquis, quibus, juxtà Regis Edictum, fuerat expositus, singulari beneficio liberavit Deus, quemque ad asserendos Israelitas è captivitate Aegyptiaca in pristinam libertatem destinavit.

D. Describe hìc, quæso, vitam *Moysis* ab ejus ortu usque ad exitum Israelitarum ex Aegypto.

M. *Moyses*, cujus meminêre multi non modò sacri, sed prophani Scriptores, natus est in Aegypto, ac illustres parentes habuit, genere, virtuteque præstantes. Pater illi fuit *Amram*, filius *Caath*, nepos *Levi*, pronepos *Jacobi*, sicut legitur cap. 6. v. 18. & 20. lib. Exodi. Mater verò ejus fuit *Jocabed*, neptis *Levi*, & *Amræ* consobrina, ut patet ex eodem Scripturæ Sacræ loco, mox à me laudato. Infantulum *Moysem*, ac recens natum, domi cum maxima sollicitudine, ut periclitanti ejus vitæ consulerent, per tres menses occultarunt parentes. Sed veriti, ne, fervente regiâ in pueros Hebræorum inquisitione, sibi, multisque Israelitis ultimum in Ægypto exterminium accerserent, si, diutiùs, contrà Edictum Regium puerulum *Moysem* celarent, illum miserè comploratum ad Nili fluminis ripas exposuerunt inter juncos, ne à flumine abriperetur, in *fiscella scirpea*, seu in cymbula, vel arculâ ex papyro formatâ, & pice oblitâ, ut moris erat apud Aegyptios. *Maria*, soror *Moysis*, puella decem aut duodecim annorum grandiuscula, eminùs respiciens, futura fratris sui sortem tacita expectabat, à matre sua *Jocabeda* quid facto opus esset edocta. Eâ sic excubante puellâ, ecce filia *Pharaonis*, Regis Aegyptiorum, cum ancillis suis ad lavandum purificandumque corpus venit ad fluvium, vidirque puerulum aquis expositum, visumque afferri jussit, totumque à capite ad calcem inspectum, vultu decoro, totiusque corporis formâ probatâ, misereri cæpit, & quasi maternum induere affectum. Hæc ubi vidit *Maria*, soror Moysis, quæ in excubiis erat, protinùs accurrit ad filiam Regis *Pharaonis*, eique jam deliberanti de educatione puerili istius (quem Hebræum esse ex circumcisione statim cognoverat) promisit, se conducturam puerperam Hebræam, qui puerulo lac propinaret, & ejus curam haberet, cùmque consensum filiæ Regis *Pharaonis* facilè obtinuisset, suam & *Moysis* matrem, tanquàm prorsùs alienam adduxit, cui puerulum lactandi, & educandi provinciam demandavit filia Regis *Pharaonis*, adoptavitque in locum filii hunc à se repertum infantulum, cui *Moysis* nomen imposuit, quòd de aqua tulisset eum. Linguâ enim Aegyptiacâ *Mos* aquam, *is*, vel *ises*, servatum significat. In Aula Aegyptiaca *Moyses*, procurante filiâ Regis Pharaonis, quæ illi instar matris erat, nutritus & educatus est, omnemque Aegyptiorum sapientiam, ut ait Scriptura Sacra, fuit plenissimè edoctus, quod quidèm tamen non sic intelligendum est, quòd Aegyptii fuerint ante *Moysem* sapientiæ, seu artium & scientiarum inventores (sicut, post *Marshamum*, Hæreticum Anglum, perperàm nonnulli pertendunt) sed quòd Patriarchæ *Abrahamus, Jacobus*, & *Josephus*, qui in Aegypto permanserunt, verâ sapientiâ, seu Artium & Scientiarum notitiâ, quam à suis Majoribus acceperant, Aegyptios, discendi cupidos, jam informaverant, sicut docet *S. Augustinus*, lib. 18. De Civitate cap. 39.

D. Quot annos *Moyses* mansit in Aula Aegyptiaca Regis *Pharaonis*?

M. Per quadraginta annos *Moyses* vixit in Aula Aegyptiaca Regis *Pharaonis*, quibus

bus exactis, aulam reliquit, seque palàm gente Hebræum professus, venit ad suos fratres, id est, gentiles suos Hebræos, ut illos variis calamitatibus in Ægypto jactatos, & tantùm non oppressos, ad patientiam, & in spem meliorum temporum erigeret. Sed cùm vidisset *Moyses* Aegyptium quemdam, qui conviciis & plagis Judæum immerentem malè mulctabat, in percussorem irruit, eumque occidit. Quod cùm Regi Aegyptiorum innotuisset, pœnamque metueret *Moyses*, in Madianiridem protinùs fugit, ubi filiam *Jethro*, dictam *Sephoram*, duxit uxorem, & per quadraginta annos in Madian pastorem egit. Sed cùm attigisset annum ætatis suæ octuagesimum, & in monte Orebo, qui etiam dictus est mons *Sinai*, pasceret gregem soceri sui *Jethro*, apparuit ei Angelus in ardente Rubo, eique, nomine Dei loquens, præcepit ut iret ad *Pharaonem* Aegyptiorum Regem, & captivos in Aegypto Israelitas in libertatem vindicaret. *Moysi*, hanc difficilem Provinciam suscipere eo potissimùm nomine detrectanti, quòd blæsus esset, & impeditoris linguæ, adjunctus est comes *Aaron*, ipsius frater, vir facundus & eloquens. Sese itaque ad iter accingunt *Moyses* & *Aaron*, in Aegyptum ingressi sunt ambo, Regem *Pharaonem* adeunt, Mandatum, sibi à Deo datum, de Israelitis è servitute Aegyptiaca liberandis, ei exponunt, & ad faciendam fidem *Moyses*, virgam, quam præ manibus tenebat, mutavit in draconem, seu in serpentem, qui statim devoravit illos serpentes, in quos ministerio dæmonum virgas suas converterant Magi, seu Præstigiatores Aegypti, quorum Principes fuisse *Jannem* & *Mambrem*, docet Apostolus *Paulus* Epist. 2ª. ad Timoth. cap. 3. v. 8. Hæc signa quæ isti Magi coràm Rege *Pharaone* ediderunt, fuisse meras præstigias fusè ostendit *Augustinus Calmet*, Benedictinus, in Dissertatione *De miraculis*, quam præfixit suo Commentario litterali in librum *Exodi*, & in qua certas præscribit Regulas, vera miracula à falsis secernendi.

D. Tam insigne prodigium à *Moyse* per virgam editum compulirne *Pharaonem*, ut dimitteret Israelitas ex Aegypto?

M. Nequaquàm, sed potiùs induratum est cor Regis *Pharaonis*, quòd vidisset, Magos suos simile signum fecisse, parùm cogitans, quòd serpens, in quem *Moyses* suam virgam, divninâ ope fretus, verterat, devorasset illos serpentes, in quos Magi Aegypti ministerio dæmonum suas virgas commutaverant. Cùm igitur Regis *Pharaonis* animus, nec signis, nec verbis molliri, flecti, ac subigi posset, tandem à verbis ventum est ad verbera, seu plagas, quibus Deus per *Moysem* percussit totam Aegyptum, induxitque Regem *Pharaonem* tot plagis atritum, ut, volens nolens, Israelitas dimitteret ex Aegypto.

D. Percense, quæso, illas plagas, quibus Deus per *Moysem* percussit Aegyptum, & quibus tandèm aliquandò domitus Rex *Pharao*, Hebræos dimisit ex Aegypto.

M. Plagas istas ad decem revocat Scriptura Sacra. In prima, Nilus universus versus est in sanguinem. Secunda plaga fuit incredibilis Ranarum, & Buffonum copia, quæ per totam Aegyptum confestim sparsa est. Tertia plaga fuit productio Ciniphum, quos alii putant esse pediculos, alii pulices, alii culices. Utut sit, agnoverunt Magi in hac plaga divinam virtutem & operationem, dicentes: *Digitus Dei est hic.* Quarta plaga fuit productio Muscarum, quæ alis obstrepebant, proboscide pungebant, morsu aculeum altè infigebant, contactu omnia contaminabant, & sedentibus, ambulantibus, cubantibus infestæ ac molestissimæ erant. Quinta plaga fuit pestis animalium. Sexta plaga fuit Lues, quæ pervasit quoque homines, inducens ulcera, ardore, & sanie turgida ac tumentia. Septima plaga fuit grando, quæ permixta fulguribus arbores omnes excussit, contrivitque. Octava plaga fuit incredilis locustarum multitudo, quæ quidquid ex grandine supererat, depasta est. Nona plaga fuit densitas tenebrarum, quæ per totam Aegyptum effusæ, adeò cæcæ erant, ut nec ignibus, nec facibus accensis dissipari possent; adeò crassæ, ut sentiri, palparique viderentur. Decima denique plaga, quæ divinis in Ægypto flagellis colophonem imposuit, est strages omnium primogenitorum tàm hominum, quàm animalium, facta ab Angelis exterminatoribus, qui solis pepercerunt Hebræis, qui moniti à *Moysi*, superliminaria domorum suarum intinxerant sanguine Agni Paschalis, quem solemni ritu manducaverant. Eàdem igitur nocte, quâ Angeli exterminatores omnes primogenitos, in domibus, quarum portæ sacro carebant cruore, occiderunt, turmatim convenerunt Aegyptii, compellentes Hebræos, ut suum ex Aegypto maturarent discessum, tantusque fuit Aegyptiorum timor, ut in his temporum angustiis obliti sint reperere ab Hebræis

Hebræis Vasa aurea, argentea, aliaque id genus pretiosa monilia, quæ Hebræi pridiè quàm discederent, ab illis mutuati fuerant, & quibus onusti ex Ægypto abierunt. Hoc pacto Israëlitæ omnes sospites & incolumes ad sexcenta virorum millia cum suis conjugibus & liberis excesserunt ex Ægypto, in qua per ducentos & quindecim annos ab ingressu Patriarchæ *Jacobi* hæserant. In hac profectione Populi Israëlitici ex Ægypto ostendit virtutem suæ Majestatis Deus. Nam, præterquam quòd fugientibus Hebræis, præsentissimam in via opem tulit per columnam, quæ noctù lucida erat, ut eos illustraret, interdiù verò erat opaca, ut illos ab æstu vindicaret: trajecit etiam Deus Hebræos medio mari rubro, præcedente Angelo, & scindente aquam, ut Populus Israëliticus per siccum gradi posset, quem veriùs (ut ait Poëta) *Curvata in montis faciem circumstetit nuda.* Denique; Deus, qui hactenùs sustinuerat in multa patientia Ægyptios, tanquàm vasa iræ apta in interitum, *Pharaonem*, Ægyptiorum Regem, cum magna suorum manu Israëlitas insecutum, & rubrum mare adhùc patens temerè ingressum, coeuntibus protinùs aquis, cum omni exercitu ita delevit, ut ne unus quidem tantæ cladis nuncius fuerit superstes.

D. In hac Israëlitarum profectionis ex Ægypto compendiosâ, quam texuisti, narratione plures invenio difficultates. Prima est; quorsùm *Moyses* præceperit Hebræis, ut, antè suam ex Ægypto egressionem, tàm solemni ritu comederent Agnum Paschalem? Altera difficultas est, qui fieri potuerit, ut Israëlitæ per ducentos dumtaxàt & quindecim annos, per quos ab obitu *Jacobi* manserunt in Ægypto, ita multiplicati ac propagati sint, ut, dùm ex Ægypto exierunt, censa sint sexcenta millia Israelitarum, cùm tamen sacer Textus Hebræus percenseat septuaginta tantùm animas, quæ unà cum Patriarcha *Jacobo* ingressæ sunt in Ægyptum? Tertia difficultas est, quo pacto sexcenta illa millia Israelitarum peditum, seu virorum bellatorum, intrà tàm breve temporis spatium, quod illis ab Ægyptiis ad discedendum ex Ægypto concessum fuit, potuerint congregari, & in unum locum simul convenire, atque compositâ exercitus ordinatione ex Ægypto discedere? Quarta difficultas est, an peccaverint Israëlitæ, qui, ex Ægypto proficiscentes, Vasa aurea & argenta, aliaque id genus, quæ eis commodaverant Ægyptii, secùm abstulerunt, hisque Ægyptios spoliarunt? Has quatuor difficultates optarem quidèm, ut hìc dilucidè explanares, sed veritus, ne longiùs quàm par sit, nostrum protrahatur Colloquium, consultius esse duco, ut earum examen ad proximum, quod habebimus, Colloquium remittamus. Hoc unum igitur dumtaxàt sub finem hodierni nostri Colloquii à te scire percupio, núm scilicèt Historici Prophani, præsertim Ægyptii, aliquam de Israëlitarum in Ægyptum ingressu, & de eorumdem ex Aegypto exitu mentionem fecerint, nomenque expresserint illius Aegyptiorum Regis, sub quo contigit hæc Israelitarum ex Aegypto profectio?

M. De ingressu Israëlitarum in Aegyptum, & de illorum ex Aegypto exitu non pauca referunt Scriptores Prophani, potissimùm Aegyptii, nimirùm *Manetho*, *Lysimachus* & *Chæremon*, quorum testimonia citat *Josephus*, Hebræus, in libro primo contra *Apionem*. Verba *Manethonis* sic *Josephus* ibidèm exscribit: *Fuit nobis Rex*, *Timæus nomine* (inquit *Manetho*) *sub hoc Rege nescio quomodò Deus iratus fuit*, *& præter spem ex partibus Orientalibus homines genere ignobiles*, *adeptâ fiduciâ*, *in Provincia castra metati sunt*, *facilè ac sine bello eam potenterque ceperunt*, *& Principes ejus alligantes*, *de cætero civitates crudeliter incendêre*, *& Deorum Templa evertêre . . . Vocabatur autem illa gens* Hycsos, *hoc est*, *Reges Pastores.* Hyc *enim secundùm sacram linguam* (seu Aegyptiacam) *Regem significat:* Sos *verò Pastorem*, *sivè Pastores*, *secundùm communem dialectum*, *& ita compositum invenitur* Hycsos. *Quidam verò dicunt*, *eos Arabas esse. In aliis verò Exemplaribus non Reges significari comperi per appellationem* Hyc, *sed è diverso captivos declarari Pastores.* Hyc *enim Ægyptiaca Linguâ captivos apertè significat & hoc potiùs verisimile mihi videtur*, *& Historiæ antiquæ conveniens.* Hos ergò, quos prædiximus Reges, & eos, qui Pastores vocabantur, & qui ex eis fuêre (loquitur nunc Josephus) obtinuisse Aegyptum, ait *Manetho*, annis undecim & quingentis. Post hæc autem idem *Manetho* dicit, Regum Thebaidis, & Aegypti reliquæ factam esse super Pastores invasionem, & bellum maximum & diuturnum eis illatum. Sub verò Aegyptiorum Rege, cui nomen erat *Alisfragmuthosis*, victos dicit Pastores, & inclusos in loco, cui nomen erat *A. varis*,

varis, filium autem Regis Alisfrugmuthoseos, dictum Themosin, conatum esse hos Pastores, inclusos in eo loco, dicto Avaris, quem, ut ait Manetho, maximo muro atque robustissimo circumdederant Pastores, vi, inquam, conatum esse Regem Ægyptiorum Themosim illos expugnare, sed cum Rex obsidium desperasset, pacta cum eis fecisse, ut Ægyptum relinquentes, quò vellent innoxii abirent, illos verò, seu Pastores, his promissionibus imperatis, cum omni domo & possessionibus non minus ducenta quadraginta millia numero ex Ægyto per desertum in Syriam iter egisse, & in terra, quæ nunc Judæa vocitatur, civitatem ædificasse, quæ tot millibus hominum sufficere posset, eamque Hierosolymam vocitasse. Hæc, & alia ex Manethone exscribit Iosephus, ex quibus illos Pastores in Ægypto, de quibus loquitur Manetho, quosque Hycsos vocat, non alios fuisse quàm Israëlitas, qui cum Patriarcha Iacob descenderunt in Ægyptum multis momentis evinci potest. Primò, quia Israëlitæ, qui cum Iacobo venerunt in Ægyptum, erant Pastores: Pastores ovium sumus servi tui, & nos & patres nostri, ait Patriarcha Iacobus, dùm Regem Pharaonem salutavit, sicut legitur cap. 47. libri Geneseos. Secundò, semel mortuo illo Ægyptiorum Rege, qui Israëlitis impensè favebat, alius regium in Ægypto solium conscendit, qui Israëlitarum fuit infensissimus hostis, & in eos atrocem persecutionem excitavit, quam Scriptura Sacra cap. 1. lib. Exodi v. 8. 9. 10. & 11. describit his verbis: Surrexit intereà Rex novus super Ægyptum, qui ignorabat Ioseph, & ait ad populum suum: Ecce populus filiorum Israël multus, & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum, ne fortè multiplicetur... Præposuit itaque (Rex) eis (seu Israëlitis) magistros operum, ut affligerent eos oneribus. Hinc Israëlitæ facti sunt in Ægypto captivi, miseram coacti servire servitutem, quos subindè Manetho jure optimo appellat Hycsos, id est, Pastores captivos. Tertiò, tempus, quo illos Hycsos, seu Pastores captivos, ex Ægypto pulsos fuisse scribit Manetho, optimè quadrat tempori, quo Israëlitæ ex Ægypto reverà egressi sunt. Apio siquidem, & Ptolomæus Mendesius, citati à Tatiano in libro quem edidit contrà Græcos, & à Iuliano Africano apud Eusebium lib. X. De Præp. Evangelica cap. 10. asserunt, Israëlitas exivisse ex Ægypto, regnante Amoso, qui etiam dicebatur Amosis. Scribit autem Manetho, illos Hycsos, seu Pastores captivos, egressos fuisse ex Aegypto, regnante Themosi, qui idem plane est ac Amosis. Binomius quippe erat ille Aegyptiorum Rex, sicut testatur Georgius Syncellus in sua Chronographia pag. 63. & 69. & perinde vocabatur Amosis, vel Themosis. Ex quo palàm sequitur, tempus, quo Israëlitæ egressi sunt ex Aegypto, plane convenire cum Epocha, quam assignat Manetho, expulsionis ex Aegypto illorum Pastorum captivorum, quos Hycsos appellat. Quartò, Israëlitæ, quandò ingressi sunt in Aegyptum, erant Pastores, id est, viri obscuri, ignobiles, tales autem fuisse illos Hycsos, seu Pastores, qui expulsi sunt ex Aegypto, testatur Manetho, quos ideò appellat homines obscuros, nullâque re gestâ memorabili adhùc commendabiles. Quod quidem argumento est, illos Hycsos, seu Pastores, quos Manetho scribit fuisse ex Aegypto extrusos, non alios esse quam Israëlitas, qui tantùm post suam ex Aegypto profectionem in Rempublicam coaluerunt, nomenque suum sub Moyse, Josue, & aliis, sive Judicibus, sive Regibus, sive Pontificibus, toti orbi illustre reddiderunt. Postremò, ait Manetho, illos Hycsos, seu Pastores, ex Aegypto ejectos, iter suum per desertum in Syriam egisse, & in terra, quæ nuncupatur Judæa, amplissimam extruxisse civitatem, quam Hierosolymam appellarunt. Quibus verbis apertè indicat Manetho, illos Hycsos, seu Pastores, quos ex Aegypto excessisse scribit, fuisse ipsissimos Hebræos, qui ex Aegypto dimissi venerunt posteà in terram, quæ dicitur Iudæa, ibique civitatem ædificaverunt, quam Hierosolymam vocitarunt. Facessat itaque Ioannes Marshamus, qui in suo Chronico Canone Ægyptiaco, Hebraico, & Græco, pertendit, Historicum Manethonem voluisse per illos Hycsos, seu Pastores, qui ex Aegypto fuerunt ejecti, indicare non Hebræos, seu Israëlitas, sed Arabes, qui in Aegyptum cùm irrupissent, ibique vitam pastoritiam degerent, tandem potentiores facti, imperium obtinuerunt, illudque exercuerunt in Aegyptios, à quibus vocati sunt Hycsos, id est, Reges Pastores. Facessat, inquam, Ioannes Marshamus, cujus vanum systema è fronte pugnat cum historia Manethonis. Nàm primò, Manetho, conceptis verbis, asserit, illos Hycsos, seu Pastores ab Aegypto expulsos, venisse in Judæam, ibique civitatem quam Hierosolymam appel-

appellarunt, construxisse. Qui character in solos Hebræos, seu Israelitas, competere potest, non verò in Arabes, quos neque in Judæam venisse, neque Hierosolymorum urbem condidisse certissimè constat. Præterea, quamvis *Manetho* innuat, aliquibus visum esse per *Hycsos* significari *Reges Pastores*, testatur tamen idem Historicus, se in aliis Exemplaribus comperisse per *Hycsos* non significari *Reges Pastores*, sed è diverso declarari *captivos Pastores*, & hoc potiùs *sibi verisimile videri*, & *historiæ antiquæ conveniens*. Tertiò, *Manetho* ait, illos *Hycsos*, seu *Pastores*, fuisse viros obscuros, & ignobiles, qui sanè character competere haud potest in Arabes, qui in Aegypto non poterant esse viri obscuri & ignobiles, cùm, ipsomet fatente *Marshamo*, Arabes suos in Aegypto habuerint Reges, & imperium exercuerint in Aegyptios. Denique, *Marshamus* in citato Opere, quod lucubravit, omnem sibi abrogavit fidem, quia in eo Veteris Testamenti antiquitatem evertere totis viribus adnititur; cæremoniarum, quarum in Veteri Testamento Judæis præcipitur observatio, Deum negat esse auctorem ac institutorem; Prophetiam *Danielis* de LXX. Hebdomadibus ad Jesum Christum pertinere audacter inficiatur, *Josephum*, egregium Nationis & Religionis Judaicæ defensorem in libris, quos scripsir contra *Apionem*, Ethnicum Grammaticum Alexandrinum, datâ operâ refellir, impugnat, eumque tanquàm fabularum, & mendaciorum Scriptorem traducere ac sugillare non veretur: Verbo dicam, *Marshamus* in suo malè consarcinato opere tot futilia, tot absurda commenta, tot inaudita paradox in his, quæ Religionem, Sacramque Historiam cùm Veteris, tùm Novi Testamenti spectant, effutiit, ut jure optimo apud omnes, qui de Religione benè sentiunt, tanquàm temerarius Scriptor audiat, dignumque judicetur ejus malè natum Opus, quod natalitiis tenebris damnetur.

D. Quamvis in tuam sententiam facilè descendam, ac vehementer improbem falsam *Marshami* interpretationem; non possunt tamen, ne quid dissimulem, narrationem *Manethonis*, circa illorum Pastorum, quos *Hycsos* appellat, mansionem in Aegypto, conciliare cum his, quæ superiùs dixisti de habitatione Israelitarum in Aegypto. *Manetho* quippè, teste *Josepho*, Hebræo, quem laudasti, scribit, illos Pastores, quos *Hycsos* nuncupat, mansisse in Aegypto per annos quingentos & undecim. At, juxtà Chronologiæ sacræ peritiorum sententiam, quam superiùs probasti, Israelitæ habitarunt in Aegypto per annos dumtaxàt ducentos quindecim. Ex hac itaque haud mediocri Chronologiæ discrepantia colligi posse videtur, Pastores illos, quos *Manetho* appellat *Hycsos*, planè diversos esse ab *Israelitis*.

M. Non ita est: sed ex ea Chronologiæ discrepantia colligi tantùm potest primò, circa numerum annorum, per quos Pastores, quos *Manetho* appellat *Hycsos*, manserunt in Aegypto, irrepsisse in Textum Josephi mendum, & loco annorum 215. suffectum fuisse 511. non quod existimem, *Josephum*, Hebræum, qui fuit in scribendo diligentissimus juxtà ac gravissimus Auctor, in notandis temporibus ita turpitèr errasse, sed quòd putem, Textum *Josephi* in annorum numeris fuisse interpolatrice manu vitiatum, sicut apertè declarant quàm plurima menda, quibus in annorum numeris scatet hodiernus *Josephi* Textus, idque ultrò fatentur omnes hujus temporis Chronologi, in libris *Josephi* versati, quos inter unum instar omnium laudabo nostrum *Melchiorem Canum*, qui lib. XI. *De Locis* cap. V. ad Argumentum 9. istud de libris *Josephi* protert judicium: ***Sed in numeris Josephi libri menda habent innumera, quæ ego menda viro diligentissimo atque gravissimo assignare nec volo, nec debeo.*** Secundò, ex ea Chronologiæ, quam adduxisti, discrepantia colligitur, *Manethonem*, & alios Græcos Historicos Prophanos, multa quidèm ex Historia Sacra hausisse, sed eam pluribus mendaciis & erroribus aspersisse, sivè ut contradicerent Judæis, quos capitali odio prosequebantur; sivè ut vanam & falsam suam antiquitatem ac Religionem stabilirent, sivè ut fabulis, quas finxerunt de suis Diis, *Jove*, *Appolline*, *Marte*, *Mercurio*, *Hercule*, & aliis, aliquam veri speciem conciliare possent, sicur lato calamo ostendit illustrissimus *Daniel Huetius*, in sua *Demonstratione Evangelica*; sive denique cùm essent Idolorum cultores, non poterant sacras litteras *omni scrupulositate sequi*, ut ait *Josephus* lib. 1. contrà *Apionem*, ubi sermonem habens de Scriptoribus Prophanis Græcis, *Demetrio Phalereo*, *Philone seniore*, & *Eupolemo*, ait: *Plurimi prædictorum virorum veritate quidèm causarum antiquarum frustrati sunt . . . . non enim inerat eis, ut nostras litteras*, id est, Sacram Historiam, *possent omni scrupulositate sequi.* Quæ cùm ita sint, mirum sanè tibi videri haud debet, quòd *Manetho*, Scriptor

Scriptor Prophanus, & ex ea Gente oriundus, quæ erat Hebræis infestissima, Historiam Sacram de ingressu Israelitarum in Ægyptum, de eorum mansione in Aegypto, & de illorum perfectione ex Aegypto, datâ operâ interpolarit, ac nonnullis mendaciis, & erroribus innumeris respeserit, quamvis multa reliquerit veritatis vestigia, & per illos Pastores, quos vocat *Hycsos*, quosque ait venisse in Aegyptum, in ea diù mansisse, & posteà fuisse ex ea expulsos, non obscurè, sicut mox commonstravimus, indicare voluerit Israelitas, qui erant Pastores, quique, ut narrat Historia Sacra, ingressi sunt unà cum Patriarcha *Jacobo* in Aegyptum, diù in ea habitarunt, ac denique ex ea pulsi fuête, seu potiùs à Deo per *Moysem*, eorum Ducem, in libertatem asserti ac vindicati. Hæc, quæ hactenùs dixi, confirmare non pigebit testimonio *Grotii*, qui lib. 1. *De Veritate Christianæ Religionis* hæc appositè scribit: *De exitu Hebræorum ex Ægypto non pauca referunt Scriptores Ægyptii, Manetho, Lysimachus, & Chæremon. Loca sunt apud Josephum contra Apionem, quæ tamen pluribus mendaciis sunt respersa, utpotè scripta à gente Judæis infensissimâ, undè & sua hausit Historicus Cornelius Tacitus. Apparet autem ex his omnibus Scriptoribus Ægyptiis, Hebræos Ægypti parte potitos, ibi pastoralem egisse vitam, sed operis posteà servilibus pressos exiisse Ægypto, Ægyptiis etiam quibusdam ipsos comitantibus, Moyse Duce, perque Arabùm terras postremò pervenisse in Syriam Palæstinam, ibique eos Instituta secutos, Ægyptiorum Institutis contraria. Cæterùm, quomodò in his, quæ huic Historiæ aspersêre mendacis Scriptores Ægyptii inter se quidèm, & secum singuli pugnent, quotque illa seculis ab antiquitate Moysis librorum vincantur, egregiè ostendit Josephus in illo libro eruditissimo*, seu primo, quem edidit contra *Apionem*. Sed eo de argumento hectenùs satis, de quo tamen si plura scire aveas, auctor tibi sum, ut legas, modò per otium liceat, Tomum secundum perdocti Operis, quod *Cl. Ferrandus*, insignis Senatûs Parisiensis Causidicus, gallicè concinnavit, cuique hunc præfixit titulum: *Reflexions sur la Religion Chrêtienne*. Ibi quippè laudatus ille Auctor hoc argumentum non minùs fusè, quàm erudite tractat, & omnes objectiones, quas proponit *Joannes Marshamus*, plenissimè diluit.

COLLOQUIUM SECUNDUM.

In quo proponuntur Dubia, quæ tàm Theologi, quàm Scripturæ Sacræ Interpretes, circa Historiam tertiæ Mundi Ætatis ventilare solent.

D. SÆPIUS in superioribus nostris Colloquiis dixisti, Deum apparuisse Patriarchis *Abrahamo, Isaaco, Jacobo*, & aliis, eosque familiari Colloquio fuisse dignatum. At, nunc scire vellem, an verè ipsemet Deus sub humana specie apparuerit Patriarchis? An potiùs Angelus, humanam formam referens, apparuerit Patriarchis, & cum illis, nomine Dei, quem repræsentabat, Colloquia miscuerit?

M. Communis est Theologorum sententia, quòd dùm legitur in Veteri Testamento, apparuisse Deum Patriarchis, & cum illis fuisse locutum; ideo in sensu intelligi non debeat, quasi Deus sub humana specie sese Patriarchis conspicuum exhibuerit, & cum illis sermonem habuerit; sed quòd Angelus, à Deo missus, ejusque vice fungens, id muneris, ex aëre sibi formato corpore, obiret, seque Patriarchis adspectabilem præberet. At, non desunt celebres quidam Theologi, qui, aliquot sanctorum Patrum antiquorum, seu *S. Justini*, Martyris, in Dialogo cum *Tryphone*, *S. Irenæi*, lib. 4. adversùs Hæreses cap. 26. *S. Augustini*, lib. 2. de Trinitate, cap. 13. & *Theodoreti*, quæst. v. in Exodum, Doctrinam secuti, sentiunt, quod quandò in sacris litteris dicitur, Deum apparuisse Patriarchis, id intelligi haud debeat de Angelo, tanquàm Dei Legato, sed potius de Verbo Divino, seu de secunda Sanctissimæ Trinitatis Personâ, quæ sub specie humana sese Patriarchis jam tùm visibilem ostendebat. Doctissimus *Bernardus Lamy*, Congregationis Oratorii Presbyter, in suo *Apparatu Biblico* pag. 26. hanc Theologorum sententiam, his verbis confirmat: *Ille summus Deus, qui dicitur dignatus Abrahamum familiari Colloquio, ipsum erat Dei Verbum, seu secunda Sanctissimæ Trinitatis Persona, quæ ab hisce temporibus præludebat Incarnationi suæ. Quanquàm enim tunc Carnem non sic assumeret, ut jam fieret Homo, in imagine tamen carnis, sivè veræ, sivè apparentis, conspicuum Patriarchis se præbebat; ipsum, inquam, erat Verbum Dei, ut omnis Antiquitas credidit; unus ex tribus*

bus Angelis, qui apparuerunt Abrahæ, & promisit de lumbis ejus Carnem se sumpturum. Hunc verò Abraham ut Deum summum adoravit; pro Deo habuit, & ejus Colloquio gavisus est, ad quod alludens, ut opinor, Christus ajebat cap. 8. Evang. S. Joannis: Abraham, pater vester, exaltavit ut videret diem meum, vidit & gavisus est. Prævivit *Bernardo l'Amy* in hac sententia *Petrus Cunæus*, qui libro 3. *De Republica Hebræorum* cap. 3. pag. 378. hæc habet: *Ajunt præstantissimi Theologi, quotiescumque Deus immortalis hominibus apparuit, apparuisse secundam Sanctissimæ Trinitatis Personam, seu Filium Dei. Quòd sanè ab illis rectè existimatum est. Utique cùm Apostolus ait: Sæpè Deum antè per Prophetas, novissimè autem locutus fuisse per Filium: non ille negat, visum anteà in terris Messiam, sed haud obiisse eum concionandi illud munus significat, quod olim à Vatibus semper, ac tandem verò susceptum ab ipso est. Non poterat ipsum illud corpus induere, quod in terris posteà intuiti sunt, & contrectavère mortales. Id enim serò admodum genitum formatumque est, neque anteà extitit. Quarè imaginem dumtaxat illius repræsentavit Abrahamo, sed planè eamdem, quam inter homines habuit.*

D. Lubentiùs, ut candidè dicam, descenderem in sententiam horumce Theologorum, qui docent, secundam Sanctissimæ Trinitatis Personam, seu Filium Dei, apparuisse etiam Patriarchis, qui vixerunt ante Legem Scriptam, seu Mosaicam. Inde enim facili negotio intelligitur, Patriarchas, etiam illos, qui præcesserunt Legem Mosaicam, habuisse notitiam, seu fidem in venturum Messiam, Liberatorem generis humani, & Mediatorem Deum inter & homines. At, cùm ejusmodi Secundæ Personæ Sanctissimæ Trinitatis apparitiones non omnibus Israelitis, qui vixerunt ante Legem Mosaicam contigerint, fateor ultrò, me prorsùs nescire, quo pacto Populus Israeliticus potuerit ante Legem Mosaicam habere notitiam, seu fidem in Messiam venturum, cùm ejusmodi notitiam, seu fidem, nec ex apparitionibus Secundæ Personæ Sanctissimæ Trinitatis, quæ ei factæ non sunt, nec ex Lege Mosaica, quæ necdùm scripta erat, haurire potuerit? Hic est sanè nodus vindice dignus.

M. Neminem ab Adamo, seu à Creatione Mundi, absque fide in venturum Messiam, salutem æternam fuisse consecutum, nec deinceps ad finem usque Mundi consecuturum, constans est ac perpetua Ecclesiæ Catholicæ Doctrina, quam nullus citrà apertam hæresim impugnare potest. Id tamen discriminis fuit inter fidem Patriarcharum ante Legem Mosaicam, & fidem Populi Israelitici, quòd Patriarchæ ante Legem Mosaicam, haberent fidem in venturum Messiam magis distinctam, quam ideò Theologi appellant *Fidem explicitam*; Populus verò Israeliticus ante Legem Mosaicam haberet fidem in Messiam venturum minùs distinctam, quam subindè Theologi vocant *Fidem implicitam*, quam videlicet à Patriarchis, & à Majoribus suis acceperant, per continuam traditionem, quæ ab ipsa Creatione Mundi usque ad ipsorum tempora fuit jugitèr conservata, eorumque animis altius infixa. Quod, ne gratis à me dictum esse videatur, plurimis Scripturæ Sacræ testimoniis evincam. In primis, legimus cap. 4. Evangelii, quod scriptum est à *S. Joanne*, mulierculam Samaritanam ex recepta pridem ac pervulgata apud Judæos traditione Jesum Christum, verum Messiam, quem ipsa venisse ignorabat, sic fuisse affatam: *Novimus Messiam venturum. Cùm venerit ille, omnia nobis annuntiabit.* Erant autem Samaritani residua pars Israelitarum, quos à Judæis olim *Jeroboamus* avulserat, proindeque ignorare non poterant, quod vulgò cuncti Hebræi super hac re senserunt, sicut optimè observat *Petrus Cunæus* sub finem libri 3. *De Republ. Hebr.* Præterea, Apostolus *Paulus* cap. 11. Epistolæ ad Hebræos, postquàm præmisit, *Fidem esse substantiam rerum sperandarum*, non solùm Fidem *Abelis*, *Enochi*, *Noemi*, *Abrahami*, *Isaaci*, *Iacobi*, *Iosephi*, & *Moysis* laudat ac plurimùm commendat, sed etiam ejusdem fidei laudem Populo Israelitico, etiam ante Legem Mosaicam, tribuit eo potissimùm nomine, quòd Dei imperio obsecutus, Aegyptum reliquit. Sic enim ait Apostolus: *Fide transierunt mare rubrum tanquàm per aridam terram.* Quin, idem Apostolus eodem in capite fidei hujus laudem adscribit Israelitis, qui jam defuncti erant, dicens: *Juxtà Fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes; & salutantes, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant, se patriam inquirere.... Nunc autem meliorem appetunt, id est cælestem.* Id sæpiùs inculcat Apostolus *Paulus*, sed præsertum cap. 10.

Epist.

Epist. 1. ad Corinthios, ubi discriminatim omnes Israelitas fidei elogio ornat his verbis: *Nolo enim vos ignorare, Fratres, quoniam Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt, in nube, & in mari; & omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eumdem potum spiritalem biberunt (bibebant autem de spiritali consequente eos petrâ: petra autem erat Christus.)* Tertiò, Patriarcha *Jacobus* propediem moriturus in Aegypto, suos omnes accersivit filios, quibus viritim benè precatus, dixit filio Judæ: *Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium*, Gen. cap. 49. quibus verbis voluit Patriarcha *Jacobus*, non solùm filiorum suorum, sed etiam omnium Israelitarum, qui erant in Aegypto, Fidem, quam habebant de adventu Messiæ, seu Liberatoris, quæque à suis Majoribus accepta penitùs eorum animis insidebat, confirmare, prædicens illis, venturum illum Messiam, quem expectabant, postquàm familiæ filii sui *Judæ* Regium Sceptrum fuisset ablatum, & ad alienigenam transisset. Quartò, *Iosephus*, filius Patriarchæ *Iacobi*, moriens itidem in Aegypto, obsecravit, & obtestatus est Israelitas, ut dùm essent ex Aegypto exituri, ejus ossa secum asportarent sepelienda in Terra Chananæa: *Asportate ossa mea vobiscum de loco isto*, Gen. cap. 50. Sciebat quippè *Iosephus*, fore ut in Chananæensium sedibus nasciturus esset Messias, illicque sua ossa quiescere voluit. Fidem *Iosepho* datam liberarunt Israelitæ, quandò excesserunt ex Aegypto, & fide, quam in Messiam venturum habebant, animati, ossa *Iosephi*, sepelienda in Terra Chanaan, secum asportarunt: *Tulit Moyses ossa Ioseph secum, eò quòd adjurasset filios Israel, dicens: Visitabit vos Deus, afferte ossa mea hinc vobiscum*, lib. Exodi cap. 13. Denique, non tantùm Patriarchis, sed & omnibus Israelitis, etiam ante Legem Mosaicam, nota erat illa promissio, quâ Deus ab exordio Mundi, hoc est, post primorum parentum nostrorum peccatum, sese obstrinxit, mittendi Messiam, seu Liberatorem, dùm imprecando serpenti, dixit: *Ipsa conteret caput tuum*, id est, Messias, aliquandò ex muliere nasciturus, conteret caput tuum. Hanc, inquam, promissionem, quâ Deus ab exordio Mundi se obstrinxerat, mittendi Liberatorem, seu Messiam, omnes Israëlitæ etiam ante Legem Mosaicam jam perspectam explora-tamque habebant, tùm ex certa traditione ab Adamo ad ipsos usque propagatâ; tùm etiam ex sanctificatione Sabbati, quæ per singulas Hebdomades monebat illos de Creatione Mundi, seu in memoriam illorum revocabat Creationem Mundi, formationem primi hominis, ejus lapsum, divinam promissionem mittendi Liberatoris, & Legem latam à Deo ab exordio Mundi, & à Majoribus suis, etiam ante *Moysis* tempora, jugitèr observatam, sanctificandi Sabbatum in memoriam creationis mundi, & diei septimi, quem sanctificavit Deus, *quia in ipso cessaverat ab omni opere suo*, uti legitur Genesis cap. 2. Cùm igitur omnibus Israelitis, etiam ante Legem Mosaicam, nota fuerit hæc promissio, quâ Deus ab exordio Mundi, hoc est, post peccatum Adami, sese obstrinxit, mittendi Liberatorem, seu Messiam, planum ac expeditum esse debet, omnes Israelitas, etiam ante Legem Scriptam, habuisse aliquam notitiam, seu fidem in Messiam venturum. Hinc meritò S. *Augustinus* lib. *de peccato originali* cap. 24. ait: *Sine Fide ergò Incarnationis & Mortis, & Resurrectionis Christi, nec antiquos Iustos, ut Iusti essent, à peccatis potuisse mundari, & Dei gratiâ justificari, veritas Christiana non dubitat, sivè in eis Iustis, quos Scriptura sancta commemorat, sivè in Iustis, quos quidem illa non commemorat, sed tamen fuisse credendi sunt, vel ante diluvium, vel indè usque ad Legem datam, vel ipsius Legis tempore non solùm in filiis Israel, sicut fuerunt Prophetæ, sed etiam extra eumdem Populum, sicut fuit Iob. Ipsorum enim corda eâdem mundabantur Mediatoris Fide.* Quò fit, ut omninò inexcusabiles sint Hebræi, qui, licèt per Legem Mosaicam, & vaticinia Prophetarum majorem de venturo Messia notitiam posteà habuerint, pertinaciâ tamen plusquàm adamantinâ Jesum Christum, verum Messiam, in quo *Moysis*, & Prophetarum fuerunt ad amussim omnia adimpleta oracula, agnoscere detrectarunt. *Undè cùm reputare in animo soleo* (utor verbis *Sulpicii Severi*, lib. 1. Historiæ Sacræ) *Populum* seu Hebræum; *Tot beneficiis Dei obligatum, tot cladibus, cum peccaret, coercitum expertumque & misericordiam, & severitatem Dei, nequaquàm emendatum; & cùm semper veniam erroris acciperet, semper peccasse post veniam; nihil mirum videri potest, Christum ab his non esse receptum, cùm jam in dies ab initio totiès in Domino rebelles deprehendantur, magisque mirum est, illis semper peccantibus nunquàm* Dei

Dei, si quandò eum imploraverunt, defuisse clementiam.

D. In illo Vaticinio Patriarchæ *Iacobi: non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium:* In hoc, inquam, vaticinio *Iacobi* probè intelligo, promitti adventum Messiæ, quandò Sceptrum Regium fuerit ablatum è Juda; sed quandonàm id reverà contigerit, prorsùs me latet.

M. Sunt quidam periti Theologi, & Scripturæ Sacræ Interpretes, qui asserunt, in hoc vaticinio *Iacobi* promitti venturum Messiam quandò è Tribu *Iuda* Sceptrum esset ablatum, adeò ut illud Jacobæum Oraculum: *Non auferetur Sceptrum de Iuda, & Dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est* &c. ad solam Tribum *Iudæ* restringi debeat cum exclusione Leviticæ, Benjamiticæ, & aliarum Tribuum. Sed, pace illorum Theologorum, & Scripturæ Sacræ Interpretum dixerim, huic sententiæ calculum meum adjicere non posse. Primò, quia compertum habemus ex Scriptura Sacra, plures extitisse Gentis Judaicæ Duces ac Principes à *Iacobi* vaticinio usque ad Christum, Servatorem nostrum, qui ex Tribu Juda non fuerunt oriundi. *Moyses* namque & Josue, qui, post egressionem Israëlitarum ex Aegypto, præfuerunt Populo Judaico, suam ex Tribu Juda originem non ducebant, sed *Moyses* erat de Tribu *Levi*, Josue verò de Tribu *Ephraim*. Inter *Iudices* posteà, qui post *Moysem* & *Iosue*, apud Judæos summâ potestate præditi erant, duo tantùm fuerunt orti è Tribu Juda, videlicèt *Othoniel*, & *Abesan*. Secundò, tempore, quo Judæi in Captivitatem Babylonicam fuerunt abducti, Sceptrum è Tribu Juda ablatum est in *Iechonia*, & *Sedecia* Regibus. Post laxatam verò Captivitatem Judæorum Respublica formam Aristocratiæ assumpsit, ita ut Judæi nunquàm ampliùs regiâ & absolutâ imperandi formâ potiti sint, utpotè qui Persarum Monarchis primùm subditi fuerunt, deindè, postquàm *Alexander Magnus*, Macedo, *Darium Codomannum*, & Persarum simul Imperium delevisset, & omnem hujus gloriam ad Græcos transtulisset; Judæi Græcis paruerunt, id est, Asiæ minoris, & Aegyti Regibus servierunt, donec tandem à Romanis devicti sub jugum missi sunt. Porrò, per totum illud temporis intervallum, quod à soluta Captivitate Babylonica fluxit usque ad Christum Dominum, nullos Duces habuerunt Judæi è Tribu Juda oriundos, sed summa rerum erat penès Summos Pontifices, quæ Pontificum potestas per Assamonæos, in Ordine Sacerdotali constitutos, firmata est usque ad tempus *Herodis*, qui devicto *Antigono*, genus Assamonæorum penitùs extinxit, & Regnum Judææ à Senatu Romano obtinuit. Cùm igitur à laxata Captivitate Babylonica usque ad Christum, hoc est, per quingentos & ampliùs annos Sceptrum è Tribu Juda fuerit ablatum, stare nullo modo potest sententia illorum, qui *Jacobi* de venturo Messia vaticinium: *Non auferetur Sceptrum de Iuda &c.* restringuunt ad solam Tribum Juda, exclusis aliis Tribubus.

D. Quo pacto igitur vis esse intelligenda hæc Jacobæi vaticinii verba: *Non auferetur Sceptrum de Iuda, & Dux de femore ejus &c.* videtur quippe mihi, quod sola hic indigitetur Tribus *Iuda*, exclusis aliis Tribubus.

M. Ut huic Jacobæo Vaticinio de venturo Messia sua constet veritas, necessum est, ut hæc priora verba, quibus constat: *Non auferetur Sceptrum de Iuda*, non limitentur ad solam Tribum *Iuda*, exclusis aliis Tribubus, sed potiùs referantur ad totam Gentem Judaicam, adeò ut sensus sit, non ablatum iri sceptrum è tota Gente Judaica, donec veniat Messias. Hac autem semel admissâ Jacobæi vaticinii interpretatione, proclive est demonstrare, Judæos, à tempore, quo à Patriarcha *Jacobo* editum est hoc vaticinium, usque ad *Herodem*, alienigenam, qui à Senatu Romano Judææ Regnum obtinuit, & quo adhuc in Judæa regnante, natus est Jesus Christus, verus Messias, semper habuisse è Gente sua Judaica, seu ex genere suo, & ex aliqua Tribu Duces, Reges, ac Principes, qui toti Populo Judaico cum summa rerum potestate præfuerunt. At enim, post mortem Patriarchæ *Iacobi* in Ægypto, Judæi Ducem habuerunt *Moysem*, qui eos è captivitate Ægyptiaca liberavit. Post obitum *Moysis*, Judaico Populo præfuit *Iosue*, qui illum in terram promissam, seu in terram Chananæam introduxit. *Iosue* in regimine Populi Judaici successerunt alii Duces, quos è genere suo ortos Judæi appellarunt *Iudices*, qui summâ apud Gentem Judaicam potestate potiebantur. Post *Iudices*, habuerunt Judæi Reges, & Regia dignitas, seu potestas permansit in Tribu Juda, & in familia Davidica usque ad captivitatem Babylonicam. A tempore autem captivitatis Babyloniæ Judæi habuerunt Duces itidèm ex genere suo, seu

Prin-

Principes exercitûs, qui ipsis te ducibus, & proprio solo, laxatâ captivitate, restitutis præfuerunt. His Ducibus successi sunt Pontifices, dicti *Assamonei*; seu Machabæi, qui pariter è Judæorum genere erant oriundi, & quibus Rempublicam Judaicam gubernandi onus incumbebat. Denique, hanc supremam Reipublicæ administrandæ potestatem conservarunt Pontifices, seu Assamonæi, usque ad *Herodem*, qui, licèt non esset ex Gente Judaica, sed alienigena, utpotè genere Idumæus, devicto tamen *Antigono*, ultimo Assamonæorum Rege, Regnum Judææ obtinuit à Romanis. Quo tempore, cùm Judææ Regnum ad *Herodem*, alienigenam, transierit; natus est Jesus Christus, verus Messias, juxtà Patriarchæ *Jacobi* vaticinium: *Non auferetur Sceptrum de Juda*, id est, de tota Gente Judaica, *donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium.* Hoc pacto intelligendum & explicandum esse Patriarchæ *Jacobi* de venturo Messia vaticinium censent sancti Patres, & Scriptores Ecclesiastici, *Justinus*, Martyr, in Dialogo cum *Tryphone*, *Athanasius* in lib. de Incarnatione, *Eusebius* lib. 8. Demonstrationis Evangelicæ, *Chrysostomus* Homiliâ 77. in Gen. *Ambrosius* in libro de Benedictionibus Patriarcharum, cap. 4. *Augustinus* lib. 18. de Civitate Dei cap. 45. *Theodoretus* quæst. 110. in Genesin, aliique sancti Patres, qui istam vaticinii Jacobæi interpretationem suo calculo approbarunt. Huic igitur tàm cano, tàmque venerando totius Antiquitatis consensui assensum præstare debes.

D. Prono capite veneror antiquos illos sanctos Patres, eorumque sententiæ lubentissimè subscribo; sed necdùm fecisti satis difficultati, quam mox insinuavi. Videtur quippè mihi, hæc verba vaticinii Patriarchæ *Jacobi*: *Non auferetur Sceptrum de Iuda*, pertinere duntaxàt ad Tribum *Iuda*, exclusis aliis Tribubus. Alioquì si prædicta verba spectent totam Gentem Judaicam, non video certè, quid peculiare de filio suo, *Juda*, Patriarcha Jacobus prædixerit, dùm, antequàm moreretur, suam ei benedictionem largitus est. Et tamen legimus cap. 49. libri Genesis, Patriarcham *Jacobum*, jam morti proximum, convocasse omnes filios suos, hisque singulis viritim, speciatim, ac distinctè benedixisse, atque prædixisse, quæ ipsis, eorumque posteritati deinceps obventura erant. Quæ cùm ita sint, longè verosimilius mihi videtur, hæc verba vaticinii *Jacobi*: *Non auferetur Sceptrum de Iuda*, restringenda esse ad solam Tribum Judæ, exclusis aliis Tribubus Israëliticis.

M. Non ita est, sicut sentis. Quamvis enim hæc benedictio, seu prædictio *Jacobi* morientis: *Non auferetur Sceptrum de Iuda &c.* toti Genti Judaicæ, seu cæteris Tribubus Israëliticis competat, attamen *Judæ*, filio Patriarchæ *Jacobi*, peculiariùs accommodari debet, & ejus Tribum magis spectat, quàm cæteras Tribus. Primò, in eo quod soli filii Judæ, seu viri è Tribu *Iuda* orti, à *Davide* usque ad captivitatem Babylonicam, hoc est, per annos circiter quingentos, Regnum in Gente Judaica obtinuerint, idque sub *Davide* & *Salomone* florentissimum. Secundò, in eo quod, post captivitatem Babylonicam, cùm ad aliam Tribum, distinctam à Tribu Juda, suprema potestas in Gente Judaica transierit, nihilominùs universus Populus Israëliticus à *Juda* nomen sortitus sit, tùmque primùm Israëlitæ cœperint cognominari *Judæi*. Tertiò, in eo quod eodem tempore, quo suprema in gente Judaica potestas penès Pontifices, seu Assamonæos erat devolvenda, Regio tamen ipsa, quâ Regnum continebatur, tota, aut maxima ex parte ad sortem Tribus Juda pertinere debebat. Quartò, in eo quod Tribus Juda, sive in castris ponendis, sive in ordine offerentium, sive in divisione terræ Chanaan, cæteris Tribubus præstantiâ quâdam, & excellentiâ singulari præire debebat. Postremò, in eo quod Jesus Christus, verus à Patriarchâ *Jacobo* promissus Messias, ex sola Tribu Juda, & non ex aliis Tribubus Israëliticis proditurus erat. Propter has, & alias rationes, quæ legi possunt apud *Eusebium* lib. 8. *de Demonstratione Evangelica*, jure optimo dici potest, hanc benedictionem, seu prædictionem Patriarchæ *Jacobi*, fuisse quidem omnibus Tribubus Israëliticis communem, peculiari tamen ratione, ad Tribum *Judæ* pertinuisse. Consule etiam, si velis Dissertationem, quæ in *Tractatu de Mysteriis & annis Christi*, à me Romæ recens edito, ordine septima est, in qua evinco, hoc Patriarchæ *Jacobi* Vaticinium: *Non auferetur Sceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium*, fuisse reverà impletum in ortu Jesu Christi, veri Messiæ, illudque ab omnibus Judæorum argutiis & cavillis vindico.

D. Sufficit mihi hæc, quam de Patriarchæ *Jacobi* vaticinio dedisti, brevis explanatio. At nunc duo Dubia haud levis mo-

momenti, ne quid dissimulem, circa eumdem Patriarcham *Iacobum* subeunt animum meum, quæ mihi solvas velim. Primum Dubium est, an reverà mentitus sit *Iacobus*, quandò, usus consilio matris suæ *Rebeccæ*, paternam benedictionem, loco *Esau*, fratris sui primogeniti, accepit, dicens patri suo Isaaco: *Ego sum filius tuus primogenitus Esau?* quod tamen probè sciebat esse falsum. Alterum Dubium istud est: Num Patriarcha *Iacobus* injustâ fraude deluserit socerum suum *Labanum*, dùm, post famulatum quatuordecim annorum, pactâ cum illo mercede, gregem suum per virgas ex parte decorticas, sicque varias, quas bestiis inter bibendum, calente venere, objiciebat, copiosa pecudum accessione multiplicavit, cum evidenti dispendio gregis soceri sui *Labani*, uti narrat *Moyses* cap. 30. lib. Genesis. His duobus Dubiis rogo te, ut breviter facias satis.

M. A duobus istis, quæ proposuisti, Dubiis nunc paucis verbis me expedio, & ad primum dico, Patriarcham *Jacobum*, si litterali Scripturæ sensui inhæreamus, vix ac ne vix quidem à mendacio posse excusari, dùm paternam benedictionem, loco *Esau*, fratris sui primogeniti, consilio matris suæ, accepit. Id luculentèr colligi posse videtur ex capite 27. libri Genesis, ubi, primò narratur, *Jacobum* non modò dixisse se esse primogenitum, sed etiam disertis verbis professum fuisse, se esse *Esau*, idque respondisse patri suo *Isaaco*, de persona *Esau*, non de solo jure primogenituræ quærenti, & benedictionem *Esau*, non autem *Jacobo* dare volenti. Deindè, legitur eodem in capite, *Jacobum*, vulgares cibos offerentem patri suo *Isaaco*, id est, duos hædos, quos non in silvis venatus erat, sed in stabulo conquisitos & electos à matre coquendos ac parandos attulerat, ipsum rogasse, ut de ipsius venatione comederet, quod certè (si solus attendatur litteralis verborum sensus) à fraudis & mendacii crimine excusari non potest. Deniquè, ibidèm legitur *Iacobum*, acceptâ benedictione, statim à patre suo *Isaaco*, fraudis ac mendacii fuisse insimulatum. *Esau* quippè lugenti, & gravitèr de surrepta sibi à fratre suo *Jacobo* benedictione querenti, respondit pater, *Jacobum* venisse fraudulentèr, & benedictionem suffuratum fuisse: *Venit germanus frater tuus fraudulentèr, & accepit benedictionem tuam.* Hæc, inquam, si juxtà litteralem dumtaxat sensum expendantur, *Jacobum* mentitum fuisse haud obscurè significabunt. At, si ad sensum verborum *Jacobi* mysticum, seu figuratum, ut par est, assurgamus, Patriarcham *Jacobum* ab omni fraude & mendacio poterimus excusare, sicut illum tàm verè quàm piè excusant Sancti Patres, *Augustinus* lib. 1. *Contra Mendacium* cap. 10. *Theodoretus* quæst. 81. in Genesim; *Gregorius M.* Homiliâ 6. in *Ezechielem*, *Isidorus Hispalensis*, *Venerabilis Beda*, *Rupertus*, quorum agmen claudit *S. Thomas*, qui 2a. 2æ. quæst. 110. Art. 3. in responsione ad 3. Argumentum, his verbis agit *Jacobi* vindicias: *Jacob dixit, se esse Esau primogenitum Isaac, quia videlicèt primogenita illius de jure ei debebantur. Usus est autem hoc modo loquendi per spiritum Prophetiæ ad designandum mysterium, quia videlicèt minor populus, scilicèt Gentilium, substituendus erat in locum primogeniti, scilicèt Judæorum.* Quam rationem excerpsit *S. Thomas* ex jam citato libro primo S. Augustini *contra Mendacium* cap. decimo. Huic itaque sanctorum Patrum, & gravissimorum Theologorum, qui *Jacobum* à mendacio excusant, constanter adhærere debes, illumque penitùs repudiare errorem quorumdam recentium molliorum Theologorum, qui, licèt faterentur, *Jacobum* non fuisse mentitum, ajebant tamen, illum amphiboliâ, seu verbis ambiguæ ancipitisque significationis, necnon mentis restrictione usum fuisse absque peccato. Quin, quòd magis mirari debeas, hunc amphiboliarum usum adeò licitum & innoxium esse audactèr pronunciabant molliores illi Theologi, ut non puderet eos asserere, Deum ipsum, Patriarchas, aliosque viros sanctos interdùm amphiboliis, mentisque restrictionibus fuisse usos. Sed, apage hunc errorem Deo & Sanctis tàm injurium, sinceritati ac simplicitati Christianæ (quam tantoperè commendat Christus cap. 5. *Matthæi* v. 37. dicens: *Sit autem sermo vester, est, est, non, non: quod autem his abundantius est, à malo est.*) Omninò oppositum, societatis humanæ pestem, & occultandæ veritatis pessimum artificium, uno verbo, sæpiùs fulguritum, & vaticanis protritum fulminibus.

Venio nunc ad alterum, quod proposuisti Dubium, an Patriarcha *Jacobus* injustâ fraude deluserit socerum suum *Laban*, quandò singulari usus artificio gregem suum multiplicavit, cum gravi jacturâ, quam indè passus est *Laban*? Quod quidem Dubium, ut clariùs diluere possim, observare debes, *Jacobum*, postquàm per quatuordecim annos *Labano*, soccro suo, nullo recepto præmio, gre-

gem ipsius pascendo, famulatus fuisset, tandem exiguam mercedem ab illo poposcisse, ut videlicet quidquid ex ovibus unius coloris deinceps nasceretur variegatum, id est, variis distinctum coloribus, ad se pertineret. Annuit *Laban*, futuri artificii, quo *Jacobus*, ipsius gener, usurus erat, omninò inscius. At, cùm subdolus & rapax *Labani* animus, quem multis experimentis per quatuordecim famulatûs annos probè perspectum habebat *Jacobus*, non sponderet pacti fidem, nec mercedis acceptæ securitatem, nisi notabili coloris discrimine, & loci intervallo peculium suum, à reliquo *Labani*, soceri sui, grege secerneret, ideò *Jacobus* segregavit oves, & capras discolores, sibi oves, & capras unius coloris pascendas servavit, ne, si *Labanus*, præter opinionem suam, gregem *Jacobi* auctum ac multiplicatum videret, furta & rapinas clamitaret. Aderat tempus, quo Deus injuriam & damna à *Labano* per quatuordecim annos illata *Jacobo*, qui totius spei ac fiduciæ suæ anchoram nunquàm non in remuneratione divina collocaverat, sarcire constituit. Monetur itaque *Jacobus* à Deo de artificio, quo præmia, toleratis laboribus digna, cum fœnore consequi debebat: cùmque non ignoraret *Jacobus*, quanta vis esset imaginationis in variando fœtu, & quàm facilè ea moveretur ab errore externo, speciatim in bestiis, quarum sensio cum speciebus corporeis arctiùs connexa est; quales fœtus nasci oportebat, tales oculis conspicientium objiciendas arbitrabatur. Nec visa commodior via, ut rem ad optatum exitum perduceret, quàm si virgulæ ex arboribus, quarum color artificium adjuvabat, recens resecta, cortice alternis intervallis detracto, variegata, in conchis, vel alveis, aquâ limpidâ plenis, reponerentur, ut quâ aviditate potum faucibus, eâ species objectas oculis inter bibendum haurirent bestiæ, quas fortè cum imaginibus marium lascivientium & adhærentium commixtas, ex aqua, tanquam ex speculo naturali, oculus, aliàs vagus, & instinctu potiùs, quàm consilio, in objecta quæque raptus, ut solet esse oculus bestiarum, ad hoc unum tempore generationis raptus faciliùs perciperet, & firmiùs imaginationi imprimeret, undè insignita & impressa informatio fœtum eodem tempore conceptum imbueret. Non defuit *Jacobo* successus, quoties usus est isto artificio, quod fuisse naturale, solâ vi imaginationis, nullo interveniente miraculo, ad quod citrà ullam necessitatem recurrunt nonnulli, contigisse facilè crediderim. Vis siquidem phantasiæ, seu imaginationis, solet in coitu esse maxima, & fœtui similitudinem visam fortitèr imprimit, sicut benè multis experimentis constat, quibus falsi convincitur systema Cartesianorum, aliorumque modernorum Philosophorum, qui docent, belluas esse mera automata, arcanis rotulis & elateriis affabrè contexta, omni cognitione, vitâ, vi imaginitrice, aliisque sensionibus tam internis, quàm externis prorsùs destituta. Sed istud recentiorum Philosophorum systema hic impugnare locus non est. Quarè, Dubii à te propositi explicationi duntaxàt insistens, breviter hìc ostendam, *Iacobum*, in eo, quo usus est, artificio, injustâ fraude non delusisse socerum suum *Labanum*. Et primò quidem, *Iacobus* justè ac licitè usus est eo artificio, quia illud ab Angelo in somnis doctus erat, ut testatur ipsemet *Iacobus* cap. 31. v. 11. libri Genesis, sic loquens: *Dixit Angelus Dei ad me in somnis: Leva oculos tuos, & vide universos masculos ascendentes super fœminas, varios, maculosos, atque resparsos. Vidi enim omnia quæ fecit tibi Laban.* Secundò, hoc astu & dolo usus est, titulo justæ compensationis, quia per viginti annos servierat *Labano*, & tamen justam laborum suorum mercedem ab eo, utpotè homine avaro, extorquere necdùm potuerat, sicut ipsemet queritur cap. 31. v. 40. & seq. libri Genesis, dicens: *Die noctuque æstu urebar & gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis, sicque per viginti annos in domo tua* (id est, soceri Laban) *servivi tibi, quatuordecim pro filiabus, & sex pro gregibus tuis, immutasti quoque mercedem meam decem vicibus.... Forsitan modò nudum me dimisisses, Afflictionem meam, & laborem manuum mearum respexit Deus, & arguit te heri.* Denique, *Laban* promiserat *Iacobo* dotes filiarum *Rachelis*, & *Liæ*, quas ei uxores dederat, & quas tamen indotatas reliquit, quemadmodùm ipsæmet testantur cap. 31. v. 14. lib. Genesis, his verbis: *Responderunt Rachel & Lia: Numquid habemus residui quidquam in facultatibus & hæreditate domus patris nostri? nonne quasi alienas reputavit nos, & vendidit, comeditque pretium nostrum?* His, & aliis ejusmodi rationibus probant Scripturæ Sacræ Interpretes, *Iacobum* non injustâ fraude delusisse socerum suum *Labanum*, quandò ad augendum gregem suum, & ad se redimendum ab injusta vexatione, novo isto commento, seu artificio usus est.

D. Jam sciebam, *Liam* & *Rachelem* esse

esse filias *Labani*, & uxores Patriarchæ *Iacobi*. Sed earum Historia, quam legi in libro Genesis, duos mihi injecit scrupulos, quos mihi eximas velim. Narratur quippè cap. 29. hujus libri, *Liam*, quæ erat filia *Labani*, natu major, obtemperasse patri suo, qui illam concubiâ nocte introduxit in lectum *Iacobi*, eamque suffecit in locum *Rachelis*, quæ verè cum *Iacobo* erat matrimonio juncta, non verò ejus soror *Lia*. Quæro igitur, an peccaverit *Lia*, quæ obsecuta patris consilio, dormivit, remque habuit eum Jacobo, cui tamen nondùm nupta erat? Deindè capite sequenti, seu trigesimo ejusdem libri Genesis, legitur, quod *Ruben, filius Liæ, reperit mandragoras, quas matri Liæ detulit, dixitque Rachel: Da mihi partem de mandragoris filii tui.* Dic, sodes, quid sibi velint istæ mandragoræ, quibus tantoperè delectabatur *Rachel*, & quâ virtute pollerent:

M. *Liam* peccasse, dùm parenti suo morem gerendo, intrusit sese, loco *Rachelis*, in lectum *Iacobi*, & cum ipso carnalem copulam habuit, cui tamen nondùm nupta erat, in confesso est apud omnes Scripturæ Sacræ Interpretes. Consensit quippè *Lia* in stuprum, immò adulterium, à quo *Iacobus*, hujus facinoris planè nescius, jure optimo excusari debet ob facti ignorantiam invincibilem, quâ putavit, se non eum *Lia*, sed cum *Rachele*, quæ ei verè nupta erat, congressum carnalem habuisse. Hinc est, quòd *Iacobus* manè expergefactus, & videns *Liam*, loco *Rachelis* subrogatam, sic socerum suum, hujus strophæ, seu potius facinoris, auctorem allocutus est: *Quid est quod facere voluisti? nonne pro Rachele servivi tibi? quarè imposuisti mihi?* Potuit autem facilè *Laban* decipere generum suum *Iacobum*, & in ejus lectum *Liam*, loco *Rachaelis*, intrudere, quia mos olim vigebat, ut virgines, dùm nubebant, in tenebris, verecundiæ causâ, mariti thalamum adirent. At, si peccavit *Lia*, parentis sui dicto audiens, gravius sanè peccatum admisit *Laban*, quippè qui filiam suam *Liam* ad hoc facinus induxit. Tentavit quidèm *Laban*, se, prætextu consuetudinis, ab hoc crimine purgare, genero suo *Iacobo* respondens: *Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores* (supple sorores) *ante tradamus ad nuptias*, Genesis cap. 29. Sed fictus ille erat consuetudinis prætextus, quem obtendebat *Laban*. Nam si reverà obstitisset aliqua loci consuetudo, non debuisset *Laban* publicè illud solemne convivium nuptiale, cujus meminit Scriptura S. eodem in capite libri Genesis, celebrare, quasi uxorem *Iacobo* daturus *Rachelem*, quam omnes sciebant esse natu minorem. Sed de hoc primo, quod proposuisti, Dubio, hactenùs satis dictum sit. Quod spectat alterum Dubium, videlicèt quid per *Mandragoras*, quas *Ruben* invenit, & detulit ad matrem suam *Liam*, quasque tantoperè expetivit *Rachel*, intelligendum sit? fateor ingenuè, me in explanatione hujus Dubii hærere ad aquas, & quà mihi vadum tentandum sit, prorsùs nescire. At enim, in primigenio Textu Hebræo cap. 30. libri Genesis legitur, *Ruben* detulisse DUDAIM ad matrem suam *Liam*. Legitur etiam in Textu Hebræo cap. 7. libri Canticorum: *Dudaim dederunt odorem suum.* Sèd quid per *Dudaim* intelligendum sit? Hoc opus, hic labor est, resque difficillima, ac multùm & sæpè quæsita, quæ crucem fixit Scripturæ Sacræ Interpretibus, eosque coegit in varias abire sententias. Quapropter ipse, antequàm aperiam, quid in tanta rerum obscuritate, tantisque clarissimorum virorum opinionibus longè diversis, ac inter se pugnantibus, probabilius sentiam, varias præmittam opiniones, in quas Scripturæ Sacræ Interpretes, virique doctissimi in hujus vocis *Dudaim* interpretatione distrahuntur. Alii existimant, *Dudaim* esse certos quosdam flores & fructus agrestes, orientalibus in locis mense Majo maturescentes, coloris, odoris, & saporis gratissimi, eoque nomine multùm amabiles. Alii autumant, *Dudaim* esse Lilia; alii Narcissum; alii Tubera. Alii putant *Dudaim* esse poma, quæ arabicè nuncupantur *Mautz*, & quæ sunt dulcissima, gustuique gratissima, & hanc sententiam tuetur Cl. Vir, exoticarum Linguarum peritissimus, *Blasius Cariophilus in Dissertationibus Miscellaneis.* Dissertatione tertia. Alii docent, *Dudaim* esse Mandragoras. Alii deniquè difficultate oppressi, ajunt, quid fuerint *Dudaim* in specie? non liquere, ac subindè in hujus vocis explicatione bonas horas collocari non debere. Hæ sunt discrepantes circà notionem *Dudaim* Sacræ Scripturæ Interpretum opiniones, quas inter huic, utpotè communiori, adhæreo, quæ vocem hanc *Dudaim* pro Mandragoris accipit. Sic enim omnes Paraphrastæ, tàm Græci, quàm Chaldæi, Syri, & Arabes, vocem illam *Dudaim* pro Mandragoris acceperunt. Editio etiam vulgata, à qua discedere nefas est, illam *Dudaim* Hebraicam vocem, quæ dumtaxàt duobus in locis Sacræ Scripturæ repe-

repetitur (scilicèt cap. 30. libri Genesis, & cap. 7. Cantici Canticorum) accipit pro Mandragoris, ut videre est in Editione vulgata cap. 30. v. 14. libri Genesis, ubi hæc habet: *Egressus autem Ruben tempore messis triticeæ in agrum, reperit Mandragoras.* (In Textu Hebræo legitur vox *Dudaim.*) Similitèr in Editione vulgata cap. 7. v. 13. libri Cantici Canticorum hæc legimtur: *Mandragoræ dederunt odorem.* (In Textu Hebræo habetur vox *Dudaim.*) Cùm igitur omnium Paraphrastarum, & vulgari nostri Interpretis unus consensus & conspiratio sit in accipienda voce illa Hebraica *Dudaim* pro Mandragoris, eorum interpretationi lubens subscribo. Monitum tamen te obitèr velim, ut caveas à gemino errore, in quem circà ejusmodi Mandragoras impegerunt aliquot Scriptores. Quidam enim sunt, qui asserunt, Mandragoras vim habere dandi mulieribus fœcunditatem, & ideò *Ruben* illas detulisse ad *Liam*, matrem suam, & ad *Rachelem*, ut non solùm earum amœnitate & flagrantiâ delectarentur, verùm etiam ut ab illis acciperent fœcunditatem. Quod quidèm tàm falsum est, quàm quod maximè. Nam primò, quî scire poterat *Ruben*, adhuc puellus, *Dudaim*, sive Mandragoras, fœcunditatem comparare, & sterilitati adversari? Deindè, legimus in sacris Litteris, fœminas fuisse consecutas fœcunditatem precibus Deo factis, sicut de *Sara*, uxore *Abrahami*, & de aliis manifestum est, sed nominatìm de *Lia* & *Rachele*. Ait enim Scriptura, loquendo de *Liâ* cap. 30. v. 17. libri Genesis: *Et exaudivit Deus preces ejus; concepitque & peperit filium.* Et versu 22. ejusdem capitis libri Genesis, *Moyses*, hæc de *Rachele* scribit: *Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, & aperuit vulvam ejus; quæ concepit, & peperit filium.* Tertiò, soli Ethnici gloriabantur, fœcunditatem, vel sterilitatem adhibitis quibusdam medicamentis, procurari posse. At, illo Ethnicorum errore laborasse *Liam* & *Rachelem*, easque sancto viro *Iacobo* sociatas, id sibi persuasisse & fœcunditatem à Mandragoris se accepturas putasse nullâ ratione fit verosimile, maximè, cùm Patriarcha *Iacob* ægrè ferenti *Racheli*, quòd infœcunda esset, eique dicenti: *Da mihi liberos, altoquin moriar*, statìm iratus respondit: *Num pro Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui.* Quibus verbis palàm innuit *Iacobus*, mulieres, quæ sunt steriles, non debere fœcunditatem à medicamentis quærere, sed illam à Deo, fusis precibus, postulate. Nulla ergò vis inest Mandragoris mulieribus sterilibus accersendi, seu dandi fœcunditatem, sed tantùm, ut docent Medici, Mandragoræ possunt quadantenùs fœcunditatem juvare. Scribit enim *Plinius* lib. 25. cap. 13. semen Mandragoræ potum purgare fœminarum uterum, indèque fieri, ut ad conceptum præpraretur. Alter error, quem perindè cavere debes, in eo situs est, quòd nonnulli, post *Dioscoridem* & *Theophrastum*, affirmant, Mandragoras vim habere philtri amatorii, undè inferunt, *Rachelem* Mandragoras sororis suæ *Liæ* ideò expetivisse, ut hoc pacto amorem viri sui *Iacobi* magis ac magis in se accendere ac inflammare posset, quemadmodùm olim Ethnicis, ad amorem fœminarum sibi conciliandum, philtris amatoriis uti solemnè fuisse, docent Scriptores Prophani. Sed apage hunc errorem. Tantùm enim abest, ut Mandragora vim habeat Philtri, apti ad provocandum amorem, quin potiùs sit genus herbæ soporiferæ, propter innatam, quam habet frigiditatem, quò fit, ut sive olfactu, sive in poculo somnifera sit, & libidinis impetum cohibeat, sicut (post *Plinium* lib. 25. cap. 13.) docent periti Scriptores Botanici, qui de Mandragora, ejusque vi, ac proprietatibus tractarunt, quos inter præferum legi debet *Matthiolus*, qui luculentissimos in *Dioscoridem* edidit Commentarios. Præterquàm quòd, incredibile est, *Liam* & *Rachelem*, quarum preces ad habendam prolem Deus, ut inquit Scriptura Sacra, exaudivit, voluisse pagano ritu uti Mandragoris, philtri gratiâ, quò amorem mariti *Iacobi* ardentiùs ergà se excitarent.

D. Id, pace tuâ dixerim, non mihi incredibile videtur, Suspicor enim, *Rachelem* Idololatriæ cultricem fuisse, eamque à teneris annis in ædibus paternis per educationem & institutionem, culturæ Idolorum assuevisse. Id non obscurè colligitur ex cap. 31. libri Genesis, ubi sacer Scriptor *Moyses* narrat, *Rachelem*, unà cum suo viro *Iacobo*, è paterna domo fugientem, surripuisse Idola patris sui *Laban*, non alio certè fine, quàm ut ea coleret, superstitionis & Idololatriæ studiosa. Si ergò *Rachel* Idolorum cultui fuit addicta, incredibile non est, eam, Ethnicorum morem secutam, mandragoris, philtri amatorii gratiâ, usam fuisse, ut arctiori vinculo amorem mariti sui *Iacobi* sibi devinciret.

M. Non inficias quidèm eo, esse quosdam sanctos Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes, quibus visum est, *Rachelem*, in ædibus patris sui *Laban*, Idolorum cultoris, educatam, superstitionum & Idololatriæ studiosam fuisse, eamque idcircò, è domo paterna

paterna fugientem, compositis farcinis Deos penates, seu Idola patris sui *Laban* (inscio viro suo *Jacobo*) inseruisse, eaque secum furto sustulisse. Sic censent *S. Joannes Chrysostomus* Homilà 57. in Genesim, *Rupertus* lib. 7. Comment. cap. 42. noster *Cajetanus*, & *Oleaster*. At, *Rachelem* ab Idololatria vindicant non solùm omnes fermè Scripturæ Sacræ Interpretes, verùm etiam plures sancti Patres, nimirùm *S. Basilius* Homil. 12. in principium *Libri Proverbiorum*, Sanctus *Gregorius Nazianzenus* Oratione 42. & *Theodoretus* quæst. 90. in Genesim, iisque rationibus ducuntur, quæ rem planè conficere videntur. At enim primò, verosimile haud videtur, *Jacobum*, Patriarcham sanctissimum, voluisse matrimonium inire cum *Rachele*, ejusque sorore *Liâ*, si utraque fuisset reverà Idolorum cultrix; ea quippè illicita matrimonia Israëlitarum cum infidelibus detestati sunt sancti Patriarchæ *Abrahamus*, *Isaacus*, ac subindè *Iacobus*, qui sanctitate morum conspicuus, semper institit vestigiis Majorum suorum. Secundò, Deus preces, quas *Rachel* & *Lia* ad obtinendam prolem fuderunt, gratas habuit, ut ait Scriptura Sacra; quod argumento est, eas non fuisse Idololatriæ tenebris immersas, quia, sicut ait *Apostolus: Sine Fide impossibile est placere Deo.* Postremò, ipsamet *Rachel* fat superque ostendit, se non esse Idolorum cultricem, quandò *Labano*, patre suo tentorium ipsius, ad quærenda Idola sua, ingresso, *illa festinans* (inquit Scriptura Sacra, Genesis cap. 31.) *abscondit Idola subtèr stramenta*, id est, sub clitellis *Camelorum, & sedit desuper*, & ne parenti suo, qui ad invenienda Idola sua omnes angulos cum magna sollicitudine perscrutabatur, assurgere cogeretur, simulavit, se laborare fluxu menstruorum, ideòque præ infirmitate assurgere non posse. Non est autem verosimile, *Rachelem*, si fuisset Idolorum cultrix, voluisse ea tàm indecentèr, tam irreverentèr & abjectè tractare. Sed quorsùm igitur dices, *Rachel* Idola patris sui suffurata est, si non esset Idololatriæ dedita? Huic quæstioni multifariàm respodent Scripturæ Sacræ Interpretes. Abstulit *Rachel* Idola patris sui, vel quia timuit, ne parens illa aspiciendo, & per illa augurando, cognosceret suam & mariti *Iacobi* fugam, quam tamen volebat esse occultam; vel ut parenti Idola colendi occasionem adimeret; vel deniquè (quod ipse probabilius censeo) quia ejusmodi Idola ex pretiosa materia erant conflata, quæ *Rachel*, intentione compensandæ dotis, quam ei patens promiserat, & injustè non dederat, sibi vindicavit, eaque justo titulo retinere posse sibi persuasit. Hæc autem *Labani* Idola, hebraicè dicta *Teraphim*, erant statuæ, seu figuræ, aut imagines, humanam formam habentes, ut patet ex lib. 2. Regum cap. 19. v. 13. Hac etiam voce Hebraicâ *Teraphim* propriè utitur Scriptura Sacra ad designandas illas statuas, quæ operâ Dæmonum responsa dabant, ut videre est cap. 18. v. 18. libri *Judicum*, cap. 21. v. 21. *Ezechielis*, & cap. 10. vers. 2. *Zachariæ*.

D. Potestne *Judas*, qui Patriarchæ *Jacobi*, & *Liæ* filius fuit, excusari à peccato, dùm *Thamarem*, nurum suam constupravit, quam tamen non nurum suam, sed scortum seu meretricem putabat? Audivi quippè nuperrimè virum quemdam eruditum, qui in publico cœtu asserebat, scortationem fuisse licitam Israëlitis ante Legem Mosaicam, idque se evincere posse putabat exemplo *Judæ*, qui cum *Thamare*, quam meretricem esse credebat scortatus est.

M. Priusquàm ruæ difficultati faciam satis, historiam *Judæ* cum *Thamare* congressûs, sicut refertur cap. 38. libri Genesis, paucis describam, ex qua manifestè patebit, nec *Judam*, nec *Thamarem*, à peccato posse ullo pacto excusari. *Judas*, sicut in superiori Colloquio jam observavimus, inconsulto patre suo *Jacobo*, matrimonium iniit cum muliere Chananæa, ex qua tres filios suscepit, videlicèt *Herem*, *Onanum*, & *Selam*. Primogenito filio suo *Her*, uxorem dedit nomine *Thamarem*. Sed, cùm *Her* esset vir nequam in conspectu Domini, & ideò ab illo occisus, voluit *Iudas*, ut *Onanus*, suorum filiorum alter, *Thamarem*, jure Leviratûs, uxorem duceret, ad suscitandum semen fratri suo defuncto: *Ingredere*, inquit ei, *ad uxorem fratris tui, & sociare illi, ut suscites semen fratri tuo. Ille*, seu *Onanus*, *sciens non sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi, fratris nomine, nascerentur; & ideò percussit eum Dominus, eò quòd rem detestabilem faceret*, cap. 38. v. 8. 9. & 10. lib. Genesis. Mortuo *Onano*, jussit *Iudas* tertio filio suo *Selæ*, ut *Thamarem* acciperet uxorem ad suscitandum, jure itidèm Leviratûs, semen fratri suo *Onano* defuncto. At, cùm *Sela* adhuc ætatem haberet intempestivam matrimonio, coacta est *Thamar*, ei desponsata, expectare donec *Sela* in ætatem matrimonio idoneam firmamque adolesceret. Tandèm, promissis non stante *Iuda*, eoque non dante *Thamari* jam adultum *Selam* maritum, quem ei promi-

promiserat, & ex jure Leviratûs tenebatur; hanc nimiam dilationem ægrè ferens *Thamar*, moræ impatiens, & habendæ prolis, percupida, induit personam scorti, & meretricia specie atque habitu *Judam*, socerum suum, ac libidinem incitavit, à quo, postquàm pro furtivo concubitu accepisset arrhabonem, seu annulum *Judæ*, armillam, & baculum, quem præ manibus tenebat *Judas*, sese ei prostituit, duosque ex uno coitu concepit filios, *Pharem* & *Zaram*. Hactenùs descripsi breviter Historiam *Judæ* cum *Thamare* congressûs. Nunc ostendendum mihi incumbit, scortationem non fuisse licitam Israelitis ante Legem Mosaicam, ac subindè nec *Iudam*, nec *Thamarem* posse a peccato fornicationis excusari. Et primò quidèm, scortationem non fuisse Israelitis licitam antè Legem Mosaicam docet Scriptura Sacra cap. 34. lib. Genesis, ubi, postquàm *Moyses* narravit cruentam cædem Sichemitarum, factam à *Simeone*, & *Levi*, filiis Patriarchæ *Iacobi*, in ultionem stupri sororis suæ *Dinæ*, inducit *Iacobum* objurgantem filios suos his verbis: *Turbasti me, & odiosum fecisti me Chananæis & Pherezæis, habitatoribus hujus terræ.* Cui paternæ objurgationi confestim respondetunt *Simeon* & *Levi*: *Numquid ut scorto abuti debuêre sorore nostrâ?* Quod certè responsum (si scortatio Israelitis antè Legem Mosaicam licita fuisset) planè futile esset ad excusandam crudelissimam illam stragem, quâ *Simeon* & *Levi*, ob stuprum sorori suæ *Dinæ* illatum, omnes ad unum Sichemitas internecione deleverunt. Ut quid enim hi duo filii *Iacobi*, irâ & furore perciti, tot tragædias excitassent, totque homines per summam immanitatem & perfidiam trucidassent, si tum temporis, id est, antè Legem Mosaicam, scortatio Israelitis licita esset? Præterea, factum istud historicum de scortatione *Iudæ* cum *Thamare*, dùm narrat Scriptura Sacra cap. 38. lib. Genesis, apertè declarat, scortationem non fuisse Israelitis licitam ante Legem Mosaicam. Ibi quippe legitur, quòd cùm *Thamaris* uterus, post tres menses à furtivo cum *Iuda* concubitu intumesceret, nunciatum est *Iudæ*: *Fornicata est Thamar, nurus tua, & videtur uterus illius intumescere.* Quem nuncium audiens *Iudas*, sceleris atrocitate perculsus, in eam tulit duram sententiam: *Producite eam ut comburatur.* Attamen, dùm *Thamar* duceretur ad pœnam, & misisset ad *Iudam*, socerum suum, dicens: *De viro, cujus hæc sunt, concepi, cognosce cujus sit annulus, & armilla, & baculus.* Hæc cùm audisset *Iudas*, sententiam, quam tulerat in *Thamarem*, revocavit, eamque ab indicta pæna liberam pronunciavit. Quis autem credat, *Iudam* in *Thamarem*, fornicationis ream, & quam ipse prægnantem esse sciebat, tam gravi pæna animadvertere voluisse, illamque ultricibus flammis addici jussisse, si tùm temporis, hoc est, antè Legem Mosaicam, scortatio, seu fornicatio, Israelitis licita fuisset? Denique, fornicatio non ideò mala est, quia Lege Mosaicâ prohibita est, sed ideò Lege prohibita est, quia per se & intrinsecè est mala. Quò fit, ut non potuerit esse licita Israelitis ante Legem Mosaicam. Id confirmare non pigebit egregio *S. Thomæ* ratiocinio 2. 2. Quæst. CLIV. Art. II. ubi inquirit, *utrum fornicatio simplex sit peccatum mortale?* Sic autem hanc quæstionem solvit: *Respondeo dicendum, quòd absque omni dubia tenendum est, quòd fornicatio simplex sit peccatum mortale. Ad hujus autem evidentiam considerandum est, quòd peccatum mortale est omne peccatum, quod committitur directè contra vitam hominis: Fornicatio autem simplex importat inordinationem, quæ vergit in nocumentum vitæ ejus, qui est ex tali concubitu nasciturus. Videmus enim in omnibus animalibus, in quibus ad educationem prolis requiritur cura maris & fæminæ, quod in eis non est vagus concubitus, sed maris ad certam fæminam, unam, vel plures, sicut patet in omnibus avibus. Secùs autem est in animalibus, in quibus sola fæmina sufficit ad educationem fœtus, in quibus est vagus concubitus, ut patet in canibus, & hujusmodi aliis animalibus. Manifestum est autem, quod ad educationem hominis non solùm requiritur cura matris, à qua nutritur, sed multò magis cura patris, à quo est instituendus & defendendus, & in bonis tàm interioribus, quàm exterioribus promovendus. Et ideò contra naturam hominis est, quòd utatur vago concubitu; sed oportet quod sit concubitus maris ad determinatam fæminam, cum qua permaneat, non per modicum tempus, sed diù, vel etiam per totam vitam. Et indè est, quòd naturalitèr est maribus in specie humana sollicitudo de certitudine prolis, quia eis imminet educatio prolis. Hæc autem certitudo tolleretur, si esset vagus concubitus. Hæc autem determinatio certæ fæminæ, matrimonium vocatur, & ideò dicitur esse de jure naturali.* Ex quo *S. Thomæ* ratiocinio facilè colligitur, fornicationem esse peccatum mortale, primò, quia est contrà bonum procreationis.

Fornicator quippè in coitu non intendit generationem prolis, sed effræni dumtaxàt libidini suæ vult indulgere. Secundò, fornicatio est contrà bonum nutritionis, educationis, & instructionis prolis. Denique, fornicatio est contrà divinam Ordinationem, quæ ab exordio Mundi fuit, & est, ut una uni conjungatur. Dixit enim Deus *Adamo*, primo omnium hominum parenti: *Quamobrem, relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*, sivè, ut habet Textus Hebraicus, *in carnem unam*, quia vir & mulier, qui eo junguntur actu, qui ad generis humani propagationem a natura est destinatus, una caro esse debent, id est, ita sibi arctâ necessitudine adhærere, ita se àmare, fidem sibi mutuo datum servare, & omnes amoris reciproci vices, communi convictu, perpetuo contubernio, bonorum & malorum communione, inter se alternare debent, ut in unam carnem, seu in unum & idem corpus coaluisse videantur. Qui ergò se carnali copula jungunt, nec una caro esse volunt, hoc est, per conjugium, perpetuumque contubernium sociari nolunt, hi profectò non solùm non utuntur medio ad generis humani propagationem legitimo, verùm etiam divinum Institutum violant, primordialemque de Matrimonio Legem, non Mosaicam dumtaxàt, sicut perperam sibi persuasit *Joannes Marshamus*, Scriptor Anglus, qui inter cætera opinionum portenta, quæ effutire illum non puduit, ausus est asserere in suo *Canone Chronico* pag. 17. *ante Legem Mosaicam Hebræis innuptis licitum fuisse corporis copiam pro libitu facere.* Qui error ex his, quæ hactenùs diximus, abundè confutatus manet. Cùm igitur scortatio, seu fornicatio, non fuerit Israelitis antè Legem Mosaicam licita, sicut jam ostendimus; apertè sequitur primò, *Thamarem*, quæ datâ operâ se meretricem simulavit, & meretriciâ specie atque habitu *Judam*, socerum suum, ad libidinem provocavit, seque ei prostituit, à peccato excusari nullatenùs posse. Sequitur secundò, peccasse itidèm *Judam* cum *Thamare* congressum, quippè qui petulanti libidine incensus, ad eam accessit, quam putabat meretricem, & illicitæ voluptatis fruitionem pactus, nefariæ libidini suæ fræna laxavit. Hinc *S. Thomas*, loco mox à me laudato, sic respondet tertio, quod sibi proponit, argumento: *Judam autem necessarium non est à peccato excusare, qui etiam auctor fuit venditionis Joseph.*

D. Nimis morosum profectò te exhibes censorem, dùm *Thamarem* à fornicationis peccato excusari haud posse asseveras. At, si ipse hac in causâ arbiter, ac judex sederem, à peccato eam liberam incunctanter pronunciarem, ob rectam, quam habuit, intentionem, dùm ad suffurandum *Judæ*, soceri sui, concubitum impulsa est. Nec enim furtivum istum concubitum expetivit *Thamar*, ut libidini indulgeret, sed quia marito, seu *Sela*, sibi promisso, & suo debito fraudata fuit a *Juda*, socero suo, & quia etiam ardenti flagrabat desiderio ex *Abrahami* stirpe, quæ a Deo benedicta erat, suscipiendi prolem. Quis autem inficiari potest, hanc fuisse bonam intentionem, rectum ac pium consilium? Cùm igitur multi, quos consului, Theologi, nonnullas actiones excusant, quæ sine hac intentione factæ jure culparentur, non video sanè, cur *Thamarem*, cum bona intentione, pioque consilio operantem in concubitu, quem habuit cum *Iuda*, à peccato fornicationis eximere nolis?

M. Recta illa intentio, piumque consilium, quo *Thamar* inducta est ad suffurandum *Iudæ*, soceri sui, concubitum, non potest illam à peccato fornicationis excusare propter duplicem rationem, quam hìc subjicio. Prima hæc est: Duplex non bonorum officiorum genus distinguit *S. Thomas* Quolibeto 9. Art. XV. Aliud suapte naturâ, sive, ut loquuntur Theologi de Schola, intrinsecè malum, & nullis additis circumstantiis emendabile. Tale est, Ex. gr. stuprum, seu fornicatio. Aliud est non bonorum officiorum genus, quod quidem in malum est propensum, & sua sponte inordinatum, sed tale tamen, ut quibusdam adhibitis circumstantiis, possit illis inordinationibus exui, imò laudabile fieri, quale est quod à *S. Thoma* ibidem commemoratur exemplum illius, qui propter maximas quasdam Ecclesiæ utilitates retineat plures Præbendas. Hoc jacto solidissimo in Doctrina morali *S. Thomæ* fundamento, fateor ultrò, illas actiones, quæ non sunt suapte naturâ, id est, intrinsecè malæ, sed dumtaxàt propendent in malum, nonnunquàm fieri licitas, non solâ & voluntariâ directionis intentione, sed ex additis circumstantiis, quibus ad bonum reflectuntur, sicut conceptis verbis docet Angelicus Doctor, loco mox à me citato. At, actionem, quæ est intrinsecè mala, qualis est fornicatio, posse adhibitis circumstantiis, vel solo bonæ inten-

intentionis flexu evadere bonam, hoc est, quod nego ac pernego non solùm cum *S. Thoma*, sed etiam cum *S. Augustino*, qui lib. *contra Mendacium* cap. 7. hæc habet: *Interest quidem plurimùm, quâ causâ, quo fine, quâ intentione quid fiat. Sed ea, quæ constat esse peccata, nullo causæ bonæ obtentu, ullo quasi bono fine, nullâ velut bonâ intentione facienda sunt.* Altera ratio, quæ probat recti finis intentionem, quam habuit *Thamar* non posse eam à fornicationis peccato excusare, hæc est, quia docent Theologi, recti finis intentionem opus, quod ex genere suo malum est, moraliter bonum non efficere, cùm moralis bonitas non solùm hauriatur ex bonitate finis, verùm etiam ex bonitate objecti & circumstantiarum, & bonum ex integra causa, malum verò ex quocumque defectu censeatur; alioquì gravissima peccata, homicidium, furtum, duellum, sacrilegium, &c. quæ quis propter bonum finem perpetraret, putà ad impertiendam eleemosynam, ad tuendum honorem, ad vitam servandam, ad publicum aliquod bonum consequendum, facili negotio excusari possent, sicut ea excusare tentarunt nonnulli moderni molliores Theologi, qui per directionis intentionis methodum, quam excogitarunt, amplissimam aperuissent viam ad excusandas excusationes in peccatis, nisi Ecclesia horrendas laxitates, ac corruptelas, quas in doctrinam moralem invexerunt, proscripsisset. Esto igitur bona fuerit intentio, tectumque desiderium suscipiendæ prolis, quo *Thamar* flagrabat; prolem tamen ex furtivo *Judæ*, soceri sui, expetere, turpe fuit & execrandum flagitium, quia, sicut dicit *S. Augustinus* lib. 22. contra *Faustum* cap. 62. *Meliùs sine filiis remaneret* (Thamar) *quàm sine jure matrimonii mater fieret.* Scio quidèm *Judam*, cùm facti *Thamaris* veritatem explotatam habuisset, seque sceleris participem esse intellexisset, hæc verba protulisse: *Justior me est*, id est, *Thamar*. Non me latet etiam quosdam Ecclesiæ Doctores, *S. Chrysostomum* Homil. 62. in Genesim, *S. Ambrosium* lib. 3. Comment. in Evangelium *S. Lucæ*, & *Theodoretum* quæst. 95. in Genesim, excusare intentionem & consilium *Thamaris*, quæ non impulsu libidinis, sed amore suscipiendæ prolis, furtivum concubitum *Judæ*, socero suo, concessit. Verùm, ut candidè fatear, nihil indè ad excusandum *Thamaris* factum extundi, seu elici potest; primò, quia *Judas* non dixit de *Thamare*, quòd esse se ipso sanctior, aut castior, sed tantùm quòd esset se ipso *Iustior*, quod certè verissimum est, *Judas* enim promissa & pacta sua minimè servaverat, & injustè impediebat, ne *Thamar* prolem ex *Sela*, quem maritum ei promiserat, & dare tenebatur, susciperet. Secundò, *Judas*, his verbis: *Iustior me est*, innuere dumtaxàt voluit, *Thamarem*, quæ ejus concubitum appetierat, non turpis libidinis causâ, sed honesto suscipiendæ prolis desiderio impulsam, minus esse ream, quàm ipse reverà erat, qui turpis ardore libidinis flagràns ad *Thamarem* accesserat; sed illam insontem nequaquàm pronunciavit. Sic verba hæc *Judæ* interpretatur *S. Hieronymus* in libro Traditionum Hebraicarum in Genesim: *In Hebræo*, inquit Sanctus ille Doctor, *habet; Justificata est ex me*, (seu *Thamar*) *non quòd justa fuerit, sed quòd comparatione illius* (seu Judæ) *minùs mali fecerit, nequaquàm vaga ad turpitudinem, sed liberos requirendo.* Postremò, *Thamarem*, ob illud honestum, quod habuit, suscipiendæ prolis desiderium, nullâ fœdâ libidine conspurcatum, excusant mox citati Ecclesiæ Doctores, eam tamen non absolvunt, quia hæc *Thamaris* intentionis honestas in actionem ex se & intrinsecè malam, refundi non potuit, eamque efficere bonam, tametsi actionis malitiam minuerit, & *à tanto, non à toto*, ut post Sanctum *Thomam* docent Theologi, eam excusaverit.

D. Referendo superiùs historiam *Judæ* concubitûs cum *Thamare*, observasti, *Judam* tres habuisse filios, *Herem*, videlicet, *Onanum*, & *Selam*, primogenito filio *Heri* nuptam esse *Thamarem*, sed, eo mortuo, absque prole; *Onanum*, alterum *Judæ* filium, uxorem, jure Leviratûs, duxisse *Thamarem*, viduam fratris sui *Her*, demortui absque liberis; denique, demortuo itidem *Onano* absque prole, *Selam*, qui erat tertius *Judæ* filius, eodem jure Leviratûs, uxorem accepisse *Thamarem*, viduam, ut suscitaret semen fratri suo *Onano*; qui è vivis abierat nullis procreatis liberis. Jam probè scio, jus Leviratûs in eo situm esse, quòd frater demortui fratris sui sine prole uxorem viduam ducere tenebatur, eique suscitare semen, seu prolem, quæ fratris defuncti stirpem propagaret. Quâ de re *Moyses* cap. 25. Libri Deuteronomii v. 5. specialem tulit Legem, his verbis conceptam: *Quandò habitaverint fratres simul, & unus ex his absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, & suscitabit semen fratris sui.* Hanc, inquam, de

de Leviratu Legem à Moyse institutam esse scio. Sed indè emergit difficultas, quam mihi in præsentia expedias velim. Dicas enim, sodes, qui fieri poturit, ut hanc de Leviratu Legem, cujus auctor ac conditor fuit *Moyses*, notam habere & observare potuerint *Judas*, aliique Patriarchæ, qui ante Legem Mosaicam vixerunt?

M. *Judas*, aliique Patriarchæ, qui ante promulgationem Legis Mosaicæ vixerunt, prædictum jus Leviratûs per specialem divinam revelationem notum habuerunt, & observarunt, ut constat jam adducto exemplo filiorum *Judæ*. Voluit quippè Deus triplici potissimùm de causa, ut jus Levirationis, quo frater defuncti fratris absque prole uxorem viduam ducere tenebatur, & fratri semen excitare, seu prolem, quæ ejus familiam propagaret; observaretur à sanctis Patriarchis, qui vixerunt ante Legem Mosaicam, primò, ne familiarum Iraelitarum numerus minueretur, & ne hereditates Tribuum ac familiarum promiscuè confunderentur, quod accidisset, si viduæ alienis viris nupsissent, bona enim sua in exteras familias transivissent. Deindè, hoc jus Leviratus voluit Deus ut Patriarchæ, etiam ante Legem Mosaicam observarent, quò jus primogenituræ, addictaque ei benedictio in familia continuarentur ad præfigurandum Messiam, qui (ut inquit Apostolus in Epistola ad Romanos cap. 8. v. 29.) est *Primogenitus in multis fratribus*. Denique voluit Deus, ut Patriarchæ, qui vixerunt ante Legem Mosaicam, observarent jus Levirationis, quod posteà per Legem *Moysis* posteris sanciendum & præscribendum erat, quò Hebræi, Majorum suorum excitati exemplo, jus illud Levirationis, moremque ducendi uxorem fratris sine liberis defuncti, in Lege Mosaica præceptum, promptiùs ac faciliùs observarent. Non clàm me est, *Joannem Marshamum*, vanis conjecturis indulgentem, ausum fuisse asserere, Patriarchas ante Legem Mosaicam mutuatos fuisse ab Ægyptiis hoc jus Leviratûs, seu morem ducendi uxorem fratris absque prole defuncti; eumque ad tam inauditi hactenùs paradoxi probationem citare quamdam Legem ab Imperatore *Zenone* latam (quæ extat lib. 5. *Justiniani Codicis*, Tit. VI. L. VIII.) in qua laudatus Imperator narrat, quosdam Ægyptios idcircò mortuorum fratrum conjuges sibi matrimonio copulasse, quod post illorum mortem mansisse virgines dicebantur, ideòque districtè in hac Lege inhibet *Zeno* Imperator, ne quis, ad exemplum Ægyptiorum, hujusmodi nuptias contrahere præsumat. At, hæc *Marshami* probatio quàm jejuna, quàm sublesta & frigida sit, nemo est, qui statim non videat. *Zeno* siquidèm Imperator non ait, receptum hunc apud Ægyptios morem, & ex jure, patriove Instituto ab illis observatum, ut defunctorum conjuges, sibi matrimonio conjungerent, sed solùm ait, id solemne dumtaxàt fuisse quibusdam Ægyptiis: *Licèt quidam Ægyptiorum*, sunt ipsissima verba *Zenonis* Imperatoris. Præterea, mos ille, qui apud quosdam Ægyptios invaluerat, uxores fratris defuncti sibi matrimonio sociandi, eo dumtaxàt casu locum habebat, quo mortuus frater non convenisset cum sua conjuge, id est, matrimonium cum ea non consummasset: adeò ut post mariti mortem virgo permansisse diceretur. At, dispar omninò fuit, ac longè latèque discrepans Juris Leviratus ratio apud Hebræos, quia, juxtà jus Leviratus, quod fuit in usu apud Hebræos ante Legem Mosaicam, quodque postea sancitum est in Lege Mosaica, matrimonium conjugum jam supponebatur consummatum, & frater uxorem fratris absque liberis demortui ducere obstringebatur ad suscitandum defuncto fratri semen, & ejus hereditatem unà cum benedictione primogeniti in familia conservandam. Postremò, Imperator *Zeno* imperare cæpit anno CCCCLXXIV. Quo pacto igitur *Marshamus* ex ea recentiori *Zenonis* Lege, sibi, aliisque persuadebit, jus Leviratus ante *Judæ* Patriarchæ tempora, & ante Legem Mosaicam apud Ægyptios ibi invaluisse, ibique obtinuisse? Ad summum ex ea Imperatoris *Zenonis* Lege colligi potest, Ægyptios jus Leviratus, aliosque Hebræorum ex Lege Mosaica ritus mutuatos esse, eosque, imperante *Zenone* adhùc observasse. Cæterùm, Patriarcham *Judam*, jus Leviratûs è more Ægyptiorum in familiam suam recepisse, sicut comminiscitur *Marshamus*, tam falsum est, quàm quod maxime, cùm *Iudas* id temporis, id est, quandò filius ejus *Onanus* jure Leviratus, matrimonium inivit cum *Thamare*, uxore fratris sui *Her*, defuncti absque liberis, necdùm in Ægyptum profectus esset, nihilque negotii, societatis, & consuetudinis adhùc habuisset cum Ægyptiis, sicut conveniunt inter omnes Scripturæ Sacræ Interpretes, quamvis in assignanda hujus historiæ *Iudæ* & *Thamaris* epochâ non una sit apud illos sententia. Alii namq; putant,

hanc *Judæ* & *Thamaris* historiam contigisse ante venditionem *Iosephi*. Alii verò existimant, hanc *Judæ* & *Thamaris* historiam contigisse post venditionem *Iosephi*. Sed, ut ut sit de istius historiæ epocha, quam certè ac præcisè non designat, & definit Scriptura Sacra, in confesso est apud omnes, hanc historiam *Judæ* & *Thamaris* contigisse, antequam Patriarcha *Judas*, unà cum patre suo *Jacobo* ingrederetur in Ægyptum, eique aliqua cum Ægyptiis intercederet consuetudo. Facessat itaque *Marshamus*, qui faciliùs oleum ex pumice extrundere potuisset, quàm ex memorata *Zenonis*, Imperatoris, Lege elicere, jus Leviratûs, seu morem, quo fratres tenebantur uxores fratrum absque liberis defunctorum sibi matrimonio copulare, jam apud Ægyptios ante Patriarchæ *Judæ* tempora, hoc est, ante Legem Mosaicam invaluisse.

D. Cùm de venditione *Josephi* mox mentionem feceris, obsecro te, ut mihi exponas, quale sit nomen, quod *Pharao*, Rex Ægyptiorum, postquàm somniorum suorum à Patriarcha *Iosepho* explicationem accepisset, imposuit eidem Patriarchæ *Iosepho?* Legi siquidèm in Scriptura Sacra, *Pharaonem* vertisse nomen *Iosephi*, & vocasse eum Linguâ Ægyptiacâ, Salvatorem Mundi: *Dixit Rex ad Ioseph: Ego sum Pharao, absque tuo imperio non movebit quisquam manum, aut pedem in omni terra Ægypti: vertitque nomen ejus, & vocavit eum linguâ Ægyptiacâ, Salvatorem mundi*, Genesis cap. 41. v. 44. & 45. Velim igitur scire, an nomen Patriarchæ *Iosepho* à *Pharaone*, Rege Ægyptiorum, impositum verè in Lingua Ægyptiaca significet *Salvatorem?*

M. Tametsi, ut candidè fatear, Linguam Ægyptiacam prorsùs ignorem, & eam nequidèm à limine salutaverim, nihilosecius (ne ad aquas omninò hærere videar) referam hìc breviter quid circa etymologiam Ægyptii nominis, quod Patriarchæ *Iosepho* indidit *Pharao*, Ægyptiorum Rex, sentiant viri eruditi. Deìn, eam, quæ mihi magis arridet, sententiam, quamque tu tenere debeas, indicabo. Dudùm quærunt Scripturæ Sacræ Interpretes, utrùm nomen, quod *Iosepho* Patriarchæ imposuit Rex *Pharao*, Salvatorem Mundi significet, an verò revelatorem arcanorum, seu absconditorum repertorem. *Lyranus*, Linguæ Hebraicæ peritissimus, daturus hujus Ægyptii numinis etymon, hæc scribit: *In Hebræo*, inquit, *sic dicitur*, & vocavit Pharao nomen Joseph Zaphnath Pahaneah, *quod in Hebraica Lingua significat* occultum revelans, *secundùm quod dicunt Hebræi & Hieronymus, & est conveniens ipsi Ioseph, qui revelavit ea, quæ erant aliis occulta, ut patet per prædicta. Utrùm autem idem nomen in Lingua Ægyptiaca, significet Salvatorem Mundi, nescio, nisi quantùm dicit translatio nostra* (seu vulgata editio) *quia Linguam Ægyptiacam penitùs ignoro.* Hactenùs *Lyranus*, qui censet, nomen Patriarchæ *Iosepho* a Rege impositum significare hebraicè *Revelatorem occultorum*, sed non *Salvatorem*. In eamdem *Lyrani* interpretationem abeunt *Oleaster*, *Ioannes Gregorius* in Notis & Observationibus in loca aliquot Scripturæ Sacræ cap. 16. & aliqui periti Rabbini. At, ista nominis *Iosepho* à Pharaone impositi interpretatio non probatur doctissimo *Patri Guillelmo Bonjour*, Ordinis Eremitarum S. *Augustini*, qui Romæ anno MDCXCVI. eruditam Dissertationem edidit *De nomine Patriarchæ Iosephi à Pharaone imposito*, in qua omnigeno antiquitatis argumento, multisque perdoctis observationibus, ex antiquissimis Linguæ Ægyptiacæ fontibus haustis, probat, nomen Patriarchæ *Iosepho* à *Pharaone* impositum significare in Lingua Ægyptiaca SALVATOREM. Sed præcipuè Cl. ille Scriptor sententiam suam adstruit ex vetustis Nummis & Inscriptionibus *De Serapide*, quem tanquàm Deum colebant Ægytii, & in cujus simulacro quidam sancti Patres, Patriarcham *Iosephum* adumbratum esse tradiderunt. In his namque Inscriptionibus *Serapis* appellatur *Servator*, ut patet ex ista de *Serapide* Inscriptione, quæ extat apud *Gruterum* pag. 85. num. 3.

DEO
INVICTO
SERAPIDI
SERVATORI.

Est etiam vetus Inscriptio de *Iside*, individuâ *Serapidis* comite, quamque Ægyptii invocabant tanquàm *Deam salutis* in memoriam salutis per Servatorem *Iosephum* latæ. Hæc autem Inscriptio, *Isidi Salutari* nuncupata, extat apud *Gruterum* pag. 83. num. 15.

SÆCULO. FELICI.
PHISIAS. SACERDOS. ISIDI. SALUTARIS.
CONSECRATIO.

Advertit tamen eruditus *Guillelmus Bonjour*, imperitum Scalptorem *Isidi Salutaris* mendosè posuisse pro *Isidi Salutari*.

D. Age nunc, & indica, si placet, quænam ex his, quas mox adduxisti, de nomine Patriarchæ *Iosepho* à *Pharaone*, Ægyptiorum Rege, imposito, interpretationibus, sit probabilior, & cui adhærere debeam?

M. Vera & genuina nominis Patriarchæ *Iosephi* impositi interpretatio ea est, quæ *Iosephum* fuisse à Rege *Pharaone* appellatum SALVATOREM MUNDI statuit. Hæc enim interpretatio apprimè consona est Editioni vulgatæ, quæ, ut anteà dixi, cap. 41. lib. Gen. v. 45. hæc habet: *Et vocavit* (seu Pharao) *eum* (id est Patriarcham Josephum) Linguâ Ægyptiacâ SALVATOREM MUNDI. Porrò, ab Editione Vulgata, quam Æcumenicum Concilium Tridentinum authenticam declaravit, & Ecclesiæ usui consecravit, discedere nefas est. Præterea, hanc interpretationem suo calculo probant sancti Patres *Augustinus* & *Hieronymus*, quorum prior lib. Quæst. super Gen. quæst. 135. ait: *Hoc nomen interpretari dicitur*, occulta revelavit, *ex illo utique, quòd somnia* (Josephus) *Regi aperuit. Ægyptiâ verò Linguâ Salvatorem Mundi perhibent isto nomine appellatum*, quibus verbis palàm innuit S. *August.* non solùm sibi, sed & pluribus aliis probatam fuisse ejusmodi interpretationem: *Ægyptiacâ verò Linguâ Salvatorem Mundi perhibent isto nomine appellatum.* Id ipsum quoque tradidit S. *Hieronymus* lib. *Traditionum Hebraicarum in Genesim*, ubi hæc habet: *Licèt Hebraicè hoc nomen absconditorum reperto rem sonet, tamen quia ab Ægyptio ponitur, ipsius Linguæ debet habere rationem. Interpretatur ergò sermone Ægyptio* Zaphanath Phaneca, *sivè, ut septuaginta transferre voluerunt* Ψονθομφανήχ, *Salvator Mundi, eò quòd orbem terræ ab imminente famis excidio liberarit.* Auctoritas autem S. *Hieronymi* hac in re præsertim magni ponderis esse debet, quippè qui Linguam Ægyptiacam apprimè callebat. Epistolas enim, quas *S. Pachomius*, *Cornelius*, & *Syrus* Ægyptio sermone ad se ultrò citròque scribebant, Latinas ille fecit, simplicitatem sermonis Ægyptii imitatus, sicur ipse testatur Præfatione in Regulam S. Pachomii: *Aiunt*, inquir, *Thebæi, quòd Pachomio, Cornelioque & Syro, qui usque hodiè ultrà centum & decem annos vivere dicitur, Angelus linguæ mysticæ scientiam dederit, ut scriberent sibi, & loquerentur per alphabetum speciale, signis quibusdam & symbolis absconditos sensus involvens: quas nos epistolas, ita ut apud Ægyptios, Græcosque leguntur, in nostram linguam vertimus, eadem, ut reperimus, elementa ponentes, & quò simplicitate Ægyptiæ sermonis imitati sumus, interpretationis fides est, ne viros Apostolicos, & totos gratiæ spiritualis sermo Rethoricus immutaret.* Cùm igitur S. *Hieronymus* Linguæ Ægyptiacæ fuerit peritus, debet omni procul dubio esse testis locupletissimus, omnique exceptione major, significationis vocabulorum hujus linguæ, hisque omnibus Scriptoribus præferendus est, qui, nullâ Ægyptii sermonis ratione, aut notitiâ habitâ, nomen *Iosephi*, à *Pharaone*, Ægyptiorum Rege, impositum *Revelatorem arcanorum* interpretantur.

D. Ex his, quæ in nostro primo Colloquio in Historiam tertiæ Mundi Ætatis de habitatione Israelitarum in Ægypto narrasti, satis compertum habeo, tribus potissimùm rebus hanc habitationem insignitam atque nobilitatam fuisse. Primùm enim *Iosephus* eo tempore universam Ægyptum summo cum imperio, & secundus à Rege gubernavit, eoque superstite omnia propria & læta fuerunt Hebræis. Deindè, post mortem *Iosephi* perinsignis & admiranda fuit multiplicatio Hebræorum, quamvis durissimâ servitute ab Ægyptiis opprimerentur. Demùm, eorum liberationem atque exitum ex Ægypto tot & tanta tunc à Moyse edita prodigia illustrem ac mirabilem reddiderunt. Hæc, inquam, ex his, quæ de habitatione Israelitarum in Ægypto narrasti, satis comperta & explorata habeo. Sed nonnihil difficultatis patior circà stirpis Israeliticæ multiplicationem in Ægypto. At enim, certum est septuaginta tantùm animas, ut loquitur Scriptura Sacra, seu septuaginta dumtaxat Israelitas familiæ Patriarchæ *Jacobi* descendisse in Ægyptum, & habitationem Israelitarum in Ægypto fuisse tantummodò ducentorum & quindecim annorum; atqui tamen, quandò Israelitæ profecti sunt ex Ægypto, fuere (sicut legitur lib. Exodi cap. 12. v. 37.) sexcenta armatorum millia, nec eum in numerum venêre pueri, aut mulieres, fortasse nec calones, nec lixæ, sed solùm illi, qui propriè militum loco poterant censeri. Qui igitur, amabo te, fieri potuit, ut ex tam paucis Israelitis, qui in Ægyptum ingressi sunt, tam exiguo tempore, tantus hominum prodierit numerus?

M. Nonnulli Scriptores, ut ab hac, quam proposuisti, difficultate sese expediant, ajunt, Israelitas mansisse in Ægypto per quadringentos triginta annos, ac

subindè mirum non esse, si per tantum temporis intervallum in hunc immensum, qui percensetur Exodi cap. 12. v. 37. numerum excreverint, quandò egressi sunt ex Aegypto. Verùm, hanc sententiam jam falsi convicimus in nostris Colloquiis in Historiam secundæ Mundi Aetatis, ubi, explicando hæc verba, quæ Deus (cap. 15. lib. Genesis) dicit *Abrahamo*, in Chananæa Regione jam habitanti: *Scito prænoscens quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subjicient eos servituti, & malè tractabunt eos annis quadringentis*, ostendimus, per *terram non suam*, tùm terram Chananæam, tùm Aegyptum designari, adeò ut anni Hebræorum peregrinationis, quam Deus eò loci futuram prædixit *Abrahamo*, duas in partes æquales distribuendi sint, & ducenti quindecim peregrinationi eorum in terra Chanaan, ducenti verò & quindecim alii anni peregrinationi eorum in terra Aegypti sint assignandi. Quod quidèm, ut magis hujusce rei patefcat veritas, duobus momentis hîc confirmare non pigebit. Primò, hæc quadringentorum & triginta annorum summa ad servitutem Aegyptiacam referri citrà errorem non potest, quia generationes, quas toto eo tempore, quò Israelitæ manserunt in Aegypto, percenset *Moyses*, id minimè patiuntur. *Caath* siquidem filius *Levi* cum patre suo, & avo *Jacobo* descendit in Aegyptum (Gen. cap. 46. v. 11.) *Amram* autem filius Caath, pater fuit *Moysis*. Quis autem tam bonus, ut credat, unam, vel duas generationes per 430. annos eâ ætate protendi potuisse? Præterea, 430. annos peregrinationis Hebræorum, de qua loquitur Scriptura Sacra, putandos esse non ab ingressu Israelitarum in Aegyptum, sed ab eo tempore quo Deus dixit Abrahamo: *In semine tuo benedicentur omnes Gentes*, concors est omnium Scriptorum, cùm Græcorum, tùm Latinorum, necnon peritorum Rabbinorum sententia. Veteres solùm hîc ponam Scriptores Græcos, quales sunt *Eusebius* in Chronicis, *Epiphanius* in *Ancorate* cap. 12. *Chrysostomus* Homil. 37. in Genesim, ut de *Cedreno*, *Zonara*, è juniorum aliis sileam. E Latinis verò laudabo *S. Hieronymum* Comment. in cap. 3. Epist. ad Gal. *S. Augustinum* cap. 16. libri 16. *De Civitate Dei*, & quæst. 47. in Exodum, *Severum Sulpitium* lib. 1. Sacræ Historiæ, ut nihil dicam de modernorum Scripturæ Sacræ Interpretum copiâ, quorum hîc catalogum texere nimis longum foret. Denique, inter Judæos huic sententiæ apertè suffragatur *Josephus* lib. 2. Antiquitatum Judaicarum cap. 5. ubi conceptis verbis, ait, Hebræos profectos fuisse ex Aegypto anno, post Patriarchæ *Jacobi* migrationem in Aegyptum, ducentesimo quinto decimo. *Josephum*, Hebræum, in hoc computo ducentorum & quindecim annorum habitationis Hebræorum in Aegypto, sequuntur *R. Levi Ben. Gerson*, *R. Salomon*, & Rabbini in *Seder Olam*. Huic igitur tot Scriptorum, in eamdem sententiam conspirantium, calculo adhærere debemus, planeque cum illis affirmare, initium quadringentorum triginta annorum peregrinationis Hebræorum, cujus mentionem facit Scriptura Sacra, non esse arcessendum ab ingressu Populi Israelitici in Aegyptum, sed à tempore promissionis à Deo factæ Abrahamo: *In semine tuo benedicentur omnes Gentes*, ita ut Israelitæ unà cum *Abrahamo*, *Isaaco*, & *Iacobo* peregrinati sint in Terra Chananæa per annos ducentos quindecim, & deindè habitaverint in Aegypto per alios ducentos & quindecim annos. Sed, si ita sit, inquies, quo pacto fieri potuit, ut ex septuaginta illis animabus, seu Israelitis, qui cum Patriarcha *Iacobo* ingressi sunt in Aegyptum, prodierit, intrà spatium ducentorum & quindecim annorum, ingens illa & stupenda Israelitarum multitudo, quæ prævaleret Aegyptiis, tamque gravem metum conciret *Pharaoni*, Aegyptiorum Regi, ut obstetricibus mandarit, ut quoties masculi apud Hebræos nascerentur, eos interficerent? Huic difficultati tuæ respondebo cum *S. Augustino* in libro *Quæstionum in Genesin*, quæst. XLVII. *His* (CCXV. annis) *quantùm multiplicari potuerint Hebræi, si fæcunditas hominis consideretur, adjuvante illo, qui eos voluit multiplicari, reperietur, non esse mirum, quod in sexcentis millibus peditum egressus est populus.* Et sanè, ut obitèr dicam, si tres filii Noemi, *Semus*, *Chamus*, & *Japhetus* à Diluvio usque ad divisionem terræ, seu dispersionem hominum, quæ facta est anno circitèr centesimo nonagesimo secundo à Diluvio pares fuerunt procreandis hominibus, qui ad Turrim Babylonicam struendam, diversaque condenda Regna sufficere potuerunt, sicut ostendimus in nostris Colloquiis in Historiam secundæ Mundi Ætatis; quidni credibile erit, potuisse Israelitas intrà spatium ducentorum & quindecim annorum ita sobolescere ac multiplicari in Aegypto, ut in numerum sexcentorum millium

millium hominum armatorum, divinâ maximè favente ac fœcundante benedictione, excreverint, quandò sunt egressi ex Aegypto?

D. Dixisti, si benè memini, in superiori Colloquio, Regem *Pharaonem*, ab obstetricibus Hebræis, quibus ipse præceperat, ut puerulos Hebræorum, recens ex utero materno egressos interficerent, officioso mendacio fuisse delusum. Quæro nunc, quodnam fuerit istud officiosum obstetricum Hebræarum mendacium? & an verè fuerit peccatum?

M. Illud officiosum obstetricum Hebræarum mendacium, in hoc situm est, quòd hæ obstetrices, timentes Deum, & nolentes obtemperare crudeli Mandato Regis de mactandis maribus Hebræorum, itato Pharaoni responderunt: *Non sunt Hebrææ, sicut Ægyptiæ mulieres: ipsæ enim habent obstetricandi scientiam, & priusquàm veniamus ad eas, pariunt*, Exodi cap. 1. subdit autem Scriptura Sacra ibidem: *Et quia timuerunt obstetrices Deum, ædificavit eis domos*. Dubium non est, quin obstetrices illæ mentitæ sint, non quidem animo fallendi, sed misericordiam præstandi, sed nullo modo mentiendum est. Undè cùm Scriptura Sacra dicit, eas à Deo fuisse mercede donatas, respondet *S. Augustinus* lib. *Contra Mendacium* num. 32. aliàs cap. 15. *Non ideò factum, quia mentitæ sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remunerata fallacia, sed benevolentia; benignitas mentis, non iniquitas mentientis*. Et inferiùs num. 34. aliàs cap. 17. *Sed dicet aliquis, ergone obstetrices illæ meliùs fecissent, si nullam misericordiam præstitissent? Immò verò illæ mulieres Hebrææ, si essent tales, de qualibus quærimus, utrùm sit eis aliquandò mentiendum, nec aliquid falsi dicerent, & fœda ministeria de parvulis occidendis liberrimè recusarent. Sed, inquies, ipsæ morerentur. At vide quid sequatur: morerentur enim cœlestis habitationis incomparabilitèr ampliore mercede, quàm domus illæ, quas sibi fecerunt in terra esse potuerunt: morerentur futuræ in æterna felicitate, mortem perpessæ pro innocentissima veritate*. Huic Doctrinæ *S. Augustini* non solùm subscribit *S. Thomas*, ejus fidelissimus discipulus, sed tota ei constanter adhæret sanctioris Ethicæ Schola, quæ omne mendacium in quocumque casu, omnem fictionem, aut dissimulationem, vel restrictionem mentalem, vel quemlibet verborum ancipitis significationis usum, quo decipi possint homines, & candor Christianus infici, suis penitùs interdicit, & damnat.

D. Cùm istud officiosum mendacium, ab obstetricibus Hebræis prolatum, à peccato excusari non debere censeas, non excusabis itidem opinor, à peccato Israelitas, qui vasa aurea & argentea, cæteramque divitem Ægyptiorum suppellectilem, quam mox ex Ægypto discessuri ab illis mutuati fuerant, fraudulenter abstulerunt, suffurati sunt, suumque in usum vendicarunt?

M. Non ita est, sed potiùs censeo, Israelitas, qui Ægyptiorum bona suum in usum vendicarunt, non peccasse. Primò, quia Deus, qui omnium bonorum Dominus est, voluit, ut Israelitæ, qui multis injuriis vexati, durisque ac iniquis laboribus, absque ulla mercede, fuerant ab Ægyptiis tempore captivitatis oppressi, terreuis bonis locupletarentur, quibus Ægyptii, densissimis Idololatriæ tenebris immersi, ad superstitionem falsorum suorum Numinum in injuriam creatoris præposterè abutebantur. Præterea, id confirmari potest exemplo Patriarchæ *Jacobi*, qui, ut superiùs dicebamus, dùm peculiari usus artificio gregem suum auxit, non peccavit, nec injustâ fraude socerum suum delusit, tùm quia hujusmodi artificium *Jacobus* à Deo edoctus est per Angelum: Tùm quia etiam nullam, post tot annorum famulatum, nihil mercedis acceperat *Jacobus* à socero suo *Labano*: Tùm quia denique, Patriarcha *Iacobus* nihil sibi sumpsit, quod non debebatur, sed arte providit, ne quæ conventione sua erant, à socero sibi contra jus eriperentur. Et sanè, quam alienus fuerit *Iacobus* à surripiendis soceri bonis ex pacto sibi non debitis, non aliundè meliùs disci potest, quam ex ipsius verbis: Ecce enim quam hoc sibi à *Labano*, socero suo, exprobratum indigne ferat: *Quam ob culpam meam, ob quod peccatum meum sic exarsisti post me, & scrutatus es omnem suppellectilem meam? Quid invenisti de cunctâ substantia domûs tuæ?* Gen. cap. 31. v. 36. & 37. Cave tamen, ne putes, me hic patrocinari vele Doctrinæ recentis Scriptoris *Baunii*, qui in sua Summa Morali pag. 213. & 214. sextæ Editionis, quam præ manibus teneo, hæc de famulis bona dominorum occultâ compensatione surripientibus, habet: *Famuli, qui de stipendiis suis querantur, possuntne ea augere, tantum ex bonis domini sibi corradentes, quantum sufficit ut*

ut suis laboribus merces respondeat? Possunt omninò aliquandò id licitè facere; veluti si tam inopes operam suo domino locarunt, ut quodvis pretium ab eo accipere coacti sint: deindè, si vulgò ob similia officia famuli majori mercede conducantur. Cave, inquam, ne putes, hanc *Baunii* doctrinam illicitam, perniciosam, divinæ, naturali, humanæ Legi contrariam, omnibus familiis pestiferam, fovendisque domesticis furtis accommodatam, me hìc approbare velle, à qua tàm alienus sum, quàm qui maximè. Nec enim jus est famulis in Domini, seu heri, bona, qui pactis oon desit; ne Deus illis, itidèm ut Israëlitis, bonorum domini possessionem adjudicavit. Quocircà, lubentissimè subscribo censuræ, quam doctrinæ *Baunii* furtum famulis concedentis, duæ præstantissimæ Facultates, Parisiensis nempè & Lovaniensis jure optimo inusserunt. Parisiensis Censura anno M DC XLI. in *Baunium* lata sic habet: *Falsa est & periculosa, & domesticis furtis viam aperiens.* Censura Lovaniensis his verbis concepta est: *Hæc assertio falsa est, naturam hominis de se pronam ad malum præcipitans in furta, ac domesticam pacem perturbans, eò vel potissimùm quòd ista compensatio ipsorummet famulorum & famularum judicio relinquitur.*

D. Si *Baunii*, aliorumque ejusdem farinæ Casuistarum, qui puritatem Doctrinæ Moralis Christianæ variis corruptelis & laxitatibus depravarunt, detesteris doctrinam, ipse, ut ingenuè dicam, non minùs odi & exector quosdam Scriptores prophanos, qui Sacram Historiam de exitu Israëlitarum ex Ægypto, eorumque Institutis ausi sunt multis fabulis, & insulsis figmentis interpolare, dictitantes, liberationem Judæorum ex Ægypto non factam esse à Deo per *Moysem* potenti virtute miraculorum, sed potiùs Judæos, quos ajunt, fuisse agmen hominum, qui impetigine, seu scabie & leprâ in Ægypto erant infecti, per ignominiam, & ne pestis illa ad plures serperet, è tota Ægypto esse expulsos, unà cum *Moyse*, eorum Duce, qui itidèm scabiem & vitiliginem patiebatur. Hos inter Scriptores, unum, quem nunc penès me habeo; proferam *Cornelium Tacitum*, qui Historiarum lib. 5. cap. 3. & 4. hæc habet: *Plurimi Auctores consentiunt, ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora fædaret, Regem Occhorim, adito Hammonis Oraculo, remedium petentem, purgare Regnum, & id genus hominum, & invisum Deis, alias in terras avehere jussum. Sic conquisitum collectumque vulgus, postquàm vastis locis relictum sit, cæteris per lacrymas torpentibus, Moysem, unum exulum, monuisse, ne quam Deorum hominumve opem expectarent, ab utrisque deserti, sed sibimet, ut Duci cælesti, crederent, primo cujus auxilio credentes, præsentes miserias pepulisset. Assensêre, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquè quàm inopia aquæ fatigabat. Jamque haud procul exitio, totis campis procubuerant: cùm grex asinorum aggrestium, è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moyses conjecturâ herbidi soli, largas aquarum venas aperit. Id levamen: & continuò sex dierum iter emensi, septimo pulsis cultoribus, obtinuere terras, in quibus Urbs & Templum dicata sunt. Moyses, quò sibi in posterum gentem firmaret, novos ritus, contrariosque cæteris mortalibus indidit. Prophana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursùm concessa apud illos, quæ nobis incesta. Effigiem animalis* (seu asini) *quo monstrante, errorem sitimque depulerant, penetrali sacravere, &c.* Hæc & alia id genus ibidèm scribit *Cornelius Tacitus*, quem non pudet, veram, quam texit *Moyses*, exitûs Israëlitarum ex Ægypto, totiusque Gentis Judaicæ Historiam putidis mendaciis interpolare. Sed cùm *Cornelius Tacitus* longè post tempora *Moysis* vixerit, scire vellem an ejusmodi figmenta proprio marte procuderit, aut ex antiquioribus Scriptoribus ea hauserit?

M. Isthæc malè consarcinata figmenta hausit *Cornelius Tacitus* ex antiquioribus Scriptoribus Ethnicis, videlicèt ex *Manethone* in Ægyptiacis, *Chæremone*, *Lysimacho*, sed potissimùm ex *Apione*, Grammatico Alexandrino, qui sub Imperatoribus *Tiberio*, *Caio*, & *Claudio* vixit, quemque *Josephus*, Hebræus, datâ operâ duobus libris perdoctè confudavit, Gentisque Judaicæ Historiam ab illius Ethnici Scriptoris mendaciis, & calumniis egregiè vindicavit. Non is certè ego sum, qui velim singulas hìc inserere rationes, quibus *Josephus* illorum malè feriatorum Scriptorum deliramenta refellit; id enim longiùs me abduceret, sed tantùm breviter referam præcipuas *Josephi* rationes, quibus tres insignes calumniæ horumce Scriptorum Ethnicorum, qui odio plusquàm vatiniano Gentem Judaicam prosequebantur, facili negotio dispunguntur. In primis, falsum est, Judæos, dùm egressi sunt ex Ægypto, scabie, leprâ, aliisque generibus morborum laborasse, sicut calumniantur isti Scriptores; nam si his morbis languissent reverà Judæi, quo pacto, quæso, tantum iter agere, suisque vincendis hostibus pares esse potuissent? Apage fabulam tàm crasso filo contextam. Alteri calumniæ, quam isti Scripto-

Scriptores inferunt *Moysi*, dicentes, eum fuisse Aegyptium Sacerdotem Heliopolitanum, nomine *Osarsiphum* vocatum, & leprâ infectum cum aliis ex Aegypto fuisse pulsum, ac tandèm illorum exulum Ducem factum, mutasse nomen suum, & deinceps *Moysem* ab istis exulibus, qui fidem ei obstrinxerant, appellatum esse: huic, inquam, atroci calumniæ, sic respondet *Josephus* lib. 1. contrà *Apionem*: *Quòd verò hujus calamitatis*, seu lepræ, *corpus expers habuit* Moyses, *ipsius dicta indicant. Leprosis enim & oppidis & vicis interdixit, ut seorsim in lacero vestitu agant, & eum, qui eos attigisset, aut sub idem tectum successisset, pro impuro habet. Quin etiam, si eo morbo laborari, & in pristinum statum restitui contingat, præscripsit certas purificationes, mundationes, & fontanarum aquarum lavacra, & omnium pilorum abrasiones, multisque & variis sacrificiis peractis, tùm demùm sanctam Urbem adeundam. Atque contrà par erat, qui talem calamitatem*, seu lepram, *expertus esset, providentiam aliquam ac humanitatem exhibere simili infortunio pressis. Non solùm autem de leprosis sic Leges tulit* (Moyses) *sed ne nimia quidèm corporis parte mutilatos ad sacrorum curam admisit. Sed etiam si Sacerdoti tale aliquid accidisset, honore eum privavit. Quomodò igitur verisimile est, illum has adversùs semetipsum cum opprobrio suo damnoque tulisse Leges? Quin & nomen valdè incredibiliter mutavit. Osarsiph enim* (inquit Apion) *vocabatur. Hoc ad transmutationem nihil quadrat. Verum autem nomen significat ex aqua servatum Moysem, nam aquam Ægyptii Moy vocant.* Tertia denique & horribilis calumnia de capite asini à Judæis in Templi Hierosolymitani penetralibus consecrato, suâ sponte concidit. At enim, si Judæi caput asini in Templo consecrassent, illudque venerati fuissent, Idololatriæ cultores extitissent. Et tamen *Cornelius Tacitus*, qui, loco à me citato, hanc de capite asini consecrato Judæis impingit calumniam, ultrò fatetur, Judæos ab Idololatria & superstitioso cultu Imaginum penitùs abhorruisse, Deumque duntaxàt adorasse: *Judæi*, inquit, *mente sola, unumque Numen intelligunt, summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla simulacra urbibus suis, nedum Templis sunt. Non Regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor.* Qui igitur credibile est, Judæos, qui, teste ipsomet *Cornelio Tacito*, Idololatriam summoperè aversabantur, voluisse caput asini in Templo Hierosolymitano consecrare? In hac itaque teterrima concinnanda calumnia non sibi constat *Cornelius Tacitus*, & antiqui Scriptores, ex quibus illam exscripsit, nullam prorsùs merentur fidem, tùm quia fuerunt Ethnici, & Gentis Judaicæ infensissimi hostes; tùm quia etiam certissimè constat, eos multis fabulis ac malè consutis mendaciis Historiam Sacram interpolasse, tùm quia denique, æstu passionum abrepti, nullam, de rebus Judæorum scribentes, veritatis rationem habuerunt, &, quod caput est, animum ad scribendum appulerunt longè post tempora *Moysis*, qui primus est omnium Gentium Scriptor, atque divinâ revelatione & inspiratione Sacram Historiam litteris consignavit.

D. Quòd Scriptores Ethnici Sacram Historiam de exitu Israëlitarum ex Aegypto fabulis & putidis mendaciis infuscaverint, mirari certè non subit; voluerunt namque stupenda illa prodigia, quæ Deus in hac mirabili Israëlitarum liberatione per *Moysem* patravit, quæque Genti Judaicæ, cujus erant infestissimi hostes, maximum decus conciliabant, negare, & ad Sacræ Historiæ veritatem occultandam, fabulas de industria commenti sunt, in quibus nec mica, nec ulla rationis scintilla apparet. At, illud maximè miror, quòd *Josephus*, qui erat Gente Hebræus, & Antiquitatum Judaicarum peritissimus, incertum habeat, an Mare Rubrum, per quod Hebræi, ex Aegypto egressi, siccis vestigiis transierunt, naturæ viribus per æstum matrimum, seu fluxum & refluxum, divisum sit, an hæc Maris Rubri divisio facta sit Dei, supra naturæ Leges operantis, potestate, sicque miraculo adscribenda? Sic enim (locum mihi nuperrimè indicante viro erudito) legi apud *Josephum* lib. 2. *Antiq. Jud.* cap. 7. *Nemo autem*, inquit Josephus *mirari debet tanquàm incredibilia, si priùs hominibus, & ad malitiam rudibus, de salute periclitantibus, via per mare patuit, sivè Dei voluntate, sivè sponte naturæ: Quandoquidèm heri & nudiustertius Alexandri ductu Macedonibus Pamphylium Mare cessit, & aliam viam non habentibus illàc iter aperuit, cùm Deus ejus operâ ad destruendum Persarum Imperium uti decrevisset: Id quod omnes testantur, qui res gestas illius Regis scripto prodiderunt:* Hanc *Josephi* de insigni illo miraculo, quod in Maris Rubri divisione, & Israëlitarum transitu contigit, præposteram dubitationem ferre minimè possum.

M. Sunt nonnulli Scriptores, qui *Josephum* excusant, quòd ad captum Ethnicorum, quibus scribebat, sese attemperando, in speciem dubitare videatur, an divisio

divisio Maris Rubri in transitu Israëlitarum aut viribus naturæ, seu fluxui & refluxui Maris, aut potiùs omnipotentiæ Dei, seu miraculo sit adscribenda? *Josephum* tamen certissimè in divisione Maris Rubri, & Israëlitarum transitu agnovisse insigne, quod contigit, miraculum, colligunt illi Scriptores ex his, quæ ibidèm narrat *Josephus*: *Ut verò*, inquit, *ad extremum littus ventum est, tùm Moyses sumptâ virgâ Deum in auxilium supplex invocat.* Et postquàm descripsit orationem, quam *Moyses*, tanto in discrimine constitutus, fudit ad Deum, sic pergit: *Hæc precatus* (Moyses) *Mare virgâ percutit. Quo ictu repentè scissum, & retrorsùm se recipiens, nudum solum Hebræis ad fugam capessendam relinquit.* Deniquè narrans *Josephus*, Aegyptios sibi quoque eumdem eventum pollicitos fuisse, ait: *Verùm fefellit eos hæc opinio, nescientes non quorumvis talem viam esse, sed Hebræorum tantùm..... Ergò cùm jam universus Exercitus ingressus esset, refunditur iterùm Mare, & Ægyptios fluctibus involvit.* Ex hac *Josephi* narratione, quidam Scriptores colligunt, eum in divisione Maris Rubri, & transitu Israëlitarum, miraculum agnovisse. At, ipse hanc *Josephi* excusationem admittendam non esse judico. Primò, quia, ut dem *Josephum* agnovisse illud miraculum, attamen illud proponit, non tanquàm rem indubitatam, sed potiùs illius judicium permittit aliorum arbitrio, dicens: *Sed de his, ut cuique libet, ita sentiat.* Debuisset autem *Josephus* referre istud miraculum tanquàm extrà omnem dubitationis aleam positum, quia Scriptura Sacra pluribus in locis disertissimam de illo mentionem facit. Quædam hîc laudate abundè sufficient: *Tu autem eleva virgam tuam*, (ait Deus *Moysi* cap. 14. lib. Exodi) *& extende manum tuam super Mare, & divide illud, ut gradiantur filii Israël in medio Mari per siccum.* Et lib. Sap. cap. 10. *Transtulit illos per Mare Rubrum, & transvexit illos per aquam nimiam, inimicos autem illorum demersit in Mare.* Item cap. 5. lib. *Judithæ* v. 12. *Fugientibus his*, seu Israëlitis; *Deus Cæli Mare aperuit, ita ut hinc indè aquæ quasi murus solidarentur, & isti pede sicco fundum Maris perambulando transirent.* Denique, ut alia non minus luculenta Scripturæ loca prætermittam, dicitur Psalmo 135. *Qui divisit Mare Rubrum in divisiones, & eduxit Israël per medium ejus; Et excussit Pharaonem, & virtutem ejus in Mari Rubro, quoniam in æternum misericordia ejus.* Hæc sanè locupletissima Scripturæ testimonia omnem de eo miraculo dubitandi locum adimunt.

Quorsùm igitur *Josephus* istud miraculum, velut rem incertam & dubiam Ethnicis proponit? Præthereà, suam *Josephus* de illo miraculo dubitationem confirmat exemplo *Alexandri Magni*, cui Pamphylium Mare cessisse, & Macedonibus liberum permisisse aditum ait. Quod tamen oppidò falsum & fabulosum esse testatur *Plutarchus* in *Vita Alexandri M.* Alii verò (post *Strabonem* lib. 14. Geographiæ) asserunt, *Alexandrum Magnum* non transiisse per medium Mare, sed per Montem dumtaxàt, qui, affluente Mari, coopertus aquis esse solebat, tranquillo tamen pelago, discoopertus; reciproco autem Maris æstu interceptos *Alexandrum M.* ejusque milites magnum subiisse discrimen, adeò ut in aqua, umbilico tenùs, iter facere cogerentur. Porrò, istum *Alexandri M.* transitum, nihil simile admirabili transitui Hebræorum per Mare Rubrum habuisse, nemo est, qui statim non videat. Deniquè, quemadmodùm *Josephus* jure optimo à viris eruditis culpatur, quòd Prophetarum vaticinia, quibus prædicitur adventus Jesu Christi, veri Messiæ, sacrilegâ adulatione detorserit ad Imperatorem *Vespasianum*, cujus benevolentiam aucupari volebat; ita ipse existimo, debere vitio verti *Josepho*, quòd miraculum, factum in transitu Israëlitarum per Mare Rubrum, velut incertum & dubium retulerit, ut sese accommodaret ad captum Ethnicorum, qui miraculis, quæ in sacra Historia leguntur, nullam fidem dabant. Ex his, quæ hactenùs dixi, debes colligere primò, transitum Hebræorum per Mare Rubrum non refluxui Maris, quem observaverit *Moyses*, rerum naturalium peritissimus, esse tribuendum. Refluxus siquidèm Maris pervia dumtaxàt littora Maris facit, sed medium Mare pervium & siccum facere non potest. Israëlitæ autem, ut legere est in Historia sacra, per medium Mare siccis vestigiis transierunt. Præterquàm quòd, incredibile omninò est, hunc fluxum & refluxum Maris Rubri (si quis unquàm fuit) soli *Moysi* fuisse notum, & neminem ex aula Regis *Pharaonis*, neminem è numerosissimo ejus exercitu, neminem Aegyptiorum, qui maritimas plagas incolebant, ullam hujus fluxûs & refluxûs Maris notitiam habuisse. Si enim aliqui inter Aegyptios hunc maritimum æstum, seu fluxum & refluxum Maris, perspectum & exploratum habuissent, confestim Regem *Pharaonem*, ejusque exercitum de evidenti, quod imminebat, periculo monuissent, & Rex, ab illis monitus, se cum toto exercitu sospitem & incolumem servasset. Quòd cùm factum haud fuerit, sed

sed potiùs contrarium acciderit, signum est, hunc prætensum æstum maritimum, seu fluxum & refluxum Maris Rubri latuisse Ægyptios, ac subindè omninò fictitium esse, eique prodigiosum illum per Mare Rubrum Israëlitarum transitum tribui minimè posse. Addo etiam cum *Julio Scaligero*, apud Criticos sacros in cap. 15. libri Exodi pag. 304. non potuisse *Moysem* (tametsi Mare Rubrum habuisse fluxum & refluxum) in sicco unà cum Israëlitis transire nactum refluxionis occasionem. Hæc sunt perdocti illius Scriptoris verba: *Erythræo* seu Mari Rubro, *tantus est æstus, ut osores Sacrarum Litterarum temerè mentiti sint, Moysem in sicco transivisse, nactum refluxionis occasionem. Quod tamen fieri non potuit, propterea quod ad Syres usque, quod intimo in recessu jacet, Mare operit littus illud, neque unquàm regrediens ita nudat, ut inferiores partes, quà transierunt Hebræi, suâ decessione aperiat.* Secundo, colligere debes, falsam esse, & Scripturæ Sacræ penitùs contrariam opinionem quorundam Hebræorum, qui pertendunt, Israëlitas, Duce *Moyse*, non totum Mare Rubrum transiisse, id est, non ab uno littore Maris ad aliud oppositum littus transmisisse, immò ne adiisse quidem medium Mare, sed illos dumtaxàt circuivisse nescio quam rupem, per Mare aliquanto intervallo protensam, eosque, ducto illo intra Mare circuitu, seu semicirculo, demùm ad littus, undè progressi fuerant, rediisse. Sic opinantur quidam Hebræi, quos inter censetur *Aben-Esra*. Sed hæc opinio, seu potiùs istud recutitorum figmentum (cui *Tostatum*, Episcopum Abulensem, voluisse suffragari mirantur viri eruditi) apertè adversatur his, quæ superiùs laudavi, Scripturæ testimoniis, ex quibus coruscante meridiano sole clariùs patet, Israëlitas non circuisse Mare Rubrum, sed per medium Mare transivisse. Si autem quæras, quî fieri potuerit, ut tot Israëlitarum millia, per spatium quatuor aut ad summum quinque horarum, transierint totum Mare Rubrum, quod latissimè patet, & ex Topographorum commensuratione vix horis viginti quinque trajici potest? Respondebo ipse, observari ab iisdem Topographis, Mare Rubrum in summo suo capite esse adeò angustum, ut eo loco, quo à *Moyse* trajectum est, vix sex milliaribus pateat. Præterquàm quòd, Deus robustas Israëlitis ad fugiendum inseruit, suppeditavitque vires, & insequentium Ægyptiorum metus eis addidit alas, illosque compulit maturare gradum, ut ab uno littore Maris usque ad aliud littus oppositum festino pede se conferrent. Sed de transitu Israëlitarum per Mare Rubrum satis dictum sit. Nunc velim brevitèr observes, illud Mare, quod nos *Rubrum* vocamus, appellari ab Hebræis *Mare Suph*, nec ideò nuncupari *Rubrum*, quòd illius aquæ rubeant (sicut multis Scriptoribus per errorem obrepsit) sed quia id nominis huic Mari impositum est ab *Erythro*, Rege, ut testis est *Q. Curtius* lib. 8. *Mare* inquit, *quo alluitur, ne colore quidèm abhorret à cæteris. Ab Erythro Rege conditum est nomen, proptèr quod ignari rubere aquas credunt.* Et lib. 10 ait: *Rubrum Mare non à colore undarum, ut plerique credunt, sed ab Erythro, Rege, appellari. Erythrus* quippè Græcè significat *Rubrum*, non secùs ac nomen *Edom*, quod idem Mare accepit olim ab *Esau*, ejusque posteris, Regionem Idumæam incolentibus, Hebraicè significat itidèm *Rubrum*. Circà hanc Maris Rubri ethymologiam cum *Q. Curtio* consentiunt *Strabon* lib. 16. *Plinius* lib. 6. cap. 23. *Pomponius Mela* lib. 3. cap. 8. *Agatharcides* Editionis Oxon. pag. 2. *Philostratus* lib. 3. cap. 19. *Arrianus* in libro Rerum Indicarum pag. 579. quos citat recens Scriptor *Humphrydus Prideaux*, Tom. I. Historiæ Judæorum, quam gallico idiomate concinnavit. Addit quoque *Q. Curtius*, in Insula quadam illius Maris non procul à continente columnam eminere, istius Regis *Erythri* monumentum, litteris ejus gentis scriptam. Testatur etiam *Brodæus* in *Miscellaneis* lib. 3. cap. 9. se à multis viris & nautis, qui, tempestatibus acti, in Mare Rubrum fuerant ejecti, audivisse, Mare illud *Rubrum* appellatum, non discrepare, quantùm ad aquæ colorem, ab Oceano nostro. Si plura de transitu Hebræorum per Mare Rubrum scire desideres, lege Dissertationem, quam eo de argumento *Augustinus Calmet*, Benedictinus, præfixit suo Commentario litterali in lib. Exodi.

D. Cùm horam, quam Colloquiis nostris præfigere solemus, ad finem vergere videam, præstat, ut quidquid adhùc superest temporis, id totum nunc impendamus in explanandis his omnibus, quæ spectant Pascha, quod Judæi, sicut anteà observasti, jussu Moysis, celebrarunt, priusquàm discederent ex Aegypto. Et primò, si placet, incipiamus ab hujus nominis *Paschatis* ethymologia. Explica igitur quid sibi velit istud Paschatis nomen? & quâ die Judæi Pascha celebrarint in Aegypto?

M. *Paschatis* nomen Chaldaicum est: ab Hebræis appellatur *Pesach*, à Latino Interprete dicitur *Phase*, sed Latinè signifi-

significat *transitum*, ut videre est in nostra Vulgata Editione cap. 12. v. 11. & 12. libri Exodi: *Est enim Phase (id est transitus) Domini, & transibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Ægypti ab homine usque ad pecus.* Ad refricandam itaque singulis annis memoriam insignis illius beneficii, quo Angelus vastator, nocte transiens, omnia Aegyptiorum primogenita trucidavit, & solis pepercit Hebræis, qui portas ædium suarum tinctas habebant sanguine Agni, Paschatis celebritatem instituit Moyses in Aegypto, cùmque Israelitæ essent in procinctu itineris, & illâ ipsâ nocte ex Aegypto profecturi, jussit eis *Moyses*, ut succinctis lumbis, calceatis pedibus, & cum baculo in manu, qui viatorum habitus est, Agnum Paschalem cum festinatione comederent, sicut legitur cap. 12. v. 11. libri Exodi. Hic autem modus celebrandi Pascha, seu Agnum Paschalem manducandi, peculiaris fuit huic primo Paschati, quod Hebræi peregerunt in Aegypto; nam deinceps non accincti, sed discincti, non stantes, sed sedentes, non raptim, viatorum instar, sed lentè, & pacatè Agnum Paschalem comederunt Hebræi, eumque morem secutus est Christus Dominus, dùm pridiè quàm pateretur, discumbens cum Discipulis suis, supremum Pascha celebravit. Explicatâ breviter causâ, cur Deus per *Moysem* jusserit Hebræis, ut priusquàm excederent ex Aegypto, Pascha celebrarent, & deinceps hanc Paschatis celebritatem in perennem beneficiorum memoriam quot annis observatent, nunc præfigere debemus diem, quâ Hebræi in Aegypto Pascha peregerunt, seu Agnum Paschalem immolarunt, & manducaverunt. Hæc autem stata dies Paschatis, seu immolationis, & comestionis Agni Paschalis in Aegypto, fuit dies decima quarta primi mensis ad vesperam, sicut legitur c. 12. v. 3. l. Ex. *Decimâ die mensis hujus tollat unusquisque annum per familias & domos suas.* Et. v. 6. *Et servabitis eum ad quartam decimam mensis hujus, immolabitque eum multitudo filiorum Israël.* Et cap. 23. v. 5. libri Levitici: *Mense primo, quartâ decimâ mensis ad vesperam Phase Domini est.* Porrò, primus mensis anni apud Judæos ille est, qui partim mensibus nostris Martio, & Aprili respondet, quique ab ipsis appellatur *Abib*, seu *Nisan*, & à quo ducitur Veris initium. Quamvis enim mensis *Abib*, seu *Nisan*, esset antehàc apud Hebræos septimus anni, attamen, post eorum ex Aegypto profectionem, pro primo mense anni in rebus sacris haberi cæpit, Deo ita jubente, cap. 12. v. 2. libri Exodi: *Mensis iste vobis principium mensium: primus erit in mensibus anni.* Ad vesperam itaque diei decimæ quartæ mensis *Nisan* Pascha in Aegypto celebrarunt, seu Agnum Paschalem comederunt Hebræi. Per vesperam autem diei decimæ quartæ, intelligi non debet prior vespera, quæ initium erat diei decimæ quartæ, sed posterior vespera, in quam dies decima quarta desinebat, ita ut Hebræi, juxtà Legis Mosaicæ præscriptum, Pascha peragere, seu Agnum Paschalem mactare duntaxàt possint à meridie diei decimæ quartæ in secundis vesperis usque ad occasum solis; postea verò id agere sit eis à Lege prohibitum. Hinc *Jesus Christus*, qui fuit Legis observantissimus, ultimum suum Pascha celebravit, seu Agnum Paschalem comedit die à Lege statutâ, seu die decimâ quartâ in secundis vesperis, seu ineunte die decimâ quintâ, quæ erat prima dies Azymorum, sicut testantur Sacri Evangelistæ, *Matthæus* cap. 26. v. 17. *Marcus* cap. 14. v. 12. & *Lucas* cap. 22. v. 7. Consule Dissertationem decimam nonam Tractatus, quem edidi, *De Mysteriis & Annis Jesu Christi, Servatoris nostri*, ubi omni argumentorum genere ostendi, Christum Dominum anno, quo mortuus est, ultimum Pascha peregisse, seu Agnum Paschalem cum Discipulis suis comedisse die ipsâ à Lege præfixâ, seu die decimâ quartâ in secundis vesperis, non verò die decimâ quartâ in primis vesperis, sicut nonnullis Scriptoribus perpetàm visum est.

D. Hebræos antequàm discederent ex Aegypto, Pascha celebrasse, seu Agnum Paschalem comedisse die XIV. in secundis vesperis, ægrè admodùm mihi persuadere possum. Legi etenim capitè 12. libri *Exodi*, & apud *Iosephum*, Hebræum, lib. 2. Antiq. Jud. cap. 6. Judæos profectos fuisse ex Aegypto, illucescente die XV. mensis *Nisan*. At, si Judæi, antequàm discederent ex Aegypto, Agnum Paschalem comedissent in posteriori vespera diei XIV. Mensis *Nisan*, vix intelligi posset, nedùm explicari, quo pacto omnes Hebræi, intrà tam angustum temporis spatium, quod fluxit à posteriori vespera diei XIV. mensis *Nisan*, usque ad diluculum diei XV. ejusdem mensis, potuerint sese ad iter accingere, vasa aurea & argentea, variamque supellectilem mutuari ab Aegyptiis, & tandèm congregari, in eumdemque convenire locum (etenim, ut superiùs observasti, sexcenta mil-

millia peditum armatorum, prætèr senes, mulieres, parvulos, & promiscuum vulgus Aegyptiorum, qui Judaicâ Religione initiari Judæus comitati voluerunt.) Id autem eò difficiliùs creditu est, quòd *Moyses*, sicut legitur eodem in capite libri Exodi, districtè inhibuisset, ne ullus Hebræorum *egrederetur ostium domûs suæ usque mane*. Longè itaque mihi verosimilius esse videtur, Hebræos in Aegypto Agnum Paschalem immolasse, & comedisse in posteriori vespera diei XIII. mensis *Nisan*. Hoc enim semel posito, habuerunt Hebræi (postquàm in Aegypto Agnum Paschalem manducarunt) diei integræ, seu diei decimæ quartæ spatium, ut possent sese ad iter præparare, dona ab Aegyptiis mutuò accipere, quibus acceptis, illucescente die XV. ejusdem mensis *Nisan*, ex Aegypto, compellente Rege Pharaone, profecti sunt, seque itineri dederunt. Hæc conjectura, quam ultrò fateor, me in cætu quorumdam virorum eruditorum paucis abhinc diebus audivisse, an tibi probetur, scire vehementer desidero.

M. Hanc conjecturam, quam à viris eruditis te accepisse profiteris, certè meo calculo probare haud possum. Primò, si Hebræi, antequàm excederent ex Aegyptô, Agnum Paschalem comedissent in posteriori vespera diei XIII. mensis Nisan, debuissent Judæi post exitum ex Aegypto, singulis recurrentibus annis Agnum Paschalem comedere itidèm in posteriori vespera diei XIII. mensis Nisan, cùm certò certius sit ex Scriptura Sacra, Judæos debuisse post egressionem ex Aegypto comedere Agnum Paschalem eodem mense, eodem die, eâdem horâ, quâ Judæi in Aegpto Agnum Paschalem manducarunt: *Habebitis autem hanc diem in monumentum, & celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno*, Exodi cap. 12. *Immolabis Phase vespere ad solis occasum quandò egressus ex Ægypto*. cap. 16. lib. Deuteronomii. Atqui tamen compertum omnibus atque exploratum est, Judæos, post profectionem suam ex Aegypto, semper ad nostra usque tempora Agnum Paschalem comedisse non in posteriori vespera diei XIII. mensis Nisan, sed in posteriori vespera diei XIV. ejusdem mensis, quandò videlicèt incipit apud Judæos Festivitas Azymorum, & tenentur ex præscripto Legis in hac posteriori vespera diei XIV. mensis Nisan, abstinere in integrum à pane fermentato, & vesci dumtaxat pane Azymo. Hæc igitur perennis, & nunquàm interrupta Judæorum consuetudo, argumento est, Patres eorum, antequàm discederent ex Aegypto, non manducasse Agnum Paschalem in posteriori vespera diei XIII. sed in posteriori vespera diei XIV. mensis Nisan, quâ die Judæis pane fermentato vesci ex Legis præcepto nefas & illicitum omninò est. Et sanè, modus ille, quo, sicut superiùs observavimus, Hebræi in Aegypto Agnum Paschalem manducarunt, apertè ostendit, illos in Aegypto Agnum Paschalem comedisse non in posteriori vespera diei XIII. mensis Nisan, sed in posteriori vespera diei XIV. ejusdem mensis. At enim, Hebræi in Aegypto Agnum Paschalem comederunt, non mensæ accumbentes, sed stantes, pedibus calceatis, accinctis renibus, baculum præ manibus tenentes, more illorum, qui parati sunt ad ingrediendum iter. Non fuisset autem necessarium, ut Hebræi in Aegypto tàm festinantèr comederent Agnum Paschalem, si reverâ illum manducassent in posteriori vespera diei XIII. mensis Nisan, quandoquidèm, factâ hac hypotesi, Agni Paschalis comestio in Aegypto præcessisset integrâ die & ampliùs Judæorum profectionem ex Aegypto, quæ solùm contigit illucescente die XV. mensis Nisan, in quam apud Judæos incurrit Festivitas Azymorum. Ex modo itaque, quo Hebræi in Aegypto Agnum Paschalem comederunt facilè colligitur, illos non manducasse Agnum Paschalem in posteriori vespera diei XIII. mensis Nisan, sed in posteriori vespera diei XIV. ejusdem mensis, hoc est, in pervigilio eorum profectionis ex Aegypto. Denique, universa Ecclesia Latina docet contra Græcos, in pane Azymo, & non fermentato confici debere Eucharistiam, quia Christus Dominus, ultimum Pascha peragendo cum Discipulis suis, eam instituit post comestionem Agni Paschalis, in posteriori vespera diei XIV. mensis Nisan, à qua die incipiebat Festivitas Azymorum, ac subindè vetitum erat Judæis tunc uti pane fermentato, sed poterant tantùm comedere panem Azymum. Si ergò Hebræi manducarint in Aegypto Agnum Paschalem in posteriori vespera diei XIII. mensis Nisan, dicendum erit, Christum fuisse transgressorem Legis, quandò anno, quo mortuus est, Agnum Paschalem comedit in posteriori vespera diei XIV. à qua incipiebat prima dies Azymorum, sicut testantur tres Evangelistæ, superiùs à me laudati; tenebantur enim Judæi ex Legis præscripro Agnum Paschalem comedere eodem mense, eâdem die, eâdemque horâ, quâ Hebræi illum

illum manducarunt in Aegypto. Christum autem Dominum fuisse transgressorem Legis soli recutiti effutire possunt, tàmque execrabilem blasphemiam audire horrent Christianorum aures. Quod si dicatur, Christum Dominum, anno, quo ex hoc mundo migravit ad Patrem, Agnum Paschalem cum suis Discipulis comedisse non in posteriori vespera diei decimæ quartæ mensis Nisan, sed in posteriori vespera diei decimæ tertiæ ejusdem mensis; tunc improbanda esset praxis universæ Ecclesiæ Latinæ, quæ contrà Græcos Schismaticos statuit: ideò Eucharistiam non in pane fermentato, sed in pane Azymo confici debere, quia Christus, pridiè quàm moreretur, supremum Pascha cum Discipulis suis peragendo, manducavit Agnum Paschalem in posteriori vespera diei XIV. mensis Nisan, à qua die apud Iudæos incipiebat prima dies Azymorum, & obstringebantur abstinere omnino à pane fermentato; quæ Lex de abstinentia à pane fermentato, non obligat Judæos in posteriori vespera diei XIII. mensis Nisan, cùm ab hac die initium non haberet prima dies Azymorum, esseque illis integrum ac licitum per totam illam diem decimam tertiam comedere panem fermentatum; sed illos tantùm obligabat in posteriori vespera diei XIV. mensis Nisan, à qua die auspicabatur Festivitas Azymorum, & Judæis incumbebat obligatio vescendi pane Azymo, omni ex ædibus suis repudiato & ablegato penitùs pane fermentato. Si igitur Christus anno, quo in Crucem actus est, Agnum Paschalem comedisset in posteriori vespera diei XIII. mensis Nisan, Sacrosanctam Eucharistiam, quam in ultima Cœna instituit, confecisset in pane fermentato, & non Azymo, sicque præferenda esset praxis Græcorum Schismaticorum, in pane fermentato Eucharistiam consecrantium, praxi totius Ecclesiæ Latinæ, quæ Eucharistiam dumtaxàt conficit in pane Azymo, & non in fermentato; quod tamen nemo Catholicus dicere audeat. Ut igitur Ecclesiæ Latinæ, Eucharistiam in pane dumtaxàt Azymo consecrandis, praxi sua constet veritas, dicendum est, Hebræos, antequàm discederent ex Aegypto, Agnum Paschalem immolasse, & manducasse in posteriori vespera diei decimæ quartæ mensis Nisan, ac subindè Christum Dominum, qui erat Legis observantissimus, Agnum itidèm Paschalem, anno quo mortuus est, comedisse cum Discipulis suis in posteriori vespera diei XIV. mensis Nisan, & Sacrosanctam Eucharistiam in pane Azymo consecrasse. Sed dicis: *Quì fieri potuit, ut in Ægypto innumerabilis illa Judæorum multitudo (erant enim, ut ait Scriptura Sacra, sexcenta millia hominum armatorum, non computatis aliis) potuerit intrà tàm angustum temporis spatium, quod fluxit à posteriori vespera diei XIV, mensis Nisan usque ad diluculum diei XV. ejusdem mensis, quo Judæi egressi sunt ex Ægypto, sic se præparare ad iter, opulentam ab Ægyptiis mutuari supellectilem, congregari ex diversis locis, & in unum convenire locum, ad profectionem à Moyse destinatam?* At, difficultatem istam nullo negotio superabis, si advertas, Hebræos in Ægypto fuisse à *Moyse* aliquot retrò actis diebus admonitos, ut sese ad iter præpararent. Legimus quippè cap. 12. Exodi, Moysem præcepisse Judæis, ut unusquisque, decimâ die mensis Nisan (hoc est, quinque circitèr diebus, priusquàm Judæi excederent ex Aegypto) tolleret Agnum per familias & domos: Decimâ die hujus mensis (ait Moyses Hebræis in Aegypto) *tollat unusquisque Agnum per familias & domos suas..... & servabitis eum ad quartam decimam mensis hujus* (seu Nisan) *immolabitque eum multitudo filiorum Israël usque ad vesperam.* Potuerunt itaque Hebræi, quinque diebus ante profectionem suam ex Aegypto moniti à *Moyse*, facilè se præparare ad iter, & angustias etiam, si quæ fuerunt, temporis, diligentiâ supplere. Adde etiam, Hebræos in Aegypto hac nocte, quâ Angelus omnia Aegypti primogenita interfecit, servatis tantùm Hebræis, quorum ædes rubebant sanguine Agni, domi suæ conclusos remansisse; quamvis enim *Moyses* prohibuisset Hebræis, ne quis egrederetur ostium domûs suæ usque mane, ubi tamen ex comploratione Aegyptiorum intellexerunt Hebræi, omnium Aegypti primogenitorum cædem ab Angelo exterminatore esse factam, omni abjectâ cunctatione ex ædibus suis abierunt, eruperunt, & in locum à *Moyse* indictum, certatim convolarunt, urgentibus præsertim Aegyptiis, tot inopinatis cladibus attritis.

D. Nondùm satis intelligo, cur *Moyses* instituerit hanc Festi Azymorum solemnitatem, & cur etiam hic Azymorum Festus inciperet dumtaxàt à posteriori vespera diei XIV. mensis Nisan, non verò à posteriori vespera diei XIII. ejusdem mensis, sicut mox observasti.

M. Hunc Azymorum Festum eò potissimùm fine instituit *Moyses* ut Judæi fixam

fixam jugitèr haberent recordationem insignis illius beneficii, quo Angelus vastator omnes ad unum Aegypti primogenitos occidit, sed salvos & incolumes reliquit Hebræos, quorum postes tincti erant sanguine Agni, quique ab Aegyptiis expulsi, citò & absque mora sese itineri accingere debuerunt, nec per temporis angustias expectare potuerunt, donec panis esset fermentatus, sed (ut ait Scriptura Sacra, cap. 12. Exodi) *conspersam farinam coxerunt, & fecerunt subcinericios panes Azymos*. Ut igitur tanti beneficii, quod Hebræi à Deo acceperant, sensum ex eorum animis nulla obliteraret ætas, *Moyses* hanc Azymorum instituit Festivitatem, sanxitque Legem, quâ deinceps Hebræi obstringebantur per septiduum abstinere à pane fermentato, & comedere dumtaxàt panes Azymos. *Septem diebus*, inquit Moyses, *erunt Azyma, in die primo non erit fermentum in domibus vestris*. Solemnitas autem primæ diei Azymorum incipiebat à posteriori vespera diei XIV. mensis Nisan, quia Judæi festos suos dies ab occasu Solis ad alium occasum ducebant, adeò ut noctem sequentem, & diem crastinum ad noctem usque exclusivè complecterentur, juxtà illud Lib. Levit. cap. 17. *A vespera usque ad vesperam celebrabitis Sabbata vestra*. Per Sabbata autem quælibet festa, maximè verò solemnia, intelliguntur. Cùm igitur prima dies Azymorum, quæ erat apud Judæos solemnis, semper incideret in diem XV. mensis Nisan, ejus proinde festivitas incipiebat à posteriori vespera diei XIV. ejusdem mensis. Quemadmodùm autem primus Azymorum dies apud Judæos Festus solemnis est, ita & septimus dies, quia, sicut in primo Azymorum die ex dura captivitate Aegyptiaca in libertatem asserti sunt Hebræi, ita in septimo Azymorum die, *Pharao*, Ægyptiorum Rex, qui furens animi, quo angebatur tot hominum millia Regno suo & potestati decedere, eos cum ingenti exercitu insequutus est, videnfque Mare Rubrum Populo Israëlitico, cedentibus in latera aquis, velut in continenti, iter pervium fecisse, Mare, qua patebat, ipse ingressus, mox relabentibus aquis, cum omni exercitu, curribus, armis, & instrumentis, oppressus ac deletus fuit.

D. Quid typicè præfigurabat, seu significabat Agnus iste Paschalis, quem Israëlitæ, jubente *Moyse*, comederunt, priusquàm discederent ex Ægypto?

M. Agnus iste, quem Israëlitæ comederunt antequàm egrederentur ex Aegypto, præfiguravit *JEsum Christum*, Salvatorem nostrum, quem sub Agni typo, Prophetæ & Apostoli adumbrarunt, quique, quamdiù vixit, mansuetudine, modestiâ, patientiâ, fuit Agno reverà simillimus. Hanc similitudinem inter Agnum Paschalem, quem in Aegypto immolarunt Hebræi, & Jesum Christum, quem Hebræi paritèr morti tradiderunt, facilè percipies ex variis, quos hìc subjiciam, typis ac figuris. In primis, sicut in Aegypto hi homines, qui postes ædium suarum tinctos non habebant sanguine Agni Paschalis, fuerunt ab Angelo exterminatore vitâ mortali privati; sic illi omnes, qui sanguine Christi non sunt aspersi, æternam mortem incurrunt. Israëlitæ, post mactationem Agni Paschalis, excussâ captivitate Aegyptiacâ, libertatem recuperarunt, & in terram promissam ingressi sunt. Jesus Christus per effusionem sanguinis sui redemit nos à captivitate diaboli, cui eramus antehàc mancipati, nobisque aditum fecit ad Regnum Cælorum, quod anteà omnibus per peccatum originale erat occlusum. Israëlitæ post mactationem Agni Paschalis discesserunt ex Aegypto onusti spoliis Aegyptiorum: Jesus Christus per mortem suam *expoliavit Principatus & Potestates, traduxit confidentèr, palàm triumphans illos in semetipso*, sicut ait Apostolus *Paulus*, Epist. ad Colos. c. 2. v. 15. Agnum sine macula Israëlitæ immolarunt in Aegypto: Jesus Christus appellatur à S. *Petro* Epistol. 1. cap. 1. vers. 19. *Agnus immaculatus*, id est, ab omni peccato immunis. Et S. *Paulus* Epistol. ad Hebræos cap. 7. vers. 26. loquendo de Christo, ait: *Talis enim decebat, ut nobis esset Pontifex; sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus.... qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo*. Agnum Paschalem Israëlitæ in Aegypto immolarunt in medio mense Nisan; eo ipso tempore, quo immolatus est Jesus Christus. Agnum Paschalem in Aegypto immolavit universa multitudo filiorum Israël: Jesum Christum, verum Agnum, qui tollit peccata Mundi, morti addixerunt Sacerdotes, Scribæ, Pharisæi, & universus Judaicus Populus. Agnum Paschalem in Aegypto Israëlitæ festinantèr comederunt, calceatis pedibus, baculos in manibus gestantes, & ad iter expediti, sicut superiùs observavimus: Jesus Christus intrà paucas horas proditus, captus, ad varia Tribunalia, videlicèt, *Annæ*, *Caiphæ*, *Pilati*, & *Herodis* ductus est, damnatus, flagellatus, & in Monte Calvariæ actus in Crucem.

Po-

Postremò, ut mittam alios typos: sanguis Agni Paschalis in Ægypto, domorum foribus aspersus, Israëlitis signum salutis & libertatis fuit: Jesu Christi sanguis pretium & causa salutis, atque libertatis omnium hominum est. Hos typos, quibus Agnus Paschalis, in Ægypto immolatus, adumbravit Jesum Christum perpendens *S. Augustinus* Tractatu 50. in *Joannem*, ait: *Illa celebratio umbra erat futuri: Quid est umbra futuri? Prophetia Christi pro nobis passuri, ut transiret umbra & lux veniret, & transiret significatio, & veritas teneretur. Habebant ergò Judæi Pascha in umbra, nos in luce. Quid enim opus erat, ut eis Dominus præciperet, per ipsum festum diem ovem occidere, nisi quia ille erat, de quo prophetatum est: sicut ovis ad immolandum ductus.* Hinc inter Rabbinos, Rabbi *Bechai*, cujus testimonium profert doctissimus *Josephus de Voisin* in suis Annotationibus in cap. 4. Partis 2. *Pugionis Fidei*, nostri *Raymundi Martini*, disertè asserit, Redemptionem novissimam, quæ in fine dierum fieri debet per Messiam, fore similem Redemptioni Ægypriacæ: *Quippè*, inquit ille Rabbinus, *hæ duæ*, redemptiones, *similes sunt inter se, & traditio Prophetarum est, redemptionem nostram fore similem redemptioni Ægyptiacæ in multis rebus; præstantiorem tamen futuram, majoremque in cordibus futuram Dei notitiam.* Sed de Agni Paschalis immolatione in Ægypto factâ plura impræsentiarum dicere non vacat, quia, ne longiùs, quàm par sit, præsens nostrum protrahamus Colloquium, cæteras quæstiones, quas multi Interpretes & Commentatores Scripturæ Sacræ, aliique viri eruditi, prolixè tractare solent, nimirùm de loco, ubi post exitum Israëlitarum ex Ægypto mactari, & immolari debebat Agnus Paschalis? De Agni Paschalis sacrificii Ministris, de Convivis Agni Paschalis; denique de Ritibus Sacrificii, & Convivii Agni Paschalis: Has, inquam, quæstiones, quæ ad Legem, quam *Moyses*, post egressionem Israëlitarum ex Ægypto, instituit ac promulgavit, pertinent, opportuniùs dirimemus in nostris Colloquiis in Historiam quartæ Mundi Ætatis, ubi de Lege Mosaica, juxtà ordinem Historiæ Sacræ, datâ operâ disseremus. Nostrum itaque hic claudo Colloquium. Tu verò, carissimè Discipule, honestissimo, suavissimoque Sacrarum Litterarum studio, ac virtutis amore animum tuum domi recreare, & refocillare satage. Si enim (ut spero) amore virtutis, & jugi Scripturæ Sacræ studio contempseris cætera Mundi bona, te innocuum, purum, castum, integrum, & incorruptum servabis: intelliges nihil præter Sacrarum Litterarum studia esse dulce; nihil, præter Dei cognitionem, habere amabile: Verbo dicam, sanctioribus deditus studiis, animum tuum efferes altiùs ad gustandam divinam excellentiam, reliqua verò Mundi bona, quæ supremo tandem gustu amara evadunt, tanquàm infirma, momentanea, corruptibiliora fuco, & jejuniora papilionibus volantibus, relinques, fugies, contemnes, abjicies, ac conculcabis, contentus te Ipso, & Scripturæ Sacræ lectione, quæ per se tàm dulcis, tàmque jucunda est, ut incredibiles amatoribus suis afferat voluptates. Vale igitur, & hæc, ad tuos lares reversus, sedulò meditare, ut indè ad Museum nostrum postridiè doctior ac sapientior regrediaris.

COLLOQUIUM TERTIUM.

In quo referuntur Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis, præcipua Gesta & Scripta, quæ Jesum Christum, *verum Messiam, vel adumbrant, vel vaticinantur, ibidèmque in putandis annis Patriarcharum ejusdem Ætatis accurata stabilitur Chronologia.*

D. IN Patriarchis *Abrahamo*, ejusque filio *Isaaco*, viris sanctimoniâ vitæ clarissimis, multa fuisse & divinitùs dicta & piè gesta, quæ referebantur ad *Jesum Christum*, verum Messiam, in quem crediderunt, & venturum sperarunt, certissimè jam scio. Novi etiam, Patriarcham *Iacobum*, filium *Isaaci*, suis, quæ retulisti, præclarè gestis præfigurasse Jesum Christum, eumque venturum prænunciasse insigni isto vaticinio: *Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.* Genesis cap. 49. Quocircà, in hocce Colloquio, ne actum agere videamur, de gestis trium illorum Patriarcharum, *Abrahami, Isaaci*, & *Iacobi*, sermonem instituere non debemus, sed sat superque sufficiet, cæteros tertiæ Mundi Ætatis indicare Patriarchas, qui vel typum Jesu Christi egregiis suis factis gesserunt, vel suis Scriptis eum venturum prædixerunt.

M. Inter Patriarchas tertiæ Mundi Ætatis, nullus est, meâ quidèm sententiâ, qui

qui evidentiùs Jesus Christi, Servatoris nostri, typum gesserit, quàm *Iosephus*, filius Patriarchæ *Iacobi*. At enim primò, cùm *Iosephus*, præ fratribus suis, à patre *Iacobo* plus diligeretur, fratrum sibi conflavit invidiam, odiumque concivit: Idem contigit Jesu Christo, cujus Doctrinæ repugnarunt Judæi, eumque, quamdiù vixit, pariter insectati sunt, conviciis proscindendo, incessendo dicteriis, argutiis cavillando, fodicando actiones, miracula eludendo. Præterea, somnia Patriarchæ *Iosephi*, quæ summam ei dignitatem portendebant, in Jesu Christo fuerunt ad amussim impleta. Nam Jesus Christus à suis fratribus fuit adoratus, nec allegoricè tantùm, sed reverà Sol, Luna, & reliquæ stellæ eum, tanquam supremum omnium rerum Dominum agnoverunt. Advenienti *Iosepho*, mortem fratres meditantur: *Venite*, inquiunt, *occidamus eum*: Veniente per Incarnationem ad homines *Jesu*, dicunt Judæi: *Morte turpissimâ* condemnemus eum. Venditur *Iosephus* à fratribus suis, viginti, vel, ut alii putant Scripturæ Sacræ Interpretes, triginta nummis, testibus *Ambrosio* & *Augustino*: Jesus Christus à Juda, proditore, triginta quoque nummis venundatus est. Cruenta *Iosephi* tunica, ad patrem *Iacobum*, cruentam mortem Jesu Christi significat. Apud *Putipharem*, Præpositum Cubiculariorum *Pharaonis*, Ægyptiorum Regis, serviit *Iosephus*: Jesus Christus, ut inquit Apostolus, *semetipsum exinanivit formam servi accipiens*, Josephus, carcere clausus, duos inter reos, alteri mortem, alteri salutem & libertatem vaticinatur, eumque orat, ut suæ pristinæ dignitati restitutus illiusmeminerit: Jesus Christus, affixus Cruci inter duos latrones, unum condemnat, alteri in extremis veniam petenti æternam felicitatem spondet, cum ab eo rogaretur, ut Regnum adeptus, memor ipsius esset: *Memento mei, dùm veneris in Regnum tuum*. Ad *Iosephi in Ægypto nutum frumenta populis vendebantur*, ut ait Moyses: Jesus Christus panem & escas populis esurientibus non semel subministravit. Ipse palam profitetur, se esse panem vitæ, panem vivum, qui de Cælo descendit, & eum, qui venerit ad ipsum, non amplius esuriturum, & qui panem hunc manducaverit, non moriturum. *Iosephus* fratribus suis fuit causa salutis, ideòque sic eos allocutus est: *Pro salute vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum ..... Præmisitque Deus, ut reservemini super terram*, Genesis cap. 45. v. 5. & 7. Nec solùm suos fratres, & Ægyptios, sed exteras quoque gentes fame laborantes sublevavit, & *Salvator Mundi*, à Pharaone, Ægyptiorum Rege, dictus est: Hæc autem omnia mirum in modum quadrant in Jesum Christum, qui reverà fuit *Salvator totius Mundi*. Fratres suos dimittens *Iosephus*, præceptum hoc dat proficiscentibus: *Ne irascamini in via*, Genesis cap. 45. v. 24. Jesus Christus, à Discipulis suis abiturus ad patrem suum, eis potissimùm pacem reliquit: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*, Evang. *Ioannis* cap. 14. v. 27. Rex *Pharao* jubet Ægyptiis, ut coràm *Iosepho* in genua procumbant, velut insuper, ut totà Ægyptus ab ipso pendeat, sitque *Iosephus* alter à Rege: Deus exaltavit Jesum Christum, & *donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur*, sicut ait Apostolus Epist. ad Philipp. cap. 2. v. 9. Denique de Josepho sic fatur moriens Patriarcha *Iacobus*: *Filius accrescens Ioseph, filius accrescens*: De Christo Domino testimonium perhibens *Ioannes Baptista*, ait: *Oportet illum* (seu Jesum Christum) *crescere*, Evang. *Ioannis* cap. 3. v. 29. Cujus incrementi in Christo figura itidem fuit lapis ille, qui (sicut scribit Propheta *Daniel*, cap. 2. v. 35.) *Factus est mons magnus, & implevit universam terram*.

D. Incredibiliter me delectant isti typi, quibus antiqui Patriarchæ Jesum Christum venturum adumbrarunt. Video siquidem, ejusmodi typos ac figuras admirabili concordiâ & concentu quadrare cum vita Jesu Christi, quam quatuor Evangelistæ accuratè descripserunt, & cum exploratissima rerum multò post gestarum historiâ, ac subindè Jesum Christum, quem Deus tot typis ac figuris, longè antè ejus adventum, delineari ac præfigurari voluit, esse illum ipsissimum Messiam, quem, post peccatum Adami, ad liberandum genus humanum se aliquandò missurum promiserat, quemque tot ardentibus votis Patriarchæ omni ævo exspectarunt. Perge itaque, si placet, alios indicare sanctos ac præstantes viros, qui in tertia Mundi Ætate typum Christi Domini gesserunt.

M. Summæ patientiæ, quam Christus Dominus inter dira acerbissimæ suæ Passionis tormentorum supplicia exhibuit, imaginem tibi dabo patientissimum post hominum memoriam *Iobum*, quem Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis temporibus, & antè *Moysem* vixisse, colligo ex ipsius Historia, descriptâ in libro, qui

Jobi nomine insignitur. At enim, in tota illa *Jobi* historia ne minimum quidem fit verbum de Lege Mosaica, & de Prophetis; nulla extat admirabilium Dei operum sive in longo in Terram Chanaan itinere, sivè in Ægypto, sivè in Deserto, mentio. Quod quidèm argumento est, *Jobum*, & ejus amicos, qui ad illum consolandum accesserant, antè *Moysis* tempora vixisse; nec enim credibile est, *Jobum*, ejusque amicos, si *Moyse* posteriores fuissent, voluisse hæc omnia tam alto prætermittere silentio. Prætereà, in eadem historia legitur, *Jobum* solitum esse offerre sacrificia; quod certè licitum dumtaxàt fuit antè Legem Mosaicam; nam post promulgationem Legis Mosaicæ solis Sacerdotibus Aaronicis, sivè his, qui erant è Tribu *Levi*, sacrificia in Templo offerre fas erat. Pluribus encomis *Jobum*, tanquàm virum eximiâ patientiâ præditum, celebrant Sancti Patrés, videlicèt *Origenes* Hom. 4. in Ezechielem, *Tertullianus* cap. 14. lib. *de Patientia*, *Cyprianus* in lib. *de Bono patientiæ*, *Hieronymus* Epist. 103. *Basilius* Hom. 4. *de Gratiarum actione*, *Augustinus* Serm. 105. *de Tempore*, *Gregorius M.* Præfat. in Librum *Jobi*, ubi ait, *Jobum* non tantùm loquendo, sed etiam patiendo, Christum prophetasse, & venturi cum suo corpore Redemptoris typum insinuasse. Alludit autem *S. Gregorius M.* ad celebre istud vaticinium, quod *B. Jobus* vivâ fide in Verbum Divinum, carne indutum, animatus, cap. 19. libri, qui ejus nomine insignitur, protulit, dicens: *Scio, quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum: & rursùm circumdabor pelle meâ, & in carne mea videbo Deum meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo.* Propheta *Ezechiel* cap. 14. suæ Prophetiæ, *Jobum* cum *Noemo* & *Daniele* laudat, atque Catholica Ecclesia *Jobum* veneratur ut sanctum, ejusque meminit Martyrologium Romanum die X. mensis Maji, Menologium Græcorum octavo Idus èjusdem mensis. De patria, è qua otiundus est *Jobus*, seu an Idumæus, vel Chananæus fuerit? Non convenit inter Sanctos Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes. Probabilius tamen est, illum fuisse natione Idumæum, quia *Jobus* habitavit in terra *Hus*, ut constat ex libri *Jobi* exordio, videlicèt cap. 1. v. 1. ubi hæc leguntur: *Vir erat in terra Hus, nomine Job, & erat vir ille simplex, & rectus ac timens Deum, & recedens à malo.* Porrò, Terram *Hus* sitam fuisse in Idumæa scribit *Hieremias* Propheta, cap. 4. *Threnorum*; *Gaude*, inquit, *filia Edom, quæ habitas in Terra Hus.* Edom autem est in Idumæa, quæ est vicina Arabiæ. Hinc, viri, Geographiæ periti, Terram *Hus*, patriam *Jobi*, collocant ad Orientem in scenitide Arabiæ, cui à Septemtrione Mesoporamia, & Euphrates fluvius; ab ortu Babylonia & Chaldæa; ab occasu Syria & Palestina; à Meridie Arabiæ felicis Montana. Addo etiam, quòd amici *Jobi*, qui ad illum consolandum venerant, scilicèt *Eliphaz Themanites*, *Baldad Subites*, & *Sophar Naamathites*, vel Idumæi fuerunt, vel Idumææ finitimi, sicut docent periti Scripturæ Sacræ Interpretes.

D. *Iobum* fuisse genere Idumæum, non ita facilè assentior. Erat enim *Iobus*, sicut patet ex eo, quod mox laudasti, Scripturæ Sacræ testimonio, *vir simplex, ac timens Deum* &c. Idumæi autem Ethnicorum Religioni addicti fuerunt usque ad tempora *Ioannis Hircani*, Judæorum Pontificis atque Regis, qui Idumæos armis domuit, adegitque, ut, acceptâ circumcisione, ad Judæos aggregarentur. Credibile igitur non est, *Iobum*, qui supremi Numinis notitiâ pollebat, suos natales debuisse Idumææ, quæ in summa veri Dei ignoratione versabatur, & Idolorum atque superstitionum tenebris erat infuscata.

M. Idumæi, qui ab *Esau*, primogenito Patriarchæ *Iacobi*, originiem ducunt, per certum aliquod tempus sincerum Dei cultum retinuerunt; sed postea in Idololatriam prolapsi, ex ea dumtaxàt emerserunt, quandò à *Ioanne Hircano*, Judæorum Pontifice, victi, jugum subire, & Nationi Judaicæ subdi cæperunt, juxtà illud Scripturæ Sacræ: *In Idumæam extendam calceamentum meum, mihique alienigenæ subditi facti sunt.* At, *Iobus* ortus est in Idumæa, eo tempore, quo in illa vigebat veri Dei cultus, sicut non obscurè innuere videtur Scriptura Sacra cap. 36. lib. Genesis v. 31. 32. & 33. ubi hæc scribit Moyses: *Reges autem, qui regnaverunt in Terra Edom, antequàm haberent Regem filii Israël, fuerunt hi: Bela, filius Beor, nomenque urbis ejus Denaba. Mortuus est autem Bela, & regnavit pro eo* IOBAD *filius Zare de Bosra.* Idem repetitur lib. 1. Paralipomenon cap. 1. v. 43. & 44. Septuaginta verò Interpretes in clausula, quam libro *Iobi* attexuerunt, quæque reperitur in omnibus Codibus Græcis, docent.

docent, hunc *Iobad*, qui, rectè Sacro Scriptore *Moyse*, fuit secundus Rex Idumæorum, & Pronepos *Esau*: eumdem esse cum *Iobo*. Sic enim, ajunt: *Iobad qui vocatur Iob, habitavit in finibus Idumææ & Arabiæ, & accepit uxorem Arabissam.* Si igitur, juxtà hanc clausulam, libro *Iobi* à LXX. Interpretibus adtextam, quamque antiqui Scripturæ Sacræ Interpretes, & spectatissimi Patres, genuinam agnoscunt, iste *Iobad*, qui fuit pronepos *Esau*, & Rex Idumæorum secundus, idem fit ac *Iobus*, planè compertum erit, Idumæos adhuc veri Dei cultores extitisse, quandò in Idumæa natus est *Iobus*. Quis enim credat, Idumæos, qui veri Dei Religionem ab *Esau* acceperant, tàm citò ab ea defecisse, ut regnante in Idumæa *Iobad*, qui fuit pronepos *Esau*, secundus Idumæorum Rex, & idem omninò ac *Iobus*, Idola coluerint? Probabilius itaque est, Idumæam, quandò in ea natus est *Iobus*, veri Dei adhuc cultricem fuisse. Hìc autem obitèr velim observes, Deum, qui *Iobum* elegerat, ut heroicæ patientiæ exemplar fidelibus præberet, utque Jesu Christi, qui verè fuit *vir dolorum*, insignis typus esset, nomen *Iobi*, huic sancto viro imponi voluisse: *Job quippè* (ait *S. Gregorius M.* cap. 8. Præfationis in librum *Iobi*) *interpretatur dolens. Quo nimirùm dolore vel Mediatoris Passio, vel Sanctæ Ecclesiæ labor exprimitur, quæ multiplici præsentis vitæ fatigatione cruciatur.* Et hinc etiam est, quòd Deus voluit, ut *Iobus*, qui, sicut constat ex ipsius historia, antehàc potentissimus & opulentissimus erat, adverso fortunæ casu jactatus, egestatem, calamitatem, dolorem, derelictionem, aliasque hujusmodi subiret miserias, quò in his typum gereret Christi Domini, qui, ut nemo nescit, in Passione sua, à Cognatis, à Discipulis, & ab ipso Patre suo derelictus est, atque Judæorum furori permissus.

D. Nunc gestit animus audire historiam *Iobi*, qui fuit typus Christi, Mediatoris & Redemptoris nostri.

M. *Iobus* fuit inter omnes Orientales, seu Arabes, vir magnus, admirabilis, & ubique per Orbem terrarum celebratus. Pietatis athleta, per omnia genera certaminum transivit, simulque, devicto Diabolo, innumera erexit trophæa. Hic fuit opibus inclytus, sed postea pauper, gloriosus & contemptibilis, septem liberorum, & trium filiarum pater & orbus. Hic versatus est in aulis regalibus, sed idem fuit in sterquilinio. Hic fuit in splendida veste, sed post illam, in morsu tinearum. Hic possedit multa ministeria, sed idem sustinuit multas contumelias à familiaribus, in ipsum insurgentibus, ab uxore insultante, à tribus amicis, *Elyphaz Themanite*, *Baldad Subite*, & *Sophar Namathite*, qui trium Idumææ finitimarum urbium reguli erant, & ad illum consolandum venerant, ei conviciantibus, & afflicto afflictionem addentibus. Omnia *Iobo* priùs velut è fonte effluebat, pecuniarum copia, potentiæ magnitudo, gloriæ accessio, pax & securitas, honores & obsequium, corporis sanitas & filiorum opulentia; nec erat in his quidquam molestum. Aderant illi divitiæ cum securitate, prosperitas stabilis, atque optimo jure: Deus enim undique illum vallaverat; sed post illa omnia recesserunt, moxque innumeræ tempestates immigrarunt in domum illius: omnes, inquam, ac sibi invicem succedentes, ac perpetuæ, denique suprà modum, suprà quàm credi, & oratione exprimi potest. Siquidem universæ facultates ei actutum ereptæ sunt, famuli, liberique præmaturâ violentâque morte oppressi sunt, ad mensam & ipso in convivio mactati. Tùm uxor, ad pietatem ejus subsannandam à malo spiritu subornata, in illum armabatur, suasque machinas admovit viro justo. Famuli porrò & amici, partim exspuerunt in faciem ejus, quemadmodùm ait ipse: *Non pepercerunt faciem meam conspuere:* partim irruerunt in eum, & ex ædibus suis ejectus est, ac deinceps in sterquilinio vitam egit. Vermium fontes ex ipsius corpore scatebant, membra ejus sanguine undique diffluebant & sanie, quam, acceptâ testâ, abstergebat ipse sibi factus carnifex, dolor dolorem excipiebat, & cruciatus intolerabiles, & nox die molestior, & dies nocte terribilior, sicut ipse dixit: *Quum obdormiero, dico quandò erit dies? quandò surgo, rursùm dico, quandò erit vespera?* Plenus dolorum sum à vespera usque ad diluculum. Omnia præcipitia, omnia scopuli, nec est ullus qui consoletur, qui insultent innumeri. Attamen *Iobus* in tanta tempestate, tantisque fluctibus adeò intolerandis constitit adversùs omnia generoso & impavido prorsùs animo. Bonorum jacturam, liberorumque funera æquo animo tulit, in has voces erumpens: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.* Ulcera fœdissima, quibus Diabolus, permittente Deo, ipsum à planta pedis usque ad verticem afflixerat, non minori patientiâ tulit. Uxoris, in eum sævientis, pro-

proterviam his verbis tedarguit ac compescuit: *Quasi una de stultis mulieribus locuta es: si bona suscepimus de manu Dei, mala quarè non suscipiemus?* Trium amicorum quos mox memoravi, convicia & imprecationes æquâ mente toleravit, nec unquam vinci potuit, ut præ doloris impatientiâ aliquâ in parte peccaret. Quò factum est, ut, post hanc diuturnam, & à sæculis inauditam patientiam, Deus non solum pristinam incolumitatem reddiderit patientissimo *Iobo*, verùm etiam universa, quæ amiserat, restituerit, & duplo majora addiderit. Finem vivendi fecit *Iobus* anno ætatis suæ ducentesimo decimo septimo. Hic est Electorum triumphus, ut nec in adversa fortuna despondeant animum, nec in rebus prosperioribus insolescant. Talis fuit B. *Iobus*, qui, sicut ait *Severus Sulpicius* lib. 1. Historiæ Sacræ; *eò illustrior fuit, quòd neque opibus integris, quibus prædives erat, corruptus, neque amissis depravatus est.* Hæc dùm audis, charissime Discipule, nec paupertate dejiciaris, nec divitiis intumesce; sed in rerum mutatione animum immutabilem, sibique semper constantem retine, quia si stellæ, quæ sunt in Cælis perpetuòque lucent, identidèm nonnullam recipiunt mutationem, si Sol & Luna interdùm deficiant, extremæ profectò dementiæ est, terrena pro stabilibus fixisque ducere. Meditare sæpiùs hæc *S. Joannis Chrysostomi* verba in *Oratione quinta adversùs Iudæos: sed quid dicis?* ait ille eloquentissimus Doctor, *affligit te, premitque corporis morbus? Atqui nondùm tanta passus es, quanta beatus ille Iob, immò ne minimam quidem partem malorum illius. Siquidèm, postquàm interiissent greges & armenta cum cæteris omnibus, in prædam abductus est, & puerorum totus chorus, eaque omnia uno die peracta sunt, ut non modò natura calamitatum, verùm etiam perpetuitas dejicere posset athletam. Post hæc omnia, vulnus accepit lethale, vidit vermes toto undique corpore scatentes, nudusque sedit in sterquilinio, publicum iis, qui aderant, spectaculum, ille justus, ille pius, ille ab omni malo opere abstinens. Nec hic quidèm erat malorum finis, sed dolores addebantur diurni pariter ac nocturni, novaque quædam & admirabilis illum fames oppugnabat: probra quotidiana, scommata, risus, & in somnis terrores, cogitationum perpetua quædam conflictatio. Atqui uxor consilium dedit, ut ab his omnibus malis liberaretur, ita loquens: Dic aliquod verbum adversùs Dominum, ac morere. Dic, inquit, blasphemiam, & ab urgentibus malis liberabere. Quid igitur? Num subvertit sanctum illum virum mulieris consilium? immò contrarium fecit, magisque sibi sumpsit alas, sic ut etiam increparet uxorem. Potiùs enim duxit, majoribus affici, cruciarique doloribus, innumeraque perpeti mala, quàm blasphemiâ ullâ tantorum malorum relaxationem consequi.*

D. Nisi me præmonuisses, *Iobum* fuisse à Deo electum, ut typum gereret Jesu Christi, Salvatoris nostri, qui in Passione sua diris tormentis excruciatus, a Cognatis, à Discipulis, & ab ipso Patre derelictus est, atque Judæorum furori permissus, vix ac ne vix quidèm huic historiæ *Iobi* assensum præbere possem, meumque inducere in animum, hunc virum potentissimum & ditissimum ad illam extremam egestatem fuisse redactum, eumque, in sterquilinio sedentem, omni humano subsidio ita esse destitutum, ut saniem, ex ulceribus suis fluentem, testâ abstergere cogeretur. Id mihi creditu difficile, & supra fidem historiæ esse videtur.

M. Quod à *Iobo*, ad extremam semel egestatem redacto, omnes cognati, & amici abalienati sint, nec incredibile, nec tàm mirùm videri debet. In hoc siquidem *Iobus* eamdem nactus & expertus est fortem, quæ accidit multis, qui, toto eo tempore, quo illis arrisit fortuna, abundarunt amicis, sed adverso fortunæ statu, dùm è florenti illo statu fuerunt dejecti, confestim ab illis deserti sunt. Quis inter Reges potentior *Davide?* & tamen legimus in Libris Regum, *Davidem* relictum & proditum à suis, & totius penè Regni conspiratione expositum ad mortem, tempore conjurationis Absaloniticæ. Possem alia id genus congerere exempla, quæ statui *Iobi* in extrema calamitate derelicti fidem conciliare possent, præsertim si audiamus Scripturam Sacram, quæ disertè nos monet, Deum concessisse Diabolo in omnia *Iobi* bona, & corpus potestatem, eâ tamen Lege ut ipsi mortem non inferret. Legimus etiam in Libro *Tobiæ* cap. 2. v. 12. & seq. Deum permisisse tentationem *Iobi*, & cæcitatem *Tobiæ*, ut posteris daretur utriusque eximiæ patientiæ exemplum: *Hanc autem tentationem ideò permisit Dominus evenire illi* (seu Tobiæ) *ut posteris daretur exemplum patientiæ ejus, sicut & sancti Iob ..... Nam sicut beato Iob insultabant Reges, ita parentes & cognati ejus* (seu Tobiæ, qui, permittente Deo, cæcus evaserat) *irridebant vitam ejus, dicentes:*

ubi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Credibile igitur est, Diabolum potestate sibi à Deo concessâ, & antiquo nequitiæ suæ negotio usum, gravissima damna, pluresque morbos beato *Iobo* intulisse. Sed quænam fuerint illæ morborum species, quibus *Iobus* à Diabolo fuit afflictus? Incertum est, cùm hujusmodi morbos clarè & speciatim non exprimat Scriptura Sacra, nec nobis liceat in ea curiosiùs inquirere, quæ Deus silentii sipario obtecta esse voluit. Doctissimus tamen *Augustinus Calmet*, Ordinis *S. Benedicti*, in Dissertatione quam præfixit Commentario litterali in Librum *Iobi*, censet cum nonnullis modernis Scriptoribus, *Iobum* à capite ad talos fuisse perculsum leprâ, quam non discrepasse putat ab eo morbo, quem nunc Neapolitani appellant *Morbum Gallicum*, & versâ vice Galli vocant *Morbum Neapolitanum*. At, utrùm eruditus ille Scripturæ Commentator suis conjecturis rem planè confecerit? judicandum relinquo peritis Medicis, quibus ex officio incumbit, naturas & differentias morborum, queis conflictantur corpora, examinare, discutere, & definire.

D. Habetne historia *Iobi* certos veritatis characteres, qui eam omni ex parte indubitatam reddant?

M. Historia *Iobi* certos habet veræ historiæ characteres, quos inter tres dumtaxat hìc recensebo. In primis, antiqui Patres, quos superiùs laudavi, de veritate historiæ *Iobi* nunquàm dubitarunt, sed potiùs eximium illum & sanctissimum Heroem præclaris elogiis celebrarunt, & Christianis ceu patientiæ exemplar id adversis imitandum proposuerunt; immò Ecclesia cùm Græca, tùm Latina *B. Iobo*, tanquam admirandæ patientiæ viro, exhibet cultum, ut videre est apud *Joannem Bailletum* in Tomo Sanctorum Veteris Testamenti ad diem 10. mensis Maji. Præterea, hæc *Iobi* historia describitur in libro, qui *Iobi* nomine insignitur, quem librum non solùm Hebræi in sacrorum Voluminum Canonem referunt, sed etiam ei sacram & divinam authoritatem asserunt ac vindicant Summi Pontifices *Innocentius I.* in Epistola ad *Exuperium*, Tolosanum Episcopum, *Gelasius*, Papa, in Concilio Romano LXX. Episcoporum, omnes Sancti Patres, cùm Græci, tùm Latini, & plura Concilia, videlicèt Charthaginense III. Synodus quinta generalis, in qua damnatus est *Theodorus Mopsvestenus*, qui inter alios, quos effutiebat, errores, historiam *Iobi* tanquam fabulosam explodebat, insuper Concilium Tridentinum Sessione 4. ubi liber *Iobi* sacrorum Librorum Veteris Testamenti Canoni accensetur. Denique Historia *Iobi*, quæ legitur in libro hujus sancti viri nomine inscripto, hos habet veritatis characteres, quibus à fabulosa historia planè secernitur. Auctor quippè illius libri *Iobi*, non solùm illius sancti viri proprium nomen adscribit, sed etiam ejus uxorem, & terram, cujus incola fuit, designat, liberorum ejus numerum, ac bona, quæ possidebat, singillatim recenset, indicat etiam nominatim populos, qui bona ipsius diripuerunt, amicorum, qui illum adierunt, numerum, nomina, patriam exprimit, sermones, quos invicem contulerunt, accuratè refert, postremò, ingens præmium, quod *Iobus* pietatis ac patientiæ suæ meritò à Deo consecutus est, restitutam sanitatem, auctas opes, & numerosam prolem oculis Lectoris subjicit sacer libri *Iobi* Auctor. Quæ omnia esse veræ historiæ luculentissima argumenta ultrò fatebitur, quisquis erit æquus rerum æstimator. Non me fugit, *Josephum*, Hebræum, in Antiquitatibus Judæorum versatissimum, alto silentio historiam *Iobi* prætermisisse. At, ex eo *Josephi* silentio perperam Hæretici occasionem arripiunt, hanc *Iobi* historiam, ceu fabulosam repudiandi: tùm quia multa, ad historiam sacram spectantia, à *Josepho* de industria aut omissa, aut interpolata fuisse demonstrat clarissimus *D'Andilli* in sua Operum *Josephi* Versione Gallicâ; tùm quia etiam *Josephus* gentis suæ dumtaxat Judaicæ historiam concionandi provinciam susceperat, ad quam cùm nihil conferre posset hæc historia *Iobi*, qui ex Populo Hebræo oriundus non erat, eam idò silentio transmisit. Addo etiam, *Josephum* unà cum Judæis admittere viginti duos libros in Canone Veteris Testamenti, adeòque ipsum sacram & divinam auctoritatem tribuisse libro, qui nomine *Iobi* inscribitur, ejusque continet historiam: alioqui si hunc librum pro sacro non habuisset, viginti tantùm & unum libros *Josephus* reposuisset in Canone sacrorum librorum Veteris Testamenti. Cùm igitur *Josephus* librum *Iobi* in Canonem sacrorum librorum Veteris Testamenti retulerit, necesse prorsùs est, ut historiam *Iobi*, eo in libro exaratam agnoverit, tanquàm veram, sinceram, & divinâ auctoritate munitam. Unum tamen est, ne quid dissimulem, quod Heterodoxi ad nauseam usque opponere solent, ut omnem hi-

storiæ *Iobi* fidem adimere, eamque ceu fabulosam, rejicere possint. Dictitaut enim, in historia *Iobi* multa offendi, quæ fabularum loco haberi debent, cujusmodi sunt Concilium Angelorum, cui ipsemet Deus præfuit, Colloquium Satanæ cum Deo, variæ quæstiones Diabolo factæ à Deo, responsiones Diaboli, & aliæ id genus narrationes, quæ apertè fabulas olent. Verùm, hanc Hæreticorum objectionem facili negotio elidere ac exsufflare poteris, si semel advertas, in historia *Iobi* non omnia in sensu litterali esse accipienda, sed quædam in sensu litterali, quædam in sensu figurato intelligi debere. In sensu litterali sumenda sunt ea, quæ in historia *Iobi* narrantur de persona *Iobi*, de illius summis animi corporisque doloribus à Diabolo, ita permittente Deo, ei inflictis, de jactura bonorum, & liberorum, de colloquiis ejus cum uxore & amicis, de illius eximia pietate, & heroicâ patientiâ, de recuperatione bonorum, de restituta sanitate, de auctis opibus, de numerosa prole, quam à Deo accepit in præmium invictæ patientiæ suæ. Hæc, inquam, in sensu litterali accipienda sunt, in sensu autem figurato intelligi debent ista, quæ in eadem *Iobi* historia narrantur de concilio Angelorum, cui præfuit Deus, de colloquio Dei cum Diabolo &c. Sed propter illas figuratas locutiones, quas sæpiùs usurpat Scriptura Sacra, in dubium revocari debere historiam *Iobi*, soli heretici affirmare possunt, qui contemptâ Ecclesiæ Catholicæ auctoritate, ac despecto Spiritu Sancto, in Libros Sanctos impunè grassantur, atque pro nutu & arbitrio suo, quos volunt, recipiunt, quos verò nolunt, dictatoriâ auctoritate è Catalogo Librorum Sacrorum temerè expungunt.

D. Necdùm indicasti nomen Auctoris libri, qui sub nomine *Iobi* prostat, & in quo descripta est ipsius historia.

M. De Auctore libri, qui *Iobi* nomine insignitur, non una est omnium Scriptorum Ecclesiasticorum sententia. Quidam hunc librum ab ipsomet *Iobo* scriptum esse putarunt, eò potissimùm ducti argumento, quod *Iobus* cap. 19. v. 23. illius libri hæc dicat: *Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? quis mihi det, ut exarentur in libro, stylo ferreo, & plumbi lamina, vel celtè sculpantur in silice?* Sed quid aliud ex his *Iobi* verbis colligi possit, quàm vehemens desiderium, quo optabat, ut historia sua & sermones conscriberentur, certè non video. Prætetquàm quòd, si *Iobus* esset reverâ legitimus parens libri, qui ejus nomine inscribitur, *Moyses*, qui *Iobo* fuit posterior, non esset primus omnium Gentium Scriptor, & tamen *Moysem* esse primum Scriptorem omnium Gentium, constans est omnium Sanctorum Patrum sententia. *Iobo* itaque adscribi haud debet liber, qui ejus nomen præfert. *Codurcus* Præfatione in *Iobum*, censet, hunc librum, qui *Iobi* nomine inscribitur, esse genuinum cujusdam Numæi Prophetæ fœtum, vel à Propheta *Isaia* fuisse scriptum. *Hugo Grotius*, Præfatione Comment. in *Iobum*, asserit, libri *Iobi* Auctorem Regibus *Davide* & *Salomone*, recentiorem esse. *Fridericus Spanhemius* cap. 13. *Historiæ*, quam concinnavit, *Iobi*, opinatur, historiam, quam nunc habemus, *Iobi*, conflatam esse à quodam Hebræo. Alii denique, librum, in quo describitur historia *Iobi*, adjudicant *Moysi*, qui ex Ægypto fugere coactus, eò quòd Ægyptium insultantem Hebræo calce intereмisset, & raptim occultasset sabulo, secessit in eam Arabiæ partem, quam incolebant Madianitæ, & in eo secessu Madianitico, dùm summo perfrueretur otio, scripsit librum, seu historiam *Iobi*, ut Hebræos, suos Gentiles, in Ægyptiaca servitute gravissimis laboribus & afflictionibus oppressos, proposito heroicæ patientiæ exemplo solaretur, & ut ipsi ad adspectum *Iobi*, qui in rebus adversis æquam semper mentem servavit, addiscerent fortitèr ac constantèr tolerare asperrimam servitutem. Ad hanc postremam sententiam, quæ eruditorum virorum, cùm veterum, tùm recentiorum suffragiis probatur, lubens ipse accedo. Obitèr tamen velim advertas, *Moysem*, in eo conscribendo libro, qui *Iobi* nomine insignitur, omnia, quæ ad historiam, seu ad vitam, mores, calamitatem, & prosperitatem *Iobi* pertinent, solutâ oratione narrasse: verba verò *Iobi*, amicorum interlocutiones, ejusdemque responsiones metricis numeris illigasse: quò fit, ut hic liber partim prosa, seu solutâ oratione, partim versibus sit concinnatus. Nihil autem deperit historiæ veritati, sivè prosâ describatur, sivè metris illigetur numeris, cùm certum sit, *Lamentationes Jeremiæ*, *Librum Psalmorum*, *Canticum Moysis*, *Canticum Deboræ & Barac*, aliaque Cantica legi in Scriptura Sacra, quæ sunt versibus illigata, & quæ tamen divinâ pollere auctoritate nullus inficias ire audeat. Legesis Dissertationem *De Poëtice Hebræorum*, quam *Augustinus Calmet*, Monachus Benedictinus, præfixit suo *Commentario litterali* in librum Exodi.

D. Nunquàm profectò, pace tuâ dixerim,

xetim, adducat ut eruam, *Jobum*, in sterquilinio jacentem, ejusque uxorem, & amicos, qui cum ipso interloquebantur, carmina, poëtarum more, ex tempore fudisse; nam, præterquàm quòd, id difficile & insolens fuisset, non congruebat certè hic Poëticè loquendi modus infelicissimo huic statui, ad quem redactus erat *Jobus*, non tàm homo, quàm putridum cadaver. Ut quid ergò *Moyses*, quem dicis esse Auctorem libri, qui *Jobi* nomine inscribitur, inducit sanctum illum virum poëticè loquentem. Addo etiam stylum, quo in conscribendo Pentateucho usus est *Moyses*, esse facilem, pervium, familiarem, & omninò alienum à stylo poëtico, quo librum *Jobi* partim exaratum esse mox innuisti. Quæ styli diversitas haud obscurè probare videtur, *Moysem* non esse Auctorem libri *Jobi*.

M. Nullus dubito, quin *Jobus*, ejus uxor, & amici patrio & familiari sermone in suis interlocutionibus usi fuerint. At, *Moyses*, qui *Jobi* historiam descripsit, stylum adhibuit poëticum, sententiarum plenum, illamque, ut populares suos Hebræos, in Ægypto captivos, ad patientiam, & ad malorum tolerantiam extimularet, novis additis ornamentis condecoravit; ita ut in hoc *Jobi* libro verborum collocatio, sententiarum digestio, Dialogi, compositio, Interlocutorum dispositio & distinctio, figurarum concinnitas, & reliquus sermonis ornatus *Moysi*, hujus libri Auctori, tribui debeat. Quòd si aliquid grandius sonare videtur liber *Jobi*, crebrioribusque distinctus luminibus ac sententiis, quàm sit Pentateuchus, à *Moyse* exaratus: *Memineris* (inquit illustrissimus *Daniel Huetius*, Episcopus Abrincensis, in sua Demonstratione Evangelica, Propositione IV.) *hunc Jobi librum fuisse à Moyse scriptum, cùm florentibus annis vigeret felix pia mentis calor; Pentateuchum verò ab eodem Moyse esse scriptum, cùm per senectam jam ætatem ignea vis animi deferbuisset, tametsi in Hymnis, seu Canticis, quæ in Pentateucho occurrunt, ad sublime & magnificum dicendi genus splendidè assurgat Moyses.* Si autem quæras, quo pacto *Moyses*, Hebræus, & in Aegypto natus, habere potuerit notitiam historiæ *Jobi*, hominis Arabis, & eorum adversæ fortunæ casuum, quos vir ille justus patientissimè in Arabia toleravit? Respondebo *Moysem* in secessu suo Madianitico, ubi per quadraginta annos versatus est apud socerum suum *Iethro*, cujus filiam, *Sephoram* videlicet, sibi matrimonio junxit, facilè historiam *Iobi*, hominis Arabis, & inter suos clarissimi, ex vulgi sermone discere potuisse. Madianitæ quippè Arabica Gens est, Syrorum & Idumæorum vicina. Quid igitur mirum, si *Moyses*, in Arabia degens, historiæ *Jobi*, hominis Arabis, & inter suos spectatissimi, notitiam habuerit, maximè, cùm hæc historia paulò antè contigerit, quàm *Moyses*, fugiens ex Aegypto, in Regionem Madianitarum secesserit, esseque apud Madianitas lippis ac tonsoribus notissima. In hoc diuturno secessu suo Madianitico, *Moyses*, propter congressum, quem cum exteris habuit, patriam, seu Hebraicam, loquelam (quod cæteris hominibus, qui peregrinas diù incolunt Regiones, usu venire solet) inquinavit, & hinc est, quòd in *Jobi* libro, quem in hoc suo secessu Madianitico conscripsit, occurrant Arabismi, Syriasmi, uti notatum est à S. *Hieronymo*, nonnunquàm etiam Chaldaismi. At, postquàm *Moyses*, relicto suo secessu Madianitico, ad suos populares, seu Hebræos, reversus est, loquelam suam Hebraicam excolere ac perpolire satagit, omnesque sordes, quas congressus exterorum ei aspersetat, ita abstersit, ut, quandò ad scribendum Pentateuchum animum appulit, majorem adhibuerit Linguæ Hebraicæ castitatem ac munditiem. Sed de historia *Jobi* satis dictum est. Nec enim otii & instituti nostri est, in levibus ac futilibus, quas contrà librum *Jobi* proponunt Hæretici, diluendis objectionibus anxiè laborare ac desudare. Consule, si plura desideres, illustrissimum *Danielem Huetium* in sua *Demonstratione Evangelica*, propositione quarta.

D. Cùm Deus selegerit *Moysem*, ut esset Dux & Legislator Gentis Judaicæ, è qua proditurus erat Messias, facilè mihi persuadeo, hunc Judæorum Legislatorem gessisse typum Jesu Christi, veri Messiæ. At, quia Judæi hanc similitudinem, quæ *Moysem* inter & Jesum Christum intercessit, obstinatis animis negant, debes nunc paucis commonstrare, quo pacto *Moyses* rebus præclarè gestis Jesum Christum, Salvatorem nostrum, adumbrarit?

M. Non solùm *Moyses* rebus, quas præclarè gessit, typum gessit Jesu Christi, sed etiam in Pentateucho, quem edidit, multis oraculis eum venturum sole clariùs prænunciavit. Tractat fusè eâ de re *Eusebius* cap. 2. lib. 3. *De Demonstratione Evangelica*, ubi datâ operâ accuratam & luculentam instituit comparationem *Moysem* inter & *Jesum*. Sed, quia nimis longum esset integrum *Eusebii* sermonem hìc inserere, suprema illius, (cum illustrissimo *Daniele Huetio*, Abrincensi Episcopo, in sua *Demonstratione Evangelica*, Propositione IV.) sequar vesti-

vestigia. In primis, *Moysem*, statim ab ortu, nefario *Pharaonis*, Ægyptiorum Regis, Edicto morti addictum, parentes à letho ei parato subduxerunt: *Iesum* nascentem, ab *Herode* Rege, ad mortem sollicitè quæsitum, parentes, fugientes in Ægyptum, ab imminente morte, quam immanissimus ille Tyrannus ei inferre moliebatur, exemerunt. Deus principem ac Ducem Hebræorum *Moysem* constituit: *Iesum* Ducem ac Dominum omnium hominum declaravit Deus, dicens: *Postula à me, & dabo tibi gentes, hæreditatem tuam, possessionem tuam, terminos terræ; Psalm.* 2. *Moyses* se à Deo missum, magnis approbavit miraculis: *Iesus* se à Deo missum stupendis confirmavit prodigiis. *Moyses*, Hebræos ex Ægyptiorum servitute vindicavit in libertatem: *Iesus* homines, Dæmonum mancipatos vinculis, libertate donavit. *Moyses* Hebræos per Desertum ad Terram promissam introduxit: *Iesus* hominibus per vitæ hujus angustias ad cælestem patriam, Ducem se præbuit. *Moyses* nutu mare sistit & exsiccat: *Iesus* sævientes ventos frænat, & tumidos fluctus dictis sedat. *Moyses* Hebræos trans mare salvos ducit & incolumes: *Iesus Christus*, fluctibus suspensus, graditur super mare, & *Petro*, Discipulo suo, idem posse concedit. *Moyses* Hebræos, *Iesus* homines ab Idolorum cultu avertit. *Moyses* Hebræis, *Iesus* universo generi humano Leges sanxit. *Moyses* Hebræos, trajecto Mari Rubro, Ægyptiorum tyrannidi subduxit: *Iesus* hominibus per Baptisma jugum Dæmonum detraxit. *Moyses* Deum inter & homines conciliatorem se gessit: *Unus mediator Dei & hominum Homo Christus Iesus*, ait Apostolus *Paulus* Epist. 1. ad Tim. c. 2. Fuit *Moyses* cum Domino per quadraginta dies & totidem noctes, panem non comedit, & aquam non bibit, sicut legitur cap. 34. v. 28. lib. Exodi: *Iesus*, cùm jejunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit, sicut narrat Evangelista *Matthæus*, cap. 4. v. 2. *Moyses* præcepit Hebræis, antequàm egrederentur ex Ægypto, ut Agnum Paschalem comederent, & omnes, quorum ædes illius Agni sanguine non rubebant, fuerunt ab Angelo exterminatore occisi in Ægypto: *Iesus Christus*, sicut ostendimus sub finem superioris nostri Colloquii, fuit verus Agnus Paschalis, immolatus ab Hebræis, cùm ex hoc Mundo ad Patrem esset transiturus, & omnes qui ejus sanguine non sunt aspersi, æternâ morte peribunt. Serpentem æneum exaltavit *Moyses* in Deserto, ut spectatus ab ægris afferret remedium: *Iesus* fuit exaltatus, seu in Crucem actus, *ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam*. Joannis cap. 3. v. 14. *Moyses* splendidâ facie descendit de monte: *Iesus*, conscenso cum tribus Apostolis monte, *transfiguratus est ante eos, & resplenduit facies ejus sicut sol*, Matthæi cap. 17. Esurientibus Hebræis coturnices & manna de Cœlo, & aquam de rupe sitientibus Deus per *Moysem* in Deserto largitus est: *Iesus* turbæ in Deserto fame languenti, cibos non semel suppeditavit, & aquam vitæ se gratis daturum pollicitus est. Septuaginta viros de Senibus Israëliticis Populi Magistros ac Duces constituit *Moyses*, cujus & spiritum cum illis communicat Deus: *Iesus* Discipulos septuaginta duos quoquoversùs dimittit, doctrinæ suæ præcones, & spiritu suo afflatos. *Mariam*, leprâ laborantem, sanat *Moyses*: hominem *Iesus*, eodem morbo affectum, illicò sanitati restituit. Denique, *Moyses* duodecim exploratores misit in Terram Chanaan: *Iesus* duodecim Apostolos misit in universam terram. Hos igitur typos, quibus *Moyses*, Judæorum Legislator, præfiguravit *Iesum Christum*, Salvatorem omnium hominum, si attento animo perpendas, fateberis ultrò, *Moysem* inter & *Iesum*, summam intercedere similitudinem. Quò fit, ut Apostolus *Paulus* Epist. ad Hebræos cap. 11. Fidem, quam *Moyses* habuit in Jesum Christum venturum, his verbis maximè commendet: *Fide Moyses grandis factus, negavit, se esse filium filiæ Pharaonis; magis eligens affligi cum Populo Dei, quàm temporalis peccati habere jucunditatem; majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem Regis: Invisibilem enim tanquàm videns sustinuit, fide celebravit Pascha, & sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiva, tangeret eos.*

D. Perplacet mihi hæc, quam delineasti, similitudo *Moysem* inter & *Jesum* Salvatorem nostrum, addiderim tamen ipse, *Moysem* in hoc etiam figuram fuisse Jesu Christi, quòd *Moyses* virorum omnium mansuetissimus prædicetur: *Iesus* verò, qui nobis protulit Legem Gratiæ & Charitatis, mitissimus fuit, totus ad benè de omnibus merendum compositus, nihilque prius & antiquius habens, quàm ut sui Discipuli ejus mansuetudinem æmularentur: *Discite à me*, inquiebat illis, *quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris, jugum*

jugum enim meum suave est , & onus meum leve, Matth. cap. 11. v. 29. & 30. Sed nunc pergamus ulteriùs , & ea studiosè perquiramus oracula, quibus *Moyses* , prophetico afflatus spiritu , JEsu Christi, veri Messiæ, prænunciavit adventum.

II. Quòd quinque libri *Moysis*, qui Pentateucho continentur, apertas, manifestasque complectantur de Jesu Christi, veri Messiæ, adventu propheticas prædictiones, id toto capite annuo, ac breviter hìc demonstro. Oracula librorum *Moysis* alia ipse fudit , alia jam fusa prodidit sacris Litteris & posteritati propagavit. Lapsum narrans *Moyses* protoparentum exhibet Deum prænunciantem, venturum mulieri filium, per quem ipsa caput serpentis conterat , Genesis cap. 3. v. 15. Si loquar de *Abrahamo*, de *Isaaco* , de *Jacobo* , quæ & quantæ de Jesu Christi, veri Messiæ , adventu prædictiones erunt mihi recensendæ ex Libris Mosaicis? Cap. 12. lib. Gen. v. 3. dixit Dominus ad Abrahamum : *Et benedicentur in te universæ cognationes terræ.* Et cap. 22. ejusdem libri v. 18. Deus iterùm dixit Abrahamo : *Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ.* Eamdem promissionem fecit Deus *Isaaco*, Gen. cap. 26. v. 4. fecit & *Jacobo*, cap. 28. v. 14. ejusdem Libri Genesis. Ipse *Jacobus* moriturus, benedicens filiis suis, & quæ singulis erant futura, prædixit. Prædictiones has refert *Moyses* in libro Genesis cap. 49. Præcipua est, quæ pertinet ad Jesum Christum, verum Messiam, quæque his verbis concepta est : *Non auferetur Sceptrum de Iuda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium.* Mitto alia vaticinia, quæ *Moyses* retulit. At, prætermittere nec possum, nec debeo insigne vaticinium , quod *Moyses* cap. 18. lib. Deuteronomii v. 15. de Jesu Christo protulit, dicens : *Prophetam de gente tua , & de fratribus tuis , sicut me , suscitabit tibi Dominus Deus tuus : ipsum audies.* Quod *Moysis* vaticinium S. *Petrus* , jam tùm nascente Christianismo, objecit Judæis, in ea, quam ad illos habuit, Concione , quæ legitur cap. 3. Act. Apostolorum, ubi exponens quæ de Jesu Christo locutus est Deus per os Sanctorum suorum à sæculo Prophetarum, sic effatur : *Moyses quidèm dixit : Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus noster de fratribus vestris , tanquàm me , ipsum audietis juxta omnia, quæcumque locutus fuerit vobis.* Idem *Moysis* vaticinium objecit Judæis S. *Stephanus* cap. 7. v. 37. ejusdem libri Act. Apostolorum, dicens : *Hic est Moyses , qui dixit filiis Israël : Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris , tanquàm me ipsum audietis.* Hoc Mosaicum Oraculum de Jesu Christo intelligendum esse negabat olim *Julianus* , Apostata , Imperator, quem invictis argumentis confutavit S. *Cyrillus Alexandrinus* libro VIII. contrà hunc Imperatorem Apostatam. *Eusebius* verò lib. 3. *Demonstrationis Evangelicæ* cap. 2. probat, hoc Mosaicum Oraculum non de *Josue* , non de *Davide* , non de *Jeremia* , vel de aliis Prophetis , sicut Judæi perperàm commentabantur , sed de uno Jesu Christo esse intelligendum : *Num*, inquit, *ex iis, qui post Moysem extiterunt Prophetæ , Esaias, exempli gratiâ, aut Jeremias , aut Ezechiel, aut Daniel , aut alius quispiam de cæteris duodecim, Legum Auctori Moysi conferendus extitit ? Nequaquàm. Sed ex illis tandèm quis unquàm Moysi similia effecit ? Nusquàm poteris dicere. Sed quisque illorum à primo ad novissimum quoscumque instituebant ac docebant , ad ipsum Moysem remittebant, atque Populum in hoc reprehendebant , quòd Moysis Legem non servasset , sed contra illam fecisset, neque illum ad quidquam aliud hortabantur , nisi ad ea firmitèr tenenda , quæ in Lege Moysis posita sunt. Nullum igitur horum illi similem dixeris. Quemnam igitur alium Moysi similem futurum canit Oraculum illud , nisi Salvatorem, & Dominum nostrum Jesum Christum ?* Denique, cùm inter Samaritanos exorta esset controversia, & quidam inter illos censerent, hunc Prophetam, quem post se missum iri prædixit *Moyses*, esse *Dosthem* , seu *Dositheum*, quidam verò alii putarent, *Jesum Nave*, seu *Josuem*, filium *Nun* , successorem *Moysis* , fuisse illum Prophetam ; S. *Eulogius*, Episcopus Alexandrinus, ad dirimendam illam controversiam , quæ plebem Samaritanam in contrarias factiones distrahebat , frequentem Synodum Alexandriæ coëgit , utramque damnavit sententiam, & Jesum Christum hoc vaticinio à *Moyse* prænunciatum esse definivit, sicut refert *Photius*, Opera S. *Eulogii* recensens Codice CCXXX. *Bibliothecæ suæ*, ubi hæc habet: *B. Eulogius , discussis quæ ab utraque parte afferebantur, & utrâque erroris, à veritate procul remoti, convictâ, illum à Prophetis prædictum Messiam, ex Scripturis S. docuit esse Dominum nostrum Iesum Christum, verum Deum : illos verò gravissimo errore laborasse : Hos quidèm, quod Iesum Nave illum Prophetam prænuntiatum fingerent ;*

rent; illos verò, quòd Dosthen, seu Dositheum impium portentosè comminiscerentur. Atque ita Concilium solvit: Hæc itaque prædictio Moysis de venturo post se Propheta soli Jesu Christo accomodari potest, & in ipso exitum habuit. Similiter, hæc promissio, quam scribit *Moyses* à Deo factam Abrahamo: *Et benedicentur in semine tuo omnes Gentes terræ*, manifestò completa est in Jesu Christo de semine Abrahæ, vero Messia, vero Christo, *in quo benedici omnes Gentes non nunc prænunciamus, sed quod tunc prænunciatum est, nunc videmus*, sicut ait S. *Augustinus* cap. 41. libri duodecimi contrà *Faustum*, Hæreticum Manichæum. Postremò, *in Christo nostro evidentissimâ luce claruerunt* (ut rursùm utar verbis ejusdem *Augustini* capite mox sequenti ejusdem libri) illa Patriarchæ *Jacobi* verba, quæ *Moyses* cap. 49. libri Genesis refert: *Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium*; quia Jesus Christus, cujus Regnum spirituale quaquaversùs per omnes Gentes patet, venit his temporibus, quibus ablatum est Sceptrum de Juda. Negari igitur haud potest, libros *Moysis*, Pentateucho comprehensos, multa, eaque aperta & luculenta de Jesu Christo venturo complecti Otacula, quæ vel ipsemet *Moyses* fudit, vel ab aliis jam fusa litteris consignavit, & ad posteritatem transmisit. Hinc *Philippus*, volens *Nathanaëlem* trahere ad Jesum Christum, dixit ei: *Quem scripsit Moyses in Lege, & Prophetæ, invenimus Jesum, filium Joseph à Nazareth*, Joannis cap. 1. ỳ. 45. Christus etiam Dominus incredulitatem Judæorum increpat his verbis: *Nolite putare, quia ego accusaturus sim vos apud Patrem: est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit.* Ex his de venturo Jesu Christo Oraculis, quæ in Pentateucho, & in singulis Prophetarum libris passim continentur, argumentum validissimum sumpsit Apostolus *Paulus* ad tuendum coràm *Agrippa*, Rege, & *Festo*, Judææ Præside, causam suam, dicens: *Usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque majori, nihil extra dicens, quàm ea, quæ Prophetæ locuti sunt, futura esse, & Moyses, si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annunciaturus est Populo & Gentibus*, Act. Apostol. cap. 26. verf. 22. & 23. Nihil isto argumentandi genere est magis in usu apud Apostolos & Evangelistas, quorum Scriptis constituuntur fundamenta Fidei. Nihil apud sanctos Patres est receptius, nihil Christianis plausibilius, nihil ad frangendam Judæorum pervicaciam efficacius, sicut fusè ostendi in *Tractatu*, quem publicam in lucem emisi: *De Vita, Mysteriis, & annis Jesu Christi, Servatoris nostri.*

D. Quo tempore, & quibus characteribus *Moyses* scripsit Pentateuchum?

M. Probabiliùs ipse cum *Theodoreto* Quæstione 1. in Genesim censeo, *Moysem* scripsisse Pentateuchum post exitum Israëlitarum ex Ægypto, & post Legem a Deo ei datam in monte Sinai: Characteres autem, quibus in scribendo Pentateucho usus est *Moyses*, fuerunt Hebraici, id est, iidem planè, ac characteres, quibus olim utebantur Chananæi, quorum Regionem diù incoluerunt Hebræi. *Augustinus Calmet* in Dissertatione, quam præfixit suo Commentario litterali in librum Genesis, asserit, *Moysem* scripsisse Pentateuchum characteribus Aegyptiacis, qui non discrepabant à characteribus, qui erant in usu apud Chananæos. Certè, Pentateuchus *Moysis* Samaritanus, qui adhùc extat, quemque antiquissimum esse affirmant *Origenes*, *Julius Africanus*, *Eusebius*, *Diodorus Tarsensis*, *Cyrillus Alexandrinus*, & *Procopius Gazensis*, descriptus est his antiquis Chananæorum characteribus, sicut testantur viri eruditi. Observat enim *Josephus Scaligerus* in *Dissertatione de litteris Jonum*, seu Græcorum, characteres Græcos ad exemplum characterum Samaritanorum esse formatos, antiquissimam verò esse litterarum Jonicarum originem, utpotè profectam à Phænicibus, seu Chananæis. Hunc Pentateuchum *Moysis* Samaritanum, antiquissimis Chananæorum characteribus exaratum, doctissimus *Joannes Morinus*, Congregationis Oratorii Presbyter, hisce postremis temporibus evulgavit, eumque in Heptaplis Parisiensibus, & in Polyglottis Bibliis insertis perdoctis Dissertationibus illustravit. His Hebraicis, seu antiquis Chananæorum characteribus descriptum Pentateuchum *Moysis* conservatunt Judæi usque ad captivitatem Babylonicam, sed, durante captivitate Babylonicâ, cùm Judæi Linguæ Hebraicæ, & modi antiquos formandi characteres Hebraicos essent penitùs obliti, *Esdras*, qui, eâ laxatâ captivitate, sacros libros à men-

à mendis, quæ in eo irrepserant, repurgavit, mutatis antiquis characteribus Hebraicis suffecit characteres Chaldaicos, quibus nunc utuntur Judæi, & eorum Biblia hisce characteribus Chaldaicis descripta leguntur.

9. Cùm *Moyses* scripserit dumtaxàt Pentateuchum post exitum Israëlitarum ex Aegypto, & Legem ei datam in monte Sinai, intempestivè à te nunc postularem notitiam rerum, quas in hoc Pentateucho *Moyses* complexus est: de his quippè commodiùs suo loco, hoc est, in Colloquiis nostris in Historiam quattæ Mundi Ætatis sermonem instituemus. Verùm, quia probè scio, esse quosdam incredulos, & omnis Religionis osores, quos perfrictâ fronte non pudet antiquitatem, & sacram Pentateuchi *Moysis* auctoritatem aut negare, aut saltem in dubium revocare, plurimi mea interesse video, generales quasdam circa antiquitatem, & divinam Pentateuchi auctoritatem habere notiones, quò faciliùs, si quos aliquandò nanciscar ejusmodi incredulos, eorum petulantiam retundere possim. Primùm igitur à te percunctor, an *Moyses* sit Auctor totius Pentateuchi? Audivi enim, esse quosdam intemperatioris Critices viros, qui licèt fateantur, *Moysem* esse Auctorem totius Legis, quæ ad benè constituendam Rempublicam Judæorum descripta est in Pentateucho; pertendunt tamen, *Moysem* non esse Auctorem Historiæ, quæ legitur in Pentateucho, maximè in libro Genesis, sed eam à quodam Scriba, post obitum *Moysis*, concinnatam fuisse dicunt. Quòd sanè antiquitati Pentateuchi *Moysis* haud parùm derogare mihi videtur.

M. In hunc errorem, fateor, non multis abhinc annis impegit *Richardus Simonius*, qui in sua *Historia critica Veteris Testamenti* Capitibus primo, secundo, & tertio supponit, in Republica Judæorum fuisse publicos Scribas, Prophetiæ dono insignes, quibus auctoritate publicâ demandabatur provincia res memorabiles, suis temporibus gestas, in litteras referendi, non secus ac solis Hierophantis apud Aegyptios, solis Chaldæis apud Babylonios, solis Magis apud Persas, solis Gymnosophistis apud Indos, solis Litteratis apud Sinas, solis Pontificibus apud Romanos, jus ex officio & auctoritate publicâ incumbebat res ætatis suæ memorabiles litteris mandare. Hac autem semel factâ suppositione, ait *Richardus Simonius*, Historiam, quæ legitur in Pentateucho *Moysis*, fuisse scriptam ab aliquo Scriba, divino tamen Prophetiæ spiritu afflato, qui, post mortem *Moysis*, à Republica Judæorum scribendis Judaicæ Gentis Annalibus destinatus, ex veteribus Diariis aliorum Scribarum, qui *Moysis* temporibus coævi fuerant, & res sub illo gestas fusiùs descripserant, excerpsit Historiæ monumenta, eaque in ordinem digessit, ac summarim perstrinxit, sicut nunc leguntur in Pentateucho. Hoc est novum *Richardi Simonii Systema*, quod nullâ efficaci ratione, nullo alicujus ponderis conjecturâ, nullo antiquitatis monumento fultum, immò, expressis ac disertis Scripturæ Sacræ, & sanctorum Patrum testimoniis, quæ *Moysi*, ceù verò ac legitimo parenti, integrum Pentateuchum asserunt ac vindicant, omninò oppositum, ab omnibus viris eruditis fuit explosum atque confutatum, idque jure optimo. Nam, etiamsi fatear lubentissimè, sacros conscribendi libros potestatem non fuisse promiscuè omnibus in Republica Hebræorum permissam, sed, ut ait *Josephus* lib. 1. *contra Apionem*, datam fuisse *solummodò Prophetis, antiquissima quidem & veterrima secundum inspirationem factam à Deo cognoscentibus, alia verò suorum temporum, sicuti sunt facta, palàm conscribentibus*; contendo attamen, illos Prophetas, quibus in Republica Hebræorum ex officio & auctoritate publica concedebatur facultas conscribendi libros sacros, & de quibus eò loci mentionem facit *Josephus*, non alios fuisse à *Moyse*, à *Josue*, & à cæteris aliis sacris Scriptoribus, qui, divino afflati spiritu, libros Scripturæ Sacræ, quos nunc habemus, exararunt. Quò fit, ut nunquàm in Republica Hebræorum extiterint illi Scribæ, Prophetiæ dono illustres, quos *Richardus Simonius* asserit, à *Moyse*, à *Josue*; & à cæteris aliis sacrorum Librorum Scriptoribus fuisse planè distinctos, & ad illos spectasse, res, memoriâ dignas, suis temporibus gestas, in litteras referre, vel ex veterum Scribarum Diariis historicam collectionem excerpere, in ordinem digerere, atque compendiosè describere. Horum siquidem publicorum Scribarum, quos in Republica Hebræorum à sacrorum Librorum Scriptoribus distinctos commentus est *Richardus Simonius*, ne apex quidem in Scriptura Sacra, & in tota retrò antiquitate temporum ne minimum quidèm occurrit vestigium. Quocircà, hoc recens à *Richardo Simonio* de publicis illis in Republica Hebræorum Scribis excogitatum systema, tàm infirmis nixum radici-

bus

bus corruere necesse est. Scripsit itaque *Moyses* Legem ad benè constituendam Rempublicam Hebræorum, & auctor etiam est Historiæ, quæ Pentateucho continetur, & quam ipse à creatione Mundi ad sua usque tempora perduxit. Quòd si quæras, quorsùm *Moyses*, qui Legem daturus erat Hebræis, Historiam à creatione Mundi, & res præclarè gestas à Patriarchis antè & post diluvium voluerit in Pentateucho describere? hanc ipse proferam rationem, quam mihi suppeditat *Eusebius* lib. 7. *Præparationis Evangelicæ* cap. 7. ubi hæc habet: *Moyses, eximius ille Theologus, atque ex Hebræis Hebræus ipse procreatus, cùm patriæ Gentis Historiam accuratè, si quisquam alius, teneret, priscorum Hebræorum vitas, quæ sacris Legibus, cujusdam quasi proœmii loco, viam munirent, posterorum memoriæ commendare voluit, nullâ unquàm oblivione delendas. Iis porrò non ea tantùm, quæ divinitùs acceperant beneficia, verùm & nonnullorum prætereà, qui omnem cum divinitate pietatis sensum abjecerant, mores, simul ac pœnas intexuit: ratus iis, qui Legibus suis instituendi essent, genus id cognitionis apprimè necessarium futurum, ut eos & ab improborum imitatione deterreret, & ad consectanda proborum exempla stimularet. Tanti etiam erat, uti eos non lateret, majorum quidem suorum quàm plurimos, antequàm ab sese Leges scripto latæ essent, rectâ unius rationis manum secutos, ad summam Religionis, ac divini cultûs laudem pervenisse, qui, quòd & divini Numinis amicitiâ, & Prophetiæ munere præstitissent, immortali apud se memoriâ viverent. Quibus autem Leges præscriberet, eos cum Antiquioribus illis esse generis ac sanguinis communione conjunctos, eoque verum esse, ut qui hominum Deo carissimorum ac virtutis amantissimorum nepotes essent, iidem Majorum quoque suorum pietatis æmulos se atque imitatores exhiberent, atque in beneficiorum ac præmiorum, patribus à Deo concessorum, partem ac societatem venire omni ope studioque contenderent.*

D. Jactabant olim Gentiles antiquitatem Deorum suorum, Historias illorum, necnon pervetusta ab eis prolata Oracula: optarem igitur scire primò, àn superstitiosæ Gentilitatis Deorum Historiæ antiquiores sint eâ Historiâ, quam *Moyses* in Pentateucho descripsit? Secundò, quale extet discrimen Oracula horumce Deorum inter & Oracula, quæ de adventu Jesu Christi, veri Messiæ, à *Moyse* in Pentateucho fusè [...]sse, superiùs ostendisti?

M. Fabulosam planè [...]e superstitiosæ Gentilitatis Deorum anti[qu]itatem, ipsimet Gentiles tantisper e[...]iti ingenuè professi sunt, tempora, quib[us] Dii Gentium floruisse dicuntur, fabulo[sa] nuncupantes. Prætereà, omnis historia [Ge]ntilium longè posterior est sacrâ Histo[ri]â, quam *Moyses* describit in Pentateucho, quandò quidèm *Moyses* est primus Scriptor omnium Gentium, non solùm Persarum, & Græcorum, sed etiam Ægyptiorum, Chaldæorum, & Assyriorum, ac subindè multò antiquior est Philosophis, Historicis, Oratoribus, & Poëtis, qui apud Gentiles claruerunt, quique ex libris *Moysis* benè multa hauserunt, suisque libris inseruerunt. Deniquè, Historia, quam *Moyses* describit in Pentateucho, revelationem mundo coævam habet, & res mirabiles narrat videlicèt de summo omnium conditore Deo, de Religione, seu de cultu, Deo debito, de origine, naturâ, & conditione primi hominis innocentis, de illius statu post peccatum, de ejus miseriis, de adventu Liberatoris, seu Messiæ. Nihil aliud spirat hæc Historia, quàm sanctitatem, justitiam, pietatem, uno verbo, exprimit quidquid purioris & sublimioris virtutis nomine continetur. Contrà verò, Gentilium Historia nihil horum omnium habet, quibus vera, antiqua, & sancta internoscitur Religio, sed potiùs, tota quanta est, scatet erroribus, innumeris antilogiis, næniis, anilibus fabulis, vitiis, turpissimisque Deorum moribus, & obscænis amoribus fœdatur, quibus ad flagitiosam vitam, & ad effræni libidini indulgendum excitantur mortales. Nec tantùm Historia Gentilium narrat, sed & laudat spurcissimos amores Deorum, quos inter, ut memini, me aliis in Colloquiis observasse, *Bacchus* temulentus fuit, *Mars* homicida, qui etiam cum *Venere* adulterium commisit, *Mercurius* fur ac nebulo, qui nihil aliud ad famam sui reliquit, nisi memoriam fraudum suarum. Quid omnium horum pater *Jupiter*, qui, ne parùm videretur, si in expugnanda fœminarum pudicitia maculatus esset, etiam sexui suo injuriam fecit? Prætereo, ut castis tuis auribus parcam, obscœnitates *Veneris*, omnium libidinibus prostitutæ, non Deorum tantùm, sed & hominum; quibus tamen horrendis viris, & flagitiosis Deorum amoribus non puduit Poëtas variis figuris & coloribus venustatem & leporem carminibus suis addere. Apage ergò hanc Deorum Historiæ fabulosam antiquitatem. Quòd spectat verò Deorum Oracu-

Oracula, quæ Eth‑ plenis buccis in suis historiis jactate ‑at; dico, ea ficta, ambigua, & fal‑ omninò fuisse, tùm quia ejusmodi Or‑ula collimabant ad lucrum, cui inhiab‑at callidissimi Sacerdotes, qui hac art‑ambigua fundendi Oracula insignit‑ locupletati, delusi populi ora oblini‑ant, atque marsupia, mille fraudu‑ ‑ris adhibitis artibus, emungebant. Tùm quia etiam, illa oracula tendebant ad bella & negotia secularia feliciùs administranda, ut nimirùm tumultuantes populos à gerendis bellis avocarent, vel specioso divinæ promissionis obtentu, ad bella redderent alacriores; sed præcipuè ea Deorum Oracula tendebant ad nefariam populorum animis superstitionem instillandam, ac magis magisque fovendam, & ad alios pessimos fines, quos sibi præstituebant sceleslissimi superstitiosæ gentilitatis Sacerdotes, qui populo plus æquo credulo fucum faciebant. Hinc *Lactantius* lib. 2. Divin. Institut. cap. 17. elegantèr probat, hæc Deorum Oracula nihil aliud fuisse quàm illusiones & fallacias Dæmonum. Hinc *Cicero*, Ethnicorum licèt Religioni addictus, lib. 2. *de Divinatione*, hæc, quæ suâ ætate circumferebantur, Oracula deridet, partim ut falsò conficta, partim ut casu vera, partim ut ambigua responsa Sacerdotum, incautam & simplicem plebem decipientium. Hinc *Lucianus*, tametsi Religionis Christianæ infensissimus hostis, qui sub Imperio *Hadriani*, hoc est, secundo Ecclesiæ sæculo, vixit, Deorum prædictiones & oracula falsè ridet, insectatur, & ludibrio habet, ut videre est in ejus Dialogis: *De Deorum Concilio: De Iove Tragædo: De Iove confutato*, ut jam de ejusdem Scriptoris aliis *Deorum Dialogis* nihil in præsentia dicam. Quæ cùm ita sint, facilè nunc dijudicare potes, quantùm falsa illa Deorum oracula distent à veris vaticiniis, quæ de Messia, seu de Jesu Christo venturo, *Moyses* in Pentateucho fudit, quæque publicis monumentis, tot sæculis antè eventum oculis omnium exposita sunt, ut suo tempore implenda, sicut reverà in Jesu Christo, vero Messia, fuisse omni ex parte impleta tàm clarè nunc cernimus, quàm radii solares in meridie cernuntur. Rejectis itaque falsis oraculis, & fabulosâ Deorum Historiâ, constantèr profiteri debemus, Historiam, quam *Moyses* descripsit in Pentateucho, esse antiquissimam, ac divinâ pollère auctoritate: *Cui etenim* (sicut apposirè ait *S. Augustinus* lib. 18. *De Civitate Dei* cap. 40.) *meliùs narranti præterita credamus, quàm qui futura prædixit, quæ præsentia jam videmus, nam & ipsa Historicorum inter se dissonantia copiam nobis præbet, ut ei potiùs credere debeamus, qui divinæ, quam tenemus, non repugnat veritati.*

D. *Moysem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, & ex ejus libris Gentiles Philosophos, Historicos, Oratores, & Poëtas multa deflorasse, excerpsisse, suisque Operibus inseruisse, mox insinuasti. Sed quia indè, ut mihi videtur, maximè adstruitur Pentateuchi *Moysis* antiquitas, rogo te, ut quod obitèr de *Moysè*, primo omnium Gentium Scriptore, dixisti, nunc pleniùs confirmes, & in clariori luce reponas.

M. *Moysem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, ac subindè antiquiorem prophanis Scriptoribus, Philosophis, Historicis, Oratoribus, Poëtis, & Legum Latoribus, hoc argumento evinci potest: certissimè constat, omnes Gentium Scriptores Trojæ excidio recentiores esse, & omnes Gentiles Philosophos, Historicos, Oratores, Poëtas, & Legum Latores, posteriores esse *Cyro*, Persarum Rege, quo regnante, *Solon*, Atheniensis, & septèm Græci Sapientes floruerunt. Atqui *Moyses* temporibus *Cyri*, Persarum Regis, multò antiquior est, immò multis sæculis antè Trojæ excidium vixit, ac scripsit *Moyses*, negari igitur non potest, *Moysem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, multòque antiquiorem prophanis Philosophis, Historicis, Oratoribus, Poëtis, & Legum Latoribus. Eo argumento antiquitatem *Moysis* suprà omnes Scriptores prophanos demonstraut sancti Patres, & Scriptores Ecclesiastici, nimirùm *S. Justinus* Martyr, in Parænesi, & in secunda Apologia, *Tertullianus* cap. 19. Apologetici, *Tatianus* Oratione *adversus Gentes*, ab Eusebio laudatus lib. 10. *Præparationis Evangelicæ* cap. 11. *Clemens Alexandrinus* lib. 1. *Stromatum*, *Julius Africanus* lib. 3. Chronographiæ *Lactantius* lib. 4. *Divin. Institutionum* cap. 5. *Eusebius*, Episcopus Cæsareensis lib. 10. *Præparationis Evangelicæ* cap. 9. & 14. & *S. Augustinus* lib. 18. *De Civitate Dei* cap. 37. Advertere tamen debes, *Julium Africanum*, *Tatianum*, *Clementem Alexandrinum*, aliosque Auctores, *Eusebio* antiquiores, Affirmare, *Moysem* fuisse coævum *Inacho*, Regi Argivorum; *Eusebium* verò, Episcopum Cæsareensem, differre ætatem *Moysis* ad tempora *Cecropis*, Atheniensium Regis, qui Rege *Inacho* trecentis annis recentior fuit. Verùm, etiamsi standum esset, circà ætatem *Moysis*, calculo *Eusebii*, semper

tamen

tamen verum esset, *Moysem* omnium Gentium Scriptores antiquitate superare, quia nullus vel Græcorum, vel externarum Gentium Scriptor proferri potest, qui sit Rege *Cecrope* antiquior. Sed ipse sententiam *Julii Africani*, *Tatiani*, *Clementis Alexandrini*, aliorumque Scriptorum *Eusebio* antiquiorum, suffragiis munitam, quæ *Moysem*, temporibus *Inachi*, Regis Argivorum, floruisse asserit, probabiliorem esse cum *Georgio Syncello* in sua Chronographia pag. 67. & 68. existimo. Quod si ita se habear, planè consequitur, nullum, non tantùm apud Græcos, sed etiam apud Ægyptios, aliasque Barbaras Gentes, extitisse Scriptorem antè *Moysem*. Ægyptii siquidèm (sicut observat *S. Augustinus* libro XVIII. De Civitate Dei cap. XXXVII.) gloriabantur, se ab *Iside* litteras ad scribendum accepisse, cùm antè *Isidem* litteras nullas haberent, nisi Hieroglyphicas. *Isis* autem fuit filia *Inachi*, Regis Argivorum, ab Ægyptiis post obitum in Deam consecrata. *Moysem* autem sub Rege *Inacho* floruisse, & Israëlitas ex Ægypto eduxisse, non solùm tradunt Scriptores Ecclesiastici, mox à me laudati, sed etiam infensus Christianæ Religionis hostis *Porphyrius*, illoque longè antiquiores Scriptores prophani, *Hellanicus*, & *Philocorus*, qui res Atticas, *Castor* & *Thallus*, qui res Syriacas litteris mandarunt. *Moysem* itaque primum omnium Gentium Scriptorem esse, extra omnem dubitationis aleam apud omnes esse debet, nec minùs certum est, antiquos Philosophos, Poëtas, Historicos prophanarum Gentium legisse libros *Moysis*, & ex iis multa deflorasse, quæ etiamnùm in eorum libris leguntur, sicut lato, eleganti, & erudito calamo probat illustrissimus *Daniel Huetius* in sua *Demonstratione Evangelica* Propositione IV. undè pauca hic delibabo. Et primò quidèm, antiquos prophanarum Gentium Philosophos legisse libros *Moysis*, multaque ex illis excerpsisse, & in suam doctrinam derivasse asserunt *Clemens Alexandrinus*, lib. 5. *Stromatum*, & *Eusebius* lib. 8. *Præparationis Evangelicæ*, præsertim de *Platone*, qui ideò *Moyses Atticus* fuit appellarus. Philosophum etiam *Pythagoram* multa ex libris *Moysis* suffuratum esse testatur *Hermippus*, Pythagoræus, quod etiam de *Aristotele* asserit *Clearchus*, Peripateticus. Undè *S. Cyrillus*, Alexandrinus, *Platonem*, & *Aristotelem* fures appellat, quòd multa è Pentateucho *Moysis* deprompserint, & in suos libros convasarint. Tradunt insupèr *Aristæas* in libro de LXX. Interpretibus, & *Josephus*, Hebræus lib. 12. Antiq. Iud. cap. 2. *Theopompum* mente fuisse privatum, & *Theodectem* oculorum usu divinitùs esse orbatum, quòd nonnulla è sacris Voluminibus deflorata Scriptionibus suis attexere ausi fuissent, sed agnito demùm, & correcto errore, fuisse utrumque sanitati restitutum. Secundò, libros, à *Moyse* conscriptos, lectos fuisse à Philosophis, Poëtis, aliisque Ethnicis Scriptoribus, ex eo maximè patet, quòd isti Scriprores Sacras Historias, in Pentateucho *Moysis* descriptas variis modis in suis libris interpolarint. Hujus plagii & interpolationis pauca ex multis hic subjiciam exempla. Quæ de rerum creatione scribit *Moyses*, ea Carminum Orphicorum Auctor, *Hesiodus* in sua Theogonia, *Ovidius* lib. 1. Metamorphoseon, *Virgilius* Eclogâ 6. & lib. 6. Æneidos exprimunt. Paradisum terrestrem *Plato* describit in *Jovis* horto, sicut observarunt *Origenes* lib. 4. contrà *Celsum*, & *Eusebius* lib. 11. *Præparationis Evangelicæ* cap. 13. Serpentis tentatoris, lapsûsque *Adami* & *Evæ* Historiam *Plato* interpolavit, sicut probat idem *Euseb.* c. 14. Diluvii, & Arcæ Noeticæ Historiam interpolarunt *Berosus*, *Abydenus*, *Alexander Polyhstor*, *Lucianus* in Dialogo *De Dea Syria*, *Hieronymus Ægyptius Molo*, & *Nicolaus Damascenus*, sicut referunt *Josephus*, Hebræus, lib. 1. contrà *Apionem*, & lib. 1. Antiquit. Jud. cap. 5. *Eusebius* lib. 9. *Præparation. Evang.* cap. 12. & 19. & *S. Cyrillus* lib. 1. contrà *Julianum*. Turris Babel, & confusionis linguarum meminit *Abydenus*, rerum Assyriarum Scriptor, utì refert *Eusebius* lib. 9. *Præparation. Evang.* cap. 4. Aloidarum fabulam ex Historia Turris Babel derivatam docet *Origines* lib. 4. contrà *Celsum*. Incendii Sodomorum mentionem faciunt *Diodorus Siculus* lib. 19. *Strabo* lib. 16. *Tacitus* lib. V. Hist. *Solinus*, juxtà *Salmasii* Editionem, cap. 36. *Abrahami* Historiam, quam *Moyses* fusè describit in libro Genesis, legerunt *Berosus*, *Hecatæus*, & *Nicolaus Damascenus*, teste *Josepho* lib. 1. *Antiq. Jud.* cap. 8. ubi *Berosi*, & *Nicolai Damasceni* verba refert, *Hecatæum* verò justum de *Abrahamo* volumen scripsisse tradit. Ejusdem Patriarchæ *Abrahami* meminêre *Eupolemus*, *Artapanus*, & *Molo*, quorum testimonia, ab *Alexandro Polyhstore* relata, leguntur apud *Eusebium* lib. 9. *Præparationis Evangelicæ* capitibus 17. 18. & 19. Patriarchæ *Jacobi* meminerunt *Theodotus* lib. *de Judæis*, & *Alexander Polyhstor*. Mentionem quoque fecerunt Patriarchæ *Josephi*,

Josephi, ut videre est apud *Eusebium* lib. 9. *Præparation. Evang.* capitibus 17. & 23. ubi eorum testimonia refert. Historiam *Moysis*, & exitus Israelitarum ex Ægypto interpolarunt, variisque figmentis infuscarunt *Manetho*, *Cheremonus*, *Lysimachus*, & *Apion* Grammaticus Alexandrinus, quos eruditè refellit *Josephus*, Hebræus, libris, quos edidit contrà *Apionem*, sicut jam observavimus sub finem primi nostri Colloquii in Historiam hujusce tertiæ Mundi Ætatis. Deniquè, ex Mosaicis Libris Theologiam, & complures variarum Gentium Leges ac Ritus manasse, præter *Vossium* & *Bochartum*, eruditis ac verisimilibus conjecturis evincit illustrissimus *Daniel Huetius* in sæpè laudata sua Demonstratione Evangelica, ubi Phœnicum Theologiam ex *Moysis* libris profluxisse probat *Proposit. IV.* cap. 3. Idem de Ægyptiorum Theologia demonstrat clarissimus ille Auctor cap. 4. Græcos Mosaicam Doctrinam infinitis fabulis obduxisse probat Doctissimus ille Præsul capite octavo. Omnem Romanorum Theologiam ex libris *Moysis*, velut è fonte, haustam fuisse ostendit cap. 9. Si plura hac de re scire aveas, Legesis *Demonstrationem Evangelicam* doctissimi Præsulis *Danielis Huetii*, qui hoc argumentum cæteris uberiùs, feliciùs, & elegantiùs tractavit, ornavit, exhausit, à capite tertio *Propositionis quartæ* usque ad caput undecimum. Ipse verò, qui brevitati consulo, hujus argumenti de lecta & interpolata ab Scriptoribus prophanis sacra *Moysis* Historiâ, fidem facere volui aliquot dumtaxàt adductis exemplis ex hac reconditioris eruditionis sylvâ selectis.

D. Antiquos superstitiosæ Gentilitatis Philosophos legisse libros *Moysis*, & ex illis multa excerpsisse, atque in suam doctrinam derivasse non ita facilè mihi persuadere possum. Primò, quia antiqui Ethnici Philosophi Linguam Hebraicam non callebant. Qui igitur fieri potuit, ut lectitarint libros *Moysis* hebraicè exaratos? Præterea, Judæi abborrebant omninò à commercio & societate Gentilium, eos pro immundis habebant, adeò ut ex eorum contactu putarent, se immuditiem contrahere, & hinc est, quòd *S. Petrus* cap. 10. *Act. Apostolorum* v. 28. ait: *Vos scitis, quomodò abominatum sit viro Judæo conjungi aut accedere ad alienigenam.* Cùm igitur Judæi nihil negotii, commercii, & societatis haberent cum Gentilibus, eorumque consortia fugerent, verosimile non videtur, illos Legem Mosaicam, quâ, secundùm Deum, nihil prius, sanctius, & augustius habebant, voluisse exteris, seu viris à Religione Judaica extorribus, communicare, eisque liberam permittere potestatem legendi libros *Moysis*, & ex his multa delibandi.

M. Antiquos Philosophos, aliosque Scriptores Ethnicos, quamvis à Judaica Natione essent Religione, patriâ, moribus, ac Legibus omninò sejuncti, notitiam librorum *Moysis* habere potuisse, multis momentis ostendi potest. Primò, quia Scriptura Sacra testatur, Judæos, cùm Palæstinam armis subegerunt, ex Ethnicis plerosque servasse incolumes, velut Gabaonitas, Jebusæos, aliosque, cum quibus Judæi promiscuè commixti didicerunt opera eorum. In hoc igitur communi victu, & continua societate, quam Judæi habebant cum Ethnicis, potuerunt cum illis libros *Moysis* communicare. Nec solùm ex ea societate Judæorum cum Ethnicis, post devictam Palæstinam, sed etiam ex frequenti accessu quàmplurium Proselytorum, qui ex omnibus Mundi Regionibus ad Judæorum Religionem, Ritusque confluebant, verò quàm simillimum esse probatur, libros *Moysis* ad exterarum Gentium notitiam pervenisse. Præterea, Judæi non sic intrà angustos Palæstinæ fines continebantur, ut cum exteris nullam consuetudinem, nullumve commercium haberent. Immò potiùs, frequens illis cum Phœnicibus, proptèr loci vicinitatem, intercedebat commercium. Reges etiam Juda, videlicèt *David*, ejusque filius *Salomon* commercium habuerunt cum *Hiramo*, Rege Tyri, cum Regina Saba, cum Regibus Hethæurum & Syriæ, & cum Ægyptiorum Rege, cujus filiam duxit uxorem Rex *Salomon*, aliasque ex Gentibus filias sibi matrimonio copulavit, scilicet Sidonias, Moabitas, Ammonitidas, Idumæas, & Hethæas, quæ sensim sive sensu cor illius depravarunt, eumque ad cultum Idolorum impulerunt. Potuerunt itaque Ethnici beneficio frequentis illius commercii, quod habuerunt cum Judæis, notitiam sibi comparare librorum Moysis, eosque legendi facultatem. Tertiò, post *Alexandri Magni* Expeditionem in Asiam, jam tùm frequens Judæos inter & Græcos vigebat commercium, quia tùm temporis Judæi Imperio Græcorum subditi erant. Post etiam *Alexandri Magni* obitum, *Ptolomæus Lagi*, Ægyptiorum Rex, invasit Hierosolymam, magnum Judæorum numerum abduxit in Ægyptum, eosque jure Alexandrinæ Civitatis donavit. Græci igitur Ethnici cum Judæis simul habitantes, facilè *Moysis*, ejusque librorum notitiam

notitiam assequi potuerunt. Addo etiam, fieri haud potuisse, quin libri *Moysis*, quorum exemplar singuli Judæ penès se habere tenebantur, in Ethnicorum potestatem & cognitionem venirent, quandò omnes ad unum Judæi à *Nabuchodonosore*, Assyriorum Rege, in captivitatem Babylonicam abducti sunt. Sed dicis: *Ethnici Philosophi Græcæ tantùm Linguæ periti erant, quo pacto igitur libros Moysis, hebraicè conscriptos, legere potuerunt?* At, numquid, amabo, Poëtæ; & Philosophi Ethnici, qui excellenti ingenio præditi erant, potuerunt intrà brevissimum tempus sufficientem Linguæ Hebraicæ consequi notitiam, ut libros *Moysis* intelligerent, & secundùm verborum saltem sensum intelligerent? Præterquàm quòd, non desunt viri eruditi (quos inter, religione, meritis, doctrinâ, virtute, ac dignitate, eminet illustrissimus *Daniel Huetius* in sua *Demonstratione Evangelica, Propositione* 4. cap. 12.) qui censent, antè Expeditionem *Alexandri Magni* in Asiam extitisse librorum *Moysis* Versionem Græcam, vetustiorem Versione illâ Græcâ, quæ posteà, regnante in Ægypto *Ptolomæo Philadelpho*, à LXX. Interpretibus adornata est. Huic sententiæ adstipulantur *Clemens Alexandrinus* lib. 5. *Stromatum*, & *Eusebius*, lib. 13. *Præparationis Evangelicæ* cap. 12. Libros etiam *Moysis* antè *Ptolomæum Philadelphum*, Ægyptiorum Regem, jam Linguâ Græcâ fuisse donatos, asserunt *Aristæas* ab *Eusebio* laudatus lib. 8. *Præparationis Evangelicæ*, cap. 5. & *Demetrius Phalereus* in Epistola, quam scripsit ad mox citatum *Ptolomæum Philadelphum*, Ægyptiorum Regem, quamque referunt *Josephus* lib. 12. Antiq. Jud. cap. 2. & *Eusebius* lib. 8. *Præparationis Evangelicæ* cap. 3. Hac autem semel admissâ sententiâ de Græcâ librorum *Moysis* Versione, quæ sit vetustior Versione Græcâ LXX. Interpretum, facilè percipitur, antiquos Græcos Philosophos, Poëtas, & Historicos, ope illius vetustioris Versionis Græcæ, libros Moysis lectitare, & plura ex his haurire potuisse, etiamsi Linguæ Græcæ essent duntaxàt periti, & in summa Linguæ Hebraicæ ignoratione versarentur.

D. Moysem esse primum omnium Gentium Scriptorem, eumque veteres Ethnicos Philosophos, Poëtas, Oratores, & Historicos antiquitate superare, jam probè intelligo. At, cùm Athei, aliique viri increduli, non tantùm negent antiquitatem librorum Moysis, verùm etiam mordicùs pertendant, eos divinâ non pollère auctoritate, obsecro te atque obtestor, ut præcipua argumenta, quibus viri eruditi revelationem, inspirationem, & divinam librorum Moysis auctoritatem contrà Atheos, aliosque incredulos probare solent, hic in medium proferre non graveris.

M. Multa suppetunt, eaque firmissima, argumenta, quæ libris Moysis divinam asserunt ac vindicant auctoritatem. Primum argumentum petitur ex innumeris miraculis, & stupendis prodigiis, quæ à Moyse, Dei auctoritate munito, edita fuisse, jam observavimus; cujusmodi sunt repentina mors omnium Primogenitorum in Ægypto tàm pecudum, quàm hominum (exceptis Israëlitis,) Conversæ aquæ fluminum in sanguinem; tenebræ densissimæ omnibus Ægyptiis offusæ; Mare Rubrum virgâ Moysis divisum; Israëlitarum per medium ejus siccis vestigiis trajectio; Pharaonis, Ægyptiorum Regis, exercitûs submersio, columna nubis & ignis, quæ Israëlitarum viæ duxerat, & alia quàm plurima prodigia, quæ in mirabili Israëlitarum ex Ægypto liberatione patravit Moyses, non clanculùm, sicut factitare solent impostores, sed in propatulo, videntibus Ægyptiis, & coram oculatis testibus sexcentis & ampliùs Israëlitarum millibus. Horumce miraculorum veritatem probat non solùm perpetuus consensus Judæorum, qui illa religiosè susceperunt, & ad eorum memoriam posterorum animis altiùs infigendam instituerunt Sacramenta, Sacrificia, Cæremonias, Solemnitates, & alia id genus monumenta, quæ etiamnùm sedulò retinent & observant; verùm etiam, eamdem miraculorum Moysis veritatem confirmant Moysis vitæ integritas, candor, modestia, styli, orationisque simplicitas ex quibus præclaris illius Judæorum Legislatoris dotibus, facilè intelligitur, eum non ita fuisse comparatum, ut falsa ac fictitia vellet venditare miracula. Alioquì fuisset Moyses post homines natos imprudentissimus, si, jaciendo Reipublicæ Judaicæ fundamenta, persuadere voluisset, Israëlitas è captivitate Ægyptiaca liberatos esse stupendis prodigiis, quorum falsitatis tàm Israëlitæ sibi conscii fuissent, quàm Ægyptii, apud quos Moyses prædicta prodigia edita esse narrat. Nihil etiam gloriæ & auctoritatis ex fictione & falsitate illorum miraculorum sibi conciliare poterat Moyses, sed potiùs odium, invidiam, contemptum, & indignationem Ægyptiorum sibi conflasset, omnem fidem sibi apud Israëlitas abrogasset, nullumque Judaicæ Reipublicæ, quam

quam fundabat, incrementum, sed ultimam cladem ac ruinam attulisset. Alterum argumentum de divina auctoritate librorum Moysis desumitur ex historia & doctrina, quam complectuntur, & ex sanctissimis Legibus ac praeceptis, quae in illis continentur. Historiam nobis exhibent libri Moysis ex divina revelatione profectam, humano generi coaevam, ab ipso Mundi exordio congruis instrumentis dispensatam, & ad nos usque mirabili Dei providentiâ tot inter ac tantas rerum perturbationes & vicissitudines temporum integram ac illibatam jugitèr conservatam, in qua verba non ornant res, sed ipsa rerum magnitudo mentem Moysis & verba supra humanum modulum rapit, ita ut eloquii simplicitas respondeat Scriptori Moysi, qui cùm nec astutus esset, nec ullius nectendae ac concinnandae fraudis capax, Historiam non stylo exquisito & affectato, non in verborum delectu, & in apta rerum collocatione posito, sed simplici, & ad rudium captum accommodato, scripsit; rerum tamen, quas refert Moyses, magnitudo tribui debeat Deo, qui per Moysem loquebatur, qui ejus menti impressit illustrationem & cognitionem rerum, quas litteris mandare debebat, ejus voluntatem movit inspirando, excitando, & speciali afflatu impellendo, ut fidelitèr & constantèr eas litteris consignaret, ejus manui singulari assistentiâ adfuit, ne rem pro re conscriberet, denique sic illum direxit, ut nullum vel minimum errorem, sivè qui mentiendo profertur, sivè qui memoriae lapsu, vel alio quovis humano defectu inter scribendum obrepere potest, iis, quae divinitùs ei revelata aut inspirata erant, immisceret. Doctrina etiam, quam exhibent libri Moysis, est omni humanâ inventione sublimior, & purioribus naturae ac rationis circà Religionem principiis maximè consentanea, utpotè quae Dei in creatione Mundi omnipotentiam magnificat, simulque declarat ejus ergà homines, quos condidit affectum, & ineffabilia summae ipsius charitatis viscera. Aeterna indicat bona, quae Deus colentibus se praeparavit, & quo pacto Deus à nobis in charitate, in sanctitate, in justitia, & in omni bonitate sit colendus. Sanctissimae itidèm Leges, & optima Praecepta rectè vivendi, ad Deum tendendi, eique adhaerendi in libris Mosaicis traduntur, & in iis docentur omnes virtutes, quae verae ac perfectae esse haud possunt, ubi non est vera Religio. Et fanè, si Lex Mosaica cum Gentium prophanarum Legibus, si mores & Instituta Judaeorum olim fecundùm illa viventium, cum Ethnicorum moribus componantur, manifestò patebit, Legem Mosaicam esse divinam. Nam, praeter quàm quòd Ethnici, per inextricabiles Idololatriae tenebras oberrantes, & in sentina omnium vitiorum immersi, plures Deos admitterent, bestiis, rebusque vitae expertibus cultum deferrent, ac pro Diis colerent, eorum insupèr Sacra, sicut ipsemet fatetur *Porphyrius*, Scriptor Ethnicus, in libro quem edidit: *De abstinentia ab esu animalium*, plena erant crudelitate, Deos suos humano sanguine ubique fermè placabant (quem barbarum morem nec Graecorum, nec Romanorum mores sustulerunt.) Nihil spirabant Gentiles nisi ultionem, vindictam, arma, bella, strages, incendia. Nullam apud illos latrocinia infamiam habebant, Gladiatorum mutuae dilaniationes licitae & honoris loco ducebantur, erantque publica populorum oblectamenta: exponere liberos suos, eosque Daemoniis immolare, mactare, sacrificare quotidianum: concubitus marium cum maribus exemplis Deorum suorum impunè ac palàm defendebant. Praetermitto turpissimos mores, quibus, ut videre est apud *Eusebium* lib. 6. *Praeparation. Evangelicae* cap. 10. Persae, Bactri, Parthi, Armeni nuptiarum honestatem, & jura contaminatunt, atque infandam libidinem approbatunt. Porrò, haec crimina, hos nefandos variarum prophanarum Gentium mores damnat Lex Mosaica, eaque ad benè sanctèque vivendum praecepta praescribit, ut multi Scriptores Ethnici Judaeos, in hac Lege institutos, ob morum integritatem, encomiis celebrarint, sicut probant *Josephus*, Hebraeus, in libris contrà *Apionem*, & *Eusebius* lib. 10. *Praeparation. Evangelicae*. Tertium argumentum, quo probatur, libros Moysis divinam habere auctoritatem, petitur ex his vaticiniis, quae de venturo Messia aut ab aliis fusa, aut à se prolata refert Moyses in suo Pentateucho, quaeque in Jesu Christo, vero Messia, post multorum saeculorum myriades, adimpleta fuisse superiùs ostendimus. Praedictio autem futuri evidens est divinae auctoritatis argumentum: *Idoneum opinor testimonium divinitatis veritas divinationis*, inquit *Tertullianus* cap. 20. *Apologetici*. Quartum de divina librorum Moysis auctoritate argumentum suppeditant Jesus Christus, & ejus Apostoli, qui Moysis Scripta laudarunt ad doctrinae, quam hominibus praedicarunt, confirmationem: *Amen, amen dico vobis*, (inquit Christus cap. 5. Matthaei) *donec transeat caelum & terra, jota unum, aut unus*

apex

apex non præteribit à Lege, donec omnia fiant, &c. quibus verbis Christus Dominus Legem Moysis, id est, totum Moysis Pentateuchum, etiam quantùm ad minima, quæ in eo continentur, sacrâ, divinâ, & infallibili pollere auctoritate palàm declarat. Postremò, ut mittam cætera de divina librorum Moysis auctoritate argumenta, certum est, libros Moysis semper à Judæis, quos olim Deus singulari protectione, innumerisque beneficiis dignatus est, & quibus etiam credidit eloquia sua, pro sacris ac divinis habitos fuisse, & etiamnùm haberi, tametsi in libris Moysis multa de adventu Messiæ extent vaticinia, quæ in Jesu Christo, verò Messia, fuisse adimpleta apertissimè demonstrant Christiani. Hinc *S. Augustinus* cap. 46. lib. 18. *De Civitate Dei* appellat Judæos *Capsarios Christianorum*, qui libros nostros circumferunt, *ut cùm Pagani non credunt, quæ nos de Christo prædicta esse dicimus, mittamus eos ad inimicos fidei nostræ Judæos, qui libros nostros circumferunt, in quibus eadem habentur, quæ nos prædicamus.* Et Concione 1. in Psalmum 58. hæc habet idem Aquilinus Doctor: *Dispersi sunt Judæi, testes iniquitatis suæ, & veritatis nostræ ..... si aliquandò Paganus dubitaverit, cùm ei dixerimus Prophetias de Christo, quarum evidentiam obstupescit, & admirans putaverit à nobis esse conscriptas, de Codicibus Hebræorum probamus, quia hoc totum antè prædictum est. Videte, quomodò de inimicis nostris alios confundimus inimicos.* Judæos etiam *S. Thomas* Lectione 2. in Cap. 9. Epist. ad Rom. vocat *capsarios nostros, custodientes libros, à quibus fidei nostræ testimonium perhibetur.*

D. Legem Mosaicam veros divinæ auctoritatis characteres habere, solidè quidèm probasti, optarem tamen, ut modò explicares quædam Apostoli *Pauli* testimonia, quibus, ut nuperrimè audivi, abutuntur nonnulli, ut Legis Mosaicæ elevent auctoritatem, doceantque, illam suis umbris, figuris, ac terroribus hypocritas, & vilia dumtaxàt mancipia fecisse, atque cupiditates irritasse potiùs, quàm coërcuisse. Ait enim Apostolus Epist. ad Galatas cap. 4. v. 9. cæremonias Veteris Legis esse *infirma & egena elementa*. Epist. ad Romanos cap. 4. v. 15. *Lex enim iram operatur.* Epist. 2. ad Corinth. cap. 3. v. 6. idem Apostolus de Lege Mosaica ait: *Littera occidit, Spiritus autem vivificat.* Et versu sequenti appellat Legem Mosaicam, *administrationem mortis*. Denique, Epist. ad Hebræos cap. 7. v. 18. hæc scribit: *Reprobatio quidèm fit præcedentis mandati propter infirmitatem ejus, & inutilitatem; nihil enim ad perfectum adduxit Lex.* Explica igitur, si placet, hæc Apostoli *Pauli* testimonia, quæ primâ fronte, ut liberè dicam, auctoritati & utilitati Legis Mosaicæ haud parùm detogare videntur.

M. Ad germanam exponendam Apostoli *Pauli* mentem, variæ possunt testimoniorum, quæ laudasti, afferri interpretationes. In primis, Apostolus non ait, Legem Mosaicam esse per se *administrationem mortis*, seu per se impellere ad peccatum, & irritare cupiditates, sed tantùm ex occasione. Lex enim Mosaica ad peccatum per se non impellebat, sed ex occasione dumtaxàt, quia cupiditas, occasione acceptâ ex Lege indicante malitiam peccati, magis excitabatur & irritabatur. Loquitur enim his in locis Apostolus *Paulus* non de omnibus indiscriminatim Judæis, sed tantùm de illis, qui carnales erant, quique dùm metu purè servili servabant externa Legis præscripta, se pro justis arroganti supercilio venditabant, cùm reverà non servarent Legem, interiùs madentes vitiis, & id, quod totius Legis caput erat, negligentes. Hanc esse genuinam Apostoli *Pauli* mentem patet ex ipsius Epistola ad Romanos cap. 7. ubi hæc habet: *Nam peccatum, occasione acceptâ per Mandatum*, seu per Legem, *seduxit me, & per illud occidit. Itaque Lex quidèm sancta, & Mandatum sanctum, justum, & bonum.* Non damnat itaque Apostolus Legem Mosaicam, quam potiùs fatetur esse bonam, justam, & sanctam, sed perstringit vitium quorumdam carnalium Judæorum, qui, occasione acceptâ cognitionis peccati per Legem, excitabantur, stimulante cupiditate, ad peccandum, vel qui perfectioni Legis non respondebant, vel qui Lege abutebantur contrà scopum & finem Legis, vel qui non distinguebant id, quod temporaneum esse debebat in Lege, ab eo, quod in ea debuit esse perpetuum. Præterea, Apostolus *Paulus* in his, quæ citasti, locis, vult solùm ostendere, Legem Mosaicam non habuisse ex se vim conferendi veram justitiam, seu dandi gratiam sanctificantem. Hinc Epist. ad Galatas cap. 3. v. 11. ait: *Quoniam ex Lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est, quia Justus ex fide vivit, Lex autem non est ex fide.* Rursùs ibidem v. 21. inquit: *Si enim data esset Lex, quæ posset vivificare, verè ex Lege esset justitia, sed conclusit Scriptura omnia sub peccato ut*

xerim, adducat ut etiam, *Iobum*, in sterquilinio jacentem, ejusque uxorem, & amicos, qui cum ipso interloquebantur, carmina, poëtarum more, ex tempore fudisse; nam, præterquàm quòd, id difficile & insolens fuisset, non congruebat certè hic Poëticè loquendi modus infelicissimo huic statui, ad quem redactus erat *Jobus*, non tàm homo, quàm putridum cadaver. Ut quid ergò *Moyses*, quem dicis esse Auctorem libri, qui *Jobi* nomine inscribitur, inducit sanctum illum virum poëticè loquentem. Addo etiam stylum, quo in conscribendo Pentateucho usus est *Moyses*, esse facilem, pervium, familiarem, & omninò alienum à stylo poëtico, quo librum *Jobi* partim exaratum esse mox innuisti. Quæ styli diversitas hàud obscurè probare videtur, *Moysem* non esse Auctorem libri *Jobi*.

M. Nullus dubito, quin *Jobus*, ejus uxor, & amici patrio & familiari sermone in suis interlocutionibus usi fuerint. At, *Moyses*, qui *Jobi* historiam descripsit, stylum adhibuit poëticum, sententiarum plenum, illamque, ut populares suos Hebræos, in Ægypto captivos, ad patientiam, & ad malorum tolerantiam extimularet, novis additis ornamentis condecoravit; ita ut in hoc *Jobi* libro verborum collocatio, sententiarum digestio, Dialogi, compositio, Interlocutorum dispositio & distinctio, figurarum concinnitas, & reliquus sermonis ornatus *Moysi*, hujus libri Auctori, tribui debeat. Quòd si aliquid grandius sonare videtur liber *Jobi*, crebrioribusque distinctus luminibus ac sententiis, quàm sit Pentateuchus, à *Moyse* exaratus: *Memineris* (inquit illustrissimus *Daniel Huetius*, Episcopus Abrincensis, in sua Demonstratione Evangelica, Propositione IV.) *hunc Jobi librum fuisse à Moyse scriptum, cùm florentibus annis vigeret felix pia mentis calor; Pentateuchum verò ab eodem Moyse esse scriptum, cùm per senectam jam ætatem ignea vis animi deferbuisset, tametsi in Hymnis, seu Canticis, quæ in Pentateucho occurrunt, ad sublime & magnificum dicendi genus splendidè assurgat Moyses.* Si autem quæras, quo pacto *Moyses*, Hebræus, & in Aegypto natus, habere potuerit notitiam historiæ *Jobi*, hominis Arabis, & eorum adversæ fortunæ casuum, quos vir ille justus patientissimè in Arabia toleravit? Respondebo *Moysem* in secessu suo Madianitico, ubi per quadraginta annos versatus est apud socerum suum *Iethro*, cujus filiam, *Sephoram* videlicèt, sibi matrimonio junxit, facilè historiam *Iobi*, hominis Arabis, & inter suos clarissimi, ex vulgi sermone discere potuisse. Madianitæ quippè Arabica Gens est, Syrorum & Idumæorum vicina. Quid igitur mirum, si *Moyses*, in Arabia degens, historiæ *Jobi*, hominis Arabis, & inter suos spectatissimi, notitiam habuerit, maximè, cùm hæc historia paulò antè contigerit, quàm *Moyses*, fugiens ex Aegypto, in Regionem Madianitarum secesserit, essetque apud Madianitas lippis ac tonsoribus notissima. In hoc diuturno secessu suo Madianitico, *Moyses*, proptèr congressum, quem cum exteris habuit, patrium, seu Hebraicam, loquelam (quod cæteris hominibus, qui peregrinas diù incoluot Regiones, usu venire solet) inquinavit, & hinc est, quòd in *Jobi* libro, quem in hoc suo secessu Madianitico conscripsit, occurrant Arabismi, Syriasmi, ut notatum est à S. *Hieronymo*, nonnunquàm etiam Chaldaismi. At, postquàm *Moyses*, relicto suo secessu Madianitico, ad suos populares, seu Hebræos, reversus est, loquelam suam Hebraicam excolere ac perpolire satègit, omnesque sordes, quas congressus exterorum ei asperserat, ita abstersit, ut, quandò ad scribendum Pentateuchum animum appulit, majorem adhibuerit Linguæ Hebraicæ castitatem ac munditiem. Sed de historia *Jobi* satis dictum est. Nec enim otii & instituti nostri est, in levibus ac futilibus, quas contrà librum *Jobi* proponunt Hæretici, diluendis objectionibus anxiè laborare ac desudare. Consule, si plura desideres, illustrissimum *Danielem Huetium* in sua *Demonstratione Evangelica*, propositione quarta.

D. Cùm Deus selegerit *Moysem*, ut esset Dux & Legislator Gentis Judaicæ, è qua proditurus erat Messias, facilè mihi persuadeo, hunc Judæorum Legislatorem gessisse typum Jesu Christi, veri Messiæ. At, quia Judæi hanc similitudinem, quæ *Moysem* inter & Jesum Christum intercessit, obstinatis animis negant, debes nunc paucis commonstrare, quo pacto *Moyses* rebus præclarè gestis Jesum Christum, Salvatorem nostrum, adumbrarit?

M. Non solùm *Moyses* rebus, quas præclarè gessit, typum gessit Jesu Christi, sed etiam in Pentateucho, quem edidit, multis oraculis eum venturum sole clariùs prænunciavit. Tractat fusè eâ de re *Eusebius* cap. 2. lib. 3. *De Demonstratione Evangelica*, ubi datâ operâ accuratam & luculentam instituit comparationem *Moysem* inter & *Iesum*. Sed, quia nimis longum esset integrum *Eusebii* sermonem hìc inserere, supremа illius, (cùm illustrissimo *Daniele Huetio*, Abrincensi Episcopo, in sua *Demonstratione Evangelica*, Propositione IV.) sequar vesti-

vestigia. In primis, *Moysem*, statim ab ortu, nefario *Pharaonis*, Ægyptiorum Regis, Edicto morti addictum, parentes à letho ei parato subduxerunt: *Jesum* nascentem, ab *Herode* Rege, ad mortem sollicitè quæsitum, parentes, fugientes in Ægyptum, ab imminente morte, quam immanissimus ille Tyrannus ei inferre moliebatur, exemerunt. Deus principem ac Ducem Hebræorum *Moysem* constituit: *Jesum* Ducem ac Dominum omnium hominum declaravit Deus, dicens: *Postula à me, & dabo tibi gentes, hæreditatem tuam, possessionem tuam, terminos terræ; Psalm. 2. Moyses* se à Deo missum, magnis approbavit miraculis; *Jesus* se à Deo missum stupendis confirmavit prodigiis. *Moyses*, Hebræos ex Ægyptiorum servitute vindicavit in libertatem: *Jesus* homines, Dæmonum omnium mancipatos vinculis, libertate donavit. *Moyses* Hebræos per Desertum ad Terram promissam introduxit: *Jesus* hominibus per vitæ hujus angustias ad cælestem patriam, Ducem se præbuit. *Moyses* nutu mare sistir & exsiccat: *Jesus* sævientes ventos frænat, & tumidos fluctus dictis sedat. *Moyses* Hebræos trans mare salvos ducit & incolumes: *Jesus Christus*, fluctibus suspensus, graditur super mare, & *Petro*, Discipulo suo, idem posse concedit. *Moyses* Hebræos, *Jesus* homines ab Idolorum cultu avertit. *Moyses* Hebræis, *Jesus* universo generi humano Leges sanxit. *Moyses* Hebræos, trajecto Mari Rubro, Ægyptiorum tyrannidi subduxit; *Jesus* hominibus per Baptisma jugum Dæmonum detraxit. *Moyses* Deum inter & homines conciliatorem se gessit: *Unus mediator Dei & hominum Homo Christus Jesus*, ait Apostolus *Paulus* Epist. 1. ad Tim. c. 2. Fuit *Moyses* cum Domino per quadraginta dies & totidem noctes, panem non comedit, & aquam non bibit, sicut legitur cap. 34. v. 28. lib. Exodi: *Jesus*, cùm jejunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, posteà esuriit, sicut narrat Evangelista *Matthæus*, cap. 4. v. 2. *Moyses* præcepit Hebræis, antequàm egrederentur ex Ægypto, ut Agnum Paschalem comederent, & omnes, quorum ædes illius Agni sanguine non tubebant, fuerunt ab Angelo exterminatore occisi in Ægypto: *Jesus Christus*, sicut ostendimus sub finem superioris nostri Colloquii, fuit verus Agnus Paschalis, immolatus ab Hebræis, cùm ex hoc Mundo ad Patrem esset transiturus, & omnes qui ejus sanguine non sunt aspersi, æternâ morte peribunt. Serpentem æneum exaltavit *Moyses* in Deserto, ut spectatus ab ægris afferret remedium: *Jesus* fuit exaltatus, seu in Crucem actus, *ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam*, Joannis cap. 3. v. 14. *Moyses* splendidâ facie descendit de monte: *Jesus*, conscenso cum tribus Apostolis monte, *transfiguratus est ante eos, & resplenduit facies ejus sicut sol*, Matthæi cap. 17. Esurientibus Hebræis coturnices & manna de Cœlo, & aquam de rupe sitientibus Deus per *Moysem* in Deserto largitus est: *Jesus* turbæ in Deserto fame languenti, cibos non semel suppeditavit, & aquam vitæ se gratis daturum pollicitus est. Septuaginta viros de Senibus Israëliticis Populi Magistros ac Duces constituit *Moyses*, cujus & spiritum cum illis communicat Deus: *Jesus* Discipulos septuaginta duos quoquoversùs dimittit, doctrinæ suæ præcones, & spiritu suo afflatos. *Mariam*, leprâ laborantem, sanat *Moyses*: hominem *Jesus*, eodem morbo affectum, illicò sanitati restituit. Denique, *Moyses* duodecim exploratores misit in Terram Chanaan: *Jesus* duodecim Apostolos misit in universam terram. Hos igitur typos, quibus *Moyses*, Judæorum Legislator, præfiguravit *Jesum Christum*, Salvatorem omnium hominum, si attento animo perpendas, fateberis ultrò, *Moysem* inter & *Jesum*, summam intercedere similitudinem. Quò fit, ut Apostolus *Paulus* Epist. ad Hebræos cap. 11. Fidem, quam *Moyses* habuit in Jesum Christum venturum, his verbis maximè commendet: *Fide Moyses grandis factus, negavit, se esse filium filiæ Pharaonis; magis eligens affligi cum Populo Dei, quàm temporalis peccati habere jucunditatem; majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem Regis: Invisibilem enim tanquàm videns sustinuit, fide celebravit Pascha, & sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiva, tangeret eos.*

D. Perplacet mihi hæc, quam delineasti, similitudo *Moysem* inter & *Jesum* Salvatorem nostrum, addiderim tamen ipse, *Moysem* in hoc etiam figuram fuisse Jesu Christi, quòd *Moyses* virorum omnium mansuetissimus prædicetur: *Jesus* verò, qui nobis protulit Legem Gratiæ & Charitatis, mitissimus fuit, totus ad benè de omnibus merendum compositus, nihilque prius & antiquius habens, quàm ut sui Discipuli ejus mansuetudinem æmularentur: *Discite à me*, inquiebat illis, *quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris*, jugum

jugum enim meum suave est, *& onus meum leve*, Matthæi cap. 11. v. 29. & 30. Sed nunc pergamus ulteriùs, & ea studiosè perquiramus oracula, quibus *Moyses*, prophetico afflatus spiritu, JEsu Christi, veri Messiæ, prænunciavit adventum.

M. Quòd quinque libri *Moysis*, qui Pentateucho continentùr, apertas, manifestasque complectantur de Jesu Christi, veri Messiæ, adventu propheticas prædictiones, id toto capite annuo, ac breviter hic demonstro. Oracula librorum *Moysis* alia ipse fudit, alia jam fusa prodidit sacris Litteris & posteritati propagavit. Lapsum narrans *Moyses* protoparentum exhibet Deum prænunciantem, venturum mulieri filium, per quem ipsa caput serpentis conterat, Genesis cap. 3. v. 15. Si loquar de *Abrahamo*, de *Isaaco*, de *Jacobo*, quæ & quantæ de Jesu Christi, veri Messiæ, adventu prædictiones erunt mihi recensendæ ex Libris Mosaicis? Cap. 12. lib. Gen. v. 3. dixit Dominus ad Abrahamum: *Et benedicentur in te universæ cognationes terræ.* Et cap. 22. ejusdem libri v. 18. Deus iterùm dixit Abrahamo: *Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ.* Eamdem promissionem fecit Deus *Isaaco*, Gen. cap. 26. v. 4. fecit & *Jacobo*, cap. 28. v. 14. ejusdem Libri Genesis. Ipse *Jacobus* moriturus, benedicens filiis suis, & quæ singulis erant futura, prædixit. Prædictiones has refert *Moyses* in libro Genesis cap. 49. Præcipua est, quæ pertinet ad Jesum Christum, verum Messiam, quæque his verbis concepta est: *Non auferetur Sceptrum de Iuda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium.* Mitto alia vaticinia, quæ *Moyses* retulit. At, prætermittere nec possum, nec debeo insigne vaticinium, quod *Moyses* cap. 18. lib. Deuteronomii v. 15. de Jesu Christo protulit, dicens: *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies.* Quod *Moysis* vaticinium S. *Petrus*, jam tum nascente Christianismo, objecit Judæis, in ea, quam ad illos habuit, Concione, quæ legitur cap. 3. Act. Apostolorum, ubi exponens quæ de Jesu Christo locutus est Deus per os Sanctorum suorum à sæculo Prophetarum, sic effatur: *Moyses quidem dixit: Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus noster de fratribus vestris, tanquàm me, ipsum audietis juxta omnia, quæcumque locutus fuerit vobis.* Idem *Moysis* vaticinium objecit Judæis S. *Stephanus* cap. 7. v. 37. ejusdem libri Act. Apostolorum, dicens: *Hic est Moyses, qui dixit filiis Israël: Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquàm me ipsum audietis.* Hoc Mosaicum Oraculum de Jesu Christo intelligendum esse negabat olim *Julianus*, Apostata, Imperator, quem invictis argumentis confutavit S. *Cyrillus Alexandrinus* libro VIII. contrà hunc Imperatorem Apostatam. *Eusebius* verò lib. 3. *Demonstrationis Evangelicæ* cap. 2. probat, hoc Mosaicum Oraculum non de *Josue*, non de *Davide*, non de *Jeremia*, vel de aliis Prophetis, sicut Judæi perperàm commentabantur, sed de uno Jesu Christo esse intelligendum: *Num, inquit, ex iis, qui post Moysem extiterunt Prophetæ, Esaias, exempli gratiâ, aut Jeremias, aut Ezechiel, aut Daniel, aut alius quispiam de cæteris duodecim, Legum Auctori Moysi conferendus extitit? Nequaquàm. Sed ex illis tandèm quis unquàm Moysi similia effecit? Nusquàm poteris dicere. Sed quisque illorum à primo ad novissimum quoscumque instituebant ac docebant, ad ipsum Moysem remittebant, atque Populum in hoc reprehendebant, quòd Moysis Legem non servasset, sed contra illam fecisset, neque illum ad quidquam aliud hortabantur, nisi ad ea firmitèr tenenda, quæ in Lege Moysis posita sunt. Nullum igitur horum illi similem dixeris. Quemnam igitur alium Moysi similem futurum canit Oraculum illud, nisi Salvatorem, & Dominum nostrum Jesum Christum?* Denique, cùm inter Samaritanos exorta esset controversia, & quidam inter illos censerent, hunc Prophetam, quem post se missum iri prædixit *Moyses*, esse *Dosthem*, seu *Dositheum*, quidam verò alii putarent, *Jesum Nave*, seu *Josuem*, filium *Nun*, successorem *Moysis*, fuisse illum Prophetam: S. *Eulogius*, Episcopus Alexandrinus, ad dirimendam illam controversiam, quæ plebem Samaritanam in contrarias factiones distrahebat, frequentem Synodum Alexandriæ coëgit, utramque damnavit sententiam, & Jesum Christum hoc vaticinio à *Moyse* prænunciatum esse definivit, sicut refert *Photius*, Opera S. *Eulogii* recensens Codice CCXXX. *Bibliothecæ suæ*, ubi hæc habet: *B. Eulogius, discussis quæ ab utraque parte afferebantur, & utrâque erroris, à veritate procul remoti, convictâ, illum à Prophetis prædictum Messiam, ex Scripturis S. docuit esse Dominum nostrum Iesum Christum, verum Deum: illos verò gravissimo errore laborasse: Hos quidem, quod Iesum Nave illum Prophetam prænuntiatum fingerent;*

rent; illos verò, quòd Dostben, seu Dojitheum impium portentosè comminiscerentur. Atque ita Concilium solvit: Hæc itaque prædictio Moysis de venturo post se Prophetâ soli Jesu Christo accomodari potest, & in ipso exitum habuit. Similiter, hæc promissio, quam scribit *Moyses* à Deo factam Abrahamo: *Et benedicentur in semine tuo omnes Gentes terræ*, manifestò completa est in Jesu Christo de semine Abrahæ, vero Messia, vero Christo, *in quo benedici omnes Gentes non nunc prænunciamus; sed quod tunc prænunciatum est, nunc videmus*, sicut ait S. *Augustinus* cap. 41. libri duodecimi contrà *Faustum*, Hæreticum Manichæum. Postremò, *in Christo nostro evidentissimè luce claruerunt* (ut rursùm utar verbis ejusdem *Augustini* capite mox sequenti ejusdem libri) illa Patriarchæ *Jacobi* verba, quæ *Moyses* cap. 49. libri Genesis refert: *Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium;* quia Jesus Christus, cujus Regnum spirituale quaquaversùs per omnes Gentes patet, venit his temporibus, quibus ablatum est Sceptrum de Juda. Negari igitur haud potest, libros *Moysis*, Pentateucho comprehensos, multa, eaque aperta & luculenta de Jesu Christo venturo complecti Oracula, quæ vel ipsemet *Moyses* fudit, vel ab aliis jam fusa litteris consignavit, & ad posteritatem transmisit. Hinc *Philippus*, volens *Nathanaëlem* trahere ad Jesum Christum, dixit ei: *Quem scripsit Moyses in Lege, & Prophetæ, invenimus Jesum, filium Joseph à Nazareth*, Joannis cap. 1. v. 45. Christus etiam Dominus incredulitatem Judæorum increpat his verbis: *Nolite putare, quia ego accusaturus sim vos apud Patrem: est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit.* Ex his de venturo Jesu Christo Oraculis, quæ in Pentateucho, & in singulis Prophetarum libris passim continentur, argumentum validissimum sumpsit Apostolus *Paulus* ad tuendum coràm *Agrippa*, Rege, & *Festo*, Judææ Præside, causam suam, dicens: *Usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque majori, nihil extra dicens, quàm ea, quæ Prophetæ locuti sunt, futura esse, & Moyses, si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annunciaturus est Populo & Gentibus*, Act. Apostol. cap. 26. vers. 22. & 23. Nihil isto argumentandi genere est magis in usu apud Apostolos & Evangelistas, quorum Scriptis constituuntur fundamenta Fidei. Nihil apud sanctos Patres est receptius, nihil Christianis plausibilius, nihil ad frangendam Judæorum pervicaciam efficacius, sicut fusè ostendi in *Tractatu*, quem publicam in lucem emisi: *De Vita, Mysteriis, & annis Jesu Christi, Servatoris nostri.*

(1) *R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.*

D. Quo tempore, & quibus characteribus *Moyses* scripsit Pentateuchum?

M. Probabiliùs ipse cum *Theodoreto* Quæstione 1. in Genesim censeo, *Moysem* scripsisse Pentateuchum post exitum Israëlitarum ex Ægypto, & post Legem à Deo ei datam in monte Sinai: Characteres autem, quibus in scribendo Pentateucho usus est *Moyses*, fuerunt Hebraici, id est, iidem planè, ac characteres, quibus olim utebantur Chananæi, quorum Regionem diù incoluerunt Hebræi. *Augustinus Calmet* in Dissertatione, quam præfixit suo Commentario litterali in librum Genesis, asserit, *Moysem* scripsisse Pentateuchum characteribus Aegyptiacis, qui non discrepabant à characteribus, qui erant in usu apud Chananæos. Certè, Pentateuchus *Moysis* Samaritanus, qui adhuc extat, quemque antiquissimum esse affirmant *Origenes*, *Julius Africanus*, *Eusebius*, *Diodorus Tarsensis*, *Cyrillus Alexandrinus*, & *Procopius Gazensis*, descriptus est his antiquis Chananæorum characteribus, sicut testantur viri eruditi. Observat enim *Josephus Scaligerus* in *Dissertatione de litteris Jonum*, seu Græcorum, characteres Græcos ad exemplum characterum Samaritanorum esse formatos, antiquissimam verò esse litterarum Jonicarum originem, quippe profectam à Phœnicibus, seu Chananæis. Hunc Pentateuchum *Moysis* Samaritanum, antiquissimis Chananæorum characteribus exaratum, doctissimus *Joannes Morinus*, Congregationis Oratorii Presbyter, hisce postremis temporibus evulgavit, eumque in Heptaplis Parisiensibus, & in Polyglottis Bibliis inserris perdoctus Dissertationibus illustravit. His Hebraicis, seu antiquis Chananæorum characteribus descriptum Pentateuchum *Moysis* conservarunt Judæi usque ad captivitatem Babylonicam, sed, durante captivitate Babylonicâ, cùm Judæi Linguæ Hebraicæ, & modi antiquos formandi characteres Hebraicos essent penitùs obliti, *Esdras*, qui, eâ laxatâ captivitate, sacros libros

 à mem-

à mendis, quæ in eos irrepserant, repurgavit, mutatis antiquis characteribus Hebraicis suffecit characteres Chaldaicos, quibus nunc utuntur Judæi, & eorum Biblia hisce characteribus Chaldaicis descripta leguntur.

D. Cùm *Moyses* scripserit dumtaxàt Pentateuchum post exitum Israëlitarum ex Aegypto, & Legem sibi datam in monte Sinai, intempestivè à te nunc postularem notitiam rerum, quas in hoc Pentateucho *Moyses* complexus est: de his quippè commodiùs suo loco, hoc est, in Colloquiis nostris in Historiam quattor Mundi Ætatis sermonem instituemus. Verùm, quia probè scio, esse quosdam incredulos, & omnis Religionis osores, quos perfrictâ fronte non pudet antiquitatem, & sacram Pentateuchi *Moysis* auctoritatem aut negare, aut saltem in dubium revocare, plurimi mea interesse video, generales quasdam circa antiquitatem, & divinam Pentateuchi auctoritatem habere notiones, quò faciliùs, si quos aliquandò nanciscar ejusmodi incredulos, eorum petulantiam retundere possim. Primùm igitur à te percunctor, an *Moyses* sit Auctor totius Pentateuchi? Audivi enim, esse quosdam intemperatioris Critices viros, qui licèt fateantur, *Moysem* esse Auctorem totius Legis, quæ ad benè constituendam Rempublicam Judæorum descripta est in Pentateucho; pertendunt tamen, *Moysem* non esse Auctorem Historiæ, quæ legitur in Pentateucho, maximè in libro Genesis, sed eam à quodam Scriba, post obitum *Moysis*, concionatam fuisse dicunt. Quòd sanè antiquitati Pentateuchi *Moysis* haud parùm derogare mihi videtur.

M. In hunc errorem, fateor, non multis abhinc annis impegit *Richardus Simonius*, qui in sua *Historia critica Veteris Testamenti* Capitibus primo, secundo, & tertio supponit, in Republica Judæorum fuisse publicos Scribas, Prophetiæ dono insignes, quibus auctoritate publicâ demandabatur provincia res memorabiles, suis temporibus gestas, in litteras referendi, non secus ac solis Hierophantis apud Aegyptios, solis Chaldæis apud Babylonios, solis Magis apud Persas, solis Gymnosophistis apud Indos, solis Litteratis apud Sinas, solis Pontificibus apud Romanos, jus ex officio & auctoritate publicâ incumbebat res ætatis suæ memorabiles litteris mandare. Hac autem semel factâ suppositione, ait *Richardus Simonius*, Historiam, quæ legitur in Pentateucho *Moysis*, fuisse scriptam ab aliquo Scriba, divino tamen Prophetiæ spiritu afflato, qui, post mortem *Moysis*, à Republica Judæorum scribendis Judaicæ Gentis Annalibus destinatus, ex veteribus Diariis aliorum Scribarum, qui *Moysis* temporibus coævi fuerant, & res sub illo gestas fusiùs descripserant, excerpsit Historiæ monumenta, eaque in ordinem digessit, ac summatim perstrinxit, sicut nunc leguntur in Pentateucho. Hoc est novum *Richardi Simonii* Systema, quod nullâ efficaci ratione, nullâ alicujus ponderis conjecturâ, nullo antiquitatis monumento fultum, immò, expressis ac disertis Scripturæ Sacræ, & sanctorum Patrum testimoniis, quæ *Moysi*, ceù verò ac legitimo parenti, integrum Pentateuchum asserunt ac vindicant, omninò oppositum, ab omnibus viris eruditis fuit explosum atque confutatum, idque jure optimo. Nam, etiamsi fatear lubentissimè, sacros conscribendi libros potestatem non fuisse promiscuè omnibus in Republica Hebræorum permissam, sed, ut ait *Josephus* lib. 1. *contra Apionem*, datam fuisse *solummodò Prophetis, antiquissima quidem & veterrima secundum inspirationem factam à Deo cognoscentibus, alia verò suorum temporum, sicuti sunt facta, palàm conscribentibus*; contendo attamen, illos Prophetas, quibus in Republica Hebræorum ex officio & auctoritate publica concedebatur facultas conscribendi libros sacros, & de quibus eo loci mentionem facit *Josephus*, non alios fuisse à *Moyse*, à *Josue*, & à cæteris aliis sacris Scriptoribus, qui, divino afflati spiritu, libros Scripturæ Sacræ, quos nunc habemus, exararunt. Quòd si, ut nunquàm in Republica Hebræorum extiterint illi Scribæ, Prophetiæ dono illustres, quos *Richardus Simonius* asserit, à *Moyse*, à *Josue*; & à cæteris aliis sacrorum Librorum Scriptoribus fuisse planè distinctos, & ad illos spectasse, res, memoriâ dignas, suis temporibus gestas, in litteras referre, vel ex veterum Scribarum Diariis historicam collectionem excerpere, in ordinem digerere, atque compendiosè describere. Horum siquidem publicorum Scribarum, quos in Republica Hebræorum à sacrorum Librorum Scriptoribus distinctos commentus est *Richardus Simonius*, ne apex quidem in Scriptura Sacra, & in tota retrò antiquitate temporum ne minimum quidem occurrit vestigium. Quocircà, hoc recens à *Richardo Simonio* de publicis illis in Republica Hebræorum Scribis excogitatum systema, tàm infirmis nixum radicibus

bus corruere necesse est. Scripsit itaque *Moyses* Legem ad benè constituendam Rempublicam Hebræorum, & auctor etiam est Historiæ, quæ Pentateucho continetur, & quam ipse à creatione Mundi ad sua usque tempora perduxit. Quòd si quæras, quorsùm *Moyses*, qui Legem daturus erat Hebræis, Historiam à creatione Mundi, & res præclarè gestas à Patriarchis antè & post diluvium voluerit in Pentateucho describere? hanc ipse proferam rationem, quam mihi suppeditat *Eusebius* lib. 7. *Præparationis Evangelicæ* cap. 7. ubi hæc habet: *Moyses, eximius ille Theologus, atque ex Hebræis Hebræus ipse procreatus, cùm patriæ Gentis Historiam accuratè, si quisquam alius, teneret, priscorum Hebræorum vitas, quæ sacris Legibus, cujusdam quasi proœmii loco, viam munirent, posterorum memoriæ commendare voluit, nullâ unquàm oblivione delendas. Iis porrò non ea tantùm, quæ divinitùs acceperant beneficia, verùm & nonnullorum prætereà, qui omnem cum divinitate pietatis sensum abjecerant, mores, simul ac pœnas intexuit: ratus ut, qui Legibus suis instituendi essent, genus id cognitionis apprimè necessarium futurum, ut eos & ab improborum imitatione deterreret, & ad consectanda proborum exempla stimularet. Tanti etiam erat, ubi eos non lateret, majorum quidem suorum quàm plurimos, antequàm ab sese Leges scripto latæ essent, rectâ unius rationis manum secutos, ad summam Religionis, ac divini cultûs laudem pervenisse, qui, quòd & divini Numinis amicitiâ, & Prophetiæ munere præstitissent, immortali apud se memoriâ viverent. Quibus autem Leges præscriberet, eos cum Antiquioribus illis esse generis ac sanguinis communione conjunctos, eoque verum esse, ut qui hominum Deo carissimorum ac virtutis amantissimorum nepotes essent, iidem Majorum quoque suorum pietatis æmulos se atque imitatores exhiberent, atque in beneficiorum ac præmiorum, patribus à Deo concessorum, partem ac societatem venire omni ope studioque contenderent.*

D. Jactabant olim Gentiles antiquitatem Deorum suorum, Historias illorum, necnon pervetusta ab eis prolata Oracula: optarem igitur scire primò; an superstitiosæ Gentilitatis Deorum Historiæ antiquiores sint eâ Historiâ, quam *Moyses* in Pentateucho descripsit? Secundò, quale extet discrimen Oracula horumce Deorum inter & Oracula, quæ de adventu Jesu Christi, veri Messiæ, à *Moyse* in Pentateucho fusa fuisse, superiùs ostendisti?

M. Fabulosam planè hìc superstitiosæ Gentilitatis Deorum antiquitatem, ipsimet Gentiles tantisper eruditi ingenuè professi sunt, tempora, quibus Dii Gentium floruisse dicuntur, fabulosa nuncupantes. Præterea, omnis historia Gentilium longè posterior est sacrâ Historiâ, quam *Moyses* describit in Pentateucho, quandò quidèm *Moyses* est primus Scriptor omnium Gentium, non solùm Persarum, & Græcorum, sed etiam Ægyptiorum, Chaldæorum, & Assyriorum, ac subindè multò antiquior est Philosophis, Historicis, Oratoribus, & Poëtis, qui apud Gentiles claruerunt, quique ex libris *Moysis* benè multa hauserunt, suisque libris inseruerunt. Denique, Historia, quam *Moyses* describit in Pentateucho, revelationem mundo coævam habet, & res mirabiles narrat videlicèt de summo omnium conditore Deo, de Religione, seu de cultu, Deo debito, de origine, naturâ, & conditione primi hominis innocentis, de illius statu post peccatum, de ejus miseriis, de adventu Liberatoris, seu Messiæ. Nihil aliud spirat hæc Historia, quàm sanctitatem, justitiam, pietatem, uno verbo, exprimit quidquid purioris & sublimioris virtutis nomine continetur. Contrà verò, Gentilium Historia nihil horum omnium habet, quibus vera, antiqua, & sancta internoscitur Religio, sed potiùs, tota quanta est, scatet erroribus, innumeris antilogiis, næniis, anilibus fabulis, vitiis, turpissimisque Deorum moribus, & obscœnis amoribus fœdatur, quibus ad flagitiosam vitam, & ad effrænè libidini indulgendum excitantur mortales. Nec tantùm Historia Gentilium narrat, sed & laudat spurcissimos amores Deorum, quos inter, ut memini, me aliis in Colloquiis observasse, *Bacchus* temulentus fuit, *Mars* homicida, qui etiam cum *Venere* adulterium commisit, *Mercurius* fur ac nebulo, qui nihil aliud ad famam sui reliquit, nisi memoriam fraudum suarum. Quid omnium horum pater *Jupiter*, qui, ne parùm videretur, si in expugnanda fœminarum pudicitia maculatus esset, etiam sexui suo injuriam fecit? Prætereo, ut castis tuis auribus parcam, obscœnitates *Veneris*, omnium libidinibus prostitutæ, non Deorum tantùm, sed & hominum; quibus tamen horrendis vitiis, & flagitiosis Deorum amoribus non puduit Poëtas variis figuris & coloribus venustatem & leporem carminibus suis addere. Apage ergò hanc Deorum Historiæ fabulosam antiquitatem. Quòd spectat verò Deorum

Oracula, quæ Ethnici plenis buccis in suis historiis jactare solent; dico, ea ficta, ambigua, & falsa omninò fuisse, tùm quia ejusmodi Oracula collimabant ad lucrum, cui inhiabant callidissimi Sacerdotes, qui hac arte ambigua fundendi Oracula insignitèr locupletati, delusi populi ora oblinebant, atque marsupia, mille fraudulentis adhibitis artibus, emungebant. Tùm quia etiam, illa oracula tendebant ad bella & negotia secularia feliciùs administranda, ut nimirùm tumultuantes populos à gerendis bellis avocarent, vel specioso divinæ promissionis obtentu, ad bella redderent alacriores; sed præcipuè ea Deorum Oracula tendebant ad nefariam populorum animis superstitionem instillandam, ac magis magisque fovendam, & ad alios pessimos fines, quos sibi præstituebant sceleltissimi superstitiosæ gentilitatis Sacerdotes, qui populo plus æquo credulo fucum faciebant. Hinc *Lactantius* lib. 2. Divin. Institut. cap. 17. eleganter probat, hæc Deorum Oracula nihil aliud fuisse quàm illusiones & fallacias Dæmonum. Hinc *Cicero*, Ethnicorum licèt Religioni addictus, lib. 2. *de Divinatione*, hæc, quæ suâ ætate circumferebantur, Oracula deridet, partim ut falsò conficta, partim ut casu vera, partim ut ambigua responsa Sacerdotum, incautam & simplicem plebem decipientium. Hinc *Lucianus*, tametsi Religionis Christianæ infensissimus hostis, qui sub Imperio *Hadriani*, hoc est, secundo Ecclesiæ sæculo, vixit, Deorum prædictiones & oracula falsè ridet, insectatur, & ludibrio habet, ut videre est in ejus Dialogis: *De Deorum Concilio: De Iove Tragœdo: De Iove confutato*, ut jam de ejusdem Scriptoris aliis *Deorum Dialogis* nihil in præsentia dicam. Quæ cùm ita sint, facilè nunc dijudicare potes, quantùm falsa illa Deorum oracula distent à veris vaticiniis, quæ de Messia, seu de Jesu Christo venturo, *Moyses* in Pentateucho fudit, quæque publicis monumentis, tot sæculis antè eventum oculis omnium exposita sunt, ut suo tempore implenda, sicut reverà in Jesu Christo, vero Messia, fuisse omni ex parte impleta tàm claré nunc cernimus, quàm radiis solares in meridie cernuntur. Rejectis itaque falsis oraculis, & fabulosâ Deorum Historiâ, constantèr profiteri debemus, Historiam, quam *Moyses* descripsit in Pentateucho, esse antiquissimam, ac divinâ pollêre auctoritate: *Cui etenim* (sicut appositè ait *S. Augustinus* lib. 18. *De Civitate Dei* cap. 40.) *meliùs narranti præterita credamus, quàm qui futura prædixit, quæ præsentia jam videmus, nam & ipsa Historicorum inter se dissonantia copiam nobis præbet, ut ei potiùs credere debeamus, qui divinæ, quam tenemus, non repugnat veritati.*

D. *Moysem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, & ex ejus libris Gentiles Philosophos, Historicos, Oratores, & Poëtas multa desloraisse, excerpsisse, suisque Operibus inseruisse, mox insinuasti. Sed quia indè, ut mihi videtur, maximè adstruitur Pentateuchi *Moysis* antiquitas, rogo te, ut quod obitèr de *Moyse*, primo omnium Gentium Scriptore, dixisti, nunc pleniùs confirmes, & in clariori luce reponas.

M. *Moysem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, ac subindè antiquiorem prophanis Scriptoribus, Philosophis, Historicis, Oratoribus, Poëtis, & Legum Latoribus, hoc argumento evinci potest: certissimè constat, omnes Gentium Scriptores Trojæ excidio recentiores esse, & omnes Gentiles Philosophos, Historicos, Oratores, Poëtas, & Legum Latores, posteriores esse *Cyro*, Persarum Rege, quo regnante, *Solon*, Atheniensis, & septem Græci Sapientes floruerunt. Atqui *Moyses* temporibus *Cyri*, Persarum Regis, multò antiquior est, immò multis sæculis antè Trojæ excidium vixit, ac scripsit *Moyses*, negari igitur non potest, *Moysem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, multòque antiquiorem prophanis Philosophis, Historicis, Oratoribus, Poëtis, & Legum Latoribus. Eo argumento antiquitatem *Moysis* suprà omnes Scriptores prophanos demonstraut sancti Patres, & Scriptores Ecclesiastici, nimirùm *S. Justinus* Martyr, in Parænesi, & in secunda Apologia, *Tertullianus* cap. 19. Apologetici, *Tatianus* Oratione *adversùs Gentes*, ab Eusebiu laudatus lib. 10. *Præparationis Evangelicæ* cap. 11. *Clemens Alexandrinus* lib. 1. *Stromatum*, *Julius Africanus* lib. 3. Chronographiæ *Lactantius* lib. 4. *Divin. Institutionum* cap. 5. *Eusebius*, Episcopus Cæsareensis lib. 10. *Præparationis Evangelicæ* cap. 9. & 14. & *S. Augustinus* lib. 18. *De Civitate Dei* cap. 37. Advertere tamen debes, *Julium Africanum*, *Tatianum*, *Clementem Alexandrinum*, aliosque Auctores, *Eusebio* antiquiores, Affirmare, *Moysem* fuisse coævum *Inacho*, Regi Argivorum; *Eusebium* verò, Episcopum Cæsareensem, differre ætatem *Moysis* ad tempora *Cecropis*, Atheniensium Regis, qui Rege *Inacho* trecentis annis recentior fuit. Verùm, etiamsi standum esset, circà ætatem *Moysis*, calculo *Eusebii*, semper tamen

tamen verum esset, *Moysem* omnium Gentium Scriptores antiquitate superare, quia nullus vel Græcorum, vel externarum Gentium Scriptor proferri potest, qui sit Rege *Cecrope* antiquior. Sed ipse sententiam *Julii Africani*, *Tatiani*, *Clementis Alexandrini*, aliorumque Scriptorum *Eusebio* antiquiorum, suffragiis munitam, quæ *Moysem*, temporibus *Inachi*, Regis Argivorum, floruisse asserit, probabiliorem esse cum *Georgio Syncello* in sua Chronographia pag. 67. & 68. existimo. Quod si ita se habeat, planè consequitur, nullum, non tantùm apud Græcos, sed etiam apud Ægyptios, aliasque Barbaras Gentes, extitisse Scriptorem antè *Moysem*. Ægyptii siquidèm (sicut observat *S. Augustinus* libro XVIII. De Civitate Dei cap. XXXVII.) gloriabantur, se ab *Iside* litteras ad scribendum accepisse, cùm antè *Isidem* litteras nullas haberent, nisi Hieroglyphicas. *Isis* autem fuit filia *Inachi*, Regis Argivorum, ab Ægyptiis post obitum in Deam consecrata. *Moysem* autem sub Rege *Inacho* floruisse, & Israëlitas ex Ægypto eduxisse, non solùm tradunt Scriptores Ecclesiastici, mox à me laudati, sed etiam infensus Christianæ Religionis hostis *Porphyrius*, illoque longè antiquiores Scriptores prophani, *Hellanicus*, & *Philocorus*, qui res Atticas, *Castor* & *Thallus*, qui res Syriacas litteris mandarunt. *Moysem* itaque primum omnium Gentium Scriptorem esse, extra omnem dubitationis aleam apud omnes esse debet, nec minùs certum est, antiquos Philosophos, Poëtas, Historicos prophanarum Gentium legisse libros *Moysis*, & ex iis multa deflorasse, quæ etiamnùm in eorum libris leguntur, sicut lato, eleganti, & erudito calamo probat illustrissimus *Daniel Huetius* in sua *Demonstratione Evangelica* Propositione IV. undè pauca hìc delibabo. Er primò quidèm, antiquos prophanarum Gentium Philosophos legisse libros *Moysis*, multaque ex illis excerpsisse, & in suam doctrinam derivasse asserunt *Clemens Alexandrinus*, lib. 5. *Stromatum*, & *Eusebius* lib. 8. *Præparationis Evangelicæ*, præsertim de *Platone*, qui ideò *Moyses Atticus* fuit appellatus. Philosophum etiam *Pythagoram* multa ex libris *Moysis* suffuratum esse testatur *Hermippus*, Pythagoræus, quod etiam de *Aristotele* asserit *Clearchus*, Peripateticus. Undè *S. Cyrillus*, Alexandrinus, *Platonem*, & *Aristotelem* fures appellat, quòd multa è Pentateucho *Moysis* deprompserint, & in suos libros convasarint. Tradunt insupèr *Aristæas* in libro de LXX. Interpretibus, & *Josephus*, Hebræus lib. 12. Antiq. Iud. cap. 2. *Theopompum* mente fuisse privatum, & *Theodectem* oculorum usu divinitùs esse orbatum, quòd nonnulla è sacris Voluminibus deflorata Scriptionibus suis attexere ausi fuissent, sed agnito demùm, & correcto errore, fuisse utrumque sanitati restitutum. Secundò, libros, à *Moyse* conscriptos, lectos fuisse à Philosophis, Poëtis, aliisque Ethnicis Scriptoribus, ex eo maximè patet, quòd isti Scriptores Sacras Historias, in Pentateucho *Moysis* descriptas variis modis in suis libris interpolarint. Hujus plagii & interpolationis pauca ex multis hìc subjiciam exempla. Quæ de rerum creatione scribit *Moyses*, ea Carminum Orphicorum Auctor, *Hesiodus* in sua Theogonia, *Ovidius* lib. 1. Metamorphoseon, *Virgilius* Eclogâ 6. & lib. 6. Æneidos exprimunt. Paradisum terrestrem *Plato* describit in *Jovis* horto, sicut observatunt *Origenes* lib. 4. contrà *Celsum*, & *Eusebius* lib. 11. *Præparationis Evangelicæ* cap. 13. Serpentis tentatoris, lapsûsque *Adami* & *Evæ* Historiam *Plato* interpolavit, sicut probat idem *Euseb.* c. 14. Diluvii, & Arcæ Noeticæ Historiam interpolarunt *Berosus*, *Abydenus*, *Alexander Polyhistor*, *Lucianus* in Dialogo *De Dea Syria*, *Hieronymus Ægyptius Molo*, & *Nicolaus Damascenus*, sicut referunt *Josephus*, Hebræus, lib. 1. contrà *Apionem*, & lib. 1. Antiquit. Jud. cap. 5. *Eusebius* lib. 9. *Præparation. Evang.* cap. 12. & 19. & *S. Cyrillus* lib. 1. contrà *Julianum*. Turris Babel, & confusionis linguarum meminit *Abydenus*, rerum Assyriacum Scriptor, uti refert *Eusebius* lib. 9. *Præparation. Evang.* cap. 4. Aloidarum fabulam ex Historia Turris Babel derivatam docet *Origenes* lib. 4. contrà *Celsum*. Incendii Sodomorum mentionem faciunt *Diodorus Siculus* lib. 19. *Strabo* lib. 16. *Tacitus* lib. V. Hist. *Solinus*, juxtà *Salmasii* Editionem, cap. 36. *Abrahami* Historiam, quam *Moyses* fusè describit in libro Genesis, legerunt *Berosus*, *Hecatæus*, & *Nicolaus Damascenus*, teste *Josepho* lib. 1. *Antiq. Jud.* cap. 8. ubi *Berosi*, & *Nicolai Damasceni* verba refert, *Hecatæum* verò justum de *Abrahamo* volumen scripsisse tradit. Ejusdem Patriarchæ *Abrahami* meminêre *Eupolemus*, *Artapanus*, & *Molo*, quorum testimonia, ab *Alexandro Polyhistore* relata, leguntur apud *Eusebium* lib. 9. *Præparationis Evangelicæ* capitibus 17. 18. & 19. Patriarchæ *Jacobi* meminerunt *Theodotus*, lib. *de Judæis*, & *Alexander Polyhistor*. Mentionem quoque fecerunt Patriarchæ

Josephi,

Josephi, ut videre est apud *Eusebium* lib. 9. *Præparation. Evang.* capitibus 17. & 23. ubi eorum testimonia refert. Historiam *Moysis*, & exitus Israelitarum ex Ægypto interpolarunt, variisque figmentis infuscarunt *Manetho*, *Cheremonus*, *Lysimachus*, & *Apion* Grammaticus Alexandrinus, quos eruditè refellit *Josephus*, Hebræus, libris, quos edidit contrà *Apionem*, sicut jam observavimus sub finem primi nostri Colloquii in Historiam hujusce tertiæ Mundi Ætatis. Deniquè, ex Mosaicis Libris Theologiam, & complures variarum Gentium Leges ac Ritus manasse, præter *Vossium* & *Bochartum*, eruditis ac verisimilibus conjecturis evincit illustrissimus *Daniel Huetius* in sæpè laudata sua Demonstratione Evangelica, ubi Phænicum Theologiam ex *Moysis* libris profluxisse probat *Proposit. IV.* cap. 3. Idem de Ægyptiorum Theologia demonstrat clarissimus ille Auctor cap. 4. Græcos Mosaicam Doctrinam infinitis fabulis obduxisse probat Doctissimus ille Præsul capite octavo. Omnem Romanorum Theologiam ex libris *Moysis*, velut è fonte, haustam fuisse ostendit cap. 9. Si plura hac de re scite aveas, Legesis *Demonstrationem Evangelicam* doctissimi Præsulis *Danielis Huetii*, qui hoc argumentum cæteris uberiùs, feliciùs, & elegantiùs tractavit, ornavit, exhausit, à capite tertio *Propositionis quartæ* usque ad caput undecimum. Ipse verò, qui brevitati consulo, hujus argumenti de lecta & interpolata ab Scriptoribus prophanis sacra *Moysis* Historiâ, fidem facere volui aliquot dumtaxàt adductis exemplis ex hac reconditioris eruditionis sylvâ selectis.

D. Antiquos superstitiosæ Gentilitatis Philosophos legisse libros *Moysis*, & ex illis multa excerpsisse, atque in suam doctrinam derivasse non ita facilè mihi persuadere possum. Primò, quia antiqui Ethnici Philosophi Linguam Hebraicam non callebant. Qui igitur fieri potuit, ut lectitarint libros *Moysis* hebraicè exaratos? Prætereà, Judæi abhorrebant omninò à commercio & societate Gentilium, eos pro immundis habebant, adeò ut ex eorum contactu putarent, se immunditiem contrahere, & hinc est, quòd *S. Petrus* cap. 10. *Act. Apostolorum* v. 28. ait: *Vos scitis, quomodò abominatum sit viro Judæo conjungi aut accedere ad alienigenam.* Cùm igitur Judæi nihil negotii, commercii, & societatis haberent cum Gentilibus, eorumque consortia fugerent, verosimile non videtur, illos Legem Mosaicam, quâ, secundùm Deum, nihil prius, sanctius, & augustius habebant, voluisse exteris, seu viris à Religione Judaica extorribus, communicare, eisque liberam permittere potestatem legendi libros *Moysis*, & ex his multa delibandi.

M. Antiquos Philosophos, aliosque Scriptores Ethnicos, quamvis à Judaica Natione essent Religione, patriâ, moribus, ac Legibus omninò sejuncti, notitiam librorum *Moysis* habere potuisse, multis momentis ostendi potest. Primò, quia Scriptura Sacra testatur, Judæos, cùm Palæstinam armis subegerunt, ex Ethnicis plerosque servasse incolumes, velut Gabaonitas, Jebusæos, aliosque, cum quibus Judæi promiscuè commixti didicerunt opera eorum. In hoc igitur communi victu, & continua societate, quam Judæi habebant cum Ethnicis, potuerunt cum illis libros *Moysis* communicare. Nec solùm ex ea societate Judæorum cum Ethnicis, post devictam Palæstinam, sed etiam ex frequenti accessu quàmplurium Proselytorum, qui ex omnibus Mundi Regionibus ad Judæorum Religionem, Ritusque confluebant, verò quàm simillimum esse probatur, libros *Moysis* ad exterarum Gentium notitiam pervenisse. Prætereà, Judæi non sic intra angustos Palæstinæ fines continebantur, ut cum exteris nullam consuetudinem, nullumve commercium haberent. Immò potiùs, frequens illis cum Phænicibus, propter loci vicinitatem, intercedebat commercium. Reges etiam Juda, videlicèt *David*, ejusque filius *Salomon* commercium habuerunt cum *Hiramo*, Rege Tyri, cum Regina Saba, cum Regibus Hethæorum & Syriæ, & cum Ægyptiorum Rege, cujus filiam duxit uxorem Rex *Salomon*, aliasque ex Gentibus filias sibi matrimonio copulavit, scilicet Sidonias, Moabitas, Ammonitidas, Idumæas, & Hethæas, quæ sensim suæ sensu cor illius depravarunt, eumque ad cultum Idolorum impulerunt. Potuerunt itaque Ethnici beneficio frequentis illius commercii, quod habuerunt cum Judæis, notitiam sibi comparare librorum Moysis, eosque legendi facultatem. Tertiò, post *Alexandri Magni* Expeditionem in Asiam, jam tùm frequens Judæos inter & Græcos vigebat commercium, quia tùm temporis Judæi Imperio Græcorum subditi erant. Post etiam *Alexandri Magni* obitum, *Ptolomæus Lagi*, Ægyptiorum Rex, invasit Hierosolymam, magnum Judæorum numerum abduxit in Ægyptum, eosque jure Alexandrinæ Civitatis donavit. Græi igitur Ethnici cum Judæis simul habitantes, facilè *Moysis*, ejusque librorum notitiam

notitiam assequi potuerunt. Addo etiam, fieri haud potuisse, quin libri *Moysis*, quorum exemplar singuli Judæ penès se habere tenebantur, in Ethnicorum potestatem & cognitionem venirent, quandò omnes ad unum Judæi à *Nabuchodonosore*, Assyriorum Rege, in captivitatem Babylonicam abducti sunt. Sed dicis: *Ethnici Philosophi Græcæ tantùm Linguæ periti erant, quo pacto igitur libros Moysis, hebraicè conscriptos, legere potuerunt?* At, numquid, amabo, Poëtæ; & Philosophi Ethnici, qui excellenti ingenio præditi erant, potuerunt intrà brevissimum tempus sufficientem Linguæ Hebraicæ consequi notitiam, ut libros *Moysis* intelligerent, & secundùm verborum saltem sensum intelligerent? Præterquàm quod, non desunt viri eruditi (quos inter, religione, meritis, doctrinâ, virtute, ac dignitate, eminet illustrissimus *Daniel Huetius* in sua *Demonstratione Evangelica, Propositione* 4. cap. 12.) qui censent, antè Expeditionem *Alexandri Magni* in Asiam extitisse librorum *Moysis* Versionem Græcam, vetustiorem Versione illâ Græcâ, quæ posteà, regnante in Ægypto *Ptolomæo Philadelpho*, à LXX. Interpretibus adornata est. Huic sententiæ adstipulantur *Clemens Alexandrinus* lib. 5. *Stromatum*, & *Eusebius*, lib. 13. *Præparationis Evangelicæ* cap. 12. Libros etiam *Moysis* antè *Ptolomæum Philadelphum*, Ægyptiorum Regem, jam Linguâ Græcâ fuisse donatos, asserunt *Aristeas* ab *Eusebio* laudatus lib. 8. *Præparationis Evangelicæ*, cap. 5. & *Demetrius Phalereus* in Epistola, quam scripsit ad mox citatum *Ptolomæum Philadelphum*, Ægyptiorum Regem, quamque referunt *Josephus* lib. 12. Antiq. Jud. cap. 2. & *Eusebius* lib. 8. *Præparationis Evangelicæ* cap. 3. Hac autem semel admissâ sententiâ de Græcâ librorum *Moysis* Versione; quæ sit vetustior Versione Græcâ LXX. Interpretum, facilè percipitur, antiquos Græcos Philosophos, Poëtas, & Historicos, ope illius vetustioris Versionis Græcæ, libros Moysis lectitare, & plura ex his haurire potuisse, etiamsi Linguæ Græcæ essent duntaxàt periti, & in summa Linguæ Hebraicæ ignoratione versarentur.

D. Moysem esse primum omnium Gentium Scriptorem, eumque veteres Ethnicos Philosophos, Poëtas, Oratores, & Historicos antiquitate superare, jam probè intelligo. At, cùm Athei, aliique viri increduli, non tantùm negent antiquitatem librorum Moysis, verùm etiam mordicùs pertendant, eos divinâ non pollêre auctoritate, obsecro te atque obtestor, ut præcipua argumenta, quibus viri eruditi revelationem, inspirationem, & divinam librorum Moysis auctoritatem contrà Atheos, aliosque incredulos probare solent, hic in medium proferre non graveris.

M. Multa suppetunt, eaque firmissima, argumenta, quæ libris Moysis divinam asserunt ac vindicant auctoritatem. Primum argumentum petitur ex innumeris miraculis, & stupendis prodigiis, quæ à Moyse, Dei auctoritate munito, edita fuisse, jam observavimus; cujusmodi sunt repentina mors omnium Primogenitorum in Ægypto tàm pecudum, quàm hominum (exceptis Israëlitis,) Conversæ aquæ fluminum in sanguinem; tenebræ densissimæ omnibus Ægyptiis offusæ; Mare Rubrum virgâ Moysis divisum; Israëlitarum per medium ejus siccis vestigiis trajectio; Pharaonis, Ægyptiorum Regis, exercitûs submersio, columna nubis & ignis, quæ Israëlitarum viæ duxerat, & alia quàm plurima prodigia, quæ in mirabili Israëlitarum ex Ægypto liberatione patravit Moyses, non clanculùm, sicut factitare solent impostores, sed in propatulo, videntibus Ægyptiis, & coram oculatis testibus sexcentis & ampliùs Israëlitarum millibus. Horumce miraculorum veritatem probat non solùm perpetuus consensus Judæorum, qui illa religiosè susceperunt, & ad eorum memoriam posterorum animis altius infigendam instituerunt Sacramenta, Sacrificia, Cæremonias, Solemnitates, & alia id genus monumenta, quæ etiamnùm sedulò retinent & observant; verùm etiam, eamdem miraculorum Moysis veritatem confirmant Moysis vitæ integritas, candor, modestia, styli, orationisque simplicitas ex quibus præclaris illius Judæorum Legislatoris dotibus, facilè intelligitur, eum non ita fuisse comparatum, ut falsa ac fictitia vellet venditare miracula. Alioqui fuisset Moyses post homines natos imprudentissimus, si, jaciendo Reipublicæ Judaicæ fundamenta, persuadere voluisset, Israëlitas è captivitate Ægyptiaca liberatos esse stupendis prodigiis, quorum falsitatis tàm Israëlitæ sibi conscii fuissent, quàm Ægyptii, apud quos Moyses prædicta prodigia edita esse narrat. Nihil etiam gloriæ & auctoritatis ex fictione & falsitate illorum miraculorum sibi conciliare poterat Moyses, sed potiùs odium, invidiam, contemptum, & indignationem Ægyptiorum sibi conflasset, omnem fidem sibi apud Israëlitas abrogasset, nullumque Judaicæ Reipublicæ,

quam fundabat, incrementum, sed ultimam cladem ac ruinam attulisset. Alterum argumentum de divina auctoritate librorum Moysis desumitur ex historia & doctrina, quam complectuntur, & ex sanctissimis Legibus ac præceptis, quæ in illis continentur. Historiam nobis exhibent libri Moysis ex divina revelatione profectam, humano generi coævam, ab ipso Mundi exordio congruis instrumentis dispensatam, & ad nos usque mirabili Dei providentiâ tot inter ac tantas rerum perturbationes & vicissitudines temporum integram ac illibatam jugitèr conservatam, in qua verba non ornant res, sed ipsa rerum magnitudo mentem Moysis & verba supra humanum modulum rapit, ita ut eloquii simplicitas respondeat Scriptori Moysi, qui cum nec astutus esset, nec ullius nectendæ ac concinnandæ fraudis capax, Historiam non stylo exquisito & affectato, non in verborum delectu, & in apta rerum collocatione positô, sed simplici, & ad rudium captum accommodato, scripsit: rerum tamen, quas refert Moyses, magnitudo tribui debeat Deo, qui per Moysem loquebatur, qui ejus menti impressit illustrationem & cognitionem rerum, quas litteris mandare debebat, ejus voluntatem movit inspirando, excitando, & speciali afflatu impellendo, ut fidelitèr & constantèr eas litteris consignaret, ejus manui singulari assistentiâ adfuit, ne rem pro re conscriberet, deniquè sic illum direxit, ut nullum vel minimum errorem, sivè qui mentiendo profertur, sivè qui memoriæ lapsu, vel alio quovis humano defectu inter scribendum obrepere potest, iis, quæ divinitùs ei revelata aut inspirata erant, immisceret. Doctrina etiam, quam exhibent libri Moysis, est omni humanâ inventione sublimior, & purioribus naturæ ac rationis circà Religionem principiis maximè consentanea, utpotè quæ Dei in creatione Mundi omnipotentiam magnificat, simulque declarat ejus ergà homines, quos condidit affectum, & ineffabilia summæ ipsius charitatis viscera. Æterna indicat bona, quæ Deus colentibus se præparavit, & quo pacto Deus à nobiem charitate, in sanctitate, in justitia, & in omni bonitate sit colendus. Sanctissimæ itidèm Leges, & optima Præcepta rectè vivendi, ad Deum tendendi, eique adhærendi in libris Mosaicis traduntur, & in iis docentur omnes virtutes, quæ veræ ac perfectæ esse haud possunt, ubi non est vera Religio. Et sanè, si Lex Mosaica cum Gentium prophanarum Legibus, si mores & Instituta Judæorum olim secundùm illa viventium, cum Ethnicorum moribus componantur, manifestò patebit, Legem Mosaicam esse divinam. Nam, prætèr quàm quòd Ethnici, per inextricabiles Idololatriæ tenebras oberrantes, & in sentina omnium vitiorum immersi, plures Deos admitterent, bestiis, rebusque vitæ expertibus cultum deferrent, ac pro Diis colerent, eorum insupèr Sacra, sicut ipsemet fatetur *Porphyrius*, Scriptor Ethnicus, in libro quem edidit: *De abstinentia ab esu animalium*, plena erant crudelitate, Deos suos humano sanguine ubique fermè placabant (quem barbarum morem nec Græcorum, nec Romanorum mores sustulerunt.) Nihil spirabant Gentiles nisi ultionem, vindictam, arma, bella, strages, incendia. Nullam apud illos latrocinia infamiam habebant, Gladiatorum mutuæ dilaniationes licitæ & honoris loco ducebantur, erantque publica populorum oblectamenta: exponere liberos suos, eosque Dæmoniis immolare, mactare, sacrificare quotidianum: concubitus marium cum maribus exemplis Deorum suorum impunè ac palàm defendebant. Prætermitto turpissimos mores, quibus, ut videre est apud *Eusebium* lib. 6. *Præparation. Evangelicæ* cap. 10. Persæ, Bactri, Parthi, Armeni nuptiarum honestatem, & jura contaminarunt, atque infandam libidinem approbarunt. Porrò, hæc crimina, hos nefandos variarum prophanarum Gentium mores damnat Lex Mosaica, eaque ad benè sanctèque vivendum præcepta præscribit, ut multi Scriptores Ethnici Judæos, in hac Lege institutos, ob morum integritatem, encomiis celebrarint, sicut probant *Josephus*, Hebræus, in libris contrà *Apionem*, & *Eusebius* lib. 10. *Præparation. Evangelicæ.* Tertium argumentum, quo probatur, libros Moysis divinam habere auctoritatem, petitur ex his vaticiniis, quæ de venturo Messia aut ab aliis fusa, aut à se prolata refert Moyses in suo Pentateucho, quæque in Jesu Christo, vero Messia, post multorum sæculorum myriades, adimpleta fuisse superiùs ostendimus. Prædictio autem futuri evidens est divinæ auctoritatis argumentum: *Idoneum opinor testimonium divinitatis veritas divinationis*, inquit *Tertullianus* cap. 20. *Apologetici.* Quartum de divina librorum Moysis auctoritate argumentum suppeditant Jesus Christus, & ejus Apostoli, qui Moysis Scripta laudarunt ad doctrinæ, quam hominibus prædicarunt, confirmationem: *Amen, amen dico vobis*, (inquit Christus cap. 5. Matthæi) *donec transeat cælum & terra, jota unum, aut unus*

apex

apex non præteribit à Lege, donec omnia fiant, &c. quibus verbis Christus Dominus Legem Moysis, id est, totum Moysis Pentateuchum, etiam quantùm ad minima, quæ in eo continentur, sacrâ, divinâ, & infallibili pollere auctoritate palàm declarat. Postremò, ut mittam cætera de divina librorum Moysis auctoritate argumenta, certum est, libros Moysis semper à Judæis, quos olim Deus singulari protectione, innumerisque beneficiis dignatus est, & quibus etiam credidit eloquia sua, pro sacris ac divinis habitos fuisse, & etiamnùm haberi, tametsi in libris Moysis multa de adventu Messiæ extent vaticinia, quæ in Jesu Christo, verò Messia, fuisse adimpleta apertissimè demonstrant Christiani. Hinc *S. Augustinus* cap. 46. lib. 18. *De Civitate Dei* appellat Judæos *Capsarios Christianorum*, qui libros nostros circumferunt, *ut cùm Pagani non credunt, quæ nos de Christo prædicta esse dicimus, mittamus eos ad inimicos fidei nostræ Judæos, qui libros nostros circumferunt, in quibus eadem habentur, quæ nos prædicamus.* Et Concione 1. in Psalmum 58. hæc habet idem Aquilinus Doctor: *Dispersi sunt Judæi, testes iniquitatis suæ, & veritatis nostræ . . . . . si aliquandò Paganus dubitaverit, cùm ei dixerimus Prophetias de Christo, quarum evidentiam obstupescit, & admirans putaverit à nobis esse conscriptas, de Codicibus Hebræorum probamus, quia hoc totum antè prædictum est. Videte, quomodò de inimicis nostris alios confundimus inimicos.* Judæos etiam *S. Thomas* Lectione 2. in Cap. 9. Epist. ad Rom. vocat *capsarios nostros, custodientes libros, à quibus fidei nostræ testimonium perhibetur.*

D. Legem Mosaicam veros divinæ auctoritatis characteres habere, solidè quidem probasti, optarem tamen, ut modò explicares quædam Apostoli *Pauli* testimonia, quibus, ut nuperrimè audivi, abutuntur nonnulli, ut Legis Mosaicæ elevent auctoritatem, doceantque, illam suis umbris, figuris, ac terroribus hypocritas, & vilia dumtaxàt mancipia fecisse, atque cupiditates irritasse potiùs, quàm coërcuisse. Ait enim Apostolus Epist. ad Galatas cap. 4. v. 9. cæremonias Veteris Legis esse *infirma & egena elementa.* Epist. ad Romanos cap. 4. v. 15. *Lex enim iram operatur.* Epist. 2. ad Corinth. cap. 3. v. 6. idem Apostolus de Lege Mosaica ait: *Littera occidit, Spiritus autem vivificat.* Et versu sequenti appellat Legem Mosaicam, *administrationem mortis.* Denique, Epist. ad Hebræos cap. 7. v. 18. hæc scribit: *Reprobatio quidèm fit præcedentis mandati proptèr infirmitatem ejus, & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit Lex.* Explica igitur, si placet, hæc Apostoli *Pauli* testimonia, quæ primâ fronte, ut liberè dicam, auctoritati & utilitati Legis Mosaicæ haud parùm derogare videntur.

M. Ad germanam exponendam Apostoli *Pauli* mentem, variæ possunt testimoniorum, quæ laudasti, afferri interpretationes. In primis, Apostolus non ait, Legem Mosaicam esse per se *administrationem mortis*, seu per se impellere ad peccatum, & irritare cupiditates, sed tantùm ex occasione. Lex enim Mosaica ad peccatum per se non impellebat, sed ex occasione dumtaxat, quia cupiditas, occasione acceptâ ex Lege indicante malitiam peccati, magis excitabatur & irritabatur. Loquitur enim his in locis Apostolus *Paulus* non de omnibus indiscriminatim Judæis, sed tantùm de illis, qui carnales erant, quique dùm metu purè servili servabant externa Legis præscripta, se pro justis arroganti supercilio venditabant, cùm reverà non servarent Legem, interiùs madentes vitiis, & id, quod totius Legis caput erat, negligentes. Hanc esse genuinam Apostoli *Pauli* mentem patet ex ipsius Epistola ad Romanos cap. 7. ubi hæc habet: *Nam peccatum, occasione acceptâ per Mandatum*, seu per Legem, *seduxit me, & per illud occidit. Itaque Lex quidèm sancta, & Mandatum sanctum, justum, & bonum.* Non damnat itaque Apostolus Legem Mosaicam, quam potiùs fatetur esse bonam, justam, & sanctam, sed perstringit vitium quorumdam carnalium Judæorum, qui, occasione acceptâ cognitionis peccati per Legem, excitabantur, stimulante cupiditate, ad peccandum, vel qui perfectioni Legis non respondebant, vel qui Lege abutebantur contrà scopum & finem Legis, vel qui non distinguebant id, quod temporaneum esse debebat in Lege, ab eo, quod in ea debuit esse perpetuum. Præterea, Apostolus *Paulus* in his, quæ citasti, locis, vult solùm ostendere, Legem Mosaicam non habuisse ex se vim conferendi veram justitiam, seu dandi gratiam sanctificantem. Hinc Epist. ad Galatas cap. 3. v. 11. ait: *Quoniam ex Lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est, quia Justus ex fide vivit, Lex autem non est ex fide.* Rursùs ibidem v. 21. inquit: *Si enim data esset Lex, quæ posset vivificare, verè ex Lege esset justitia, sed conclusit Scriptura omnia sub peccato ut promissio*

promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus: Et ad Romanos cap. 5. dicit: *Quia ex operibus Legis non justificabitur omnis caro coram Deo, per Legem enim cognitio peccati.* Id igitur discriminis est, juxtà Apostolum *Paulum* inter Legem Veterem, seu Mosaicam, & Legem novam, seu Evangelicam, quòd Lex Vetus præcipiebat tantùm, non promittebat, nec vi suâ gratiam dabat, ut impleretur amore, quia per eam non dabatur Spiritus Sanctus, qui est principium amoris. Lex etiam Vetus jubebat, non ex se juvabat, peccatum puniebat, non ex se tollebat; exigebat, non dabat, onerabat, non roborabat; erat Lex timoris, non amoris, multaque, proptèr Hebræorum cordis duritiem tolerabat, quæ erant imperfecta, sicut libellum repudii, polygamiam, pœnam talionis, &c. Ast, Lex Nova, seu Evangelica, & præcipit, & promittit, & jubet, & roborat, exigit, & adjuvat, dat quod exigit, seu spiritum non servitutis in timore, sed adoptionis filiorum Dei, ut ait Apostolus Epist. ad Romanos cap. 8. indèque Lex Nova appellatur Lex amoris: *Hæc est* (inquit *S. Augustinus* cap. 17. libri contrà *Adimantum*) *brevissima & apertissima differentia duorum Testamentorum, timor, & amor; illud ad hominem veterem, hoc ad novum hominem pertinet.* Explanatâ sat superque Apostoli Pauli mente, nunc duos è diametro oppositos, circà Legem Mosaicam errores, oculis tuis subjiciam, à quibus perindè cavere debes. Primus error est *Pelagii*, ejusque Discipulorum, qui, Legem Mosaicam nimium extollentes, asserebant, justos, qui vixerunt ante Legem Evangelicam, justitiam, seu morum sanctitatem, & salutem æternam fuisse consecutos non per fidem in Christum venturum, sed vi Legis Mosaicæ, quæ gratiam sanctificantem eis conferebat: *Agnoscimus Heresim vestram* (sic Pelagianos alloquitur *S. Augustinus* lib. 2. Operis imperfecti contrà *Julianum*) *definivit enim Pelagius, quòd non ex fide Christi, antiqui vixerant justi.* Sed hic Pelagianorum error proscriptus est in Synodo Diospolitana, & ab Apostolo *Paulo* cap. 2. v. 16. Epist. ad Galatas fuit præfocatus his verbis: *Scientes autem quòd non justificatur homo ex operibus Legis, nisi per fidem Jesu Christi: Et nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, & non ex operibus Legis; proptèr quod ex operibus Legis non justificabitur omnis caro.* Et v. 21. ejusdem capitis, ait: *Non abjicio gratiam Dei. Si enim per Legem justitia, ergò gratis Christus mortuus est.*

Alter error, circa Legem Mosaicam, eorum est, qui docent, Legem Mosaicam ad irritandas magis cupiditates, quàm ad illas coërcendas idoneam fuisse; Deum illos omnes, qui sub Lege Mosaica vixerunt, reliquisse in impotentia observandi Legem: Denique, *Moysem*, Prophetas, Sacerdotes, & Doctores Legis Mosaicæ nullum Deo dedit filium, sed solum effecisse mancipia per timorem. Hujus erroneæ doctrinæ præcipui assertores ac patroni fuerunt *Desiderius Erasmus*, & *Paschasius Quesnellus*, quorum prior nonnullas protulit Propositiones, quas hìc inseram cum Censura, quam sacra Facultas Parisiensis in eas tulit die 17. mensis Decembris anni MDXXVII. & quæ extat Tomo IX. ejusdem *Erasmi* Operum postremæ Editionis Lugduni Batavorum anni MDCCVI. à pag. 815. usque ad pag. 954. Alter verò Scriptor, seu *Paschasius Quesnellus*, aliquot itidèm circà Legem Mosaicam propositiones, quas hìc etiam referam, docuit, quæ à *Clemente XI.* Pontifice Maximo, in Constitutione, quæ incipit, *Unigenitus Dei Filius*, quæque data est die 8. mensis Septembris ann MDCCXIII. proscriptæ sunt. Ordiar autem à Propositionibus *Erasmi*, quarum prior hæc est:

Cùm Lex terrorem incuteret potiùs quàm amorem, quid superat, nisi posteaquàm per Legem didicerant homines se peccatis obnoxios, nec potuisse ab his temperare; simulque scirent Dei, severi Vindicis, judicium neminem posse effugere, nisi ut trepidarent, horrerent, ac desperarent. Quis autem amare potest, quem horret? Hæc propositio, quæ inter multas *Erasmi* Propositiones à sacra Facultate Parisiensi confixas est ordine 24. excerpta est è *Paraphrasi Erasmi* in cap. 13. Evangelii *S. Marci.*

Censura sacræ Facultatis Parisiensis.

Hæc propositio innuens, homines Veteris Legis non potuisse vitare peccata, & magis induci per Legis cognitionem ad desperationem, quàm ad amorem, est injuria Legi & Legislatori Deo. Tradidit enim Dominus Legem, non per quam perirent homines, sed justificarentur (id est, illi, qui habentes fidem in Christum venturum, Legem observabant) juxtà illud Apostoli: (a) *Lex quidèm sancta & Mandatum justum.* Et illud Levitici: (b) *Custodite Leges meas atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis.*

(a) *Ad Rom. cap. 7.* (b) *Levit. cap. 18.*

tis. Neque enim Deus ad impossibile obligavit per Legem Mosaicam, cùm non possit esse injustus.

Propositio secunda, quæ in censura Facultatis Parisiensis est ordine 25. Excerpta est ex Paraphrasi *Erasmi* in caput 1. Evangelii S. *Marci.*

Lex Moysis umbris, victimis, ac terroribus fecit Hypocritas.

Censura Facultatis Parisiensis.

Hæc propositio rursùs Legi Mosaicæ contumeliosa est, & ipsi Deo, qui hujusmodi umbras, victimas, & ceremonias Legis instituit; quæ suâ institutione ad bonum inducebant, & veritatem figurabant Novæ Legis.

Propositio tertia, quæ in Censura Facultatis Parisiensis est ordine 26. deprompta ex Paraphrasi *Erasmi* in cap. 6. Epist. ad Romanos.

Lex cupiditates irritabat, potiùs quàm coërcebat.

Censura Facultatis Parisiensis.

Hic non convenienter usus est Scriptor officio Paraphrastæ. Quandòquidem Lex de se potiùs coërcebat cupiditates, quàm irritabat. Non enim data est Lex à Deo ad incitandum homines in peccata, sed ad cohibendum: alioqui non esset sancta neque justa.

His *Erasmi* Propositionibus, à sacra Facultate Parisiensi anno MDXXVII. damnatis, affines sunt aliquæ Propositiones *Quesnelli* circà Legem Mosaicam, quas unà cum aliis ejusdem Scriptoris Propositionibus *Clemens XI.* Summus Pontifex, anno MDCCXIII. confixit in sua Constitutione, quæ incipit: *Unigenitus Dei Filius*, &c.

Propositio *Quesnelli*, quæ, inter centum & unam Propositiones, à *Clemente XI.* damnatas, est ordine sexta:

Discrimen inter fœdus Judaicum & Christianum, est, quòd in illo Deus exigit fugam peccati, & implementum Legis à peccatore, relinquendo illum in sua impotentia: in isto verò Deus peccatori dat quod jubet, illum gratiâ suâ purificando.

Hæc *Quesnelli* Propositio, quatenùs asserit, homines, qui erant sub Lege Mosaica, relictos fuisse à Deo in impotentia observandi Legem, coincidit cum prima Propositione *Erasmi*, qui itidèm docebat, homines, sub Lege Mosaica, peccatis obnoxios, *non potuisse ab illis se temperare*, & ideò fuit jure merito damnatus à sacra Facultate Parisiensi, quia, ut ait celeberrima illa Academia in sua Censura: *Neque enim Deus ad impossibile obligavit per Legem Mosaicam, cùm non possit esse injustus.* Porrò, injustus fuisset Deus, si illis imponendo obligationem adimplendi Legem Mosaicam, eos tamen reliquisset in impotentia observandi Legem, hoc est, si non eis contulisset, vel saltem, non obtulisset gratiam, quâ præcepta Legis Mosaicæ ipsis redderentur possibilia. Quamvis certum sit, Deum multis carnalibus Judæis, qui gratiis illis, sibi à Deo collatis, vel oblatis, quibus Legis Mosaicæ præcepta reddebantur eis possibilia, propriâ malitiâ & cupiditate resistebant, justo judicio denegasse ulterius auxilium, seu per se efficax, necessarium ad actualem observationem præceptorum Legis Mosaicæ, quodque Deus ex se paratus erat illis conferre, nisi illi, propriâ malitiâ & dominante cupiditate, gratiis illis sibi à Deo collatis, vel oblatis, quibus præcepta Legis Mosaicæ reddebantur eis possibilia, obicem & impedimentum datâ operâ posuissent. At, in hac denegatione auxiliorum per se efficacium, respectu quorundam carnalium Judæorum, non est constituendum discrimen inter fœdus Judaicum & Christianum, quemadmodùm *Erasmus* & *Quesnellus* persuadere voluerunt. Nam Deus etiam Christianis, qui sunt in statu Legis gratiæ & Evangelicæ, quique gratiis illis à Deo sibi vel concessis, vel oblatis, per quas præcepta Legis Evangelicæ redduntur eis possibilia, propriâ malitiâ & æstuante cupiditate reluctantur, justo judicio denegat gratias per se efficaces ad actualem observationem præceptorum Legis Evangelicæ necessarias, quas tamen Deus *de suo bonus*, ut inquit *Tertullianus*, paratus esset illis conferre, nisi ipsimet suâ malitiâ, & effervescentis cupiditatis vitio obsisterent illis gratiis, quas Deus ipsis largitur, vel offert, & per quas fiunt eis possibilia præcepta Legis Evangelicæ. Et isti sunt, qui, sicut ait Scriptura Sacra, *rebelles sunt lumini*, & dicunt Deo: *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Jure itaque optimo utraque *Erasmi* & *Quesnelli* propositio damnata est, quia, ut docet *S. Thomas* 1ª. 2æ. quæst. 98. art. 2. ad 4. Quamvis *Lex Vetus non sufficeret ad salvandum homines,*

mines, tamen aderat aliud auxilium à Deo hominibus simul cum Lege per quod salvari poterant, scilicèt fides Mediatoris, per quam justificati sunt antiqui Patres ..... Et sic Deus non deficiebat hominibus, quin daret eis salutis auxilia.

Altera Quesnelli *Propositio, quæ inter centum & unum Propositiones, à* Clemente XI. *proscriptas, est ordine sexagesima quinta.*

Moyses, Prophetæ, Sacerdotes, & Doctores Legis mortui sunt, absque eò quòd ullum Deo dederint filium, cùm non effecerint nisi mancipia per timorem.

Hæc Propositio *Quesnelli* justâ de causâ Vaticano protrita fuit fulmine. Una quippè est omnium sanctorum Patrum sententia, Moysem, Prophetas, Sacerdotes, & Doctores Veteris Legis, expressam & explicatam habentes fidem in Jesum Christum, verum Messiam, ac Liberatorem à Deo promissum, pertinuisse ad Ecclesiam Christi, & jam non nomine, sed re ipsà fuisse Christianos. Eccur igitur non Deo dederunt, antequàm morerentur, ullum filium, & non effecerunt nisi vilia mancipia per timorem? Prætereà, constat, Moysem & Prophetas, qui Jesu Christi, veri Messiæ, prædixerunt adventum, induxisse multos Israëlitas, qui jam per Legem cognoscebant, se esse peccatores (*Per Legem* enim, ut inquit Apostolus in Epist. ad Romanos *cognitio peccati*) ut intelligerent, sibi opus esse Salvatore, seu Jesu Christo, in eum crederent, ejus adventum ardentibus votis & precibus desiderarent, atque sicut docet S. *Thomas* loco mox à me laudato in responsione ad 3. Argumentum, *recurrerent ad auxilium gratiæ ejus.* Quis autem dicat, ejusmodi Israëlitas, sic à Moyse, & à Prophetis instructos, per fidem, quam habebant, in Christum venturum, justitiæ dono præditos, adeòque jam pertinentes ad Ecclesiam Christi, fuisse tamen vilia dumtaxàt timoris mancipia, & non verè filios, Christo Salvatori nostro, per fidem & charitatem adhærentes. Fateor quidèm ultrò, Legem Mosaicam non habuisse vim justificandi, sed dico, illam eò tendisse, ut Judæi, cognoscentes per Legem se esse peccatores, suæ infirmitatis conscii, sibique diffisi, ad gratiam confugerent, opem Salvatoris, à quo solo sanari, & veniam peccatorum consequi poterant, implorarent. Non secùs ac si Medicus alicui ægroto, qui sibi sanus videretur, præscriberet, ut quotidiè mille passus ambularet, eo fine, ut statim ac virium suarum imbellicitatem cognoverit, Medico se curandum ac sanandum committat. Addo etiam, hanc Propositionem *Quesnelli* in eumdem recidere sensum, quem habet superiùs inserta *Erasmi* Propositio, a sacra Facultate Parisiensi proscripta; hisque verbis concepta: *Lex Moysis umbris, victimis, ac terroribus fecit hypocritas.* Si plura desideres, legesis S. *Thomam* lectione 8. in cap. 3. Epistolæ *Pauli* ad Galatas, ubi explicat, quo pacto Lex Mosaica non obsit gratiæ, nec sit contrà promissa Dei, sed fuerit Pedagogus noster in Christo, sicut ait Apostolus *Paulus*. Præcipuam dumtaxàt rationem, quâ nititur Angelicus ille Doctor, hìc describam: *Lex*, sunt verba S. Thomæ, *obsequitur promissis Dei in generali quantùm ad duo. Primò, quia manifestat peccata, Epist. ad Rom. cap. 3. Per Legem cognitio peccati. Deindè quia manifestat infirmitatem humanam, in quantum homo non potest vitare peccatum, nisi per gratiam, quæ per Legem non dabatur. Et sicut ista duo, scilicet cognitio morbi, & impotentia infirmi multùm inducunt ad quærendum Medicum: ita cognitio peccati & propriæ impotentiæ inducunt ad quærendum Christum. Sic ergò Lex obsecuta est gratiæ, in quantùm præbuit cognitionem peccati, & experientiam propriæ impotentiæ. Et ideò dicit Apostolus,* SCRIPTURA, *id est, Lex scripta,* CONCLUSIT, *id est, tenuit inclusos Judæos* SUB PECCATO, *id est, ostendit eis peccata, quæ faciebant, sicut ait Apost. cap. 7. Epist. ad Romanos:* concupiscentiam nesciebam, &c. *Item Lex conclusit Judæos sub peccato, quia, veniente Lege, sumpserunt occasionem peccandi, ut ait Apostol. ad Rom. cap.* 11. Conclusit Deus omnia in incredulitate, &c. *Et hoc ideò, ut homo quæreret gratiam. Et ideò dicit Apostolus:* UT PROMISSIO, *id est, gratia repromissa, daretur non solùm Judæis, sed omnibus credentibus, quia illa gratia poterat liberare à peccatis, & hæc gratia est ex fide Jesu Christi.* Quid, sodes, hoc egregio S. *Thomæ* ratiocinio ad stabiliendum discrimen, quod intercedit Judaicum fœdus inter & Christianum, clarius ac solidiùs dici potest?

D. Hoc unum S. *Thomæ* ratiocinium, ad constituendum discrimen, quod est fœdus Judaicum inter & Christianum, instar omnium argumentorum esse debet, planèque sufficit ad refellendos errores, quorum mox meministi, & in quibus oppugnandis insudarunt, ac mul-

multum operæ utperrimè posuerunt aliquot Theologi. Missis igitur *Erasmi*, & *Quesnelli* circà discrimen, quod est fœdus Judaicum inter & Christianum, erroribus; nunc sub finem hujusce nostri Colloquii, in quo generatim de Moyse, de Lege, quam dedit Hebræis, quorum subindè Legislator fuit, & de libris, quos conscripsit, sermonem habuimus, unum dumtaxàt proponam Dubium, quod spectat integritatem quinque librorum Moysis, videlicèt *Genesis*, *Exodi*, *Levitici*, *Numerorum*, *& Deuteronomii*, qui Pentateucho continentur. Cùm enim isti libri fuerint exarati à Moyse, qui, sicut superius ostendisti, omnes Gentium Scriptores, Philosophos, Poëtas, Oratores, & Historicos, antiquitate superavit, scire vellem, an, & quomodò hi libri Moysis in tam longa fæculorum serie, ac tanta vicissitudine temporum puri & integri ad nos pervenerint? vel an temporum injuriâ, & odio Iudæorum in Christianos, fuerint datâ operâ corrupti & interpolati, in his præsertim vaticiniis, quæ à Moyse de adventu Iesu Christi, veri Messiæ, fusa esse, paulò antè commonstrasti?

M. Sunt, fat scio, nonnulli moderni Scriptores, qui asserunt, quemdam famosum apud Iudæos Rabbinum, dictum *Akibah*, qui sub *Hadriano*, Imperatore, seu in secundo Ecclesiæ vivebat fæculo, de industria ex Chronologia Patriarcharum, qui vixerunt antè & post Diluvium, expunxisse mille ac quingentos fermè annos. Quâ factâ annorum detractione, ajunt illi Scriptores, accidit, ut Chronologia Patriarcharum primæ & secundæ Ætatis, quæ extat nunc in Pentateucho Moysis, seu in libro Genesis, sit corrupta, & contractior mille & quingentis annis calculo LXX. Interpretum. Verùm, quia hanc moderanorum Scriptorum sententiam tàm in Colloquiis nostris in historiam primæ & secundæ Ætatis, quàm in Dissertatione quinta Tractatûs, *quem edidi, de Mysteriis & annis Jesu Christi*, pluribus momentis, falsi convici, supervacaneum omninò esset in eâ operosiùs confutandâ hìc diutiùs immorari. Contra igitur alios quosdam recentiores itidèm Scriptores probandum brevitèr suscipio, Judæos nec voluisse unquàm adulterare libros Moysis, nec potuisse etiam illos corrumpere, tametsi ex malitia, vel odio in Christianos perciti, id sacrilegii attentare voluissent. Et sanè, Judæos nunquàm voluisse contaminare libros Moysis patet ex duplici potissimùm capite. Primò, quia eadem vaticinia, quæ de venturo Messia, cecinit Moyses, vel jam ab aliis fusa retulit in suo Pentateucho, quæque Apostoli & sancti Patres priorum Ecclesiæ sæculorum citarunt ad probandum Jesum Christum esse verum Messiam à Moyse prædictum, hæc, inquam, de venturo Messia vaticinia reperiuntur etiamnùm pura, integra, & illibata in Pentateucho Moysis. Nec ea vaticinia in dubium revocant Judæi, tametsi, ne fateri cogantur, Jesum Christum, quem in Crucem egerunt, esse verum Messiam, à Deo in libris Moysis promissum, sese miserè torqueant, atque in omne latus sese vertant, quò illis vaticiniis tenebras offundant, illaque sinistris, detortis, ac violentis adhibitis interpretationibus eludere possint. *Si ergò dixerint aliqui*, inquit S. *Hieronymus* Commentario in cap. *6.* Isaiæ, *post adventum Domini Salvatoris, & prædicationem Apostolorum, libros Hebræos fuisse falsatos, cachinnum tenere non potero, ut Salvator, & Evangelista, & Apostoli testimonia protulerint, ut Judæi posteà falsaturi erant.* Prætereà, Judæos major librorum Moysis tenebat Religio, quàm ut illos vel ex malitia, vel ex odio Christianorum depravare voluerint. Sic enim S. *Justinus*, Martyr, in suo Dialogo cum *Tryphone*, Judæo, de mutilatione Scripturæ Sacræ, cujus Auctores fuerant Principes Judæorum, inducit eumdem *Tryphonem*, his verbis respondentem: *Incredibilis videtur res illa, incredibilis, inquam, profectò videtur: horribilius siquidèm est Vituli fabricatione, quam in terra deserta fecère mannâ expleti* (Judæi) *aut liberis mactatis Dæmonibus, aut Prophetarum ipsorum occisione.* Eamdem ergà omnes libros sacros religionem omnium Judæorum animis insedisse, ità ut millies potiùs mori, & membratìm discerpi maluissent, quàm ut his quidpiam adderent, aut demerent, testantur *Josephus* & *Philo*, Hebræi; idque facilè colligitur ex libris, quos Judæi ediderunt, ut libros sacros ab omni errore servarent immunes, præsertim ex insigni illo Opere, quod *Massoram*, id est, *Criticam Sacram*, appellant, fuitque adornatum à peritissimis Scholæ Tyberiadis Rabbinis, ut puram Scripturæ Sacræ lectionem possent semper Judæi sartam tectam custodire, & ex libro *Sopherim*, seu *Scribarum*, in quo penè innumera traduntur præcepta, ad rectam sacrorum librorum descriptionem necessaria, ne quid videlicèt vel levissimi erroris in eos temporum injuriâ obrepere possit, sicut videre est apud *Joannem Morinum*, Congregatio-

gationis Oratorii Presbyterium, cap. 6. *Exercitationis* 12. lib. 2. *de Hebraei, Graecique Textûs sinceritate*, apud etiam *Richardum Simonium*, ejusdem Congregationis Presbyterum, in *Disquisitionibus Criticis*, & apud *Waltonum* in *Apparatu Biblico*, Proleg. 8. qui de hoc libro *Sophierim* latè ac eruditè tractarunt. Hæc igitur si expendantur momenta, liquebit profectò, Iudæos nunquàm voluisse libros Moysis, aliosque Scripturæ Sacræ libros, quos penes se habebant, corrumpere, sed illos potiùs à tàm immani scelere vehementèr abhorruisse, nihilque tàm cordi ac curæ semper habuisse, quàm ut libros Moysis, quem, ceù Legislatorem suum, summâ veneratione prosequebantur, aliosque libros sacros, quos suo Canoni adscriptos habebant, summâ adhibitâ diligentiâ ad seram usque posteritatem intactos atque illibatos transmitterent. Sed, ut dem, voluisse Iudæos, odio in Christianos impulsos, mutilare libros Moysis, contendo tamen, illos tàm sacrilegum consilium executioni mandare nunquàm potuisse. Primò, quia incredibile prorsùs est, Iudæos, qui, post Urbis Hierusalem destructionem, factam à *Tito*, filio *Vespasiani*, Imperatoris, per totum, quà latè patet, Orbem fuerunt dispersi, in depravationem librorum Moysis, & aliorum Scripturæ concordibus votis & animis ita conspirare potuisse, ut nullus tam execrando sceleri intercedere, nullus reclamare ausus fuerit, præsertim cùm apud Iudæos essent variæ Sectæ, videlicèt Rabbanistarum, Karaitarum, Samaritanorum, Pharisæorum, Sadducæorum, qui sese mutuo & implacabili odio insectantes, huic sacrilegæ Codicum sacrorum interpolationi consentire renuissent. Secundò, Christiani, qui hanc Iudæorum in violandis sacris Codicibus temeritatem facilè rescire potuissent ab illis Iudæis, qui, teste Eusebio in Hist. Eccles. à Iudaismo ad Christianos confugiebant, confestim in Iudæos insurrexissent, palàmque ostendissent ex illis Exemplaribus Hebraicis, quæ penès se habebant, vel in suis Bibliothecis asservabant, sacros Codices interpolatrice Iudæorum manu fuisse aut ex malitiâ, aut invidiâ, vitiatos, adulteratos, & mutilatos. Quod tamen nunquàm fecerunt Christiani, sed potiùs, ut anteà dicebamus, Judæos tanquàm Scripturæ Sacræ librorum capsarios nostros, & fidissimos custodes, laudarunt. Tertiò, nullâ ratione verosimile fit, permisisse Deum, ut Judæi falsarent & immutarent libros Moysis, aliosque Scripturæ Sacræ Codices, quos à sacris Scriptoribus exarati voluit, ut ex his fontibus omnes Gentes, depulsâ Idololatriæ caligine, salutares sapientiæ haurirent aquas, & veræ Religionis documentis imbuerentur. Addo etiam, sanctum Hieronymum, in nova, quam lucubravit, Scripturæ Sacræ Versione, Textum Hebræum, velut incorruptum, esse sectatum, & Patres Concilii Tridentini authenticam declarasse, suoque calculo approbasse Editionem vulgatam, quæ ad amussim respondet Textui Hebræo, tam in Pentateucho Moysis, quam in aliis sacris Veteris Testamenti Libris. Cæterùm, quamvis ipse constantèr doceam, Judæos summoperè semper cavisse, ne quis error Pentateuchum Moysis, aliosque sacros Veteris Testamenti Libros progressu temporis pervaderet, ac subinde Textum Scripturæ Sacræ originarium, videlicet Hebraicum, in his, quæ ad fidem & mores spectant, esse etiamnùm purum, integrum, nullâque labe contaminatum; non inficior tamen, vel temporis injuriâ, vel Scribarum negligentiâ irrepsisse in Textum Hebræum Pentateuchi Moysis, & aliorum Veteris Testamenti Librorum, errata quædam & leviora menda, sicut post *Bellarminum*, & *Melchiorem Canum*, evincit *Waltonus* in Apparatu Biblico ad Biblia Polyglotta Londinensia, Prolegom. 7. Non eo etiam inficias, fuisse multos Rabbinos, qui ineptas, planèque nugatorias tradiderunt Scripturæ Sacræ interpretationes, immò, & aniles fabulas proprio marte excogitasse, quæ postea Talmudi tàm Babylonico, quàm Hierosolymitano insertæ fuerunt. At, si nostras illas interpretationes, vanaque commenta & deliria, cùm Rabbini in sacros Codices non intruserint, nullâ ratione dici posse existimo, eos de industria, & ex odio Christianorum in sacrorum Codicum depravationem certatim conspirasse. Hæc, quæ hactenùs diximus, de antiquitate, revelatione, veritate, integritate, & auctoritate Librorum Moysis, necnon de discrimine, quod est Legem Mosaicam inter & Legem Evangelicam, tibi abunde sufficere debent ad habendam generalem notitiam Librorum & Legis Moysis; specialem verò notitiam rerum, quæ continentur in Pentateucho Moysis, vel quas complectitur Lex Mosaica, dabimus, auxiliante DEO, in nostris Colloquiis in Historiam quartæ Mundi Ætatis.

D.Ple-

D. Plenè, juxtà ac dilucidè, in hocce Colloquio retulisti Patriarcharum tertiæ Mundi Aetatis Gesta, necnon eorum Scripta, in quibus Jesu Christi, veri Messiæ, adventum prædixerunt. Superest nunc, ut, sub finem nostri Colloquii, annos Patriarcharum tertiæ Mundi Aetatis, quæ incipit à vocatione *Abrahami*, & protenditur usque ad profectionem Israëlitarum ex Aegypto, juxtà accuratiorem Chronologiam, digeras ac disponas, atque eorum Gesta, compendiosè descripta, juxtà seriem Chronologicam annorum à creatione Mundi referas.

M. Tuæ utilitati consulturus, Tabulam Chronologicam hìc subjiciam, in qua annos & gesta Patriarcharum, qui vixerunt in tertia Mundi Aetate usque ad exitum Israëlitarum ex Aegypto, connectam cum annis Mundi, qui intereffluxerunt à vocatione *Abrahami*, à qua initium ducit tertia Mundi Aetas, usque ad Israelitarum ex Aegypto profectionem, in qua eadem Mundi Aetas finem habet.

TABULA CHRONOLOGICA.

In qua Anni & Gesta Patriarcharum, qui vixerunt in tertia Mundi Ætate, connectuntur cum annis Mundi, qui effluxerunt à vocatione Abrahami, *à qua tertia Mundi Ætas sumit exordium, usque ad Israëlitarum ex Ægypto egressionem, in qua desinit eadem Mundi Ætas.*

Ab anno à creatione Mundi MM. LXXXIII. quo contigit vocatio *Abrahami*, & cœpit tertia Mundi Ætas, usque ad annum à creatione Mundi MM. XCIV.

PAtriarcha *Abrahamus* anno à creatione Mundi 2083. annos natus septuaginta quinque, vocatus est à Deo, & exivit ex *Haran*, eique promisit Deus, nasciturum ex ipsius semine Messiam, & daturum illi Terram Chanaan, in quam relictâ cognatione suâ, jussu Dei venit cum *Sara*, uxore sua, & *Loth*, fratris sui filio. *Loth* à patruo suo *Abrahamo* separatur, & sese recepit in urbem Sodomæ. Venit postea *Abrahamus* in Hebron. Quatuor Reges superat. A *Melchisedecho* benedicitur. Renovavit Deus promissionem *Abrahamo* de prole, eique jussit, ut carnem suam, & omnis masculini sexus, circumcideret in signum Fœderis, quod cum eo pepigit. Futuram posteritatis suæ annorum 400. peregrinationem, servitutem, & afflictionem (hoc est, per ducentos & quindecim annos in Terra Chanaan, & per ducentos & quindecim alios annos in Ægypto) à Deo docetur. *Loth*, nepos *Abrahami*, ab Angelo Sodomis ereptus, ac sospes & incolumis è Sodomorum urbe evasit, antequàm, ob nefariam suorum incolarum libidinem, hæc civitas igne cælesti consumpta esset. Uxor autem *Loth*, quòd contrà Angeli præceptum, muliebri curiositate ducta, respexisset post se, confestim versa est in statuam salis.

Ab anno à creatione Mundi MM. XCIV. usque ad annum Mundi MM. CXLVIII.

Abrahamus anno à creatione Mundi 2094. ex *Agar*, ancillâ suâ, quam in uxorem duxerat, genuit *Ismaelem*, à quo originem habent Populi, dicti *Ismaelitæ*. Sed hunc filium, unà cum matre *Agar*, jubente Deo, domo suâ expulit *Abrahamus*, postquàm ei, centesimum annum agenti, anno à creatione Mundi 2108. ex *Sara*, ipsius conjuge, natus est, juxtà divinas promissiones, *Isaacus*, ex cujus semine proditurus erat Messias. Hunc filium *Isaacum* annos natum viginti quinque, Deus, volens *Abrahami* explorare fidem & obedientiam, imperavit ei, ut mactaret anno à creatione Mundi 2133. Sed dùm *Abrahamus* ad filii sui *Isaaci* mactationem sese accingeret, jamque ad eum immolandum gladio armatam manum extenderet, ab Angelo prohibitus est ne faceret. *Sara*, uxor *Abrahami*, & mater *Isaaci*, è vivis excessit anno à creatione Mundi 2145.

Anno à creatione Mundi MM. CLVIII.

Abrahamus, anno Mundi 2148. filio suo *Isaaco*, nato annos quadraginta, uxorem dedit, nomine *Rebeccam*, filiam *Bathuelis*, qui ex *Nachore*, fratre *Abrahami*, ortum ducebat.

Anno à creatione Mundi MM. CLXVIII.

Rebecca, post viginti annos sterilitatis à contracto ma-

trimonio cum *Isaaco*, enixa est gemello partu *Esau* & *Jacobum* anno Mundi 2168. Quibus in utero ipsius, antequam nascerentur, colluctantibus, *Rebecca*, mater, à Deo, quem consuluerat, responsum accepit, duarum dissidentium Gentium Auctores ex ipsius utero proditturos.

Anno à creatione Mundi MM. CLXXXIII.

Abrahamus, centum septuaginta quinque annos natus, mortuus est in senectute bona anno Mundi 2183.

Ab anno à creatione Mundi MM. CCXLV. usque ad annum Mundi MMCCLXII.

Jacobus, filius *Isaaci*, fratri suo, majori natu, suadente matre *Rebecca*, benedictionem patris *Isaaci*, senio jam caligantis, subripuit anno Mundi 2245. & hac de causa, ut iram fratris sui *Esau*, quam in se concitaverat, declinaret, fugam arripuit, & ad *Laban*, avunculum suum, fratrem videlicet *Rebeccæ*, sese contulit. Quo in itinere vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum, Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam. Appulsus *Jacobus* domum *Labani*, postulavit ab eo *Rachelem*, filiam ejus, ut eam sibi matrimonio copularet. Annuit quidèm *Laban*, sed, per fraudem loco *Rachelis*, noctè in lectum *Iacobi* submisit *Liam*, sororem *Rachelis* natu maximam, quam uxorem ducere coactus est *Iacobus*, qui posteà tamen, *Rachelem*, quam impensè diligebat, in uxorem accepit, & ex utraque sorore, atque ex earum ancillis, nimirùm ex *Bala* & *Zelpha*, quas itidèm sibi matrimonio junxit, suscepit duodecim mares filios, qui fuerunt Patriarchæ duodecim Tribuum Israël.

Ab anno à creatione Mundi MM. CCLXII. usque ad annum MM. CCLXXII.

Beneficia, quibus Deus *Iacobum*, toto eo tempore, quo apud *Laban*, socerum suum, mansit, curam ipsius gregis habendo, abunde cumulavit, movetunt invidiam *Laban*. Quò factum est, ut *Iacob* ex ædibus *Laban*, unà cum uxoribus suis, & prole, & gregibus capessiverit fugam. In itinere luctatus est cum Angelo, & prævaluit, indèque dictus ISRAEL, hoc est, *prævalens Deo*, cujus personam referebat ille Angelus. In patriam quoque revertens *Jacobus*, fratrem suum *Esau*, quem obvium in itinere habuit, muneribus, obsequiis, & officiis placavit.

Ab anno à creatione Mundi MM. CCLXXII. usque ad annum Mundi MMDXIII. quo *Moyses* Israëlitas eduxit ex Ægypto.

Simeon & *Levi*, filii Patriarchæ *Jacobi*, ob raptum, & stuprum illatum vi sorori suæ *Dinæ*, omnes ad unum Sichemitas injustè trucidant. *Rachelem*, dilectam conjugem suam, *Jacobus* amisit, quæ in partu, id est, postquam enixa esset *Benjaminum*, è vivis sublata est. Filii Patriarchæ *Jacobi*, ægrè admodum ferentes, quòd *Josephus*, frater, esset carior patri, in eum insurrexerunt, eumque per summam perfidiam vendiderunt mercatoribus, à quibus ductus est in Ægyptum, ibique servivit *Putiphari*, Præposito Cubiculariorum *Pharaonis*, Ægyptiorum Regis. *Josephus* natus erat annos septemdecim, quandò captivus fuit asportatus in Aegyptum anno à creatione Mundi 2276. *Isaacus*, pater *Jacobi*, annos natus centum octoginta, murtuus est anno Mundi 2288. *Josephus* in Aegypto serviens *Putiphari*, de vi illata pudicitiæ uxoris heri sui ab eadem uxore, cujus libidini constanti animo obstiterat, falsò accusatus, in carcerem conjectus est, in quo postquàm per triennium mansisset, seque sagacem somniorum interpretem probasset, in Aulam *Pharaonis*, annos natus triginta, accitus est, ut interpretaretur somnium istius Aegyptiorum Regis anno à creatione Mundi 2289. hoc est, 13. annis, postquàm venditus à fratribus suis, ductus est in Aegyptum. Declaravit autem *Josephus*, somnio Regis *Pharaonis* portendi, fore post septem annos fertiles, famem, quæ per totidèm annos erat duratura. Rex *Pharao*, fidem habens verbis *Josephi*, curavit, ut per spatium septem

septem fertilium annorum ingens undiquaque colligeretur frumenti copia, & huic negotio, totiusque Imperii Ægyptiorum regimini *Josephum* præfecit. Post transactos septem fertilitatis annos, ubi obtigetunt anni steriles, quoniam aliis in Regionibus non suppetebat frumentum, & maxima grassabatur fames, coacti sunt fratres *Josephi* descendere in Aegyptum, quos primùm, ceu viros sibi omninò ignotos, & Aegypti exploratores excepit *Josephus*, sed tandèm se illis manifestum fecit, patremque suum cum tota familia ad se in Aegyptum accersivit anno à creatione Mundi 2298. Habitavit autem *Jacobus* in Aegypto, seu in Terra Gessen, & possedit eam, & multiplicatus est nimis, & in ea vixit annis septemdecim, natusque annos centum quadraginta septem, mortuus est anno à creatione Mundi 2315. Moriens Patriarcha *Jacobus*, celebre edidit vaticinium de tempore, quo oriturus esset Messias, quod in Jesus Christo fuit omni ex parte adimpletum. *Josephus* etiam, filius Patriarchæ *Jacobi*, postquàm in Aegypto præfuisset annis 80. Migravit ex hac vita anno à creatione Mundi 2369. cùm explesset centum & decem annos vitæ suæ. Posteri autem Patriarchæ *Jacobi*, sic in Aegypto propagati sunt, ut, post ducentos & quindecim annos, per quos manserunt in Aegypto, plusquàm sexcentum mille numerarentur animæ, prognatæ è familia *Iacobi*, qui in Aegyptum cum septuaginta dumtaxàt animabus advenerat. Hæc Israëlitarum in Aegypto multiplicatio invidiam Aegyptiorum illis conflavit & defuncto Aegyptiorum Rege, cui *Josephus* placebat, tàm duram servitutem deinceps experti sunt Israëlitæ, ut, labentibus annis, Rex Aegypti, *Pharao* dictus, fetale promulgarit Edictum, quo jubebat, ut omnes Hebræorum pueruli, recens nati, projicerentur in flumen, ne ad ætatem adultam pervenire possent. Tunc in Aegypto anno post obitum *Iosephi* sexagesimo quarto, anno autem à creatione Mundi 2433. Natus est *Moyses*, ita appellatus, quòd ex aquis, quibus à parentibus fuerat expositus, eductus sit ministerio filiæ Regis Aegyptiorum. *Moyses*, ubi adolevisset, Aulam Regiam, in qua fuerat educatus, contemnens, fugit in solitudinem, ubi à Deo, qui eum in rubo ardenti alloquebatur, jussus est Populum Hebræum ex Aegypto liberare. Hoc Dei Mandatum *Moyses*, unà cum fratre suo *Aarone*, in virtute multorum prodigiorum significavit *Pharaoni*, Aegyptiorum Regi, à quo tamen, utpotè in malo maximè obdurato, nonnisi post decem plagas, quas Deus per *Moysem* toti Aegypto inflixit, Hebræi tandèm aliquandò dimissi sunt, ut eò properarent, quò illos per *Moysem* vocabat Deus. Pridiè autem quàm ex Aegypto proficiscerentur Hebræi, jussit illis *Moyses*, ut mactarent Agnum, ejusque sanguine aspergerent ostia sua. Angelus exterminator, qui noctu cunctas Aegyptiorum domos pervadens, omnes eorum primogenitos interfecit, ab Israëlitis, quorum domos sanguis Agni distinguebat, omninò abstinuit. Sic nos Christiani pretioso sanguine Jesu Christi, qui verus est agnus immaculatus, servamur ab æterna morte, & per aquas Sacramenti Baptismi, quibus mergitur peccatum, ad vitam migramus æternam.

Moyses, annos natus octoginta, Israëlitas ex Aegypto eduxit, atque in libertatem vindicavit anno à creatione Mundi 2513. A vocatione verò *Abrahami* 430. Israëlitas, Duce *Moyse*, ex Aegypto profectos, Rex *Pharao*, mutato consilio, insecutus est, ut illos

Anno à creatione Mundi MM. DXIII. à vocatione *Abrahami* CCCCXXX.

illos servituti denuò mancipa-ret, &c, sicut elegantèr ait *Sulpitius Severus* lib. 1. *Historiæ Sacræ: furens animi, quo angebatur*, ille Rex, *tot hominum millia Regno & Potestati decedere, exercitum properè educit: jamque eminùs arma signaque, & protentæ patentibus latè campis acies visebantur, cùm Hebræis, metu trepidis, & Cælum aspectantibus, Moyses à Deo monitus, percussum virgâ mare discidit. Ita populo cedentibus in latera aquis, velut in continenti, iter pervium fuit. Nec cunctatus Rex Ægyptius cedentes insequi, mare, quà patebat, ingressus; mox coëuntibus aquis, cum omni exercitu deletus est. Tunc Moyses incolumitate suorum, exitio hostium, virtuteque Dei exsultans, Canticum Domino cecinit* (quod legitur cap. XV. sacri libri *Exodi*) *idemque omnis turba virilis ac muliebris sexûs fecit.*

D. Ex ea, quam hîc attexuisti, Tabula Chronologica facilè intelligo, à vocatione *Abrahami*, quæ contigit anno à creatione Mundi MMLXXXIII. & à qua exordium sumit tertia Mundi Ætas, usque ad Israëlitarum ex Ægypto profectionem, quæ accidit anno à creatione Mundi MMDXIII. & in qua desinit tertia Mundi Ætas, intersluxisse annos quadringentos & triginta, per quos Deus prædixerat *Abrahamo*, posteritatis suæ peregrinationem duraturam, hoc est, posteros *Abrahami*, à tempore Vocationis illius Patriarchæ fore peregrinos in terra Chananæa per ducentos & quindecim annos, illosque posteà per alios ducentos & quindecim annos in Ægypto mansuros, tanquàm peregrinos, antequàm possiderent Terram Chanaan, quam Deus *Abrahamo*, ejusque posteris daturum se promiserat, sicut memini, te jam observasse contra nonnullos Scriptores, qui perperàm asserunt, Hebræos per quadringentos & triginta annos in Ægypto peregrinos & afflictos fuisse. At, cum bona venia tua dixerim, hora, quæ nunc imminet prandii, nostrum huc usque protractum cogit finire Colloquium. Scis etenim celebratum à *Plutarcho*, *Gellio*que istud *Catonis* dictum, ex Oratione quadam, quâ dissuasit Legem Agrariam, quamque sic exorsus est, ut dicat, arduum esse ad *Ventrem* verba facere, qui *careat auribus*. Interpellante itaque fame, domum me recipio, ut post prandium possim faciliùs præparare ad proximum Colloquium, in quo de Historia quartæ Mundi Ætatis, quæ ab exitu Israëlitarum ex Ægypto initium habet, desinitque in quarto anno Regni *Salomonis*, quo ab eodem Rege jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, disserere incipiemus: *expleto* siquidèm *ventre*, sicut vulgari fertur Adagio, *melior est consultatio*, sive ut ait *Plutarchus* lib. 7. *Symposiacon: Consultatio tùm melior, cùm expleveris alvum.*

HISTORIA

HISTORIA ECCLESIASTICA VETERIS TESTAMENTI,

SEU,

QUARTÆ MUNDI ÆTATIS,

Quæ initium habet ab exitu Israelitarum ex Ægypto, & definit in quarto anno Regni Salomonis, *quo, ab eodem Rege jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta.*

„HEBRÆI, inquit eleganter *Lactantius* cap. X. libri IV. *Divinarum Institutionum*, ex Ægypto egressi, in solitudine „multa mirabilia viderunt. Nam cùm „sitim paterentur, ictu virgæ rupe per„cussâ, prosiluit fons aquæ, populumque „recreavit. Quo rursùs esuriente, cœlestis „alimenti pluvia descendit, quin etiam „coturnices in castra eorum ventus in„duxit, ut non modo pane cœlesti, sed „etiam instructioribus epulis saturaren„tur. Pro his tamen divinis beneficiis ho„norem Deo non reddiderunt, sed de„pulsâ jam servitute, jam siti fameque de„positâ, in luxuriam prolapsi ad propha„nos Ægyptiorum Ritus animos transtu„lerunt. Cùm enim *Moyses*, Dux eorum, „ascenderet in montem, atque ibi qua„draginta diebus moraretur, aureum ca„put Bovis, quem vocant *Apin*, quod eos „signo præcederet, figurarunt. Quo pec„cato ac scelere offensus Deus, impium & „ingratum populum pro merito pœnis „gravibus affecit, & Legi, quam per *Moy„sem* dederat, subjugavit. Posteà verò, „cùm in deserta parte Syriæ consedisset, „amiserunt vetus nomen Hebræi, & quo„niam Princeps examinis eorum Judas „erat, Judæi sunt appellati; & terra, quam „incoluère, Judæa. Et primò quidem, non „dominio Regum subjecti fuerunt, sed „populo ac Legi civiles Judices præside„bant, non tamen in annum constituti „sunt, sicut Romani Consules, sed per„petuâ jurisdictione subnixi. Tùm sublato „Judicum nomine, potestas regalis in„ducta est. Verùm, Judicibus regimen „eorum tenentibus, pravas religiones sæ„pè susceperant, atque offensus ab his Deus, totiès alienis subjugabat, donec rursùs„ pœnitentiâ populi mitigatus, liberaret„ eos servitute.“ Quibus verbis *Lactantius* non solùm dat generalem quamdam notitiam quartæ Mundi ætatis, sed etiam ostendit, statum Reipublicæ Hebræorum aliquam subiisse mutationem in quarta Mundi Ætate, quandò videlicèt Deus, dando *Moysi* Legem in monte Sinai, eum constituit Reipublicæ Hebræorum Ducem ac Principem, voluitque, ut, post mortem *Moysis*, eamdem Hebræorum Rempublicam administrarent, primùm *Josue*, deindè *Judices*, ac denique Reges. Hæc autem Reipublicæ Hebræorum status, post datam Legem à Deo, mutatio in hoc sita fuit, quòd status regiminis Hebræorum à vocatione *Abrahami* usque ad illorum egressionem ex Ægypto esset purè Theocraticus, id est, immediatè pendens à Deo, quem Hebræi solum Ducem, Rectorem, ac Præsidem agnoscebant. At, Hebræi, post profectionem ex Ægypto, ferre non valentes præsentiam Dei, territi videlicèt fulgoribus, in quibus Deus, dando Legem *Moysi* in monte Sinai, apparuit, orarunt Deum, ut non eos alloqueretur, sed *Moyse*, tanquàm Ministro & Mediatore, uteretur. Annuit eorum petitioni Deus, tuncque *Moyses* cœpit sub Deo regere Rempublicam Judæorum, cujus status evasit Aristocraticus, & summa rerum, post Deum, penès Optimates fuit. Neque enim *Moyses* solus Rempublicam Hebræorum administravit (sicut optimè observat *Carolus Sigonius* cap. V. lib. I. *De Republica Hebræorum*) sed multis, iisque bonis & prudentibus viris, rem totam commisit, ut alii sacra, alii prophana curarent. (Ex his autem, qui operam rebus sacris dederunt, unus

unus erat dumtaxàt Pontifex, reliqui Sacerdotes & Levitæ. Qui verò rerum prophanarum curæ incubuerunt, alii consultationibus, alii judiciis vacarunt, nonnulli pacis, quidam belli studia coluerunt ac promoverunt) omnes tamen non ex arbitrio voluntatis, sed ex præscripto Legis suo fungi munere, inprimisque judicia & justificationes exercere constituit. Quamobrem, etsi regimen Hebræorum cœperit esse sub *Moyse* Aristocraticum, attamen (uti perdoctè observat *Petrus Cunæus* cap. 1. lib. 1. De Republica Hebræorum) *Moyses*, Rempublicam Hebræorum conditurus, quæ in terris sanctissima foret, summam rerum potestatem supremo Numini detulit, & cùm alii nomina alia, ut res fert, reperiant, ac Monarchiam modò, Oligarchiamque, & interdùm Democratiam appellent; nihil *Moyses* horum fore pro natura atque indole intellexit tanti Imperii. Igitur regiminis quemdam modum constituit, quem præsignificantèr *Flavius Josephus*, Hebræus, adversùs *Apionem* vocari posse *Theocratiam* ait, quasi tu ejusmodi civitatem dixeris, cujus Præses, Rectorque solus Deus sit. Quæcumque enim gerebantur, hujus geri judicio ac numine professus est. Idque ita verum esse clarè documento probavit *Moyses*. Etenim, qui omnia ex se uno prudentia videbat, quique populum oratione flectebat in omnem, quam volebat, partem, nullam ex tam bella & opportuna occasione potentiam sibi, nullas opes, nullos honores quæsivit. Id, quod profectò vix hominis esse videtur. Est enim insita mortalibus Imperii cupido quædam, eaque vetus hæc elè admodùm, & cunctis affectibus flagrantior, quam, ut ego existimo, nunquàm expellere è pectore suo *Moyses* potuisset, nisi interesse & præesse rebus gerendis Deum vidisset, cum quo in societatem Regni venire extrema dementia fuisset. Jam verò, quò firmior Hebræorum Respublica foret, ita sanxit, edixitque, ut omnia ex Lege à Deo data fierent: Legis autem non Dominos, sed Custodes & Ministros, esse voluit Magistratus. Hic fuit sub *Moyse* Hebræorum Reipublicæ status, sub Deo, Aristocraticus, quem sub *Josue*, successore *Moysis*, sub Senioribus & Judicibus, Hebræi, postquàm suas sedes, juxtà promissionem divinam, in Terra Chananæa locassent, constanter retinuerunt, donec tandèm studio capti regiminis Gentium, postularunt à Deo per *Samuelem*, ultimum Judicem, ut daret illis Regem, dicentes: *Constitue nobis Regem, ut judicet nos, sicut & universæ habent Nationes*, cap. 8. v. 5. lib. 1. Regum. Concessit Deus Hebræis Regem, tuncque statum Reipublicæ Hebræorum aristocraticum, in quo Lex potissimùm cum Deo dominata erat, excepit Status Monarchicus, seu successio Regum, è quorum nutu & arbitrio, potiùs quàm ex divinæ Legis Imperio Hebræi pendêre cæperunt. Primus apud Hebræos Rex fuit *Saul*; secundus *David*, cui successit filius *Salomon*, qui anno quarto Regni sui construxit Templum Hierosolymitanum. A Rege autem *Salomone* Regnum in Familia Davidica apud Hebræos hæreditarium evasit usque ad Regem *Sedeciam*, qui à *Nabuchodonozore*, Assyriorum Rege, cum Populo Judaico captivus in Babyloniam abductus est. Hanc brevem istius mutationis, quæ in quarta Mundi Ætate contigit circà statum Reipublicæ Hebræorum notitiam præmittendam esse duxi, quò faciliùs ejusdem quartæ Mundi Ætatis, quæ incipit ab exitu Israëlitarum ex Aegypto, & finem habet in quarto Regni *Salomonis* anno, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, Historiam in tribus Colloquiis, juxtà præscriptam nobis Legem, describendam aggrediamur. In primo Colloquio referemus ea, quæ Hebræis, ab eorum ex Aegypto profectione usque ad Legem datam *Moysi* à Deo in monte Sinai, & post Legem datam, acciderunt usque ad obitum *Moysis*; ibidèmque explicabimus res præcipuas, quas speciatim complectitur Lex à Deo data, quæ dicitur Mosaica, videlicèt Præcepta, Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, immunditias Legales, Sacerdotum Consecrationes, & alia id genus, quæ Sacra & Religionem Hebræorum spectant. In altero Colloquio nonnulla Dubia, sive ad Legem Mosaicam, sive ad quædam Facta Historica quartæ Mundi Ætatis attinentia, quæ à Theologis & Scripturæ Sacræ Interpretibus proponi solent, dirimemus. In postremo Colloquio Gesta *Josue*, in regimine Reipublicæ Hebræorum, *Moysis* successoris, necnon Judicum & Regum, qui præfuerunt Hebræis usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo extructum est Templum *Salomonicum*, seu Hierosolymitanum, describemus, & eâdem operâ accuratam trademus seriem annorum, qui in quarta Mundi Ætate, hoc est, ab egressione Populi Israëlitici ex Aegypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum elapsi sunt.

COLLOQUIUM PRIMUM,

In quo referuntur ea, quæ Hebræis, ab eorum ex Ægypto profectione, usque ad Legem datam Moysi *à Deo in monte Sinai, & post Legem datam, acciderunt usque ad obitum*

obitum Moysis, *ibidèmque explicantur res præcipuæ, quæ continentur in eadem Lege, videlicèt Præcepta, Ritus, Sacrificia, Immunditiæ Legales, Sacramenta, Festa, Sacerdotum Consecrationes, & alia id genus, quæ Sacra, & Religionem Hebræorum spectant.*

D. Quid Hebræis, semel ex Aegypto profectis, & per miraculosum Maris Rubri transitum, è manu insequentium Aegyptiorum liberatis, accidit, antequàm Deus illis per *Moysem* daret Legem in monte *Sinai*?

M. Deus Hebræos ex Aegypto egressos, & ad ulteriorem ripam Maris Rubri, quod sicco vestigio transierant, appulsos, singulari protectione dignatus est, atque in variis, quas in Eremo habuerunt, mansionibus, donec ad Desertum *Sinai* pervenirent, multa, eaque stupenda, in eorum gratiam patravit miracula. In primis, Hebræi, postquàm per triduum in Deserto *Sur*, sivè *Etham*, iter egissent, castra in *Mara* posuêre, ubi aquam quidèm invenerunt, sed quæ,ob insitam amaritudinem, ad potum, sitimque sedandam usui esse non poterat. Quò factum est, ut aquæ penuriâ laborantes, eùmque essent naturâ queruli, & ad murmurationem proclives, protinùs insolenti contumaciâ insurrexerint in *Moysem*, qui doctus à Deo, arboris lignum in aquam injecit, cujus hæc vis fuit, ut dulcem aquæ saporem redderet. Indè digressi Hebræi, venerunt in *Elim*, ibique duodecim fontibus aquarum, & septuaginta arboribus palmarum repertis, consederunt. At, ubi pervenerunt ad Desertum *Sin*, quod est inter *Elim* & *Sinai*, rursùm, ob penuriem victûs, tumultuari, & murmurare cæperunt, non solùm contrà *Moysem*, ejusque fratrem *Aaronem*, sed etiam contra ipsummet Deum, Aegypti servitium, eum saturitate ventris, desiderantes. Huic tamen ingrato, & duræ cervicis populo non defuit Deus. Nam, prætèr ingentem coturnicum copiam, ad cotum castra vento delatam, paravit iis cibum exquisitissimum, juxtà ac delicatissimum, qui dictus est *Manna*, quia primùm cum admiratione, & hac voce *Manhu*, id est, *Quid est hoc?* à Populo Hebræo exceptus est. Manna illud non fuisse naturalem & vulgarem cibum, sed præternaturalem, miraculosum, & munus à Deo cælitùs missum, multis rationibus probat *Buxtorfius* in ea, quam edidit, *Exercitatione in Historiam Mannæ*, quarum aliquas hìc compendiosè describam. Et primò quidèm, Manna non fuisse cibum naturalem, sed miraculosum, patet ex modo, quo depluebat, & conservabatur. Nam, nec in terram cadebat, nec ramis arborum adhærebat, sicut in terram cadit, vel arborum ramis adhærescit Manna naturale, quod in Arabia reperiri *Josephus*, Hebræus, aliique Scriptores, cùm veteres, tùm recentiores testantur; sed in circuitu duntaxàt castrorum Hebræorum, & non alibi, inveniebatur. In tanta porrò copia depluebat istud Manna quotidiè, & quâlibet anni tempestate, etiam in hyeme, ut innumeris Hebræorum myriadibus alendis abundè sufficeret. Nec minùs miraculosa erat hujus Mannæ conservatio. Quamvis enim istud Manna, quod in agro residuum erat, fervente Sole, liquesceret, attamen singulis diebus collectum ab Hebræis, & ad castra delatum, ita durum evadebat, ut molâ frangeretur, vel pilo tereretur, nec igne liquesceret, sed in tortulas conformaretur. Quin, istud Manna, quod in diem sequentem asservatum eorrumpebatur, & vermibus scatebat, die tamen Sabbati incorruptum servabatur, & ideò Feriâ sextâ duplum Manna depluebat, quia illud Sabbato colligere non licebat, immò nullum Manna Sabbato, quo Hebræi quiescere debebant, in agro inveniebatur; quod sanè palàm ostendit, istud Manna non fuisse cibum naturalem, sed miraculosum. Secundò, Manna istud, prætèr inditum sibi naturalem saporem, alium habebat in ore piorum, seu spiritualium Hebræorum, desideriis eorum attemperatum, ut docet S. *Gregorius* lib. VI. *Moralium* cap. IX. quod sanè absque speciali miraculo fieri haud potuit. Addo etiam, istius Mannæ per quadraginta annos, quibus Hebræi in Deserto errarunt, quotidianum effluxum, apertè demonstrare, Manna non fuisse cibum vulgarem & naturalem, sed potiùs præternaturalem, cœlestem & miraculosum. Hinc est, quòd Deus jussit, ut urna hoc Mannâ plena conservaretur in intimo Sanctuario, in perpetuum monumentum. Hoc autem Dei præceptum fuisset supervacaneum, si Manna istud fuisset naturalis & vulgaris cibus. Hinc etiam sancti Patres docent, Manna, quo Hebræi per XL. annos usi sunt in Deserto, fuisse panem cœlestem, & insignem figuram Christi, & corporis ejus in Eucharistiæ Sacramento, ad spiritualem animarum nostrarum alimoniam, quamdiù in calamitoso hujus Mundi Deserto peregrinamur, nobis dati, idque probant ipsissimis verbis Jesu Christi, de se ipso, cap. 6. Evangelii S. *Joannis*, dicentis: *Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducaverunt Manna in Deserto, & mortui sunt. Hic est panis de Cœlo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.*

D. E

D. E Deserto *Sin* profectos Hebræos, seu Israëlitas, in quem locum deduxit *Moyses*, ut ibi castrametarentur?

M. E Deserto *Sin* profectos Israëlitas duxit *Moyses* in locum, dictum *Daphca*, ubi castrametati sunt. Deindè, è *Daphca* progressi, castra posuerunt in *Alus*, & ex *Alus* egressi, tentoria fixerunt in *Raphidim*, ubi quædam observatione digna Israëlitis contigerunt, quæ hìc breviter referam. In primis, Populus Israëliticus, cùm aquæ penuriâ tentaretur, excanduit in *Moysem*, & ægrè ab ejus exitio temperavit. Tùm *Moyses* de vita periclitans, mandante Domino, apud locum, cui *Oreb* nomen est, petram, seu rupem, virgâ percutiens, murmuranti populo largè scaturientis aquæ copiam fecit. Secundò, sub idem tempus, quo in *Raphidim* Israëlitæ manebant; Amalecitæ irruperunt, illos incursionibus vastarunt, & ad pugnam provocarunt. Quocircà, *Moyses*, suis in prælium eductis, supremum totius exercitûs Imperium *Josue*, filio *Nuni*, dedit, ipse verò, sociis assumptis *Aarone* & *Hur*, spectator pugnæ futurus, simul precandi Dominum gratiâ, in verticem montis conscendit. Conietto prælio, acies dubio eventu, ancipitique marte concurrebant. Hebræi tamen vincebant, quamdiù *Moyses* manus supplices in Cælum erigeret, iis autem remissis, Amalecitæ, resumptis viribus, prævalebant. Quod advertentes *Aaron* & *Hur*, apposito saxo, in quo sederet *Moyses*, manus ejus ex utraque parte ad occasum usque solis suffulcierunt. Sic in fugam acti, fusi, prostratique sunt Amalecitæ, quos *Josue* in multam occem cæcidit. Tunc *Moyses* omnem victoriæ gloriam, ut par erat, soli Deo acceptam referens, ei Altare in perpetuum erexit monumentum cum hoc titulo: *Dominus exaltatio mea.* Sancti Patres, & antiqui Scriptores, videlicèt S. *Justinus* Martyr, in Dialogo cum *Tryphone*, Judæo, *Tertullianus* lib. 3. adversùs *Marcionem*, cap. 27. *Theodoret.* quæst. 34. in Genesim, & S. *Hieronym.* in Epistola ad *Fabiolam*, asserunt *Moysem*, in monte expansis manibus orantem, dùm *Josue* contrà Amalecitas pugnabat, typum fuisse *Jesu Christi*, in Cruce salutis nostræ hostes vincentis. Tertiò, per idem tempus, quo in *Raphidim* manserunt Israëlitæ, *Iethro*, Moysis socer, cum filia *Sephora*, quæ *Moysi* nupta, proficiscentem in Ægyptum viro, domi resederat, liberisque ejus, cognitis rebus, quæ per *Moysem* gerebantur, venit, eique negotiorum undis penè obruto sanum suggessit negotium. Auctor quippe ei fuit, ut ordines populi distribueret, & constitueret Tribunos, seu Chiliarchas, Centuriones, Decuriones, & viris quinquagenis Præfectos. Placuit *Moysi* prudentissimum soceri sui consilium, virosque ex omnibus Israëlitarum Tribubus selectos judiciis præfecit, & postquàm illos constitutos Judices, ut demandatâ sibi Provinciâ sanctè fungerentur, adhortatus esset, perduxit Israëlitas in Desertum *Sinai*, ibique castramerati è regione montis *Horeb*, per annum ferè integrum commorati sunt, spectatores rerum, quæ in ea statione contigerunt, varietate & admirabilitate cæteras, quas in aliis mansionibus jam viderant, longè superantium.

D. Describe, obsecro te, res illas varietate & admirabilitate singulares, quas Israëlitis in Deserto *Sinai* contigisse mox insinuasti.

M. Tot inter eventus, qui Israëlitis in Deserto *Sinai* commorantibus acciderunt, eminet præsertim Legis promulgatio, à qua subindè incipiemus, indicando breviter locum, tempus, & modum, quo facta est hæc Legis promulgatio; deindè, cæteros insignes perlustrabimus eventus, qui ad eamdem Israëlitarum in Deserto *Sinai* stationem referuntur. In primis, Deus, volens cum Israëlitis icere fœdus, eosque sibi præ omnibus Populis adstringere, ac suum illis amorem, & singularem protectionem polliceri; jussit eis Legem, quam eis daturus erat accepturis, ut se ab iniquitatibus mundarent, & vestimentis, corporibusque ablutis, conjugali etiam congressu per triduum abstinerent. Sic dispositis & præparatis Israëlitis, Deus dedit Legem *Moysi* in monte *Sina*, vel *Sinai*, in quem ascendere, vel fines illius tangere, sub pœna capitis Deus Israëlitis inhibuerat. Hæc autem Lex data est post quadringentos & triginta annos à vocatione *Abrahami*, die verò ab exitu ex Ægypto, & à primo Israëlitarum Paschate quinquagesimo. Hinc apud Christianos manavit Festum Pentecostes, quâ die (quæ fuit quinquagesima à resurrectione Christi Domini) Nova, seu Evangelica Lex fuit, per illapsum Spiritûs Sancti in Apostolos promulgata, sicut notat expressè S. *Leo* serm. 1. *De Pentecoste*, ubi ait: *Sicut Hebræo quondàm Populo, ab Ægyptiis liberato, quinquagesimo die post immolationem Agni, Lex data est in monte Sina, ita post Passionem Christi, quâ verus Dei Agnus occisus est, quinquagesimo à resurrectione ipsius die, in Apostolos, plebemque credentium Spiritus Sanctus illapsus est, ut facilè diligens Christianus agnoscat, initia Veteris Testamenti Evangelicis ministrasse principiis, & ab eodem Spiritu conditum fœdus secundum, à quo primum fuerat institu-*

stitutum. Sed vide, si placet, maximum discrimen, quod intercedit inter modum, quo Lex Vetus, seu Mosaica, fuit in monte *Sinai* promulgata, & modum, quo Lex nova, seu Evangelica, in Cænaculo Hierosolymitano promulgata est in die Pentecostes. Lex quippè Vetus in monte *Sinai* prodita est, duabus Tabulis inscripta lapideis. At, in Cænaculo Hierosolymitano Nova Lex per Spiritum Sanctum inscripta est cordibus credentium. In promulgatione Veteris Legis audiri sunt validi tubarum clangores, quibus undiquè quatiebatur aër. Apparuerunt insupèr densissima nubes, montem *Sinai* operiens, ignis terribilis, flammæ, fumus, incendium, fulgura & tonitrua, támque terrifico apparatu Lex Vetus data est, ut Populus Israëliticus, discors, obmurmurans, ac terrore perculsus, prohibitus sit, ut mox diximus, attingere montem: sed in Cænaculo Hierosolymitano, ubi promulgata est Lex Evangelica, apparuit quidèm ignis, non qui exureret corpora, sed qui mentes illuminaret. Auditus est etiam Spiritus vehemens, non terrorem, sed alacritatem afferens, robur & lætitiam inferens Discipulis *Jesu Christi*, qui ideò, sicut ait Scriptura sacra, erant in Cænaculo placidi, quieti, unanimesque deprecantes & expectantes adventum Spiritus Sancti. Si autem quærascausam istius discriminis, quod in modo utramque Legem, seu Veterem & Novam, promulgandi reperitur, non aliam certè assignare possum prætèr istam, quam tradunt sancti Patres. Lex Vetus, seu Mosaica, fuit Lex timoris, adeòque ad timorem Hebræis injustis, duræque cervicis incutiendum, terrifico apparatu debuit promulgari: at verò, Lex Nova, seu Evangelica, cùm sit Lex Gratiæ, Lex Amoris & Charitatis, promulgari debuit cum omni suavitate & delectatione, quam vera Christi pax, & Spiritûs Sancti charitas cordibus credentium inspirare & inserere solent.

D. Sed, cur, quæso, Deus hanc positivam, seu scriptam Legem, quæ appellatur Mosaica, dedit Hebræis, quibus tamen ad benè vivendum abundè sufficere poterat Lex naturæ, quæ à creatione Mundi semper viguit, hæretque etiamnum animis hominum penitiùs infixa?

M. Duplici de causa Deus hanc Legem positivam, seu scriptam, quæ dicitur Mosaica, dedit Hebræis. Primò, quia, sicut mox observavimus, Deus, hanc positivam Legem condendo, fœdus suum Populo Israëlitico pangere voluit, atque suæ ergà eum peculiaris benevolentiæ, prædilectionis & protectionis pignus exhibere, ac monumentum, quod esset ære perennius. Secundò, Populus Israëliticus, ad quotidiana Dei beneficia minimè attentus, effrænatisque naturæ, per primi hominis peccatum corruptæ, motibus, potiùs quam rationi obtemperans, à Deo sæpiùs avertebatur ad res creatas, & in Ducem suum *Moysem* rebellabat. Quin, depravati & in semetipsos contumeliosi, & in alios injusti, criminum omne genus, Gentilium more, patrabant, adeò ut, dominante in multis carnalibus Hebræis, non secùs ac in Ethnicis, perversâ concupiscentiâ, ferocientibus pravæ libidinis motibus, & omninò inferiori parte contrà superiorem sese altiùs efferente, languesceret animi vis, labefactaretur libertas, conticesceret ratio. Quocircà, ut lex naturalis, quæ apud Hebræos, sicut apud reliquos Populos, per peccatum erat penè extincta, in hominum animis reviviscetet, ac rationi contrà cupiditatem suppetias ferret, positivâ Lege, seu Scriptâ, quæ dicitur Mosaica, fuit à Deo renovanda, ut ope istius Legis Mosaicæ Hebræi se esse peccatores, & virium suarum infirmitatem agnoscentes, recurrerent ad Medicum, seu ad Jesum Christum, verum Messiam & Mediatorem omnium hominum, quem Lex Mosaica venturum ostendebat, ipsius opem implorarent; & per fidem ab ipso impetrarent gratiam medicinalem, & remissionem peccatorum, quam Lex Mosaica ex se dare non poterat, sicut memini, me juxtà doctrinam S. *Thomæ*, Angelici Præceptoris, exposuisse sub finem tertii Colloquii nostri in Historiam tertiæ Mundi Ætatis.

D. Non certè è meâ memoriâ exciderunt generales illæ notiones, quas Legem Mosaicam spectantes, sub finem tertii Colloquii nostri in Historiam tertiæ Mundi Ætatis mihi suppeditasti, & quibus re in isto, quod in Historiam quartæ Mundi Ætatis hodiè jam incepimus, primo Colloquio, addirurum promisisti specialem & accuratam expositionem rerum, quæ in Lege Mosaica ad benè constituendam Rempublicam Judæorum, comprehenduntur, cujusmodi sunt Præcepta, Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, Immunditiæ Legales, Sacerdotum Consecrationes, & alia ejusmodi, quæ pertinent ad Religionem Hebræorum. Sed, antequàm hæc Legis Mosaicæ capita, quibus præcipuè constat Judæorum Religio, distinctè articulatimque exponas, perge, si placet, compendiosam describere Historiam rerum, quæ Hebræis, post Legem datam *Moysi* à Deo in monte *Sinai*, usque ad finem quartæ Mundi Ætatis contigerunt.

M. Ubi primùm *Moysis* Legem sibi à Deo datam in monte Sinai, ad Populum Hebræum

Hebræum retulisset, tamque vidisset ab eodem Populo publicis acclamationibus, festivisque gratulationibus acceptam, Aram sub montis Sinai radicibus, suffultam duodecim titulis, seu columnis, quæ Deum inter & duodecim Israëlitarum Tribus, sancitum fœdus significabant, erexit, nullâque interpositâ morâ, rursùm montem, in quo Dominus consistebat, conscendit *Moyses*, adhibitis secum sociis *Aarone*, *Nadab*, *Abiud*, & septuaginta Senioribus Israëlitis. Sed, hi Deum propiùs intueri nolentes, locum tamen, in quo Dominus, visibili quidèm specie, sed mirabili formâ, & claritudine eximiâ stabat, viderunt. *Moyses* autem, accersitus à Domino, interiorem nubem, quæ circùm Dominum steterat, ingressus est, & in ea quadraginta diebus, totidèmque noctibus absque cibo & potu moratus, modum construendi Tabernaculum & Arcam, Sacerdotum Ornamenta, Consecrationem, Sacrificia, cæterosque divini Cultûs, Ritus edoctus verbis Dei est. At, intereà temporis, carnales Hebræi, diuturnioris moræ, quam in monte trahebat *Moyses* (quadraginta quippè dies apud Dominum duxerat) impatientes, compulerunt *Aaronem* ad conflandum Idolum. Imminentem tumultuantis Populi seditionem metuens *Aaron*, ex fusis mulierum inauribus Vitulum aureum, ad similitudinem Ægyptiorum Deorum, conflavit, consecravit, & insanienti Populo, extructâ Arâ, adorandum proposuit, sicque semetipsum Idololatriæ crimine polluit, sicut clariùs constabit ex his, quæ dicturi sumus in proximo Colloquio, in quo ea solvemus Dubia, quæ circà Historiam quartæ Mundi Ætatis ràm Theologi, quam Scripturæ Sacræ Interpretes agitare solent. Vitulo itaque aureo furens Populus Hebræus, suique Domini planè immemor, hostias offerre, vino & ventri se dare, epulis, cantibus, choræis, ludo, & libidini affatìm indulgere cœpit. Quæ omnia justo dolore despectans Deus, improbum populum, nisi à *Moyse* fuisset exoratus, penitùs delevisset. Ad castra citò reversus *Moyses*, cùm duas lapideas Decalogi Tabulas, digito Dei exaratas, detulisset, populumque luxui, crapulæ, & sacrilegio deditum nactus esset, Tabulas confregit, indignam esse Gentem existimans, cui lex Domini traderetur; *Aaronem* vehementèr increpuit, Virulum aureum solo æquavit, ac in pulverem comminutum Idololatris propinandum exhibuit; deniquè, vindictam sumpturus de Idololatris, præcepit *Moyses* Levitis, ut eos districtis gladiis cæderent. Quo impetu quasi viginti tria millia hominum perempta tradit nostra Editio vulgata, lib. Exodi cap. 32. v. 28. Sed tria tantùm millia virorum in hac strage cæsa fuisse legimus in Textu Hebraico, in Versione LXX. Interpretum, in Pentateucho Samaritano, in Versionibus Syriaca & Arabica, in Paraphrasi Chaldaica Onkelosi, sicut observarunt aliqui sancti Patres, quos sequuntur *sanctes Pagninus*, *Malvenda*, *Cajetanus*, aliique haud pauci moderni Scripturæ sacræ Interpretes eruditi, quos recenset noster *Natalis Alexandre* Art. VIII. *Dissertationis Anticriticæ*, quam edidit contrà *Claudium Frassenum* Ordinis *S. Francisci*, & sacræ Facultatis Parisiensis Doctorem eximium. Præferendum tamen est, quod nostra Vulgata recenset. His peractis, Religionis zelum Levitis, qui strenuos Dei milites, & gloriæ ipsius vindices sese præstiterant, gratulatus *Moyses*, rursùm ascendit in montem, ùbi iteratis pro Populo Hebræo, jam resipiscentiæ & pœnitentiæ sensu permoto, precibus, novas à Deo obtinuit Tabulas in eorum locum suffectas, quas confregerat *Moyses*. Quadraginta dies sine cibo ac potu cum Domino in monte postquàm commoratus esset *Moyses*, descendit de monte Tabulas, Decalogum digito Dei scriptum continentes, præferens, ejusque faciem, proptèr consortium, quod propiùs cum Domino habuerat, tantâ claritudine renidebat, ut *cornuta* (sicut habet nostra vulgata Editio) appareret, id est, radios in modum cornuum sic emittens, ut intueri eum populus non valeret. Sed, cùm mandata Dei relaturus esset, vultum, cujus splendorem ferre non poterat populus, velamento obtexit *Moyses*, atque ita tuti audienti populo Mandatorum, quæ acceperat à Deo, exactam observantiam, promptamque executionem imperavit. Tunc annuente omni populo, nec solùm maximam pecuniæ summam, instar capitationis indictam, fulvente, sed etiam spontanea donaria, armillas, & inaures, annulos, dextralia & specula, aliaque id genus devotissimo animo offerente, Tabernaculum, Arca fœderis, Altare, Mensa Propositionis, Vestes Sacerdotales, Candelabrum, & reliqua Instrumenta, & Vasa, quæ Sacrificia spectabant, quæque *Moyses* in monte *Sinai* verbis Dei edoctus fuerat, in Deserto ad montem *Sinai* fabricata sunt à duabus peritis Artificibus, videlicèt *Beseleel*, filio *Vri*, de Tribu Juda, & *Ooliab*, filio *Achisamech*, de Tribu Dan.

D. Priusquàm de Præceptis Legis Mosaicæ, de structura Tabernaculi, Arcæ Fœderis, Altaris, Mensæ Propositionis, & de his

hisque Sacerdotes, Sacrificia, cæterosque divini cultûs ritus spectant, sigillatim disseramus, optarem vehementissimè, ut non interrupto Historiæ filo, referres hìc omnia, quæ Hebræis, post acceptam Legem à Deo, contigerunt usque ad obitum *Moysis*.

M. Jam scio, perspicuitatem cum brevitate conjunctam tibi in studio Historiæ sacræ in amore esse, quapropter id in præsentia pro virili agam, ut omnia, quæ Hebræis, post datam à Deo Legem in monte *Sinai*, contigerunt memoria & scitu digna, breviter ac dilucidè continuo orationis filo perstringam. Et primò quidem, Hebræi, per turmas distributi, è Deserto *Sinai* profecti, continuo tridui itinere perveneruns in Desertum *Pharan*, ubi Mannæ cibum, quo, ut suprà retulimus, utebantur fastidientes, & tot tantisque beneficiis Dei ingrati, carnium desiderio, viles, quibus in Ægypto assueverant, dapes appetere cœperunt, Deique bonitatem graviter offenderunt. Annuit insanis eorum desideriis Dominus, & ut in Gentem illam indomitam, sanisque consiliis semper malè renitentem, severè animadverteret, immensam copiam coturnicum castris intulit, quas cùm isti helluones avidè diripe-rent, primoribus labiis vix admotis carnibus, interibant. Sic carnales Hebræi, eo, quem desideraverant, cibo puniri sunt, & mortis pœnâ perculsi à Deo vindice, pravæ suæ cupiditatis promeritas pœnas dederunt. Præterea, *Aaron*, frater *Moysis*, & *Maria*, ejus soror, oblocuti sunt contrà *Moysem*, quòd uxorem duxisset *Sephoram*, Gente Æthyopissam, seu Madianitidem. At, Deus *Aaronem* & *Mariam* obstrectantes *Moysi*, graviter increpuit, & *Mariam* leprâ percussit, quæ extra castra confestim ejecta est, & post septem dies, Moyse orante, sanata rediit in castra. Tertiò, Hebræis, adhùc in Deserto *Pharan* commorantibus, res accidit luctuosa sanè, quæ ipsis maximam intulit cladem, & *Moysem*, atque *Aaronem* in summum vitæ discrimen adduxit. Miserat, jubente Deo, *Moyses* è Deserto *Pharan* (cui vicina erat terra Chanaan, cujus possessionem Dominus promiserat *Abrahamo* & posteris ejus) duodecim Exploratores ex singulis Tribubus delectos, ut totam hanc Regionem Chananæam sedulò perlustrarent. Post quadraginta dies reversi illi duodecim Exploratores, in hanc Terram missi, renunciarunt, felicem omni copiâ rerum, ac fertilissimam esse illam Regionem. Decem tamen ex illorum Exploratorum numero terrore ac diffidentia populi animos impleverunt, referentes se in Terra Chanaan vidisse munitas urbes, ingentibus muris oppida cincta, & terræ illius incolas, corpore validos, & de genere Gigantum, quibus Hebræi compositi, nani, pumiliones, & locustæ viderentur. Hæc audientes Hebræos magna incessit formido, quæ statim in seditionem erupit, eò progressam, ut spreto *Moysis* imperio, alterum Ducem sibi constituere pararent, cujus ductu in Ægyptum reverterentur. Tunc *Josue* & *Caleb*, qui inter Exploratores fuerant, populum obsecrant & obtestantur, ne Exploratoribus, formidolosa referentibus, fidem adhibeat. Protestantur sese unà cum illis Exploratoribus hanc Terram perlustrasse, nihilque in illa metuendum reperisse, sed potiùs maximam rerum omnium ubertatem, & infirmas Gentium, Terram illam incolentium, vires. Denique, trepidanti populo spem faciunt auxilium Dei ac præsidium præsentissimum habendi, ac subindè Hostes, contrà quos dimicare debebat, prædæ potiùs quam exitio fore. Hac adhortatione nihil apud perduelleni populum profecerunt *Josue* & *Caleb*, quin, nisi Deus à populo illo incredulo pœnas exegisset, & motam seditionem compescuisset, insanæ multitudinis, illos lapidibus obruere volentis, furorem non evasissent. Omnes, præter *Josue* & *Caleb*, ab ingressu Terræ promissæ exclusi sunt. Decem Exploratores, qui hujus seditionis auctores erant, à Deo subitâ morte sublati. Hebræorum exercitus ab Amalecitis & Chananæis cæsus, fusus, ac dissipatus est. Circà idem tempus, homo colligens ligna in die Sabbati, jussu Dei lapidibus obrutus est. *Core*, *Dathan*, & *Abiron*, contrà *Moysem* & *Aaronem* conjurantes, vivos hiatu suo terra absorbuit. Nec multò post, totius populi, in tumultum proni, orta seditio est in *Moysem* & *Aaronem*, & statim in eos catervatim mors grassata est, momentoque omnes internecione deleti fuissent, nisi Deus precibus *Moysis* placatus, cladem avertisset, quâ jam quatuordecim hominum millia, & septingenti perierant. Volens autem ostendere Deus, quantùm sibi placeret *Aaronis* Sacerdotium, illud confirmavit miraculo, quo virga *Aaronis*, alìis Principum XII. Tribuum Israël virgis permixta, floruit, & recentes edidit Amygdalas, reliquis virgis, sterilibus & ex siccis remanentibus. Debuisset Populus Hebræus, tot plagis & stragibus à Deo punitus, sapere, & à seditione se cohibere, juxtà illud tritum Adagium: *Piscator ictus, sapiet.* Sed longè aliter populum illum rebellem, & sæpiùs contumacem in Deum, se gessisse sacra Historia narrat. Vix enim Populus Hebræus, è Deserto *Pharan* Profectus, in Desertum *Zin* pervenisset, & castra- meta-

metatus fuisset in *Cades*, in apertam seditionem, ob aquæ penuriam, prosiliit, & impotentiùs in *Moysem* atque *Aaronem* debacchatus est. Tunc *Moyses*, à Deo monitus, ut petram, quæ sitienti populo aquas sufficeret, virgâ feriret, semel atque iterùm petram virgâ percussit. Qua in re à Domino notatus est *Moyses*, quòd per diffidentiam non nisi iterato ictu aquam è silice eduxerit, &, ob hoc peccatum, *Moyses*, ejusque frater *Aaron*, ejusdem diffidentiæ conscius, promissam Terram Chanaan non sunt ingressi, sed in ejus limine, ut mox dicemus, mortui sunt. In hoc Deserto *Zin* in *Cades*, *Maria*, soror *Moysis*, mortua & sepulta est, dùmque ex eo Deserto *Moyses* discedere, & Populum Hebræum per Regionem Idumæam educere pararet, missis ad Regem Idumæorum Legatis, transeundi copiam rogavit, nolens cum ea gente, ob jus sanguinis, pugnare. (Erant enim Idumæi ex stirpe *Esau*, filii *Isaaci*, Patriarchæ oriundi) Sed, Rege Idumæorum transitum negante, *Moyses* in montem *Hor*, qui est in finibus Idumææ, iter convertit, ibique excessit è vita *Aaron*, frater *Moysis*, anno ab egressione Israelitarum ex Ægypto quadragesimo, annos natus centum viginti tres. *Aaroni* successit in summi Sacerdotii dignitate *Eleazarus*, ejus filius. In hoc itinere, quo Populus Hebræus ad montem *Hor* tendebat, *Arad*, Gentis Chananæorum Regem, cum valido exercitu irrumpentem, & Hebræorum transitum impedire molientem, *Moyses*, fultus Dei auxilio, debellavit, ejusque numerosum exercitum internecinâ clade delevit. Victores Hebræi, & ex monte *Hor* digressi, in Terram Chanaan, patribus suis a Deo promissam, se propediem ingressuros sperabant, sed spe suâ, ob varias emergentes difficultates, frustrati, & in diversis stationibus tentoria figere coacti, tandèm diuturnioris moræ impatientes, antiquas suas de cibo, potu, tædio, & fastidio querimonias refricare, ac palàm *Moysi* obtrectare cæperunt. Sed illorum obmurmurationes represserunt serpentes igniti, à Deo immissi, ac morsibus venenum inspirantes, quo inflammata semel corpora, febre ardentissimâ corripiebantur, ac complures extincti sunt. Cæteris verò, ne eamdem necem incurrerent, consuluit *Moyses*, erigendo (in typum Jesu Christi, veri Messiæ, quem in Crucem egerunt Judæi) *Serpentem Æneum*, quem dum morsibus Serpentum percussi adspicerent, sanabantur. Posthæc, Hebræi omnes suas curas, cogitationes, & labores ad id potissimùm contulerunt, ut hostes, qui in Terram promissam, seu Terram Chanaan, aditum eis præcludebant, strenuè debellarent, atque penitùs extirparent. Et primò quidèm, aggressi sunt *Sehon*, Regem Amorrhæorum, & *Og*, Regem Basan, eosque numeroso licèt exercitu stipatus, perculerunt, devicerunt, profligarunt, totâque illorum regione & oppidis potiti sunt. Deindè, arma verterunt in *Balac*, Moabitarum Regem, qui contrà ipsos non tàm aperto Marte, quàm malis artibus pugnaturus accesserat. Evocaverat ad se ille Moabitarum Rex, magnâ propositâ mercede, *Balaamum*, quemdam Mesopotamiæ Ariolum, ut Hebræis imprecaretur. Periculum advertens Ariolus, ire primùm recusavit; sed tandèm, promissis, aurique sacrâ fame inescatus, ad *Balac*, Moabitarum Regem, proficiscitur animo maledicendi Hebræis. At, dùm Asinæ insidens, iter perageret *Balaam*, ecce Asina (territa aspectu Angeli, ignitò gladio armati, quem citiùs illa vidit, quàm cæcus ille vates) divertit à via, sed ab hero suò, illam in viam revocare volente, verberibus contusa, rudiitum suum in humanum sermonem convertit, dicens hero suo: *Quid feci tibi? cur percutis me?* ..... *Protinùs aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram*, sicut legitur cap. 22. lib. *Numerorum*. Hinc *Balaam*, licèt ut morem gereret *Balac*, Moabitarum Regi, Sacrificia præmisisset, bisque conatus esset maledicere Israelitis, spiritu tamen Dei impulsus, ter ei benedixit, & prospera quæque ipsis auguratus, adventum Jesu Christi vaticinatus est, dicens: *Orietur stella ex Jacob, & consurget virga de Israel*, sicut legitur cap. 24. v. 17. libri *Numerorum*. Sed, quod fidem omnem superat, idem ille vates, qui Spiritu Sancto afflatus, ter Israelitis benè precatus fuerat, tàmque insigne de Jesu Christi adventu Oraculum ediderat, impium & impurissimum suggessit *Balaco*, Regi Moabitarum, consilium, ut videlicèt per Moabiticas & Madianiticas fœminas ad Idololatriam & scortationem Israelitas pelliceret, hisque meretricularum illecebris ac lenociniis corruptos à veri Numinis cultu abalienaret. Placuit Moabitarum Regi iniquissimum illud *Balami* consilium, & statim eleganti specie puellas obtulit Israelitis, quorum quàm plurimi non solùm cum illis scortis turpissimè volutati sunt, verùm etiam, conculcato divino fœdere, *Baalis*, qui & *Beelphegor*, vel *Priapus* etiam dicitur, impuris, impiisque mysteriis initiati sunt. Exarsit subitò ira Dei in illos sceleratissimos homines, jussitque Deus *Moysi*, ut cunctos

cunctos Principes populi, criminis auctores, alios etiam initiatos *Beelphegor*, suspendio, aut gladio interficeret, cæteros verò scortatores Deus, immissâ peste, omnes ad unum unâ nocte extinxit, adeò ut numerus eorum, qui vel suspendio, vel gladiò perierunt, vel peste sublati sunt, fuerit viginti quatuor millium, sicut narrat *Moyses* cap. 25. v. 9. libri *Numerorum*, dicens: *Et occisi sunt viginti quatuor millia hominum.* Tunc accidit illud egregium & memorabile *Phinees*, filii *Eleazari*, Sacerdotis, Factum, quod eodem in capite libri *Numerorum* refert *Moyses*. Cùm enim quidam Hebræus libidinosus, dictus *Zambri*, excusso omni rubore, meretricem Madianiticam, dictam *Cosbi*, inspectante universo populo, in tentorium suum perduceret, & cum ea inverecundè & quasi in propatulorem haberet, surrexit *Phinees*, pio ardore succensus, armatusque pugione irruit, & uno ictu utrumque confixit. Hic *Phinees* Zelus, quo utriusque impudicè coëuntis sanguine castimoniæ litavit, fuit quidem Deo gratissimus, quia tamen acerbiores pœnas promerebantur Madianitæ, præcepit Deus *Moysi*, ut in eos moveret bellum, quod statim, Duce *Phinees*, gestum est, tantâque fortitudine Israëlitæ, pietate, & justâ ultione succensi, adversùs impurissimas illas copias pugnarunt, ut in conflictu omnes Principes Madianitæ, qui erant numero quinque, ceciderint cum *Balaamo* Ariolo; viri etiam omnes trucidati fuerint cum mulieribus, quæ virum noverant; solæ virgines ad triginta duo millia servatæ, & unà cum pueris in servitutem abductæ. Hoc pacto numerosissima ac bellicosissima Madianitarum Gens ab Israëlitis uno prælio prostrata ac profligata est, ne uno quidèm milite in victorum castris desiderato, nulloque impunè abeunte, sed singulis, ita volente Deo, acerbissimas suæ, aut alienæ impietatis pœnas dare coactis. Tandèm, his confectis, *Moyses* in montem *Nebo*, qui è Moabitidis compestribus assurgit, ascendit, ibique benè precatus populo, Legeque divinâ accuratè commendatâ, diem ultimum vitæ suæ clausit anno ætatis suæ centesimo vigesimo, ab exitu Israëlitarum ex Ægypto anno quadragesimo, postquàm Populo Israëlitico per annos quadraginta in Deserto præfuisset. Vidit quidèm *Moyses* in monte *Nebo* totam Terram promissam, sed eam ingressus non est, quòd, sicut jam observavimus, eo tempore quo ut saxum feriret, & aquam produceret, ei à Deo præceptum est, post tot virtutum suarum experimenta, diffiderit ac dubitaverit. Quin, sancti Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes tradunt, ideò Israëlitas, per quadraginta annos in Deserto mansisse, donec omnes, qui verbis Dei non crediderant, interirent. Exceptis enim *Josue* & *Calebo*, nemo inter Israëlitas, ultrà viginti annos natus, ex Ægypto profectus, Jordanem transiit, & in Terram promissam ingressus est. Mortuo itaque *Moyse*, & sepulto in loco, qui hactenùs latuit, atque finito in tanti viri morte justissimo Israëlitarum luctu, *Josue*, jam à Deo & à Moyse sublectus, Reipublicæ Hebræorum Imperium capessivit, vir sanè virtutibus *Moysis* quam simillimus, cujus res præclarè gestas, sicut *Judicum*, atque Regum, qui Populo Israëlitico præfuerunt usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, opportuniùs referemus in Colloquio tertio, quod in Historiam hujusce quartæ Mundi Ætatis habituri sumus. Nunc, postquam Historiam Sacram à tempore quo Deus dedit Legem *Moysi* in monte *Sinai*, produximus usque ad obitum ejusdem *Moysis*, qui Hebræorum Legislator audit, debemus continenti ordine expendere in hocce hodierno nostro Colloquio res præcipuas, quæ Hebræorum Religionem, divinumque cultum spectantes, in hac Lege, datâ *Moysi* à Deo, speciatim continentur.

D. Annuo lubentissimè, teque de his rebus, quæ ad Hebræorum Religionem, divinumque cultum attinentes in Lege *Moysi* à Deo datâ, speciatim continentur, differentem pronis ac suspensis auribus auscultabo. Optarem tamen, ut antea dissolveres Dubium, quod de morte *Moysis* nuperrime proponebant quidam viri eruditi, asserentes: salvâ & inculpatâ fide dici posse, *Moysem* non esse mortuum, sed potiùs eum cum *Enocho*, septimo ab Adamo Patriarchâ, & cum Propheta *Elia* translatum fuisse in Cælum, indeque, appetente fine Mundi, seu sæviente persecutione Antichristi, denuò venturum in Mundum cum *Enocho* & *Elia*, ut sit Christi Judicis Præcursor, & tunc ferali Edicto Antichristi morti unà cum *Enocho* & *Elia*, Præcursoribus itidèm secundi adventûs Jesu Christi, addictum iri. Utrùm igitur salvâ fide negari possit, *Moysem* mortuum esse, quæso te, ut me edocere non graveris.

M. Tribus potissimùm momentis, quæ hìc indicare abundè sufficiet, evincitur, nullo pacto posse salvâ fide negari, *Moysem* fuisse mortuum. Nam primò, Scriptura Sacra lib. Deuteronomii cap. 32. & ul-

& ultimo disertè testatur, *Moysem* esse mortuum & sepultum in Valle Terræ Moab contrà Phogor, ejusque sepulchrum usque in præsentem diem esse omninò ignotum. Mortuum etiam esse *Moysem* narrat Scriptura Sacra, lib. *Josue* cap. 1. his verbis: *Et factum est post mortem Moysis, servi Domini, ut loqueretur Dominus ad Josue, filium Nun*, &c. Præterea, *Moysem* reverà mortuum esse apertè tradunt antiqui Scriptores Ecclesiastici, quos inter *Origenes* Homiliâ XXV. in Librum *Numerorum*, & Sancti Patres, videlicèt *S. Gregorius Nissenus* in Libro *De Vita Moysis*, *S. Augustinus* multis in locis, sed præcipuè lib. XVIII. *De Civitate Dei* cap. XI. *S. Epiphanius* Hæresi IX. & Hæresi LXIV. quorum agmen claudet *Rupertus*, Abbas Tuitiensis, qui libro 2. in Deuteronomium cap. 22. versans datâ operâ id genus argumenti, sic tandèm concludit: *Igitur quanticumque quis è contrario nitatur argumentis, liberè confirmamus, quia sicut Aaron, sic & Moyses verè & depositione corporis mortuus sit.* Ad hæc accedunt locupletissima testimonia Historicorum Judæorum, quorum primus *Josephus* lib. 4. Antiquit. Jud. cap. ult. hæc de Moyse scribit: *Mortuusque est* (Moyses) *ultimo anni mense, die primâ mensis, qui à Macedonibus Dystrus dicitur, à nostris verò Adar ..... Triginta diebus luxit eum populus, cui nunquàm tristius quidquam accidit, quàm tunc Prophetæ mors.* Alter verò Historicus Judæorum Scriptor *Philo* sub finem libri tertii, quem scripsit *De Vita Moysis*, hæc habet: *Hujusmodi fuit vita obitusque Moysis, Regis, Legislatoris, Vatis, & Pontificis, sicut Sacris Litteris proditur.* Ex his igitur momentis, è Sacris Libris, è Sanctorum Patrum Operibus, atque ex antiqua & continua Judæorum Traditione depromptis, liquidò constat, non posse salvâ fide negari, *Moysem* esse mortuum. Voluit tamen Deus, ut locus, in quo tumulatus est *Moyses*, esset omninò ignotus, ne apud Gentem Judaicam, ad Idololatriam maximè propensam, vir adeò benè de illa meritus divinos consequeretur honores, sicut censent *Theodoretus*, Quæstione XLIII. in *Deuteronomium* & alii. Hinc in Epistola Canonica *Judæ* Apostoli legimus, *Michaelem*, Archangelum disceptasse adversùs Diabolum de corpore Moysis, eò quòd improbissimus ille veterator locum sepulturæ Moysis vellet Judæis patefacere, ut contrà Dei Legem, occasionem Idololatriæ illis ministraret. Non me latet, *S. Hilarium* in cap. 20. *Matthæi* in ea singulari fuisse sententia, quòd *Moyses* futurus sit cum Propheta *Eliâ*, secundi adventûs Christi Præcursor; at ex illa singulari *S. Hilarii* sententia inferri minime potest, hunc S. Doctorem existimasse, Moysem non esse mortuum. Fieri quippè potuit, ut Moyses, tempore Transfigurationis Jesu Christi, cui cum *Eliâ* interfuit, resurrexerit, illicque secundùm corpus & animam præsens adfuerit, sub finem tamen Mundi secundò moriturus regnante Antichristo, cujus furorem sanguine suo sit extincturus. Porrò, Moysem tempore Transfigurationis Christi resurrexisse ad tempus, & in corpore apparuisse docere videntur *S. Joannes Chrysostomus* Homiliâ 57. in *Matthæum*, *S. Hieronymus* in cap. 17. *Matthæi*, *S. Augustinus* Tractatu 124. in *Joannem*, & *S. Joannes Damascenus*, Oratione *De Transfigurat.* nihilò seciùs mihi magis arridet opinio *S. Thomæ*, qui 3. part. quæst. 45. art. 3. ad 2. docet, Moysem Transfigurationi Christi Domini adfuisse quantùm ad animam tantùm, non quantùm ad proprium corpus, sed aliud ab ipso assumptum fuisse, ex altera materia virtute divina compactum, in eum sanè modum, quo Angeli in assumpris corporibus sese spectabiles præbuerunt. Sed de morte Moysis dictum satis.

D. Explica nunc, si placet, res præcipuas, quæ in Lege datâ Moysi à Deo, speciatim continentur, & in primis ostende, quænam fuerit forma Tabernaculi, in quo Deus ab Hebræis coli voluit, quodque, ut superiùs insinuasti, extructum est juxtà exemplar, quod Deus Moysi in monte *Sinai* monstravit.

M. Si Tabernaculi structuram, partesque singulas, quas Sacer Scriptor Moyses à capite 25. usque ad caput 28. Libri *Exodi* accuratè describit, vellem in præsentia latè exponere, dies profectò me deficeret, & intrà præfixos Colloquiis nostris limites me nullo pacto continere possem. Strictim itaque, sicut Historicum Ecclesiasticum decet: Tabernaculi, in quo Deus ab Hebræis coli voluit, structuram secundùm præcipuas illius partes delineabo. Tabernaculum igitur, in quo Deus coli voluit, quodque *Sanctuarium* etiam dictum est, hanc formam referebat. Ædificium erat instar Templi, sed portatilis, ex lignis confectum, quod per partes facilè compingi ac dissolvi poterat, & in quemcumque locum deferri. In Tabernaculo locus erat sanctior, velo distinctus, qui *Sanctuarium*

Sanctua-

Sanctuarii, & *Sancta Sanctorum* appellabatur. Ibi verò *Arca Fœderis* servabatur, ex lignis Setim intùs & foris deaurata, coronâque aureâ circumdata. Hanc Arcam Fœderis operiebat *Propitiatorium Aureum*, quod & *Oraculum* itidem dicebatur, quia indè Deus responsa dabat Moysi, Aaroni, ac subindè Summis Sacerdotibus ipsum consulentibus. Utrumque latus Propitiatorii duo Cherubini aurei, expansis alis regebant, sese mutuò respicientes, versis in Propitiatorium vultibus. *Sancta Sanctorum* Tabernaculi soli Pontifici semel in anno pervia erant, videlicèt die septimâ mensis septimi, quo *Festum Expiationis* celebrabatur. Præter istum locum, seu præter istam Tabernaculi partem, quæ dicebatur *Sancta Sanctorum*, erat alter locus, seu alia ejusdem Tabernaculi pars, quæ vocabatur *Sancta*, quæque complectebatur *Altare Thymiamatis*, ad cujus Altaris latus dextrum erat Candelabrum ductile de auro purissimo, Lucernis septem paritèr aureis instructum. Ad latus verò ejusdem Altaris sinistrum erat mensa, ex lignis Setim, & auro mundissimo circumdata, in qua, ad significandum numerum duodecim Tribuum Israël, reponebantur XII. Panes sacri, qui dicebantur *Panes Propositionis*, & singulis Sabbatis mutabantur, usibusque Sacerdotum cedebant. Denique, Tabernaculum habebat duplex Atrium, unum exterius, in quo stabant Laici: aliud interius, in quo erant Labrum æneum, & Altare Holocaustorum. In Labro æneo manus pedesque abluere tenebantur Sacerdotes antequàm Tabernaculum ingrederentur, & ad Altare, ut thymiama offerrent, accessuri essent. Habes nunc paucis verbis delineatam structuram Tabernaculi, quod Deus in monte Sinai præcepit Moysi, ut ædificaret in gratiam Israëlitarum in Deserto peregrinantium, sicut perdoctè explicat Angelicus Doctor *S. Thomas* 1ª. 2ª. Quæst. CII. Art. IV. ad 1. his verbis: *Cultus*, inquit, *duo respicit, scilicèt Deum, qui colitur, & homines colentes. Ipse igitur Deus, qui colitur, nullo corporali loco clauditur: undè propter ipsum non oportuit speciale Tabernaculum fieri, aut Templum. Sed homines, ipsum colentes, corporales sunt, & propter eos oportuit speciale Tabernaculum, vel Templum instrui ad cultum Dei, propter duo. Primò quidèm, ut ad hujusmodi locum convenientes cum hac cogitatione, quòd deputaretur ad colendum Deum, cum majori reverentia accederent. Secundò, ut per dispositionem talis Templi vel Tabernaculi significarentur aliqua pertinentia ad excellentiam divinitatis, vel humanitatis Christi, & hoc est, quod Salomon dicit lib. 3. Regum cap.* 8. Si Cælum & Cæli Cælorum te capere non possunt, quantò magis Domus hæc, quam ædificavi tibi? *Et posteà subdit:* Sint oculi tui aperti super domum hanc, de qua dixisti: Erit nomen meum ibi; ut exaudias deprecationem servi tui, & populi tui Israël. *Ex quo patet, quòd Domus Sanctuarii* (seu Tabernaculi) *non est instituta ad hoc, quòd Deum capiat quasi localitèr inhabitantem, sed ad hoc, quòd nomen Dei inhabitet ibi, id est, ut notitia Dei ibi manifestetur per aliqua, quæ ibi fiebant, vel dicebantur, & quòd propter reverentiam loci orationes ibi fierent, magis exaudibiles ex devotione orantium.* Hoc, longiusculum licèt, *S. Thomæ* testimonium hìc inserere necessarium duxi, ut statim intelligas, quàm falsum ac putidum sit istud commentum, quod *Joannes Spencerus*, Scriptor Anglus, obtrudere non erubuit, docens, Tabernaculum, in quo Deus coli voluit, non ex Dei sapientia & voluntate, sed ex prophana Gentium Religione origioem duxisse. Fingit enim ille audacissimus Scriptor, longè antè Moysem, Ægyptiis, aliisque Gentibus solemne fuisse, falsorum suorum Numinum, seu Idolorum imagines, in thecis aut tentoriis collocatas circumferre, vel ut Deos honore singulari colerent, vel ut eos haberent individuos viarum & periculorum suorum comites. Ad hunc superstitiosum Gentilium morem, quem tollere non ita promptum erat, sese accommadasse Deum, & in Tabernaculo, quod ab Hebræis, quòcumque vellent, asportari posset, habitare dignatum esse pertendit *Spencerus* lib. 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, Dissertatione 1. cujus errorem invictis argumentis hìc breviter confutare non abs re erit. Et 1º. quidèm impium est dicere, Deum, quandò præcepit Moysi, ut fabricaret Tabernaculum portatile, in quo habitare & ab Hebræis coli volebat, sese demisisse ad prophanum illum morem Gentium, quæ suum Idolum *Moloch* in Tabernaculo portatili colebant, sicut supponit *Spencerus*. Impium, inquam est, ne quid gravius dicam, asserere, Deum, qui semper Idololatriæ cultores aversatus est, atque gravissimis pœnis subjecit, voluisse in his, quæ ipsius cultum spectant, se accommodare prophanis Gentium Religionibus. Deus autem præcepit Moysi ut fabricaret Tabernaculum juxtà formam, quam ei in sacro monte *Sinai* ostenderat ac præscripserat: *Inspice* (inquit Deus *Moysi* cap. 25. v. 40. Libri Exodi)

Exodi) *& fac secundùm exemplar, quod tibi in monte monstratum est.* Quibus Domini verbis concidunt duæ ineptissimæ *Spenceri* conjecturæ. Ait enim primò, Tabernaculi fabricam Gentis Israëliticæ voluntati & æmulationi, magis quàm Dei voluntati vel præcepto esse adscribendam. Quod tamen oppidò falsum esse constat ex citatis Scripturæ Sacræ verbis, quibus Deus in monte Sinai Moysi fabricam Tabernaculi præcepit. 2°. ait *Spencerus*, Fabricam Tabernaculi ab Hebræis factam esse juxtà formam, quam habebat Tabernaculum *Moloch*, Idolum Gentium. Quod etiam tàm falsum est, quàm quod maximè. Deus enim in monte *Sinai* præscripsit formam Tabernaculi, in quo coli volebat, eamdemque formam capitibus 25. 26. & 27. Libri Exodi accuratè descriptam habemus. At, formam Tabernaculi *Moloch* nullibi descriptam reperimus. Addo, nullum *Spencero* certum suppetere antiquitatis monumentum, quo probare possit, morem illum Gentium, Deorum suorum Imagines in Tentoriis, aut Ædiculis, seu Templis portatilibus circumgestandi, esse *Moyse* antiquiorem, vel coævum, cùm nullus Auctor, sicut jam in nostris præcedentibus Colloquiis ostendimus, proferri possit *Moyse* vetustior, aut ei suppar, qui rerum istarum fidem faciat. Debuisset igitur *Spencerus*, habitâ ratione Historiæ Sacræ, & Antiquitatis *Moysis*, ultrò fateri, Tabernaculum fuisse a *Moyse* fabricatum, secundùm formam in monte Sinai à Deo ei ostensam ac præscriptam: sed posteà, Diabolum, æquales divinos honores sibi arrogare volentem, Gentibus, Idololatriæ tenebris immersis, inspirasse, ut Tabernacula, Tentoria, & Ædiculas Numinibus suis exstruerent, ad similitudinem Tabernaculi, quod, jubente Deo, fabricarat *Moyses*. Sed, ut dem *Spencero*, Thecas, Tabernacula, Ædiculas, seu Templa portatilia *Molochi*, aliorumque superstitiosæ Gentilitatis falsorum Numinum in usu fuisse apud Ægyptios, Ammonitas, Moabitas, aliosque Populos Idololatras, antequàm Deus ab Israëlitis coleretur (quod tamen non probavit *Spencerus*, nec ullus unquàm probare poterit) indè tamen minimè sequeretur, Deum, quandò præcepit *Moysi*, ut Tabernaculum, in quo ab Israëlitis coli volebat, exstrueret, se ad mores Gentium demisisse, & aliquam Tabernaculi *Molochi* formæ rationem habuisse; sed potiùs sequeretur, Deum præcepisse, ut Tabernaculum, in quo specialitèr coli volebat, fabricaretur, ad extirpandam penitùs Idololatriam, & Populum Israëliticum, cultui suo arctiùs devinciendum. Nec enim Deus, ut obitèr dicam, Tabernaculum fieri jussit proptèr se, quasi eo indigeret, & aliquo corporali loco claudi posset, sicut visum est Populis Idololatris, qui Deos suos Templis & Simulachris astrictos & inclusos sibi perperàm persuadebant: sed Deus Tabernaculum exstrui jussit proptèr Judæos, ob duas rationes, quas ex sancto *Thoma* mox adduxi. Ostendit enim Doctor ille Angelicus Primæ Secundæ Quæst. CII. Art. IV. ad II. non fuisse conveniens, ut fuisse conveniens, ut Populus Israëliticus, quamdiù mansit in Deserto, non habens certam mansionem, variisque bellis, quæ cum finitimis Gentibus gerere cogebatur, impeditus, ædificaret Templum, in quodam loco fixum, sed convenientius fuisse, ut haberet dumtaxàt id temporis Tabernaculum portatile. Hæc sunt sancti illius Præceptoris verba: *Tempore David Regis, & Salomonis, Populus ille* (seu Israëliticus) *habuit quietissimum statum, & tunc primò ædificatum fuit Templum in loco, quem Deus designaverat Abraham, Genesis cap. 22. ut offerret filium suum in holocaustum . . . . . Locus autem ille designari non debuit per ædificationem Templi antè tempus prædictum proptèr tres rationes, quas Rabbi Moyses assignat. Prima est, ne Gentes appropriarent sibi locum illum. Secunda est, ne Gentes ipsum destruerent. Tertia verò ratio est, ne quælibet Tribus vellet habere locum illum in sorte sua, & proptèr hoc orirentur lites & jurgia, & ideò non fuit ædificatum Templum, donec haberent* (seu Judæi) *Regem, per quem posset hujusmodi jurgium compesci. Anteà verò, ad cultum Dei erat ordinatum Tabernaculum portatile per diversa loca, quasi nondùm existente determinato loco divini cultûs. Et hæc est ratio litteralis diversitatis Tabernali & Templi. Ratio autem figuralis esse potest, quia per hæc duo* (videlicèt Tabernaculum & Templum Salomonicum) *significatur duplex status. Per Tabernaculum enim, quod est mutabile, significatur status præsentis vitæ mutabilis, Per Templum verò, quod erat fixum & stans, significatur status futuræ vitæ, quæ omninò immutabilis est, & proptèr hoc in ædificatione Templi dicitur, quòd non est auditus sonitus mallei, vel securis, ad significandum, quod omnis perturbationis tumultus longè erat à statu futuro. Vel per Tabernaculum significatur status Veteris Legis: per Templum autem, à Salomone constructum, status Nova*

væ Legis ; undè ad constructionem Tabernaculi soli Judæi sunt operati : ad ædificationem verò Templi cooperati sunt etiam Gentiles, scilicèt Tyrii & Sydonii. Hactenùs *S. Thomas*, qui à Quæstione XCVIII. Primæ Secundæ usque ad Quæstionem CVI. *De Veteri Lege*, & de his omnibus quæ ad illam spectant, ad miraculum disserit, & omnibus Scriptoribus, qui eo de argumento tractarunt, palmam præripuit, teste *Paulo Burgensi*, in Hispania genere & eruditione inter Judæos magni nominis ; deindè, abdicato Judaismo, Episcopatu Carthaginensi primùm, posteà Burgensi, undè ortus erat, & illi nomen adhæsit, suisque in Sacram Scripturam Commentariis celeberrimo. Ille, inquam, vir, in Sacris Litteris, & Rabbinorum Commentariis versatissimus, testatus est, dùm videret, se Veteris Testamenti in Divo *Thoma* medullam dafæcatissimam reperisse, seque beneficium vocationis ad Christi Ecclesiam debere illius Scriptis, undè sibi Fidei Catholicæ veritas illuxerat, maximè ex Quæstionibus *De Veteri Lege*, quas *S. Thomas* in Prima Secundæ doctissimè pertractat. In obiter velim observes contrà *Theophilum Raynaldum*, aliosque nonnullos *S. Thomæ* æmulos obtrectatores, qui ex mendo, quod oscitantiâ Typographorum irrepsit in Responsionem ad sextum Argumentum, quod sibi proponit *S. Thomas* in Articulo IV. Quæstionis CII. Primæ Secundæ, ubi legitur, *Propitiatorium fuisse Tabulam lapideam*, occasionem arripiunt insultandi in sanctum *Thomam*, quasi ignoravetit Angelicus ille Doctor, *ex auro purissimo factum esse Propitiatorium*, sicut legitur Exodi cap. 25. v. 17. & cap. 37. v. 6. ejusdem libri. Sed in hac sancto Doctori impingendâ calumniâ apertè illi obtrectatores prodiderunt ignorantiam & malitiam suam ; ignorantiam quidem, quia scire debebant, *S. Thomam* Lectione 1. in cap. 9. Epistolæ *Pauli* ad Hebræos disertè Propitiatorium appellare *Tabulam auream* : malitiam verò suam itidem demonstrarunt, quia non ignorabant, in antiquis & correctis summæ Tripartitæ *S. Thomæ* Exemplaribus Vaticanis, & Salmaticensibus, non legi loco mox à me laudato : *quædam Tabula lapidea* ; sed legi : *quædam Tabula, quæ dicebatur Propitiatorium* ; ex quibus antiquis & emendatis Exemplaribus compertum facilè habere poterant, hunc errorem, qui in quædam Summæ *S. Thomæ* Exemplaria irrepsit, alicui imperito falsatori, vel oscitanti Typographo esse adscribendum, non autem *S. Thomæ* inurendum. Sed, quia hac de te plura dicere non vacat, legesis eruditam in hunc *S. Thomæ* locum mox citatum clarissimi nostri *Joannis Nicolai*, sacræ Facultatis Parisiensis Doctoris, Annotationem, in qua *Theophilus Raynaldus* pro suis meritis plautino sale perbellè defricatur.

D. Eò lubentiùs hanc doctissimi *Joannis Nicolai* Annotationem legam, quòd interdùm adesse soleam cætui quorumdam hominum, qui eruditione quidem pollent, sed nimiùm mihi videntur morosi ac superciliosi Censores, quippequi omnes promiscue Scholasticos, ne excepto quidem *S. Thoma*, Doctore Angelico, adductis labiis, corrugatâque fronte carpunt, perstringunt, insectantur, asserentes, eos nugis & tricis Scholæ immorari, & vanis, futilibusque Quæstionibus immori, neglecto Scripturæ Sacræ studio, cujus sensum nec assequantur, nec curent. Quam certè iniquam Censuram, seu potiùs calumniam, saltèm à *S. Thoma* depellunt tàm illa, quam mox retulisti, *Pauli Burgensis*, Scripturæ Sacræ peritissimi, confessio, quàm doctissimæ illæ Quæstiones *De Veteri Lege*, quas in prima Parte suæ Summæ proponit ac dilucidat hic sanctus Doctor, quasque nos in Colloquiis nostris in Historiam primæ Mundi Ætatis prælibavimus, videlicèt de opere sex dierum, de productione primorum parentum, *Adami* & *Evæ*, de eorum dotibus, & conditione in statu innocentiæ. Ex his, inquam, Quæstionibus, de quibus *S. Thomas* non minùs docto, quàm lato disseruit calamo, posset facilè unusquisque ubertimum in Pentateuchum, seu in quinque Libros *Moysis* conficere Commentarium. Spretis igitur viris illis hypocriticis, quibus solenne est, omnia, quæ ad ipsorum salivam non sunt satis temperata, immitri virgâ & inofficiosâ censurâ excipere, atque plusquàm dictatoriâ actoritate damnare, nunc etiam atque etiam te rogo, ut cætera, quibus constabat Tabernaculum, cujus fabricam Deus imperavit *Moysi*, juxtà mentem & doctrinam *S. Thomæ* explicare pergas.

M. Rerum, quæ continebantur in Tabernaculo explicationem, cùm litteralem, tùm typicam, egregiè admodùm Primæ Secundæ Quæstione CII. Art. IV. ad Responsionem sexti Argumenti dat *S. Thomas*, Doctor Angelicus, qui, prætermissis aliis Scriptoribus, qui prolixas de eodem Argumento concinnarunt lucubra-

tiones, unus instar omnium nobis esse debet. Explicationem autem litteralem terum, quæ continebantur in Tabernaculo, his verbis orditur *S. Thomas*: potest, inquit Angelicus ille Doctor, & horum, quibus constabat Tabernaculum, alia ratio assignari magis litteralis. In Arca enim continebantur Tabulæ Legis, ad tollendam Legis oblivionem; undè dicitur Exodi cap. 28. *Dabo tibi duas Tabulas lapideas, & Legem ac Mandata, quæ scripsi, ut doceas filios Israël.* Virga verò Aaron ponebatur ibi ad comprimendam dissensionem populi de Sacerdotio Aaron: undè dicitur lib. Num. cap. 17. v. 10. *Refer virgam Aaron in Tabernaculum testimonii, ut reservetur in signum rebellium filiorum Israël.* Manna autem conservabatur in Arca ad commemorandum beneficium, quod Deus præstitit filiis Israël in Deserto; undè dicitur Libri Exodi cap. 16. *Imple Gomor ex eo*, id est, Mannâ, *& custodiatur in futuras retrò generationes, ut noverint panes, quibus alui vos in solitudine.* Candelabrum verò erat institutum ad honorificentiam Tabernaculi: pertinet enim ad magnificentiam domûs, quod sit benè luminosa. Habebat autem Candelabrum septem calamos (ut *Josephus*, Hebræus, dicit lib. 3. Antiq. Jud. cap. 7. & cap. 10.) ad significandum septem planetas, quibus totus Mundus illuminatur. Altare verò thymiamitis erat institutum, ut jugiter in Tabernaculo esset fumus boni odoris, tùm propter venerationem Tabernaculi, tùm etiam in remedium fætoris, quem oportebat accidere ex effusione sanguinis, & occisione animalium. Mensa autem apponebatur ad significandum, quòd Sacerdotes, Templo servientes, in Templo victum habere debebant: undè duodecim panes superpositos, in memoriam duodecim Tribuum, solis Sacerdotibus edere licitum erat, ut habetur *Matth.* cap. 12. Mensa autem non ponebatur directè in medio antè Propitiatorium, ad excludendum Ritum Idololatriæ: nam Gentiles in Sacris Lunæ ponebant mensam coram Idolo Lunæ, unde dicitur Jeremiæ cap. 7. *Mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas Reginæ Cæli.* In Atrio verò extrà Tabernaculum continebatur Altare Holocaustorum, in quo offerebantur Deo Sacrificia de his, quæ erant à populo possessa; & ideò in atrio poterat esse populus, qui hujusmodi Deo offerebat per manus Sacerdotum: sed ad interius Altare, in quo ipsa devotio & sanctitas populi offerebatur, non poterant accedere nisi Sacerdotes, quorum erat Deo offerre populum. Est autem hoc Altare extrà Tabernaculum in atrio constitutum ad removendum cultum Idololatriæ: nam Gentiles intrà Templa, Altaria constituebant ad immolandum Idolis. Hæc est explicatio litteralis, quam tradit *S. Thomas*, rerum omnium, quæ continebantur in Tabernaculo, ex qua explicatione facilè confutari potest insulsum commentum *Joannis Spenceri*, qui lib. 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, Dissertatione V. ausus est asserere, *Arcæ fæderis*, quæ in Tabernaculo Divinæ præsentiæ sacrarissimum Symbolum erat, originem arcessendam esse è sacris Ethnicorum Cistis, seu Arcis, & Cherubinos, qui expansis alis utrumque latus Propitiatorii tegebant, originem itidem accepisse ab Ægyptiorum simulacris & hieroglyphicis, quæ mysticis illorum cistis erant insculpta: hoc, inquam, insulsum, & à sæculis inauditum *Spenceri* commentum facilè ex ea *S. Thomæ* litterali explicatione refelli potest. At enim, ostendit primò *S. Thomas*, Deum ad suum stabiliendum cultum, & ad abolendam penitùs Idololatriam, præcepisse ut fierent Tabernaculum, Arca Fæderis, cæteraque omnia quæ in Tabernaculo continebantur: quis autem credat, Deum, ad promovendum suum apud Israëlitas cultum, & ad exstirpandam Idololatriam, voluisse, aut permisisse unquàm, ut sibi ab Israëlitis fabricaretur Tabernaculum juxtà structuram Tabernaculi Idoli *Moloch*, & in hoc Tabernaculo reponeretur Arca, facta ad similitudinem mysticarum Cistarum, seu Arcarum, quibus utebantur Ethnici, cum duobus Cherubinis, expressis itidem ad formam Symbolorum, seu Simulachrorum, & Hieroglyphicorum, quæ Ægyptii, aliique Populi, Idololatriæ addicti, suis mysticis Cistis, seu Arcis, ad Diabolum in suis falsis Numinibus colendum, inscribere solebant? Prætereà, hæc explicatio litteralis, quam tradit *S. Thomas*, rerum omnium, quæ continebantur in Tabernaculo, exacta est ad historicam narrationem, quam texuit *Moyses*, qui, sicut in præcedentibus Colloquiis ostendimus, fuit primus omnium Gentium Scriptor: at verò, *Joannes Spencerus*, ut probet, morem apud Ægyptios, aliosque Populos Ethnicos obtinuisse habendi Tabernacula, Cistas, seu Arcas, cum Symbolis, Simulachris, & Hieroglyphicis in honorem & cultum falsorum suorum Numium, citat dumtaxàt Auctores, qui sunt multis sæculis *Moyse* posteriores, cujusmodi sunt

Pausa-

Pausanias, *Apulejus*, *Plutarchus*, *Theocritus*, *Porphyrius*, *Tibullus*, *Catullus*, *Valerius Flaccus*, *Ovidius*, ex quorum testimoniis hoc unum tantummodò extundi potest, Tabernacula, Arias seu mysticas Cistas, Symbola, Simulachra, & Hieroglyphica apud Ægyptios, Phœnices, Græcos, & Romanos in honorem & cultum falsorum suorum Numinum longè post Mosaica tempora in usu esse cæpisse, & Diabolum, qui non tantùm simia, sed corruptor divini cultûs semper extitit, titus sacratissimos, quibus Deus colebatur, æmulâ operatione ad Sacra falsorum Numinum traduxisse, illisque Ethnicis inspirasse, ut Arcas quoque, seu Cistas mysticas, arcana quædam, sed impura & magica instrumenta, simulachra, obscænas imagines, & alias id genus celautes quisquilias, in suorum Numinum Sacris adhiberent, aut etiam solemni pompâ circumferrent.

D. Litteralem rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, expositionem *S. Thomæ*, magnâ quidèm animi mei oblectatione auscultavi; optarem tamen ut aliam hîc proferres typicam explicationem, quam tradit Angelicus ille Doctor, earumdem rerum, quas continebat Tabernaculum.

M. Tota explicatio typica, quam dat *S. Thomas*, rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, ordinatur ad Jesum Christum, quem Tabernaculum, & omnia in eo comprehensa præfigurabant. Sic enim habet Angelicus Doctor: Figuralis ratio horum omnium assignari potest ex relatione Tabernaculi ad Christum, qui figurabatur. Est autem considerandum, quòd ad designandam imperfectionem legalium figurarum, diversæ figuræ fuerunt institutæ in Templo ad significandum Christum: ipse enim significatur per Propitiatorium, quia ipse est *Propitiatio pro peccatis nostris*, ut dicitur Epist. 1. *Joannis* cap. 2. Et convenientèr hoc propitiatorium à Cherubinis portatur, quia de eo scriptum est: *Adorent eum omnes Angeli Dei*, ut habetur Epist. *Pauli* ad Hebræos cap. 1. Ipse etiam (seu Christus) significatur per Arcam; quia Christus fuit plenus sapientiâ & charitate, quæ per aurum significatur. Intrà Arcam autem erat urna aurea, id est, sancta anima, habens Manna, id est, omnem plenitudinem sanctitatis & divinitatis. Erat etiam in Arcâ virga, id est, potestas sacerdotalis, quia ipse est factus Sacerdos in æternum. Erant etiam ibi Tabulæ Testamenti ad designandum, quòd ipse Christus est Legislator. Ipse etiam Christus significatur per Candelabrum, quia ipse dicit cap. 8. Joannis: *Ego sum lux Mundi*. Per septem Lucernas, septem dona Sancti Spiritûs. Ipse etiam significatur pr mensam, quia ipse est spiritualis cibus, secundùm illud *Joannis* cap. 8. *Ego sum panis vivus*. Duodecim etiam panes significabant duodecim Apostolos, vel doctrinam eorum. Sicùt per Candelabrum & Mensam potest significari Doctrina & Fides Ecclesiæ, quæ etiam illuminat & spiritualitèr reficit. Ipse etiam Christus significatur per duplex Altare, scilicèt *Holocaustorum* & *Thymiamitis*, quia per ipsum oportet nos offerre omnia virtutum opera, sivè illa, quibus carnem affligimus, quæ offeruntur quasi in Altari Holocaustorum; sivè illa, quæ majori mentis perfectione, per spiritualia perfectorum desideria Deo offeruntur in Christo, quasi in Altari Thymiamatis, secundùm illud Epist. ad Hebræos *cap. ultimo*, versu 15. *Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo.* Hæc est rerum omnium, quæ continebantur in Tabernaculo, typica, quam tradit *S. Thomas*, explanatio, ex qua colligere debes, res, quas in Religione Judæorum tanquàm sacras, & ad cultum pertinentes, instituit Deus, collineasse in Jesum Christum, verum Messiam, qui omnes illas figuras, quibus in Veteri Lege fuit adumbratus, adimplevit, sicut fusè commonstravi in Tractatu, quem edidi, *De Mysteriis Jesu Christi Salvatoris nostri*.

D. Quamvis in utraque Expositione, cùm litterali, tùm typicâ rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, traditâ à *S. Thoma*, singularem sancti illius Doctoris suspiciam in Sacræ Scripturæ interpretatione intelligentiam ac facilitatem, unum tamen in sanctissimi nostri Præceptoris, ne quid dissimulem, utraque explicatione, ab ipso datâ, offendo, quod Critici hujus temporis, ad alios Scriptores carpendos promptissimi, improbare possent. Ait quippè *S. Thomas*, in Arca Fœderis, quæ erat in Tabernaculo, non solùm reconditas fuisse Tabulas Legis, sed etiam in eadem Arca fuisse urnam, quæ habebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronduerat: id autem quo pacto cum Scriptura Sacra, quam nuperrimè legebam, cohærere possit, certè non video. Sic enim cap. 8. v. 9. lib. 3. Regum legi: *In Arca autem non erat aliud nisi duæ Tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quandò pepigit Dominus fœdus cum filiis Israël, cùm egrederentur de terra Ægypti.* Et lib. 2. Para-

Paralipomenon cap. 5. v. 10. *Nihil aliud erat in Arca, nisi duæ Tabulæ, quas posuerat Moyses in Horeb, quandò Legem dedit Dominus filiis Israël, egredientibus ex Ægypto.* Cùm igitur juxtà Scripturam Sacram, essent duntaxàt in Arca Fœderis duæ Tabulæ Legis, non video sanè, quâ ratione potuerit *S. Thomas* affirmare, in Arca Fœderis, præter duas Tabulas Legis, reconditas fuisse urnam, quæ habebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronduerat? Hanc, quæso, dirime difficultatem, ut contrà Criticos, si quos nanciscar, illicò paratam responsionem habere possim.

M. In Arca Fœderis, præter duas Tabulas Legis, repositas fuisse urnam, quæ continebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronduerat, asserit quidèm *S. Thomas*, sed post Apostolum *Paulum*, qui cap. 9. Epist. ad Hebræos, v. 3. & 4. hæc habet: *Post velamentum autem secundum, Tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum; Aureum habens Thuribulum, & Arcam Testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens Manna, & Virga Aaron, quæ fronduerat, & Tabulæ Testamenti.* Viden, non solùm *S. Thomam*, sed etiam Apostolum *Paulum* apertè profiteri, in Arca, præter duas Tabulas Legis, fuisse urnam, quæ habebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronduerat?

D. Video quidèm, *S. Thomam* planè consentire cum Apostolo *Paulo*. Ast, ut candidè fatear, necdùm video, nec modum reperire possum conciliandi Apostolum *Paulum* cum his, mox à me citatis Scripturæ Sacræ locis, in quibus conceptis verbis dicitur, in Arca Fœderis fuisse duntaxàt duas Tabulas Legis: Aliquam itaque, si placet, indica viam, quâ monstrare possim, Apostolum *Paulum*, ejusque Discipulum *S. Thomam*, his à me adductis Scripturæ Sacræ locis minimè repugnare.

M. Duplex suppetit via, seu ratio, quâ ostendi potest; Apostolum *Paulum*, ejusque Discipulum *S. Thomam*, nullo pacto repugnare his Scripturæ Sacræ locis, quæ mox in medium adduxisti. In primis dici potest, Apostolum scripsisse, urnam habentem Manna, & Virgam *Aaronis* fuisse in Arca, quia juxtà Arcam erant, more loquendi solemni Scripturæ Sacræ, quo aliquid in loco aliquo esse dicit, quo juxtà illum est. Sic Ex. Gr. legimus in Evangelio, Christum ejecisse ementes & vendentes è Templo, qui tamen non in ipso Templo, sed in porticu Templi negotiabantur. Sic Christus Dominus crucifixus dicitur in Hierusalem, quamvis non in urbe, sed propè eam crucifixus sit. Hoc ergò sensu Apostolus *Paulus* scribit, urnam auream habentem Manna, Virgam *Aaronis*, & Tabulas Legis fuisse in Arca: Tabulas quidem, ut intrà Arcam reapsè inclusas: Virgam verò *Aaronis*, & urnam auream habentem Manna, tanquàm juxtà positas in Tabernaculo, id est, in capsa Arcæ adjacente, & lateri ejus exteriùs adhærente. In quo loco Deus cap. 31. v. 26. Libri Deuteronomii præcepit his, qui portabant Arcam Fœderis, ut reponerent Librum Genesis, dicens: *Tollite librum istum, & ponite eum in latere Arcæ Fœderis Domini Dei nostri, ut sit ibi contrà te in testimonium.* Alia via, seu ratio, quâ ostendi potest, Apostolum *Paulum*, ejusque Discipulum *S. Thomam*, non adversari his, quæ retulisti, Scripturæ Sacræ testimoniis, hæc est, ut dicamus, temporibus quidèm *Moysis*, & Regis *Salomonis*, solas Tabulas Legis in Arca Fœderis extitisse, sed post *Salomonis* tempora Sacerdotes, cupientes in secretiori tutiorique asservare custodia tàm urnam auream, quæ habebat Manna, quàm Virgam *Aaron*, quæ fronduerat, isthæc duo monumenta in Arca, cum Tabulis Legis, reposuisse, indeque factum esse, ut Apostolus *Paulus*, hujus rei non inscius (utpote qui Traditiones Majorum ad pedes *Gamalielis* probè edoctus erat) rectè scripserit, hæc tria, videlicèt Tabulas Legis, urnam, quæ continebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronduerat, extitisse in Arca; idemque, post Apostolum *Paulum*, docuerit *S. Thomas*, qui à doctrina illius Apostoli ne latum quidem unguem unquàm descivit.

D. Quid continebant duæ istæ Tabulæ Legis, quæ, ut anteà dixisti, in Arca Fœderis reconditæ erant?

M. Duæ istæ Tabulæ Legis, quæ in Arca reconditæ erant, complectebantur *Decalogum*, id est, decem Præcepta, quæ Deus dedit *Moysi* in monte *Sinai*, quæque descripta sunt cap. 20. Libri Exodi, & cap. 5. Libri Deuteronomii. In his autem decem Præceptis, quæ his duabus Tabulis erant inscripta, quæ moralia sunt, Tabulis erant inscripta, quæ moralia sunt, sivè, quæ ad regendos mores sunt comparata, quæcumque etiam ad Legem naturalem & immutabilem pertinent, brevitèr comprehenduntur, ita ut Decalogus propriè nihil aliud sit, nisi Lex naturalis litteris consignata. Sunt autem hæc decem Præcepta, isto ordine disposita:

1. Ego

1. *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem .... Non adorabis ea, neque coles:*

2. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, &c.*

3. *Memento ut diem Sabbati sanctifices....* qui dies Sabbati in diem Dominicum à Christianis est commutatus, in honorem Resurrectionis Christi Domini.

4. *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus dabit tibi.*

5. *Non occides.*

6. *Non mœchaberis.*

7. *Non furtum facies.*

8. *Non loqueris contrà proximum tuum falsum testimonium.*

9. *Non concupisces uxorem proximi tui.*

10. *Non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa quæ illius sunt.*

Hæc decem Præcepta Dei, quibus constat Decalogus, ut memoriæ tuæ faciliùs mandare possis, sequentes Versus, quibus sunt inclusa, in rem tuam libentèr subjiciam:

Unum cole Deum, nec jures vana per ipsum.
Sabbata sanctifices, habeas in honore parentes:
Ne sis occisor, mœchus, fur, testis iniquus:
Alterius nuptam, nec rem cupias alienam.

D. Ejusmodi Præcepta, contenta in Decalogo, & ad quæ oportet omnes actiones nostras, velut ad amussim, dirigere, jam à puero sum edoctus. Sed, si tibi molestum non esset, vellem ex te in præsentia discere compendiosam quidèm, sed accuratam notitiam rerum, quæ his decem Præceptis, digito Dei scriptis, jubeantur, aut prohibeantur. Incipe ergò, quæso te, ab expositione primi Præcepti Decalogi.

M. Decem divina illa Præcepta non egent interpretatione: Legis enim verba debent esse dilucida, & si quem in his requiras Interpretem, sunt complures, qui hoc abundè præstiterunt. Attamen votis tuis ut faciam satis, brevem hìc tibi suppeditabo notitiam rerum, quæ his decem Præceptis aut imperantur, aut vetantur. Primùm itaque Præceptum est: *Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, &c.* Hoc Præcepto prohibetur, ne falsis Diis, aut ulli omninò creaturæ, sive astris aut elementis, aut animalibus, aut hominibus, aut Angelis, divinus honos deferatur, omnesque Idololatriæ Ritus, omnia superstitionum genera districtè inhibentur. Ad hoc primum Decalogi Præceptum revocatur Præceptum de diligendo Deo super omnia: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua,* lib. Deuteron. cap. 6. v. 5. Hoc autem Præceptum amoris Dei super omnia Judæos non minùs in Veteri Lege, quàm Christianos in Lege Evangelica obligabat. Quò fit, ut graviter errent nonnulli, qui ut elevent obligationem Præcepti amoris Dei super omnia, aiunt, hoc Præceptum satis impleri, si factis externis Lex non violetur. His enim verbis, quibus illud amoris Dei super omnia Præceptum conceptum est, actus etiam internos præcipi certissimum est, conjunctim videlicèt cum externis. Hoc itaque primum Decalogi Præceptum violatur primò ab his, qui non diligunt Deum super omnia. Secundò, ab illis, qui Solem, Lunam, ac Stellas, aut Hominem, Serpentem, Bovem, Canemve, aut horum Deorum simulachra colunt pro Deo. Denique, violatur ab istis, qui adhærent variis speciebus divinationis superstitiosæ, quales sunt *Necromantia, Divinatio per Pythones, Geomantia, Hydromantia, Aeromantia, Pyromantia, Haruspicium, Astrologia judiciaria,* seu *Genethliaca*, *Augurium* per garritum avium, *Auspicium* ab earum volatu, *Omen, Chiromantia, Spatulomantia, Metoposcopia, Physiognomia, Onirocritica, Sanationes Magicæ, Maleficia*, & alia id genus, in quibus, etiamsi non fit expressa cum Dæmonibus conspiratio, est tamen aliquod tacitum commercium, ac subindè tacita Dei abnegatio. De variis istis superstitiosæ divinationis speciebus legesis *S. Thomam* 2ª. 2ª. Quæst. 95. Art. 3. & inter recentiores Scriptores lege tres libros, quos gallico idiomate perdoctè scripsit *Joannes Baptista Thiers*.

D. Cùm in hoc primo Decalogi Præcepto tantâ diligentiâ vetentur fieri Imagines & Simulacra, qui, obsecro te, factum est, ut hodiè Templa Catholicorum plena sint Imaginibus, Simulacris, & Reliquiis Sanctorum?

M. Judæorum Populus erat crassissimus, & ad Gentium superstitionem mirè proclivis, ut vix crederent quod oculis non cernerent; ideòque Lex tot verbis eos deterret longiùs submovens à periculo labendi in Idololatriam. Nunc verò, posteaquàm per Evangelicam lucem extinctus est omnis Ethnicismus, non est idem pericu-

 lum.

lum. Præterea, *Moyses*, ut superius diximus, ex præscripto Dei duos Cherubim aureos in Tabernaculo posuit in summis Propitiatorii partibus, & in Vasis Templi, quod exstruxit Rex *Salomon*, sicut legitur lib. 3. Regum cap. 7. erant Boum, Leonum, & Cherubim sculptiles Imagines. Rursus lib. 2. Paralipomenon cap. 3. sculpuntur Cherubin in parietibus. In Mitra Pontificis erat imago Lunæ, in ejus Veste malorum punicorum Simulacra. Non est igitur verisimile Judæis simpliciter interdictum omne genus Imaginum, sed ne more Gentium haberent simulacra, quæ proponerentur adoranda, sicut explicat *S. Thomas* 3. P. Quæst. 25. Art. 3. ad 1. ubi ait, hoc primo Decalogi Præcepto prohiberi adorationem Imaginum, quas Gentiles faciebant in venerationem Deorum suorum, & ideò præmittitur: *Non habebis Deos alienos coram me*. Et ideò in pluribus Ecclesiæ sæculis frequens fuit in Templis sacrarum Imaginum usus & cultus, ut Iconoclastæ, qui debitum eis cultum abjudicabant, easque frangebant, fuerint in secunda Nicæna Synodo Æcumenica tanquàm hæretici anathemate perculsi atque proscripti. Concilium etiam Tridentinum, sacrarum Imaginum in Templis usum atque cultum probavit & sanxit sess. 25. cap. 2. contra Lutheranos & Calvinistas, aliosque hujus furfuris Heterodoxos. Idem dicendum est de Reliquiis Sanctorum, quorum corpora, quæ fuerunt Spiritûs Sancti in eis inhabitantis Templa, colimus propter animam, quæ fuit eis unita, quæ nunc in Cœlis fruitur Deo, & propter Deum, cujus in terris fuerunt Ministri, & quorum Reliquias sæpè numerò Deus illustravit miraculis, quorum testes locupletissimi, & omni exceptione majores sunt *S. Ambrosius* Epistolâ 85. & Sermone 94. *S. Augustinus* lib. 22. *De Civitate Dei* cap. 8. & alii sancti Patres, qui hujusmodi miracula se vidisse litteris prodiderunt. De cultu Reliquiis Sanctorum exhibendo legesis Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 2. *S. Thomam* 3. P. Quæst. 25. Art. 6. & Catholicos Scriptores Polemicos, qui calamum strinxerunt in Lutheranos, Calvinistas, & alios Hereticos, qui Iconomachorum Hæresim recnxerunt. Advertere tamen debes primò, Votum, cùm sit actus Religionis, soli Deo fieri & promitti debere. Secundò, sacrificium soli Deo esse offerendum, soli Deo Templa & Altaria esse erigenda. Hinc *S. Augustinus* lib. 8. *De Civitate Dei* cap. ultimo, ait: *Sacerdos non dicit: Offero tibi Sacrificium Petre, vel Paule*, sed Deo de illorum victoriis gratias agimus, & nos vicissim ad imitationem heroicarum virtutum, quarum nobis exempla reliquerunt, adhortamur. Templa etiam & Altaria, in honorem Sanctorum eriguntur, non ut in illis Sacrificium offeratur ipsis Sanctis, sed ut soli Deo in eorum memoriam & honorem exhibeatur Sacrificium, sicut probat *S. Thomas* 2. 2. Quæst. 85. Art. 2. & 3.

D. Ista profectò pro meo captu satis explanatè disseruisti. Nunc, quæ secundo Decalogi Præcepto præcipiantur, aut prohibeantur, summatim, quæso, perstringe.

M. Quoniàm divinæ Majestatis hoc postulat dignitas, ut non solùm de ea magnificè sentiant homines, nec tantùm abstineant à cultu simulacrorum, verùm etiam, ne verbo parùm reverente eam dehonestent apud homines; ideò hoc secundum Decalogi Præceptum jubet, ut non assumatur nomen Dei in vanum: *Non assumes nomen Dei tui in vanum*. Nam assuetudo levium verborum minuit in loquentium & auditorum animis reverentiam Numini debitam. Apud Judæos tanta erat olim veneratio divini nominis, ut mysticum illud nomen, quod *Tetragramaton* appellant, scriberent litteris non efferendis. Inter Ethnicos etiam fuerunt quidam sapientiæ laude celebres, præsertim *Plato, Menander, Isocrates, Quintilianus, Clinias Pythagoricus*, & alii, qui censuerunt, vel omninò à juramento abstinendum, vel gravissimis dumtaxàt causis, & urgente necessitate esse jurandum. Quantò igitur magis ad Evangelicam pietatem pertinet, ut Christiani nunquam nominarent Deum, nisi genua flectendo, aut aperiendo caput aut, si neutrum liceret, modicâ capitis inflexione & vultu reverentiam præ se ferendo. At, proh dolor! nonnulli hodie sunt Christiani, quos non pudet, pravâ consuetudine, tertio quoque verbo addere, *per Deum, per mortem Dei*, &c. iicque aut animi gratiâ, aut per temulentiam, iracundiamve jurare, & nomen Dei in vanum assumere, cùm tamen Christus Dominus cap. 5. v. 34. Discipulis suis prohibeat juramentum his verbis: *Ego autem dico vobis non jurare omninò*. Quod tamen Christi præceptum non ita intelligendum est, quasi nusquàm jurare liceat, sed cum eo temperamento id accipiendum est, ut Christianus non facilè juret, non pro re levi, non absque necessitate, sed juramentum pro virili caveat quantùm potest. Ad quam interpretationem flecti possunt quædam duriora in speciem veterum Patrum dicta, præsertim *SS. Chrysostomi, Ambrosii, & Hieronymi*, qui juramentum omne à Christo prohibitum innuere videntur. Ut autem juramentum sit licitum, debet

debet fieri primò cum judicio, id est, non temerè & inconsultò. Secundò, cum justitia, id est, juramentum cadere debet super materiam justam, licitam, & honestam. Postremò, juramentum fieri debet cum veritate, ita ut jurans arbitretur, non levi, sed gravi fultus ratione, verum esse, quod profert in juramento, alioqui esset perjurium. Has tres conditiones, seu circumstantias esse prorsùs necessarias ut juramentum sit licitum & evadat actus virtutis & Religionis probat *S. Thomas* 2ª. 2ª. Quæst. 89. Art. 3. ex Propheta *Hieremia*, dicente: *Jurabis, vivit Dominus in veritate, in judicio, & in justitia.* Quæ cum ita sint, nescio sanè, quo colore possit excusari consuetudo nunc passim jurantium in omni penè negotio. Huic certè ripæ non benè creditur, quia crebrò jurando pejerare discimus. Mihi videtur, Christianos jurare tantùm debere, dùm cogit necessitas, aut negotii gravitas. Juravit quidem *Paulus*, sed non pro penula, aut ære, sed pro gloria Evangelii. Sed iatis hactenùs dictum sit de secundo Decalogi Præcepto, quo non modò perjurium, sed quælibet in Deum irreverentia prohibetur, præsertim blasphemia, quâ Dei Majestati, providentiæ, bonitati, justitiæ, aliisque Attributis derogatur, & convitiis, atque Imprecationibus, Deus ipse, vel Sancti ejus lacessuntur. Prohibentur etiam hoc secundo Decalogi Præcepto infidelitas in votis, & scelus falsorum Prophetarum, atque eorum omnium qui se à Deo missos mentiuntur, & falsam doctrinam spargunt, populosque seducunt, quia, sicut illi, qui vovent quod reverà implere in animo non habent, aut quod vovent, posteà non implent, nomen Dei in vanum assumunt; ita Pseudo-Prophetæ, & Doctores erroris, qui peregrinas doctrinas disseminant, & alios à veri Dei cultu abducunt, nomen Dei pariter in vanum assumunt.

D. Quid jubet, vel prohibet, tertium istud Decalogi Præceptum: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices?*

M. Istud tertium Decalogi Præceptum spectat ad cultum Dei, cui præsertim consecrat septimum quemque diem, quò totus homo, abstinens ab omni opere servili, vacat operibus latriæ, hoc est, hymnis, precationibus, sacræ doctrinæ, sacrificiis, eleemosynis, aliisque exercitamentis, quæ fidem & charitatem ergà Deum excitant, ne quis excusare possit, sibi per necessarias occupationes non esse otium colligendi animum ad ea quæ sunt pietatis. Eodem Decalogi Præcepto obviam itum est inclementiæ & avaritiæ Judæorum, quæ olim tanta erat, ut nullam relaxationem darent servis, ancillis, & mercenariis advenis. Quam Judæorum avaritiam & inclementiam utinàm non imitarentur quidam Christiani, qui die septimo, cultui Dei speciatim consecrato, servos & ancillas suas quiescere non sinunt, sed externis atque operibus servilibus addicunt, ut indè temporale aliquod emolumentum percipere possint.

D. Quid intelligis per opus servile, quod isto Decalogi Præcepto prohibetur?

M. Per opus servile intelligo opus externum, quod quæstûs gratiâ solet exerceri, velut arare, fabricare, negotiari &c. Opus autem externum non prohibetur, quasi vitiosum sit, cùm potiùs per se sit bonum, sed eo fine prohibetur, ut quod per se bonum est, cedat ei, quod optimum est, scilicèt ei, cujus gratiâ præcipuè conditus est homo, videlicèt ut cognoscat, veneretur, colat, ametque Deum super omnia. Quamvis enim homo possit & debeat mediis in laboribus Deum colere & amare super omnia, vix tamen homo potest animum, ut pat est, in Deum attollere, nisi liber sit ab his laboribus & negotiis, quæ & tempus absumunt, & magnam animi partem sibi vindicant. Diem itaque quietis Deus hominibus indulsit, ut per illud externum otium discerent animum habere à tumultuosis cupiditatibus feriatum, videlicèt ab odio, ab ira, à crapula, ab ambitione, à libidine, & cæteris carnis affectibus. Quaproptèr, viderint illi Christiani, qui diem illam quietis vel somno, vel fabulis, vel inertiæ dant, aut ingluvie, temulentiâ, aliisque peccatis contaminare audent; viderint, inquam, illi Christiani, quo pacto servent hoc Præceptum de sanctificatione Sabbati, non præstantes hoc, cujus gratiâ Præceptum istud proditum est à Deo, his verbis: *Memento ut diem Sabbati sanctifices.* Sanctificare enim, est sanctis operibus diem transigere, nec ullis, Deo indignis, actionibus prophanare.

D. Quorsùm Deus ad id designavit diem septimam, quæ dicitur dies Sabbati?

M. Diem septimam Deus ideò delegit, quia (sicut legitur Exodi cap. 31. v. 17.) *sex diebus fecit Dominus cœlum & terram, & in septimo ab omni opere cessavit;* non quòd Deus, post Mundi fabricam, sex dierum spatio absolutam, quasi lassitudinem suam septimo die voluerit otio recreare; (apage tàm crassam & indignam Deo imaginationem) sed voluit Deus, ut nos perpetuò recordaremur, quod hic Mundus ab ipso conditus sit, non ut in his, quæ hujus Mundi sunt, conquiesceremus, sed ut

ex

ex his, quæ condita sunt, agnoscentes conditorem, ad illius exemplum requiescere mus ab amore terum visibilium; ac per fidem, vitæque innocentiam, quæ vera animi pax est, ad illam æternam quietem, quam habebimus in Cælis, properaremus. Sunt enim quodammodò tria Sabbata. Primùm fuit Dei fine nobis in creatione Mundi. Secundum est nostrum per Dei beneficentiam, sed imperfectum in hac vita. Tertium est absolutum in futuro sæculo.

D. Sæpiùs audivi te dicentem, Mosaicam Legem, quod ad cæremonias attinet, abrogatam esse. Istud autem de sanctificatione Sabbati Præceptum maximâ ex parte videtur ad cæremoniarum genus pertinere, debet ergò nunc in Lege Evangelica esse penitùs antiquatum.

M. Præceptum de sanctificatione Sabbati est partim naturale & morale, & partim cæremoniale, sicut docet *S. Thomas* 2ª. 2ª. Quæst. 122. Art. 4. ad 1. Naturale est istud Præceptum de sanctificatione Sabbati, quantùm ad hoc, quòd homo certum vitæ suæ tempus determinet ad publicè colendum Deum, non solum cultu externo, sed interno; & sic tale Præceptum viget adhuc in Lege Evangelica. At, cæremoniale est istud Præceptum de sanctificatione Sabbati, quatenùs designat speciale tempus, id est, diem hebdomadæ septimam, seu diem Sabbati, in signum & memoriam creationis Mundi. Quò fit, ut illa determinatio diei septimæ, seu Sabbati, cùm fuerit cæremonialis, ab Ecclesia fuerit immutata in diem Dominicam, non ex vi Præcepti Legis, sed, ut ait *S. Thomas*, Quæst. mox à me citatæ Art. 4. in Responsione ad quartum sibi propositum Argumentum, ex Constitutione Ecclesiastica, & Populi Christiani consuetudine.

D. Sed cur, quæso, Ecclesia hanc diem septimam, mutavit in diem Dominicam, quæ apud Judæos est prima dies hebdomadæ?

M. Hujus mutationis, quam Apostolorum Auctoritate factam esse docent benè multi Theologi, & Scripturæ Sacræ Interpretes, duplex potest afferri ratio. Prima est, ne in hoc consentientes cum Judæis, videremur, & in reliquis consentire. Hinc *S. Chrysostomus* miro studio deterret Christianos, ne iisdem diebus jejunarent, quibus solemne erat Judæis jejunare. Altera ratio est, quia Deus quodammodò bis condidit Mundum, & in hoc hominem. Primùm enim creavit quod non erat, utique per Filium suum Unigenitum. Dein, per eumdem Filium suum incarnatum, hominemque factum, restituit quod perierat: ibi dicitur requievisse ab omni opere condendi: hic Christus ab operibus dispensationis requiescens, dùm corpore requiescit in sepulchro, velùt abrogat Judaicum Sabbatismum, dùmque diei Dominicæ diluculo resurgit immortalis, Sabbatum Evangelicum nobis commendavit, & eâ de causâ dies ille dicitur Dominicus, & in eo canat Ecclesiasticus Chorus: *Hic est dies, quem fecit Dominus*. Dicitur etiam *Paschæ* dies, ipso vocabulo nos admonens veteris typi. Judæi, refecti Agno Paschali, transierunt Mare Rubrum: nos refecti sanguine Christi, tendimus ad Terram Cœlestem. Illos Agni cruor, illitus postibus eorum, servavit ab Angelo exterminatore: nos Christi sanguis liberavit à tyrannide peccati. Vide, quàm mirè ista hæc quadrent per omnia. Sed de Sabbato hìc plura non dicam, cùm de ejus institutione, & de illius ad Ethnicos propagatâ cognitione meminerim, me haud pauca observasse in Colloquio tertio in Historiam primæ Mundi Ætatis.

D. Quo pacto intelligendum est istud quartum Decalogi Præceptum: *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus dabit tibi?*

M. Secundùm Deum primus honos debetur parentibus, per quos Deus nobis hoc vitæ munus dedit, quorum curâ nos educavit, per quos nos instituit ad cognitionem Dei, summi parentis omnium, & ad charitatem ipsius evexit. Quocircà præcipit Deus, ut honoremus patrem & matrem. Quo præcepto adstringuntur filii ad honorem, reverentiam, amorem, & gratiarum relationem, quantùm fieri potest, atque necessaria vitæ præsidia parentibus indigentibus ultrò impendenda. Hoc quippè officium in parentes repensatio quædam est impendiorum, molestiarum, ac laborum, quos nobis infantibus impenderunt; dùm mater fert tædium gestationis, pariendi, munus lactandi & nutriendi: longarum item curarum, quas pater tolerat, sumptus suggerens, & omnem exhibens curam, ut liberi ad pietatem erudiantur. Quandò igitur parentes vel ætate defecti, vel quodam adverso fortunæ casu dejecti, egent filiorum auxilio; tunc filii tenentur præsentissimum eis afferre subsidium, quod præstant quædam animalia, seu Ciconiæ, quæ parentes senio lassos gestare vicissim ac fovere solent. Apud Ethnicos etiam laudatur *Æneas*, qui patrem *Anchisen* humeris sublatum extulit ab urbis Trojæ incendio. Pietas enim propriè dicitur affectus in Deū, in parentes, ac patriam. Referre gratiam iis, per quos vitam vel accepimus, vel recuperavimus, pietatis est.

Benè

Benè mereri de his qui priùs de nobis benè meriti sunt, gratitudinis est. Præceptoribus autem eximiam debemus gratiam, quòd sicut per parentes contingit ut vivamus, ita per hos contingit ut benè vivamus, & quemadmodùm illis corporis vitam ferimus acceptam, ita his debemus animi vitam. Porrò, quod de parentibus dico, pertinet itidèm ad omnes qui nobis sanguinis propinquitate juncti sunt, aut qui ea præstiterunt officia, quæ parentes pii solent suis præstare liberis. Addo deniquè, istud Præceptum non solùm ad parentes, verùm & ad Episcopos, Reges, Præceptores, Magistratus, & Heros, seu Dominos, qui servos habent, pertinere. Quibus enim jubetur rependi honor, hi eàdem operâ jubentur ea præstare officia, quibus magna debetur gratia.

D. Ergonè longævi sunt omnes qui piè colunt parentes?

M. Longævam vitam, tanquàm præmium pietatis ergà parentes, promisit quidèm DEUS crassis Judæis, qui spe commodorum temporalium, velut infantes, alliciendi erant ad officia pietatis. Duritèr quippè habiti in Ægypto, longisque per Deserta itineribus fatigati, miro desiderio inhiabant ad terram, à Deo eis promissam, lacte & melle fluentem, eoque adjectum est: *Ut benè sit tibi, & longævus sis super terram, quam Dominus Deus dabit tibi.* Verùm, quamvis Deus det sæpè numerò in hac vita præmium pietatis ergà parentes, non hìc tamen expectandum est illud pietatis præmium, sed in illa terra viventium. Vitam debemus progenitoribus, in quos si grati fuerimus, æquum est, ut eô, quod accepimus, diù fruamur. Nec hi tamen falluntur promisso, quibus hìc non contingit vitæ longævitas. Aut enim hoc datur, quod juxtà hujus Præcepti litteram promissum est, aut aliquid illo multò præstantius. Neque enim fallit, qui pollicitus vitrum, dat gemmam. Filios autem, qui non colunt parentes suos, ut par est, Deus etiam in hac vita punit. Nam, prætèr jacturam, quam faciunt, famæ suæ, negligendo, ac contristando progenitores suos; sæpè etiam fit, ut qualem quisque se præstiterit parentibus suis, tales ergà se habeat liberos, nec est alia gravior homini calamitas, quàm habere filios impios. Meretur autem ingratitudo, ut quod immerens accepit, invitus amittat.

D. Explica nunc, si placet, istud quintum Decalogi Præceptum: *Non occides.*

M. Hoc quinto Decalogi Præcepto prohibetur Homicidium, seu hominis occisio. Pluribus autem modis potest contingere homicidium. Calumniator pro gladio, jaculo & veneno, utitur linguâ ad occidendum hominem. Avarus, dùm egenti non succurrit, fame occidit. Maleficæ perimunt incantamentis. Maledicus ad mortem adigit. Puellæ, quæ ex crimine conceperunt, &, ad vitandam infamiam, cient abortum, etsi fœtus inanimatus supponatur, infanticidium committunt. Parentes etiam, qui infantes abjiciunt & exponunt; tametsi ab aliqua prætereunte misericordia colligantur, violant quintum istud Decalogi Præceptum. Quisquis, ob sui honoris defensionem, hominem vel clàm, vel in duello, seu singulari certamine occidit, aut impactam sibi alapam, vel calumniam, cæde proximi vindicat, homicidii reus est. Qui sibi necem conciscit, ne infamiæ suæ sit superstes, patrat homicidium, sicut multis argumentis probat S. *Augustinus* lib. 1. *De Civitate Dei* cap. 17. 18. 19. 20. 21. 22. & seq. Si quis furem, pecunias, aut quælibet alia fortunæ bona rapientem, ad hujusmodi bonorum defensionem & conservationem, occidit, homicida est, nisi sit fur nocturnus, de quo justa suppetit dubitandi ratio, an ad occidendum venerit; aut sit fur diurnus, qui se telo defendat. Deniquè, hoc quinto Decalogi Præcepto non tantùm prohibentur cædes, sed mutilatio & vis quælibet proximo illata; odium inimicorum, ira, vindicta, aliique affectus, qui ad homicidium tendunt, suntque ad omnem occasionem parati ad lædendum.

D. Si nullo pacto liceat occidere, quid dicemus de bellis ac publicis judiciis?

M. In legitimis judiciis Lex ipsa occidit, non Judex, qui tenetur judicare, ut docet S. *Thomas*, secundùm allegata & probata. Lex autem à Deo est, jubens unum membrum tolli ob totius corporis incolumitatem. In bellis quoque justè susceptis, & legitimè gestis, Lex occidit, non homo. Cæterùm Princeps, qui non necessitate, neque Reipublicæ studio, sed ob privatos affectus, bellum suscipit, violat quintum istud Decalogi Præceptum: *Non occides.*

D. Quid, si quis privatus occidat invadentem? Numquid etiam violabit quintum istud Decalogi Præceptum: *Non occides?*

M. Nemini privato, sivè per Legem Mosaicam, sivè per Legem Evangelicam, licet, etiam sese contrà invasorem de-

defendendo, animum habere quemquam occidendi. Sed, si quis, dum invasoris ictum avertit, hunc ense feriat, non ei verti crimini debet, quia nihil ea in re facit, nisi *cum moderamine inculpatæ tutelæ*, ut loquitur *S. Thomas* 2ª. 2ª. Quæst. 64. Art. 7. *Et ideò*, inquit Angelicus ille Doctor, *si aliquis, ad defendendam propriam vitam, utatur majori violentiâ, quàm oporteat, erit illicitum.* Ad hoc autem ut liceat capitis periculum exitio certam mortem intentantis depellere, multæ conditiones requiruntur, quas persequi non est hujus instituti. Quin, *S. Augustinus*, & quidam antiqui patres existimant, eum, cui certa mors intenditur; nec ullum est effugium; non ad sui defensionem prosilire, sed Dei auxilium implorare debere; ita ut, si malit occidi, quàm occidere, Christiani hominis officio egregiè fungatur.

D. Quid prohibetur hoc sexto Decalogi præcepto: *Non mæchaberis?*

M. Hoc sexto decalogi Præcepto prohibetur præcipuè *Adulterium*, quo alterius constupratur uxor, eodemque Præcepto vetatur omnis extrà legitimum matrimonium Veneris usus, seu quilibet carnis coitus nefarius. Quod genus sunt *Fornicatio*, quam simplicem vocant, viri scilicèt soluti cum soluta itidèm muliere concubitus; *Stuprum*, quo virginis integritas violatur, ideòque simplici fornicatione gravius est: *Raptus*, quo mulier quævis, contrà suam voluntatem, ad concubitum opprimitur, vel invita abducitur; *Sacrilegium*, quo quis emissum à se votum castitatis opere violat, vel cum personâ Deo castitatis voto consecratâ commiscetur: *Incestus*, quo quis effræni libidine cum consanguinea, vel affini copulam habet, quibus addi debent peccata contrà naturam, quæ sunt monstra libidinis, videlicet *Mollities*, seu pollurio, *Venus mascula*, seu sodomia; & *Bestialitas*, seu coitus cum brutis animalibus. Denique, hoc sexto Decalogi Præcepto prohibentur tactus, aspectus impudici, verba obscæna, oscula libidinosa &c.

D. Multùm sanè mihi placet decens ille ordo sex illorum Decalogi Præceptorum, quæ hactenùs brevitèr explanasti. Tria siquidèm prima Decalogi Præcepta pertinent ad Deum, quo nihil melius aut carius. Quartum Præceptum ad parentes, quibus secundùm Deum honos debetur. Quintum ad vitam & corpus, quæ possessio unicuique carissima est. Sextum ad uxorem, quæ est una caro cum viro. Perge nunc explicare septimum Decalogi Præceptum, & indica, quid eò prohibeatur.

M. Septimum Decalogi Præceptum his verbis conceptum est: *Non furtum facies*, pertinetque ad externa bona, sine quibus tamen vivere haud possumus. Quocircà, qui pauperem spoliat necessariis, fur est. Qui res inventas legitimo Domino non restituit, furti reus est. Qui iniquas exactiones imponunt, suggerunt, vel justa vectigalia inæqualiter distribuunt, vel amplius exigunt, fures sunt. Judices, qui vænalia judicia exercent, munera accipiunt, vel emungunt & extorquent, ut lites in alterius partis favorem dirimant, aut prorogent, fures sunt. Qui defraudant operariorum mercedem, ut vel in longius, quàm par est, tempus solutionem ejus de industria magno eorum incommodo protrahant, furti rei sunt. Fæneratores, seu Usurarii, qui aliquid lucri suprà sortem, seu summam principalem, percipiunt vi & causâ mutui, fures sunt & latrones. Peculatores, qui suppilant ex ærario públíco; sacrilegi, qui res sacras auferunt; hi, qui abducunt aliena jumenta, aut pecudes; Plagiarii, qui abducunt aliena mancipia, seu liberos; Piratæ, & prædones, qui vi ac belli specie spoliant homines, nec non illi, qui clàm aliena surripiunt; hi, inquam, omnes quot quot sunt, furti crimen incurrunt. Sed varia isthæc furtorum genera nulli non sunt notissima. Alia autem sunt tectiora quidèm, sed non minùs atrocia.

D. Dic, quæso, quænam sint ista furtorum genera, tectiora quidèm, sed bis, quæ mox recensuisti, non minùs atrocia?

M. Qui mutuum, ac commodatum, aut depositum accepit, retinetve hoc animo, ut si possit, nunquàm reddat, non minùs fur est, quàm is, qui, effractis scriniis, rem alienam aufert. Similitèr & operarius, aut non præstans id quod pollicitus est, aut decem diebus absolvens quod poterat quinque, si mercedem integram accipit, fur est. Hi, qui monetam publicam arte reddunt deteriorem, aut gemmas fictitias vendunt pro nativis, aut simili fuco deludunt proximum, vel qui suas merces vendunt, non quanti debent, sed quanti possunt, vel qui vinum, multâ dilutum aquâ, pro mero vendunt, fures paritèr sunt. Idem dicendum est de molitoribus, pistoribus, vestiariis, qui rem alienam vel subtrahunt, vel vitiant. Jam verò, quid attinet dicere de monopolis, qui frumenta emunt & recondunt, ut ea, ingravescente an- nonâ,

nonâ, majori quo poterunt pretio divendant? Certè ejusmodi homines esse pestes Reipublicæ, & immanis furti ac rapinæ reos nemo negare potest. Breviter furtum est, quidquid cogeris restituere, si adsit facultas. Nam fur est, qui bonâ famâ spoliat hominem, & qui puellæ simplicem animum astu corrumpit.

D. Quid prohibetur isto octavo Decalogi Præcepto: *Non loqueris contrà proximum tuum falsum testimonium?*

M. Sicut in quinto Decalogi Præcepto nomine homicidii comprehenditur omnis læsio proximi, ita in hoc octavo Decalogi Præcepto sub falsi testimonii titulo continetur noxa omnis, quâ per linguam afficimus proximum. In hunc scopulum impingunt omnes, qui vel obtrectando, vel adulando, vel subdolis consiliis, vel corruptâ doctrinâ, quam disseminant, nocent proximo. Hoc etiam octavo Decalogi Præcepto non tantùm vetatur falsum testimonium, quod adversùs proximum in judicio profertur, sed etiam omnis omninò judicii perversio & corruptela, seu verbis, seu factis, seu instrumentis, facta à testibus, accusatoribus, delatoribus, reis, Judicibus, Advocatis, Notariis, Procuratoribus &c. prohibetur. Item eodem Decalogi Præcepto inhibentur calumnia, detractio, susurratio, murmuratio, famosorum, seu dentatorum libellorum conscriptio, aut divulgatio, nec non omnia mendaciorum genera, quæ nunquàm licita esse, etiamsi sint tantummodò jocosa & officiosa, probat invictè *S. Augustinus* duobus libris, quos edidit *adversùs Mendacium*, à qua *S. Augustini* doctrina quidam moderni laxiores Casuistæ decedentes, & restrictionum mentalium, ancipitisque significationis verborum usum licitum esse, sibi, aliisque, ad excusandas excusationes in peccatis, persuadere volentes, à Sede Apostolica jure optimo fuerunt proscripti.

D. Duo, quæ sequuntur Decalogi Præcepta, nonum videlicèt & decimum non mihi videntur à præcedentibus Decalogi Præceptis discrepare. Sic enim habet nonum Præceptum: *Non concupisces uxorem proximi tui.* Quod pertinet ad sextum Decalogi Præceptum: *Non mœchaberis*, quo, sicut superùs dixisti, prohibetur adulterium. Similitèr, decimum Decalogi Præceptum his verbis continetur: *Non concupisces domum proximi tui, nec agrum, nec servum, nec ancillam, nec bovem, nec asinum, & universa, quæ illius sunt.* Quis autem non videt, ejusmodi Præceptum pertinere ad septimum Decalogi Præceptum: *Non furtum facies.* Ut quid ergò, quæso te, opus erat his duobus postremis Decalogi Præceptis? An non qui malum facinus prohibet, eâdem operâ prohibet malam voluntatem, seu cogitationem, desiderium, & concupiscentiam faciendi malum?

M. Datum est hoc ruditati Populi Judaici, qui, quoniàm pravæ voluntati, seu concupiscentiæ, & cogitationi faciendi peccatum non est præstituta pœna per Legem Mosaicam, crediturus erat, voluntatem, seu concupiscentiam, internamque cogitationem deliberatam committendi vel adulterium, vel furtum, non esse peccatum, quia prædicta voluntas, seu interna cogitatio, apud homines est impunita, non quia non sit crimen, sed quia volubilis est hominis cogitatio, & factum probari potest, voluntas verò, seu interna cogitatio soli Deo est cognita. Ut igitur Deus crassos Judæos ab hoc errore retraheret, postquàm sexto Decalogi Præcepto prohibuit Adulterium, & septimo Furtum; tandèm nono Decalogi Præcepto prohibet prava desideria, & nefarias cogitationes, quibus aliquis concupiscere & desiderare posset uxorem alterius. Similitèr, decimo Decalogi Præcepto prohibet voluntatem, quâ quis concupiscit, appetit, & inordinatè desiderat habere, aut rapere aliena bona. Hinc Christus Dominus, alludens ad sinistram illam interpretationem, quâ crassi quidam & carnales Judæi Legem corrumpebant, ait *Matth.* cap. 5. v. 27. & 28. *Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Pravæ itaque cogitationes adulterii furti &c. si in iis homo delectetur, vel eas, ut par est, vigili studio depellere, atque extinguere non satagat, sunt peccata, quamvis etiam ab operibus abstinere decreverit. Quam mirem extat præclara *Minutii Felicis* in *Octavio* sententia, dicta contrà Ethnicos: *Vos scelera admissa punitis: Apud nos*, seu Christianos, *& cogitare, peccare est.* Cæterùm, recolere debes id, quod satis fusè ostendimus in secundo nostro Colloquio in Historiam primæ Mundi Ætatis, videlicèt primos concupiscentiæ motus, qui, ratione inconsultâ, & nequaquàm consentiente, sed penitùs invitâ, erumpunt, peccata non esse, ac subindè nec habitualem concupiscentiam, nec mo-

motus planè indeliberatos prohiberi duobus istis postremis Decalogi Præceptis. Ecquis enim (nisi sit peccati originalis expers, vel jam in patria immortalis vitæ particeps) hos indeliberatos concupiscentiæ motus, qui sunt peccati originalis appendices, non persentiat? His itaque duobus postremis Decalogi Præceptis prohibetur dumtaxàt, ne illis concupiscentiæ motibus assensum præstemus, & ad hoc Apostolus *Paulus* Epist. ad Romanos cap. 10. v. 12. nos adhortatur his verbis: *Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.* Sed de Præceptis Decalogi si plura scire aveas, legesis *S. Thomam* 1ª. 2ª. Quæst. C. Art. 3. 4. 5. 6. 7. & 8.

D. Prætèr decem illa Decalogi Præcepta, quæ mox exposuisti, præscribitne Lex Mosaica alia Præcepta, ad quorum observationem obstringerentur Hebræi?

M. Prætèr ista Decalogi Præcepta, quæ sunt moralia, seu naturalia, Lex Mosaica præscribit alia Præcepta, quorum quædam dicuntur *Cæremonialia*, & ordinantur ad cultum Dei; quædam verò nùncupantur *judicialia*, seu forensia, quæ ad ordinem & conservationem Reipublicæ Hebræorum sunt præscripta. Agemus hic primò de Veteris Legis Cæremoniis, quæ, ut docet S. *Thomas* 1ª. 2ª. Quæst. CI. Art. IV. convenientèr dividuntur in Sacrificia, Sacramenta, Sacra, & Observantias.

D. Incipiamus, quæso, à Sacrificiis Legis Mosaicæ, & ostende, quid isthæc Sacrificia figurarent, & unde nata sit eorum origo?

M. Legis Mosaicæ Ritus omnes, tùm maximè Sacrificia, Christum Dominum in Cruce mactandum, & pro generis humani redemptione cum totius sanguinis effusione immolandum, præfigurabant, & ideò in Veteris Legis Sacrificiis mactabatur vivum animal, ejusque sanguinis effundebatur ad placandum & colendum Deum. Unde autem nata fit illa consuetudo mactandi viva animalia in laudem & honorem Dei? respondet *Joannes Spencerus*, hanc consuetudinem profluxisse ex prava opinione & ruditate Gentium. Vult quippe ille Scriptor, Deum Sacrificiorum Ritus, quos Judæi in Ægypto viderant, & ab Idololatris didicerant, tolerasse emendatos, eosque in Republica Hebræorum in sacratiorem usum evexisse. Verùm, vanam esse & oppidò falsam hujus Scriptoris conjecturam, tribus momentis evinci potest. Primò, quia verisimile non est, Deum eosdem, quos Ægyptii suis Idolis deferebant, sibi honores postulasse, &, cùm solemnem suum apud Hebræos cultum instituerет, non maluisse verum & novum ordinare ac præscribere cultum, quàm emendicare falsum, & antiquitùs prophanatum à viris sibi infensis, utpotè Idololatriæ cultoribus. Secundò, originem Sacrificiorum altiùs repetendam esse quàm ab Ægyptiis, patet ex præcedentibus nostris Colloquiis, ubi ex Scriptura Sacra ostendimus, ab antiquis Patriarchis, ab *Abele*, à *Noemo*, ab *Abrahamo*, *Melchisedecho*, *Jobo* &c. oblata esse Sacrificia, quæ Deo placuerunt. Deniquè, ea fuit veteris Legis Sacrificiorum ratio, sicut constans est omnium sanctorum Patrum, cùm Græcorum, tùm Latinorum doctrina, ut instituta sint in symbola & typos mortis Christi. Debuit ergò Deus illa Sacrificia ordinare, & præscribere Ritus eorum; quod tamen non fecisset Deus, si Sacrificiorum origo, ut censet *Spencerus*, fuisset à Dæmonibus profecta. Non indigebat quidèm Deus istis Mosaicæ Legis Sacrificiis, ut sanguinem Hircorum potaret, & manducaret carnes Taurorum. Sanguis etiam brutorum animantium purgare haud poterat animam peccatricem, sed repræsentabat pretiosum Sanguinem Jesu Christi, quo verè mundati sumus. Placebant itaque Deo Veteris Legis Sacrificia, quoniàm sibi fieri postulabat, sed quatenùs erant signa & symbola Sacrificii, quod Christus Dominus, ejus Filius Unigenitus, ei in Ara Crucis offerre debebat, & in quem collimabant omnia Veteris Legis Sacrificia.

D. Cùm varios sciam fuisse Sacrificiorum Veteris Legis Ritus, supervacaneum esset in explicandis Ritibus, cuique Sacrificio propriis, multum hìc terere tempus. Abundè itaque sufficiet mihi, ea à te circà Sacrificia Veteris Legis scire, quæ de omnium Sacrificiorum speciebus, & singulorum Ritibus habent sacri Codices. Ex his autem, quæ mox dixisti, probè intelligo, Sacrificium in Lege Mosaica fuisse mactationem vivi animalis, & per hanc mactationem ostendisse Judæos, se per peccatum commeruisse mortem æternam, à qua tantùm liberari poterant, non per sanguinem animalium, quem in Sacrificiis effundebant, sed per Sanguinem Christi, quem sparsus ille animalium sanguis repræsentabat. Sed nunc indica, quæso, quænam esset Veteris Legis Sacrificiorum materia animata, vel inanimata?

M. Ma-

M. Materia animata Veteris Legis Sacrificiorum consistebat in animalibus, quæ Deo in Sacrificia offerebantur. Ex his autem animalibus, munda tantùm, eorumque octo dumtaxàt species, Altari suo Deus admoveri jussit, videlicèt Oves, Boves, Capras, Hædos, Vitulos, Columbas, Passares, & Turtures, sicut legitur Lib. Levitici cap. 1. 2. 10. & 14. Materia verò Veteris Legis sacrificiorum inanimata erat, panis, simila, spicæ, vinum, sal, oleum, & thus, sicut præscriptum est Lib. Levitici cap. 2. v. 1. Sacrificia, quæ ex materia animata, seu ex mundis animalibus Deo offerebantur, his cæremoniis peragebantur. Primò, immolandæ victimæ ad ostium dumtaxàt Tabernaculi, & non alibi, offerri debebant. Secundò, quoties quis immolandam victimam suscipiebat, illam sistebat autè Altare, & manum capiti ejus imponebat. Tertiò, offerrens solemnes quasdam preces edebat. Quartò, jugulabatur animal, & proprium munus erat Sacerdotum excipere sanguinem, illum transferre, Deo offerre, & eo aspergere Altare, cæteraque subire munia. Licebat tamen hominibus alienis, id est, non Sacerdotibus, victimam pelle exuere, eamdemque varias in partes dissecare.

D. Quot erant in Veteri Lege sacrificiorum species?

M. Tres in Veteri Lege erant Sacrificiorum species. Alia quippè dicebantur *Holocausta*, alia *Pacifica*; alia deniquè *Propitiatoria*, sive, ut Scriptura Sacra loquitur, *pro peccato*. Levitici cap. 1. 3. 4. 5. 6. & 7. In Sacrificio, quod dicebatur *Holocaustum*, tota victima in Dei honorem, & ad recognoscendum summum ejus in res omnes dominium omninò consumebatur, & qui illud offerebant, se totos Deo addictos esse profitebantur. In Sacrificio, quod dicebatur *Pacificum*, quodque ex Bobus, Ovibus, Agnis, vel Capris offerebatur, triplex fiebat divisio. Prima, scilicèt adeps & sanguis, Deo adolebatur, cum cauda, renibus, & jecore. Altera pars, scilicèt pectus & armus dexter, cedebant in usum Sacerdotis. Tertia, nempe caro reliqua, cedebat privatis, qui obtulerant. Postremò, Sacrificium, dictum *Propitiatorium*, sive *pro peccato*, eoque per ignorantiam commisso; quadruplex erat. 1°. Pro peccato Pontificis, & in hoc immolabatur Vitulus. 2°. Pro peccato populi ex eodem animalium genere. 3°. Pro peccato Principis, & tunc mactabatur Hircus. 4°. Pro peccato Plebeii, & tunc immolabatur Capra, vel Ovis. Istud triplicis sacrificii discrimen perdoctè explicat *S. Thomas* 1ª. 2ª. Quæst. CII. Art. 3. ad 8. & in Responsione ad decimum argumentum docet, inter omnia sacrificia holocaustum fuisse præcipuum, *quia totum comburebatur in honorem Dei, & nihil ex eo comedebatur.*

D. Quibusnam potissimùm diebus Hebræi offerebant Sacrificia?

M. Diebus præcipuè Festis Hebræi offerebant sacrificia. Apud autem Hebræos plura Festa erant. Primò *Sabbatum*, ita à quiete dictum, quod septimâ cujuslibet hebdomadæ die sanctificabatur. Hinc annus septimus, ob indictam terræ quietem, *Sabbatum terræ*, & *annus sabbaticus* est appellatus, & annus *Jubilæus* dictus est *Sabbatum Sabbatorum*, quia servis plenam à laboribus quietem afferebat. Alterum Festum quod Hebræi singulis mensibus celebrabant, erat *Festum Neomeniæ*, quod *ideò*, inquit S. Thomas, *celebratur in novitate Lunæ, non autem in ejus plenitudine ad evitandum Idololatrarum cultum, qui in tali tempore Lunæ sacrificabant.* Quatuor insuper apud Hebræos erant Festa, quæ celebrabantur mense septimo anni, seu mense *Tisri*, qui correspondet mensi nostro Septembri, & erant *Festum clangoris Tubarum: Festum Expiationis: Festum Scenopegiæ*, seu *Tabernaculorum: Festum Cœtus*, seu *Collectæ*. In Neomenia mensis *Tisri* Festum *clangoris Tubarum* præscripsit Deus celebrandum in memoriam liberati *Isaaci*, & substituti in ejus locum Arietis, cornibus dumeto hærentis, ut volunt periti Rabbini, quibus suffragatur S. Thomas. *Festum Expiationis* decimâ die ejusdem mensi *Tisri* celebrandum instituit Deus, in memoriam Dei, Populo Israëlitico, adoratione aurei Vituli polluto, ad *Moysis* preces, propitii. Quapropter, in hoc Festo indictum erat jejunium & afflictio animarum, atque expiatio generalis peccatorum Israëlitarum. Solemne illud Festum Expiationis Hircis duobus peragebatur, de quibus sorte decernere debuit Pontifex, uter Deo sacrum piaculare fieri, uter in solitudinem populi peccatis & maledictis onustus, eàque de causa dictus *Hircus Emissarius*, ablegari deberet; sicut legitur Lib. Levitici cap. 16. *Festum Tabernaculorum*, seu *Scenopegiæ* die decimâ quintâ mensis *Tisri*, & sex diebus sequentibus celebrandum Israëlitis instituit Deus in memoriam peregrinationis Israëlitarum in Deserto, & habitationis in tentoriis, & hac de causa olim Judæi in Tabernaculis è frondibus & ramis arborum contextis, sub dio,

per septem dies habitant. *Festum Cœtus*, seu *Collectæ*, celebrandum Deus indixit octavâ die Festi Scenopegiæ, seu Tabernaculorum, & erat illius prioris Festi quasi complementum. Sed duo solemniora erant apud Judæos Festa, videlicet *Azymorum*, seu *Paschatis*, & *Pentecostes*. Festum Azymorum seu Paschatis, incipiebat à secundis Vesperis diei XIV. mensis Nisan in Æquinoctio verno, & in his secundis Vesperis ejusdem mensis comedebatur Agnus Paschalis in memoriam liberationis à servitute Ægyptiaca. *Festum Pentecostes* die quinquagesimo post Pascha celebrabatur ad offerendas primitias frugum. Eadem die quinquagesimâ post Pascha, *Moyses* Legem recepit à Deo in monte Sinai. Hisce septem temporalibus Festis Judæorum addunt nonnulli aliam Festivitatem, quam dicunt in Veteri Lege continuam fuisse, *Oblationem* videlicèt *jugis sacrificii*. Singulis quippè diebus (sicut præceptum est lib. Num. cap. 28. v. 3.) immolari debebant in holocaustum sempiternum duo Agni immaculati; unus offerri debebat manè, & alter ad vesperam. Sacrificium matutinum fiebat, cùm sol collustraret orientalem plagam. Sacrificium verò vespertinum offerebatur ubi primùm umbra porrigebatur. At, oblationem istam jugis sacrificii inter Festa Hebræorum locum non habuisse probabiliùs censent periti Scripturæ Sacræ Interpretes.

D. Video multas fuisse apud Israëlitas solemnitates, in quibus potissimùm varia Deo offerebantur sacrificia. Sed nihil adhuc dixisti de Sacramentis, quæ extabant in Veteri Lege.

M. Sacramenta, quæ extabant in Veteri Lege, sunt isthæc: primò, *Circumcisio*, quæ à Deo instituta est cap. 17. libri Genesis, ejusque præceptum Patriarchæ *Abrahamo* datum, ab eoque, sivè in seipso, sivè in *Ismaele*, filio suo, & in servis omnibus, executioni mandatum, sicut ostendimus in Colloquiis nostris in Historiam secundæ Mundi Ætatis. Alterum Veteris Legis Sacramentum erat *Consecratio Sacerdotum*, cujus ritus præscribitur à Deo cap. 29. lib. Exodi. Tertium Veteris Legis Sacramentum erat *manducatio Agni Paschalis*, cujus convivium erat figura Sacro-Sanctæ Eucharistiæ. Quartò, *Oblatio Victimarum*, *Esus Panum Propositionum*, *seu aliorum Panum*, *Carniumve consecratarum*, ad Sacramenta Veteris Legis pertinebant. Deniquè, *Purificationes* & *Lustrationes*, Sacramenta erant in Veteri Lege ad removenda divini cultûs impedimenta, seu ad legales immunditias abstergendas, à Deo instituta. Immunditiæ autem legales octo præcipuè in Lege recensentur. Prima immundities, erat puerperæ, seu mulieris, quæ pepererat, cap. 12. libri Levitici. Altera immunditiæ species, erat immundiria fœminæ menstruatæ, seu quæ, mense redeunte, sanguinis fluxum patiebatur, sicut legitur cap. 15. lib. Levitici. Tertia immunditiæ species, erat immundiria hominis continuo penè seminis fluxu laborantis, uti legitur eodem in capite libri Levitici. Quarta immunditiæ species, erat immunditiès concubitûs conjugalis. Quinta immunditiæ species, erat immunditiès somni, seu nocturna pollutio. Sexta immuditiæ species, erat lepra. Septima immunditiæ species, erat immunditiès funeris, ab iis contracta, qui mortuorum corpora, sepulchra, vel ossa tetigissent, aut eorum tentoria vel domos ingressi fuissent, vel exequias prosecuti, sicut habetur cap. 29. lib. Numerorum. Octava immunditiæ species, erat immunditiès contactûs, quam contrahebat quicumque, qui personam, vel rem immundam, nolens licèt ac fortuitò, tetigisset, ut videre est in mox laudato capite libri Numerorum. De his octo immunditiarum legalium speciebus, & de variis ritibus, quibus, secundùm Legem, mundari debebant, legesis *S. Thomam* 1ª. 2ª. Quæst. CII. Art. V. ad 4. & 5. ubi Angelicus ille Doctor perdoctè juxtà ac copiosè de his disserit.

D. Ut Divinæ Legis, Populo Israëlitico per manus *Moysis* traditæ, absolutam possim habere notitiam, superest, ut, post præceptorum Decalogi, quæ sunt naturalia, seu moralia, & præceptorum cæremonialium brevem, sed dilucidam, quam hactenùs dedisti, explanationem; nunc sub finem nostri Colloqui pauca dicamus de præceptis ejusdem Legis, quæ dicuntur *Judicialia*, seu Forensia, quaque Israëlitas ordinabant ad invicem, & ad conservandam Hebræorum Rempublicam erant necessaria.

M. Cùm præcepta judicialia, seu forensia, eo potissimùm fine fuerint data à Deo, ut ordinarent Populum Israëliticum adinvicem; ideò *S. Thomas* 1ª. 2ª. Quæst. CIV. Art. IV. docet, præcepta judicialia Veteris Legis distingui debere juxtà quadruplicem ordinem, qui in aliquo Populo inveniri potest. Primus ordo, inquit Angelicus ille Præceptor, est Principum populi ad subditos; Secundus, subditorum adinvicem. Tertius, ad extraneos; Quartus, ad domesticos, sicut patris ad filium, uxoris ad virum, & Domini ad servum. Secundùm igitur quadruplicem illum

illum ordinem distinguuntur præcepta judicialia Veteris Legis. Dantur enim in ea quædam præcepta de institutione Principum, de officio eorum & de reverentia eis exhibenda: & hæc est prima pars judicialium præceptorum. Dantur quædam præcepta spectantia populares & concives ad invicem comparatos; & hæc est secunda pars Judicialium præceptorum. Dantur etiam quædam præcepta pertinentia ad extraneos, ut de gerendis bellis contrà hostes, & de susceptione peregrinorum & advenarum: & hæc est tertia pars judicialium præceptorum. Dantur deniquè in Lege præcepta quædam attinentia ad conversationem domesticam, nempè de uxoribus, filiis, & servis: & hæc est postrema pars, seu classis præceptorum judicialium Veteris Legis. Hanc præceptorum judicialium Veteris Legis distributionem hìc indicasse sufficiat, nam si ejusmodi præcepta vellem in præsentia sigillatim explicare, dies me deficeret, & ad multam noctem nostrum protraheretur Colloquium.

D. Cum non possis omnia Veteris Legis præcepta judicialia percensere, eaque singillatim explanare, obsecro te, ut illa saltèm in genere perstringas, quò facilè possim indè agnoscere, Rempublicam Hebræorum fuisse à Deo institutam, tanquàm perfectissimum Reipublicæ ordinatissimæ exemplar.

M. Præcepta judicialia, seu forensia, quibus constabat Respublica Hebræorum, ad hæc revocari possunt, quæ summatim hìc delibabo. In primis, apud Hebræos, ad dirimentas causas & lites, quæ in eorum Republica emergere poterant, Tribunalia erant ordinaria Triumvirorum, & viginti Triumvirorum, quæ per urbes & oppida erant disposita, prætèr Magnum Synedrium LXXII. Judicum, quod supremum Tribunal erat, Hierosolymis constitutum. De quibus Hebræorum Tribunalibus lege librum, quem edidit *Seldenus, de Synedriis Hebræorum*. Judicibus districtè à Lege prohibetur, ne munera recipiant, aut his excæcati proferant judicium. Uni testi fidem adhibere haud poterant Judices, sed tribus, vel minimùm duobus, qui essent probatæ & inculpatæ vitæ. Nec mulierem proptèr levitatem; nec servum, proptèr animos degeneres, testem esse licebat. Ad coërcendam cupiditatem bonorum temporalium, cautum erat Lege, quæ dicebatur *Agraria*, ut post quinquaginta annos, sive in anno Jubilæo, agri venditi redirent ad veteres Dominos, & hoc pacto frænabatur cupido impotens augendorum agrorum. Ad amovendam omnem causam bellorum & seditionum, cohibendamque omnem avaritiam, quæ certis terminis vix ac ne vix quidèm circumscribi potest; terminos terræ movere fas non erat. Adversùs furtum Leges severæ laræ erant. Argentum furatus duplo mulctabatur, pecudem quadruplo, bovem quintuplo. Mutuum dare ad usuram nemini Hebræorum licebat. Vestimentum, quod oppigneraverat pauper, antè Solis occasum huic reddendum erat, sicut mola, quâ cibus paratur. Vitæ civium consultum erat. Nam gravi Talionis supplicio percussores puniebantur, & acerbissimis pœnis animadvertebatur in eos, qui rei homicidii erant. Magus, & qui eum consulebat, lapidabatur. Itemque blasphemus, idololatra, venefici, parentum percussores; qui illicitè concubuisset, qui prægnantis fœtui nocuerat, qui carnem cum sanguine comederant; morti itidèm addicebantur. Involuntariæ cædis reus exulabat usque ad obitum Pontificis. Taurus cornupeta, cæso homine, lapidabatur. Ille, cujus bestia alteri nocuisset, tenebatur damnum sarcire. Qui non erat par restituendo, aut solvendo, vænibat. Lex lata erat adversùs spadones, qui se datâ operâ Eunuchos reddebant, sicque magnum Reipublicæ nocumentum inferebant. Virginem, quam quis constuprasset, aut violasset, debebat uxorem ducere; sed si virgo desponsata, talis non fuisset reperta, ultricibus flammis addicebatur. Mulier de adulterio suspecta, aquas, quas *Zelotypiæ* appellat Scriptura Sacra bibere cogebatur, quas cùm potasset, si verè esset adultera, in Templo moriebatur; sed eædem *Zelotipiæ* aquæ mulieribus de adulterio falsò accusatis minimè nocebant. Licebat Hebræis plures habere uxores, & quas vellent, repudiare, dando illis libellum repudii, quod Hebræis ad duritiem cordis erat indultum, nè, sicut sæpiùs fieri assolet, ab odio & ira inflammati in uxores, quarum mores & contubernium ferre minimè poterant, ferro & veneno se ab illis divellere tentarent. Ne deficerent familiæ, & ut possessiones apud cognatos sartæ tectæ permanerent, mulierem, cujus maritus, necdùm susceptis liberis, mortuus erat, tenebatur frater mariti defuncti in uxorem ducere. Si quis servum proprium, servamve percussisset, & ex eo ictu obiisset, reus in judicio fiebat. Si quis servo oculum aut dentem excussisset, servus in libertatem vindicabatur. Si quis defossum lacum non cooperuisset, pecusque in lacum cecidisset, pretium pecudis domino dare debebat. Si depositum periisset, is, penès quem depositum fuerat, jurare adstrin-

adstringebatur, nihil se dolo egisse. Si quis se pecudi miscuisset, morti tradebatur. Præcipiebat insuper Lex, viduam & orphanos non esse premendos, pauperem debitorem non perurgendum, Principem populi non increpandum; primogenita omnia Deo offerenda; carnem, à fera captam, non edendam; inimici pecus ad dominum reducendum; advenam benignè excipiendum; fructus septimi anni non metendos, sed egenis & pauperibus relinquendos. Sontes pro meritis cædebantur, videlicet diversis suppliciorum generibus, quæ erant verberatio, venditio hominis rei, exilium, vivicomburium, crucifixio, seu suspensio in patibulo, potio aquarum, quæ *Zelotypiæ* dicebantur; decollatio, seu abscissio capitis, cujus unicum in *Sancto Joanne Baptista* extat exemplum. His suppliciorum generibus addunt Rabbini strangulationem; sed de hoc supplicii genere nullum extat in Lege Statutum. Præter hæc, quæ hactenùs percensui, Legis præcepta, alia data erant populo Hebræo, quæ ad allegoriam quamdam spectare videntur, sic sunt præcepta de non coquendo Hædo in lacte matris, Exodi cap. 23. v. 19. de non arando in Bove & Asino, de non induenda veste, quæ lino & lanâ texeretur, Deuteronomii cap. 22. v. 10. & 11. de non serendis in eodem agro diversis seminibus, Levitici cap. 19. v. 19. de non alligando ore Bovis triturantis, Deuteronomii cap. 25. v. 24. de rejiciendo vase, cui non erat operculum lib. Numerorum cap. 19. v. 15. de abstinendo à contactu cadaveris, Levitici cap. 18. v. 39. & alia id genus præcepta, quorum rationes & allegorias cùm hic explicare nimis longum esset, consultius est, ut domi tuæ legas Doctorem nostrum Angelicum, qui 1ª. 2ª. Quæst. CII. Art. VI. in his reconditis & allegoricis præceptorum rationibus explanandis nullum parem ac secundum habet, nec unquàm habiturus est. Hoc unum dumtaxàt ex tot præceptis contentis in Lege à Deo per *Moysem* datâ Populo Hebræo, quæ hactenùs cursim expendimus, velim intelligas, quàm sancta & immaculata esset illa Lex; quàm benè disposita & ordinata Respublica Judæorum; & quàm puri, piique esset Israëlitarum mores, qui vitam suam ad normam illorum præceptorum exigebant atque componebant. Qua de re si plura desideres, auctor tibi sum, ut legas Angelicum Doctorem loco mox citato.

D. Ad ædes meas festinus redeo, ut me ad proximum, quod perendiè habituri sumus, Colloquium præparare, & in hac præfrigida anni tempestate apricatione aut igni calescere possim.

COLLOQUIUM SECUNDUM.

In quo quædam dubia, sivè ad Legem Mosaicam, sivè ad Historiam quartæ Mundi Ætatis attinentia, quæ à Theologis, vel Scripturæ Sacræ Interpretibus proponi solent, discutiuntur ac diluuntur.

M. Dubia, quæ tàm Theologi, quàm Scripturæ Sacræ Interpretes proponere solent, spectant vel Legem Mosaicam in se consideratam, vel præcepta, quæ continet, seu præcepta Decalogi, quæ sunt præcepta Legis naturæ, & moralia dicuntur; vel pertinent ad præcepta ejusdem Legis cæremonialia aut judicialia, seu forensia; vel deniquè attinent ad quædam Facta historica, quæ in quarta Mundi Ætate contigerunt. Ut igitur dubia cùm Theologorum, tùm Scripturæ Sacræ Interpretum, quæ ad quatuor ista hæc capita revocantur, continendi ordine dirimere possim, propono in primis ea dubia, quæ spectant Legem Mosaicam in se consideratam.

D. Non proponam hîc duo dubia, quæ circà Legem Mosaicam mover *S. Thomas* 1ª. 2ª. Qu. XCVIII. Art. I. & II. quorum primum istud est; *Utrùm Lex Vetus, seu Mosaica, fuerit bona?* Alterum, *an Lex Mosaica fuerit instituta à Deo?* Hæc, inquam, duo dubia non proponam, quia in superioribus nostris Colloquiis, juxtà doctrinam Angelici Præceptoris, jam ostendisti primò, Legem Veterem, seu Mosaicam esse bonam, quia prohibebat omnia peccata, quæ adversantur rationi; quamvis hæc Lex comparatè ad Legem Evangelicam imperfecta dicatur, quia vi suâ gratiam sanctificantem non conferebat, sed solùm per Fidem in Christum Mediatorem, quem eadem Lex suis Cæremoniis, Ritibus, Sacrificiis, aliisque id genus Documentis venturum declarabat. Secundò, ostendisti, Legem Veterem, seu Mosaicam, esse à Deo institutam, quia, tota quanta est, collimat in Christum, & de eo pluribus in locis perhibet testimonium. Quò fit, ut Christus Dominus cap. ultimo *Lucæ*, dicat: *Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege, & in Psalmis, & in Prophetis de me.* Et cap. 5. Joannis: *Si crederitis Moysi, crederitis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit.* Porrò, impossibile est ut Diabolus hanc condiderit Legem, quæ homines adducebat ad Christum, verum Deum, & Redemptorem omnium hominum, per quem Diabolus expellendus erat, juxtà illud *Matth.* cap. 12. *Si Satanas Satanam ejicit, divisum est Regnum ejus.* Nullus itaque

dubito,

dubito, quia Lex Vetus, seu Mosaica, fuerit bona & condita à Deo, ac subindè hisce duobus proponendis dubiis, quibus in præcedentibus nostris Colloquiis abunde fecisti satis, lubenti animo hìc supersedebo. Tria igitur alia circà Veterem Legem proponam dubia, quæ breviter solvas velim. Primum est, cur Deus Veterem Legem dederit tempore *Moysis*, & non alio tempore? Alterum est: utrùm Lex Vetus soli Populo Hebraico dari debuerit? Tertium est: an omnibus hominibus incubuerit necessitas observandi Legem Veterem?

M. Hæc tria, quæ proposuisti, dubia, non meis, sed Angelici Præceptoris nostri verbis diluam, & ad primum respondeo, *conveniens fuisse tempore Moysis Legem Veterem dari, ad superbiam hominum convincendam. De duobus enim homo superbiebat, scilicet de scientia & potentia, quasi ratio naturalis ei posset sufficere ad salutem. Et ideò, ut de hoc ejus superbia convinceretur, permissus est homo regimini suæ rationis absquè adminiculo Legis scriptæ & experimento dicere potuit, quòd patiebatur rationis defectum per hoc, quod homines usque ad Idololatriam, & turpissima vitia circà tempora Abrahæ sunt prolapsi, & ideò post hæc tempora, fuit necessarium Legem scriptam dare in remedium humanæ ignorantiæ, quia per Legem est cognitio peccati, ut dicitur Epistola ad Rom. cap. 5. Sed, postquàm homo est instructus per Legem, convicta est ejus superbia de infirmitate, dùm implere non poterat quod cognoscebat, & ideò sicut Apostolus concludit cap. 8. Epist. ad Rom. Quod impossibile erat Legi, in quâ infirmabatur per carnem, misit Deus Filium suum, ut justificatio Legis impleretur in nobis.* Sic perdoctè discurrit Doctor Angelicus 1ª. 2ª. Quæst. XCVIII. Art. VI. ubi aliam assignat rationem, quam memini, me alibi insinuasse, videlicet, necessarium fuisse Veterem Legem dari tempore *Moysis, quandò Lex naturalis obscurari incipiebat propter exuberantiam peccatorum:* undè infert sanctus ille Doctor, *quod statim post peccatum primi hominis non competebat Legem Veterem dari, tùm quia homo non recognoscebat se eâ* (seu Lege) *indigere de sua ratione confisus: tùm quia adhùc dictamen Legis naturæ nondùm erat obtenebratum per consuetudinem peccandi.* Ad alterum dubium, utrùm Lex Vetus soli Populo Hebræo dari debuerit? non minùs dilucidè respondet *S. Thomas* 1ª. 2ª. Quæst. XCVIII. Art. IV. ubi hæc habet: *Deus igitur & Legem, & alia beneficia specialia illi Populo* (seu Hebræo) *exhibuit propter promissionem eorum Patribus factam, ut ex eis Christus nasceretur. Decebat enim ut ille Populus, ex quo Christus nasciturus erat, quadam speciali sanctitate polleret, secundùm illud, quod dicitur cap. 10. Lib. Levitici: Sancti eritis, quia ego Sanctus sum. Nec etiam fuit propter meritum ipsius Abrahæ, ut talis ei promissio fieret, ut scilicèt Christus ex ejus semine nasceretur, sed ex gratuita Dei electione & vocatione . . . . . . Si autem quæratur, cur hunc Populum* (seu Hebræum) *elegerit, ut ex eo Christus nasceretur, & non alium? convenienter respondet S. Augustinus Tractatu 26. in Joannem: Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli velle dijudicare, si non vis errare.* Deus ergò ex speciali dilectione Legem Veterem dedit Populo Hebræo, & non alteri. Hinc Apostolus *Paulus* cap. 3. Epist. ad Romanos: *Quid ergò amplius Judæo? multùm quidèm per omnem modum, primùm quidèm, quia credita sunt eis eloquia Dei.* Et Psalm. 14. dicitur: *Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis.* Ad ultimum, quod proposuisti Dubium, utrùm omnes homines tenerentur Legem Veterem observare? Sic *S. Thomas* Quæstionis mox citatæ Art. V. respondet: *Dicendum, quod Lex Vetus manifestabat præcepta Legis naturæ, & superaddebat quædam propria præcepta. Quantùm igitur ad illa præcepta, quæ Lex Vetus continebat de Lege naturæ, omnes tenebantur ad observantiam Veteris Legis, non quia erant de Veteri Lege, sed quia erant de Lege naturæ: sed quantùm ad illa, quæ Lex Vetus superaddebat, non tenebantur aliqui ad observantiam Veteris Legis, nisi soli populus Judæorum: cujus ratio est, quia Lex Vetus data est populo Judæorum, ut quamdam prærogativam sanctitatis obtineret propter reverentiam Christi, qui ex illo populo nasciturus erat. Quæcumque autem statuuntur ad specialem aliquorum sanctificationem, non obligant nisi illos. Sicut ad quædam obligantur Clerici, qui mancipantur divino ministerio, ad quæ Laici non obligantur. Similitèr & Religiosi ad quædam perfectionis obligantur opera ex sua professione, ad quæ Sæculares non obligantur; & similitèr, ad quædam specialia obligabatur populus ille, ad quæ alii populi non obligabantur.* Habes nunc ex doctrina *S. Thomæ*, quâ nullam aliam solidiorem desiderare potes, clarè soluta tria illa, quæ proposuisti, Dubia.

D. Ambabus manibus amplector, & exosculor doctrinam *S. Thomæ*, quâ nihil

nihil in vita mihi carius & antiquius unquàm erit. Sed dicas mihi, sodes, cur Lex Vetus, seu Mosaica, quæ, ut paulò antè dixisti, tanta solemnitate fuit à Deo instituta, tot miraculis ac prodigiis confirmata, tantâ religione à viris, Spiritu Sancto afflatis, custodita, quæque tot sæculorum tractu floruit, fuerit tandem à Jesu Christo, Servatore nostro, rescissa, eliminata, & antiquata? Neque enim intelligere possum, quo pacto hæc Lex, quam bonam esse, & à Deo institutam profitentur omnes Christiani, rescindi aliquandò debuerit, Deo ipsomet volente atque jubente, quasi is, instabilium ac levium hominum more, consilia mutet.

M. Legem Veterem, seu Mosaicam, adoriente Jesu Christo, vero Messia, à Prophetis prædicto, obliterandam esse, & in Novam Legem, seu Evangelicam, commutari debere docent sacri Vates. Adverte enim, si placet, Veterem Legem, seu Mosaicam, in monte Sina sancitam à Deo, & unico Judaico populo datam esse, sicut in superiori Colloquio ostendimus. Porrò, Legem alteram Messiæ temporibus orituram vaticinatus est *Isaias*, Gentibus quoque communem, è Hierosolymis & è monte Sion prodeuntem. Quibus Notis quid, nisi Legem Evangelicam, intelligamus, à Christo, Salvatore nostro, Hierosolymis datam, à Spiritu Sancto in monte Sion illapso in Discipulos confirmatam, ut universis Gentibus nunciaretur? *De Sion exibit Lex*, inquit *Isaias* cap. 2. v. 3. *& Verbum Domini de Jerusalem, & judicabit Gentes, & arguet Populos multos.* Hæc, inquam, Lex, quæ post adventum Christi Domini è Hierosolymis, & è monte Sion proditura erat, alia prorsùs esse debebat, planèque distincta à Lege Veteri, seu Mosaica, proptèr multiplicem rationem. Primò, quia Lex Vetus, seu Mosaica data est, ut mox diximus, in monte Sina: Altera Lex, seu Evangelica, data est Hierosolymis, & in monte Sion. Secundò, quia Lex Vetus unico Judaico Populo data est; nec ad ejus observantiam obligabantur cæteræ Gentes. At, exteræ Gentes toto orbe diffusæ ad observantiam Legis, quæ, adventante Christo, Hierosolymis promulgari debebat, adstringuntur, quia Christus sacris Prophetarum oraculis, quæ hìc inserere nimis longum esset, prænunciatus, non Judæos tantùm, verùm etiam omnes Gentes toto orbe diffusas, & Judaico nomini inimicas, vocaturus erat, & in Fidei, Religionisque societatem adducturus. Tertiò, repugnat Legem Veterem potuisse ab omnibus Gentibus observari, tùm quòd multa tradit præcepta, quæ extra Terram promissam, seu extrà Terram Chanaan, observari non poterant. Quis autem credat, universas Nationes per totum, quà latè patet, Orbem dispersas, potuisse unicam Chananæam Terram, lacte & melle fluentem, inhabitare, quod religiosis Legis suæ observatoribus promittebat Moyses? Tùm quòd etiam in Veteri Lege præceptorum aliqua data sunt ad Judaicum Populum à cæteris Gentibus distinguendum; cujusmodi est præceptum de Circumcisione, quæ ad Judæos à cæteris Gentibus distinguendos fuit primitùs instituta, quæque proindè Judæis & Gentibus ex æquo communis esse haud poterat: Tùm deniquè, quia fieri minimè poterat, ut universi Orbis populi in unum Hierosolymorum Templum statis temporibus convenirent ad Legis Mosaicæ Sacra peragenda, Sacrificiaque offerenda, quæ alio in loco sine sacrilegio celebrari non poterant. Cùm igitur, juxtà Prophetarum Oracula, Lex, adventante Christo, Hierosolymis promulgari debebat, non quæ Judæis peculiaris esset, sed quæ servari ab omnibus Gentibus posset, necessariò dicendum est, hanc Legem Novam, seu Evangelicam, planè discrepare à Lege Veteri, id est, Mosaicâ, quæ Judæis peculiaris erat, & ab universis toto Orbe Gentibus nullo pacto observari poterat. Sed, inquis: *Si Lex Moysis bona fuit, ut in confesso est apud omnes Christianos, cur igitur tandèm abrogata & rescissa est?* Bona est, fateor, Lex Vetus, seu Mosaica, sed justo tempore, donec Nova Lex, seu Evangelica succederet. Bona, sed instar pedagogiæ ad rudes animos informandos; atque ita accedente plenitudine temporum perficienda. Bona, sed instar figuræ, atque ita revelatâ, jamque affulgente veritate, abolenda, atque eliminanda. Bona, sed instar symboli, Christum præfigurantis, atque ita veniente Christo implenda & consummanda. Adveniente itaque Christo Domino, & promulgatâ Evangelicâ Lege, cessit Lex Vetus, seu Mosaica, non secùs ac proditâ luce cedunt umbræ, & evanescunt; nec indè tamen Lex Vetus magis læsa est, quàm si pictæ imagini Regis, Rex ipse vivus succedens, omnium in se oculos deflectat, aut si puer imbecillus progressu temporis grandescat in virum adultum, aut si frondibus & foliis succedat fructus maturus, aut si Lunam & Stellas Sol exoriens obscuret. Habuit Lex Mosaica tempus suum, quod illa typis adumbravit, clarissimè Christus

toti

toti Orbi repræsentavit, quod illa promisit, ipse exhibuit; quod prædixit ipse gessit, perfecit, adimplevit. Nec idcircò Deus, quo volente, Lex Vetus, seu Mosaica, cessit Legi Novæ, id est, Evangelicæ; consilia mutasse putandus est, quia Deus Legem Veterem eâ mente, eôque consilio condiderat primùm, ut justo dumtaxàt tempore perduraret, & consummata demùm Messiæ tempore exolesceret. Quò factum est, ut Vetus Lex, seu Mosaica, non fuerit immutata, sed potius Dei voluntate adimplenda.

D. Cùm Lex Mosaica, sicut in superiori Colloquio commonstrasti, non tantùm complectatur decem præcepta Legis naturæ, seu moralia, quæ continentur in Decalogo, verùm etiam præcepta cæremonialia & judicialia. Quæro nunc à te, an Lex Vetus, seu Mosaica, fuerit tempore Messiæ, id est, Jesu Christi, omninò abrogata & antiquata?

M. Lex Mosaica, quantùm ad præcepta Legis naturæ, seu moralia, quæ continentur in Decalogo, non fuit abolita, neque cessavit, adveniente Christo, immò potiùs perdurat adhùc quantùm ad observantiam illorum præceptorum, & eo in sensu aliquandò sacræ Litteræ Legem Mosaicam fore æternam dicunt, quamvis quoad præcepta cæremonialia fuerit dumtaxàt temporalis, hoc est, duraverit tantùm usque ad ortum Messiæ, qui cæremonias Veteris Legis non solvit quidèm, sed absolvit & adimplevit, & adimplendo allatâ veritate consummavit, atque figurata ejusdem Legis præcepta ad exitum perduxit, sicque nos jugo præceptorum cæremonialium & judicialium Veteris Legis liberavit. Hinc inferas, Ritus, Sacrificia, Circumcisionem, Sacerdotium Leviticum, & alia id genus præcepta cæremonialia Veteris Legis penitùs desiisse tempore Messiæ.

D. Non video, pace tuâ dixerim, cur Circumcisio, & Sacerdotium Leviticum cessare debuerint tempore Messiæ. Nam primò, Circumcisionem perpetuò duraturam promisit Deus cap. 17. v. 12. Libri Genesis, ubi Circumcisionis Ritum Abrahamo præcipiens, ita loquitur: *Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris, tàm vernaculus, quàm emptitius circumcidetur, eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum.* Quibus verbis apertè promittit Deus æternam fore ac perpetuò duraturam Circumcisionem. Secundò, Sacerdotium itidem Aaronicum, seu Leviticum, in Veteri Lege à Deo institutum, æternum fore, & nunquàm abolendum, luculentèr *Hieremias* cap. 33. testatur his verbis: *Hæc dicit Dominus: Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum Domûs Israël. Et de Sacerdotibus & Levitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocautomata, & incendat Sacrificium, & cædat victimas omnibus diebus.* Quæ Prophetæ verba manifestò indicant perpetuitatem Sacrificii & Sacerdotii Aaronici, seu Levitici. Non video igitur, cur Circumcisio, Sacrificium, & Sacerdotium Aaronicum, seu Leviticum, adveniente Jesu Christo, vero Messia, desinere ac cessare debuerint.

M. Ex eo laudato Scripturæ Sacræ Genesis cap. 17. v. 12. testimonio colligere non debes, Deum promisisse *Abrahamo*, Circumcisionem perpetuò duraturam. Nàm, prætereàquàm quòd istud vocabulum, *æternum*, in sacris Litteris non semper significat durationem omni fine carentem, seu stricti nominis æternitatem, sed longum quandòque tempus, seu solam diuturnitatem sonat, ut patet ex eodem capite 17. v. 8. libri Genesis, ubi Deus de Terra Chananæa dixit Abrahamo: *Dabo tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem Terram Chanaan in possessionem æternam*, quæ tamen Terra Chananæa jam pridèm à Judæis non obtinetur; quamvis, inquàm, ex hoc Scripturæ Sacræ testimonio, & ex multis aliis, quibus referendis, brevitatis ergò, supersedeo, constet, vocabulum istud *æternum*, non semper significare perpetuam durationem; certum etiam est, Deum, per hæc verba: *Eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum*, non promisisse carnalem, seu Judaicam Circumcisionem fore perpetuò duraturam, sed dumtaxàt promisisse fœdus istud, quod cum Abrahamo per Circumcisionem, quæ erat istius fœderis signum, inibat, fore æternum in semine fideli, quod fidem *Abrahami* sectaretur. Quod si quæras, ubi extet illud semen fidele *Abrahami*, in quo, juxtà promissionem Dei, perpetuò durare debebat fœdus illud, quod Deus per signum Circumcisionis pepigerat cum *Abrahamo?* respondebo ipse, istud semen *Abrahami* fidele non extare ampliùs apud Judæos, qui à divino illo fœdere suâ culpâ & iniquitate deciderunt (sicut dicitur Psalm. 77. v. 57. *Averterunt se, & non servaverunt pactum, quemadmodùm patres eorum conversi sunt in arcum pravum*) sed semen illud fidele *Abrahami* reperiri apud Christianos, qui non carne, sed spiritu, semen sunt *Abrahami* ex fide; non ex femore, semen circumcisum mente,

non corpore: *Non enim*, ut ait Apostolus *Paulus* cap. 2. v. 28. Epist. ad Romanos, *qui in manifesto Judæus est, neque quæ in manifesto est Circumcisio, sed qui in abscondito Judæus est, & circumcisio cordis in spiritu, non in littera, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.*

Quod spectat perennitatem Sacrificii & Sacerdotii Aaronici, seu Levitici, non certè promittit *Hieremias* nomine Dei istud Sacrificium & Sacerdotium Leviticum habiturum perennitatem absolutam, sed duntaxat certis terminis præfinitam, donec videlicèt veniret promissus Messias, seu Jesus Christus, qui Sacrificium & Sacerdotium, Aaronico, seu Levitico, longè perfectius, excellentius, & sanctius instituere debebat. Quod quidèm quadruplici momento brevirèr demonstro. Primò, quia Vates Regius Psalmo 109. quem integrum venturo Messiæ accommodant Hebræorum doctissimi Rabbini, clarissimè pronunciat, Messiæ Sacerdotium non futurum secundùm ordinem *Aaronis*, in mactatione pecudum constitutum, sed secundùm ordinem *Melchisedech*, qui, sicut legitur cap. 14. lib. Genesis, panem & vinum in Sacrificium obtulit Domino: *Tu es Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.* Præterea, Sacerdotium Aaronicum, seu Leviticum, adventante Messia, seu Christo Domino, abolitum iri, ejusque loco aliud instituendum esse Sacerdotium, atque Sacrificium, quod non in aliquo peculiari loco, seu in Templo Hierosolymitano, Deo esset offerendum (sicut Sacrificium Leviticum in hoc Templo necessariò offerri debebat, & non alibi) sed ubivis gentium & in universo Orbe, prædixerunt Prophetæ *Isaias* cap. 19. & *Malachias* cap. 5. Prior sic habet: *In die illa erit Altare Domino in medio terræ Ægypti . . . . . Clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis salvatorem & propugnatorem, qui liberet eos, & cognoscetur Dominus ab Ægypto, & cognoscent Ægyptii Dominum in die illa, & colent eum in hostiis, in muneribus, & vota vovebunt Domino, & solvent.* Alter verò Propheta sic inducit Deum loquentem cum Judæis: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra; Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.* Ex quo vaticinio clarè colligitur, tempore Messiæ institutum iri Sacrificium, Deo per totum Orbem offerendum, subindèque defiturum Aaronicum, seu Leviticum Veteris Legis Sacrificium, quod in solo Templo Salomonico, seu Hierosolymitano, & non alibi poterat offerri. Tertiò, multi Prophetæ, quos inter censentur *Isaias* cap. 1. v. 13. *Hieremias* cap. 6. v. 20. *Amos* cap. 5. v. 22. & *Michæas* cap. 6. v. 7. comminantur Judæis nomine Dei, Sacrificia Levitica, quæ Sacerdotes Veteris Legis offerebant in mactatione victimarum, Boum, scilicèt, Agnorum, Arietum, aliorumque id genus animantium, quæ in Libris Mosaicis designantur, tandèm aliquandò fore à Deo rejicienda: *Ne offeratis ultrà Sacrificium frustrà; incensum, abominatio est mihi. Neomeniam, Sabbatum, & Festivitates alias non feram*, inquit Deus Judæis per *Isaiam*, Prophetam. *Holocautomata vestra non sunt accepta, & victimæ vestræ non placuerunt mihi*, ait itidèm Deus Judæis per *Hieremiam*, Prophetam. *Quod si obtuleritis mihi holocautomata, & munera vestra non suscipiam, & vota pinguium vestrorum non respiciam;* ita alloquitur Deus Judæos per Prophetam *Amosum*. Idem inculcat Judæis Propheta *Michæas*, dicens: *Numquid placari potest Dominus in multis millibus Arietum, & in multis millibus Hircorum pinguium?* Quæ Prophetarum vaticinia apertè innuunt, Sacerdotium, & Sacrificium Veteris Legis Leviticum fore duntaxat temporarium, & adveniente Messiâ repudiatum iri. Postremò, tàm Sacerdotium, quàm Sacrificium Leviticum omninò cessasse, postquàm Templum Hierosolymitanum à *Vespasiano* & *Tito*, Imperatoribus, solo æquatum est, & incendio consumptum abhinc mille sexcentis & amplius annis, inficias ire haud possunt Judæi. Destructo siquidèm Templo Hierosolymitano (in quo solo Judæi poterant Sacrificia Levitica offerre) nullus ampliùs illis suppetit locus, in quo Sacrificia offerre valeant. Immò, nec Sacerdotes habent, nec deinceps habere possunt, quia post ipsorum dispersionem, suas Tribus usquè adeò permixtas & confusas habent, ut Tribum Leviticam, è qua sola Sacerdotes eligi debebant, nullo pacto discernere possint. Patet itaque ex his momentis à me adductis, tam Sacerdotium, quàm Sacrificium Leviticum fuisse tantummodò temporarium, nec perpetuum esse debuisse, cùm utrumque apud Judæos post adventum Jesu Christi, veri Messiæ, abhinc mille & septingentis fermè annis finem planè habuerit, & nullum in Judæorum Synagogis,

Sacer-

Sacerdotii, & Sacrificii Levitici, vel minimum relictum sit vestigium. Sed præstat audire *S. Chrysostomum*, qui *Oratione IV. adversùs Judæos* de cessatione Sacerdotii, & Sacrificii Levitici sic eleganter disserit: *Tribus Levi, sola honorata Sacerdotio, à negotiis ad victum pertinentibus liberata erat, neque præterea quidquam hujus generis exercebant, sed soli Sacerdotio vacabant, ac Decimas accipiebant à toto populo, tùm frumenti tùm hordei. Ex his enim rebus illis portionem dabant omnes, & hic erat illis proventus. Nec fas erat ex ulla alia Tribu Sacerdotem unquàm fieri. Ex hac enim Tribu factus est Aaron, nimirùm de Tribu Levi, ac per successionem illius posteri Sacerdotium accipiebant, neque quisquam unquàm ex alia Tribu creatus est. Hi itaque Levitæ Decimas ab illis accipiebant, & sic alebantur. Sed antè Jacob, sub Isaac, sub Abraham, cùm nondùm esset Moyses, nondùm scripta Lex, nondùm Leviticum Sacerdotium esset proditum, non Tabernaculum, non Templum esset, non Tribus discretæ, non Hierusalem extaret, cùm nullus omninò in Judæos rerum principatum occupasset, fuit quidam Melchisedech, Rex idem & Sacerdos, typus enim futurus erat Christi, cujus & Scriptura meminit. Quùm enim Abraham, irruptione factâ in Persas, ac fratris filio Loth ex illorum manibus erepto, omnibus spoliis direptis rediret, hostibus virtute devictis, obvium habuit Melchisedechum, qui, ut inquit Scriptura Sacra, obtulit panem & vinum (erat enim Sacerdos altissimi) & benedixit Abrahæ, &c. Si quis igitur Prophetarum existit, qui dicat, quod post Abrahamum, postque Sacerdotium illud Leviticum, & hæc Sacrificia & oblationes, exoriturus esset Sacerdos alius, non ex illa Tribu*, seu Levitica, *sed ex alia, ex qua nunquàm creatus est Sacerdos, manifestum est, quod Vetus Sacerdotium, seu Leviticum, cessavit. Aliud autem novum in ejus locum inductum est. Nam si futurum erat, ut Vetus illud*, seu Sacerdotium Leviticum, *obtineret, non secundùm ordinem Melchisedech, sed secundùm ordinem Aaron, oportuit hoc explicare. Quis igitur hoc dicit? hic ipse* (seu Vates Regius Psalm 129.) *qui de Christo disserens, ait: Tu es Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Ex hoc enim liquet, quòd Sacrificium Aaronicum, seu Leviticum, finem acceperit, & aliud in ejus locum inductum sit multò melius ac sublimius. Hoc autem evicto, simul & aliud in confesso est, quod alius etiam vitæ status Sacerdotio congruens, simul inducendus esset, neque non Legislatio melior, nimirùm nostra. Quod sanè Paulus demonstrans dicebat:* Translato enim Sacerdotio, necessariò fit & Legis translatio, Epist. ad Hebræos cap. 7. v. 12.

D. Templum Hierosolymitanum jampridèm ab Imperatoribus *Vespasiano*, & *Tito* fuisse destructum, planè sciebam, sed utrùm Deus præceperit Judæis, ut in solo Templo Hierosolymitano Sacrificia offerrent? Et utrùm etiam Templum Hierosolymitanum, quod destructum est, denuò instaurandum sit, neene? obsecro te, ut paulò uberiori explicatione ostendere haud graveris.

M. Deum præcepisse Judæis, ut in solo Templo Hierosolymitano Sacrificia offerrent, tribus momentis breviter evinco. Primo *Moyses* cap. 16. v. 4. & 5. Lib. Deuteronomii Populum Israëliticum sic alloquitur: *Non poteris immolare Phase*, seu Pascha, *in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi; sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi.* Locum autem illum, quem ad oblationem victimarum, & ad celebrandas solemnitates selegit Deus, fuisse Templum Hierosolymitanum negare haud possunt Judæi. Præterea, Deus in Lege Mosaica præcepit Israëlitis, ut ter in anno omne masculinum appareret in conspectu Domini, in loco, quem elegit, scilicet in Templo Hierosolymitano, & cap. 15. libri Levitici præcepit etiam Deus, ut qui profluvio seminis laboraret, qui leprâ contaminatus esset, quæ menstruo fluxu teneretur, vel quæ peperisset, offerret in Templo Sacrificia. Vides Legem à loco vim habere, ac subindè perspicuum esse, ne Sacerdotium quidem & Sacrificium Leviticum esse posse, cùm non ampliùs extet Templum Hierosolymitanum, in quo solo Sacrificia poterant offerri. *Quemadmodùm enim fieri non potest*, ut ait S. Joannes Chrysostomus Oratione IV. adversùs Judæos, *ut imperator sit, si non sit exercitus aut diadema, non purpura, non alia, quæ Regnum commendant, comprobantque; ita neque sacrificus esse potest sublatâ hostiâ, vetitâ oblatione, sanctis conculcatis, toto rerum statu abolito. Nam his rebus constabat Sacerdotium*, seu Leviticum. Denique, ipsimet Judæi, ut refert idem sanctus Doctor Oratione 3. adversùs Judæos, fassi sunt sub *Juliano* Imperatore Apostata, se non posse extrà Civitatem Hierusalem, Templumque Hierosolymitanum, offerre Sacrificia. At enim, cùm imperator ille *Julianus*, qui Imperatores omnes superavit impietate, vocaret Judæos ad sacrificandum

Idolis, & ad suam impietatem pertrahere conaretur, professi sunt illi, fas sibi non esse extrà civitatem Hierusalem immolare victimas, totamque Religionem Judaïcam ab his violari, qui sacrificant in terra aliena. Quapropter, impio *Juliano* dixerunt Iudæi: *Si vis nos videre sacrificantes, redde nobis Civitatem, restitue Templum, exhibe nobis Sancta Sanctorum, colloca aram, & sacrificabimus nunc, quemadmodùm olim.* His verbis Iudæi, ad omnia obcæcati, obsecrabant ac supplicabant, ut nequissimus Imperator *Julianus* unà cum ipsis susciperet, & aggrederetur instaurationem Templi. At, ille scelestus Imperator & pecunias impendit, & Præfectis dedit negotium, viros primates & artifices undique accersivit, nihil non fecit, nihil non tentavit, sperans fore ut Christi sententiam frustraretur, quæ non patitur Templum illud instaurari. Sed ad nihilum recidit flagitiosi illius Imperatoris consilium. Nam, simul atque tentassent sacrilegi illius Ministri hunc impium conatum, multamque terram exhausissent, & jam jactis fundamentis, restaret ut structutam aggrederentur, protinùs ignis exiliens è fundamentis exussit multos, & intempestivam pertinaciam interrupit. Hæc ubi rescivit perditissimus Imperator, quamquàm tantâ vesaniâ deditus esset huic negotio veritus tamen, nè ultrà progressus, in suum ipsius caput ignem accerseret, destitit. Huic tàm insigni prodigio *S. Joannes Chrysostomus*, loco mox à me citato, luculentissimum istud perhibet testimonium: *Hujus rei nos omnes testes sumus, nostrâ enim ætate hæc non ita pridèm acciderunt.* Hoc autem stupendo prodigio Deus palàm ostendere voluit, quòd, quemadmodùm ea, quæ decrevit, voluitque manere, nullus homo potest demoliri, ita quæcumque destruxit, vultque manere dirutа, nullus unquàm hominum poterit instaurare. Deus autem per suos Prophetas omnem spem reædificandæ Civitatis Hierosolymæ, & Templi Hierosolymitani instaurandi penitùs ademit. Sic enim *Isaias* cap. 25. v. 2. Deum affatur: *Posuisti Civitatem*, id est, Hierusalem, *in cumulum, & urbem fortem in ruinam, domum alienorum, ut non sit civitas, & in sempiternum non ædificetur.* Hieremias c. 19. v. 11. *Hæc Dicit Dominus exercituum: Sic conteram populum istum, & civitatem istam, sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultrà instaurari.* Propheta *Amos* cap. 5. v. 1. ait: *Audite verbum istud, quod levo super vos planctum: Domus Israël cecidit, & non adjiciet, ut resurgat: Virgo Israël projecta est in terram, & non est qui suscitet eam.* Denique Propheta *Daniel* cap. 9. v. 26. hæc habet: *Et Civitatem, & Sanctuarium dissipabit populus, cum Duce venturo, & finis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomadâ unâ, & in medio hebdomadis deficiet Hostia, & Sacrificium. Et erit in Templo abominatio desolationis, & usque ad consummationem, & finem perseverabit desolatio.* Omnem igitur spem Deus miseris Iudæis ademit destructæ Civitatis Hierusalem reædificandæ, & instaurandi Templum Hierosolymitanum, quod *in sempiternum non ædificandum* prædicit Isaias: *Non ultrà instaurandum* Hieremias: *Non erigendum, nec suscitandum* Amosus: *perpetuâ demùm, atque ad finem usque duraturâ desolatione dissipandum* vaticinatus est *Daniel.*

D. Sed, numquid isti Rabbini, qui nunc præsunt Synagogis Iudæorum, Sacrorum curam habent, & populum ad preces ac conciones vocant, verè & propriè dici & appellari possunt Legis Mosaicæ Sacerdotes?

M. Isti Rabbini nullo pacto sunt, nec appellari possunt Legis Mosaicæ Sacerdotes, idque *S. Joannes Chrysostomus* ex Ritibus, quibus olim Sacerdotes Legis Mosaicæ consecrabantur, elegantèr ostendit in Oratione tertia adversùs Judæos, ubi Judæum sic alloquitur: " Dic mihi qualis est apud vos Sacerdos, cùm non sit " vetus illud oleum, neque quidquam " omninò veteris sanctimoniæ,,? Dic, inquam, mihi, qualis Sacrificus, cùm non sit Sacrificium, neque Altare, neque Cultura? Vis tibi recitem Leges de Sacerdotio, quomodò solent olim consectari, ut intelligas, quòd qui apud vos dicuntur Patriarchæ, non sint Sacerdotes, sed per simulationem Sacerdotum agant personam, nec alitèr ludant, quàm histriones in scena, immò, ut veriùs dicam, nec sustinere possint Sacerdotum personam? non dico juxtà veritatem, verùm ne juxtà simulationem quidèm Sacerdotii. Excute igitur, recordare quomodò tùm Aaron factus sit Sacerdos, quot hostias pro illo immolarit Moyses, quot pecudes prostraverit, quomodò illum laverit, quomodò illum unxerit, extremum auriculæ, manum dexteram, in Sancta Sanctorum introduxerit. Post hæc, jussit præscripto septem dierum numero manere intùs. Quin potiùs operæ pretium est audire verba illorum: *Hæc*, inquit, *unctio Aaron, & unctio filiorum ejus, & dixit Dominus ad Moysem, dicens:*

Assume Aaron & filios ejus; & stolas, & unctionis oleum, & vitulum pro peccato, & arietem, & convoca Synagogam ad ostium Tabernaculi Testimonii. Et dixit Moyses universæ multitudini congregatæ sermonem, quem mandarat Dominus, & postquàm applicuisset eos (dicendum est enim compendio, pergit S. *Joannes Chrysostomus*) lavit eos *Moyses* aquâ, induit tunicâ, cinxit zonâ, induxit ependyten, imposuit humerale, præcinxit illum, seu Aaronem substrinxit, imposuit rationale, imposuit declarationem & veritatem, & mitram imposuit capiti illius, & super mitram laminam auream; deindè, sumpto oleo conspersit Altare, & sanctificavit illud, & vasa, & basim sanctificavit ex eodem, & effudit ex eo in caput *Aaron*, & filiis illius similiter fecit, & adduxit vitulum. Cùm autem occidisset eum, postquàm Aaron, suique filii imposuissent manus, sumpsit de sanguine, & imposuit cornibus Altaris, & purificavit Altare, & sanguinem effudit in basim, & sanctificavit illud, ut propitiaret super illud. Deindè, postea quàm quædam ex his mactasset, alia foris, alia intus, adduxit rursùs alium arietem, & ipsum immolavit in holocaustum, & iterùm induxit arietem consummationis, & rursùs, Aarone cum filiis imponente manus, occidit, rursùsque sumens de sanguine ejus, super extremum auriculæ Aaronis dextræ, & extremum manûs dextræ, & super extremum pedis dextri, simili modo fecit & filiis illius. Deindè, sumens hostias imposuit manibus *Aaronis* & filiorum ejus, ac sic obtulit. Et sumpto sanguine, rursùs ex oleo conspersit super *Aaronem* & stolas illius, & super filios ejus, & super stolas eorum, & sanctificavit eos, & jussit coqui carnes in atrio Tabernaculi Testimonii, illicque eis vesci, & ab ostio Tabernaculi Testimonii, ne egrediamini, inquit, dies septem, donec impleatur dies ordinationis vestræ. Septem enim diebus consummabit manus vestras, ut propitietur pro vobis. Cùm igitur his Ritibus (concludit S. *Joannes Chrysostomus*) legitimè initiatus sit Aaron, his purificatus, his sanctificatus, per hæc placaverit Deum, nihil autem eorum nunc apud Judæos fiat, neque victima, neque holocaustum, neque sanguinis aspersio, neque olei inunctio, nec adsit Tabernaculum Testimonii, neque ad præfinitum dierum numerum sedeatur intùs, profectò palàm est, quòd Sacerdos nunc apud istos (seu Judæos) impurus sit ac nefastus, illegitimus ac prophanus; denique, quod non propitiet, sed provocet. Etenim, si non poterat alitèr Sacerdos consecrari, nisi his Ritibus, omninò necesse est, totum Sacerdotium illorum non consistere. Si ad hunc modum olim Sacerdotes creabantur, nunc lusus meri sunt, risusque, quæ fiunt apud Iudæos omnia, pudor, cauponatio, plenaque immensæ impietatis. Hæc & alia similia habet S. *Joannes Chrysostomus* Oratione 3. *adversùs Judæos*, ex quibus liquet, Sacerdotium & Sacrificium Leviticum, necnon Cæremonias Legales, adveniente Iesu Christo, desiisse, nullumque ampliùs apud Iudæos extare Sacerdotem.

D. Legem Mosaicam ad coruscantem Evangelii lucem evanuisse, & in ejus locum Legem novam, seu Evangelicam, suffectam esse probe nunc intelligo. Sed rem mihi gratissimam facies, si velis hic præcipua illa indicare capita, in quibus Lex Vetus, seu Mosaica, in Præceptis moralibus comparatè ad Legem Novam, seu Evangelicam, vulgò dici solet imperfecta.

M. Præcipua capita, in quibus Lex Mosaica in Præceptis moralibus comparatè ad Legem Evangelicam dicitur imperfecta, refert Evangelista *Matthæus* cap. 5. ubi describit Sermonem à Christo Domino in monte habitum, qui complectitur summam perfectionis Christianæ, seu potissima capita Christianæ Ethices, Iudaicâ multò præstantioris. Hæc autem capita breviter hic indicare sufficiet, ut indè nullo negotio intelligas, quantùm Lex Evangelica, à Christo Domino instituta, perfectione antecellat Mosaicæ Legi etiam in Præceptis moralibus, quæ continentur in Decalogo. Inprimis, Christus Dominus in laudato Sermone volens Discipulos suos ad perfectam pietatem informare, sic eos alloquitur: *Nisi abundaverit justitia vestra, plusquàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in Regnum Cælorum.* Quasi Christus diceret Discipulis suis: *ut autem intelligatis, quantùm intersit Judæum inter & Christianum, illud affirmo vobis, si præstiteritis quidquid præscribit Lex Mosaica, quidquid præstant Pharisæi, qui nunc habentur, ac sibi videntur absolutæ cujusdam justitiæ, & si nihil adjeceritis perfectius, adeò non eritis magni in hac professione, ut ne aditus quidem dandus sit ad Regnum Cælorum.* Quibus verbis Christus Dominus non solùm redarguit aliquos carnales Judæos, qui cultu dumtaxat externo, & absque sincera pietate Deum colentes, in sola observatione Cæremoniarum Legalium justitiam, spem ac fiduciam suam reponebant, sed etiam damnat superbiam Phari-

ſcorum, Scribarum, ac Legis peritorum, qui, proptèr Legis obſervationem, venâ oſtentatione glorianres, ſibi vindicabant opinionem eximiæ cujuſdam ſanctimoniæ apud homines, cùm tamen Deo, qui non faciem intuetur, ſed cor, diſplicerent: quia cor habebant inani gloriâ vitiatum, dùmque hìc captabant inane præmium, fruſtrabantur eo, quod ſolum erat expetendum. Ab hac peſte, quæ per cuniculos quoſdam irrepens, clanculùm inſidiatur etiam iis, qui in virtutis ſtadio aliquò usquè progreſſi videntur, monet Chriſtus Diſcipulos ſuos ut ſedulò caveant, eoſque etiam atque etiam adhortatur ad internum Dei cultum, ad veram juſtitiam & perfectionem, quam ſola Lex Evangelica dare poteſt. Secundò, Chriſtus dicit Diſcipulis ſuis: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: non occides; qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio.* Quibus verbis innuit Chriſtus Dominus, Judæum quidèm Legi Moſaicæ feciſſe ſatis, ſi neminem occidat; at, Chriſtianum non ſolùm peccare contrà Legem Evangelicam ſi aliquem occidat, ſed ſi fratri ſuo iraſcatur. Quod ſi autem, ut eſt humanæ naturæ imbecillitas, inciderit offenſæ nonnihil inter fratres, jubet Chriſtus, ut rebus omnibus omiſſis, etiam relicto munere, quod ille, qui fratri ſuo intulit injuriam, jam Altari vicinus, Deo adornaret offerre, abjectâ omni cunctatione, is, qui offendit fratrem ſuum, domum illius properet, detque operam, ut antè omnia ſarciat cum fratre ſuo amicitiam, eoque confecto, redeat ad Altare, peracturus Sacrificium ſuum. Tertiò, Chriſtus Dominus in eodem capite quinto *Matthæi* prohibet libellum repudii, per quem Lex Moſaica permittebat ut maritus, offenſus aliquo conjugis vitio, eam arbitratu ſuo dimitteret, ne quid committeretur ſceleratius, putà ne veneficium, aut homicidium perpetraretur. Vult autem Chriſtus, ut matrimonium ſit indiſſolubile, nec unquàm fas ſit marito, vivente legitimâ conjuge, alteri nubere. Quartò, Lex Moſaica vetabat quidèm perjurium, ſed non juramentum; Chriſtus autem præcipit Diſcipulis ſuis ut eorum ſermo ſit: *Eſt eſt: non non: quod autem his abundantius eſt, à malo eſt.* Quintò, Chriſtus abolet pœnam talionis, quam Lex Moſaica indulgebat, ne longiùs æquo procederet ultio: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: oculum pro oculo, dentem pro dente;* docetque Diſcipulos ſuos, nullam pro quamlibet atrocibus injuriis omninò vindictam eſſe repoſcendam, nec ullum maledictum maledicto, nec damnum damno, nec injuriam injuriâ retaliandam; adeò ut, ſi quis alapam impegerit in maxillam, quæ quidèm contumelia vulgò videtur intolerabilis, tantùm abſit ut illi regeras alapam, ut alteram potiùs maxillam illi cædendam præbeas, maliſque duplicatam perpeti injuriam, quàm referre talionem. Deniquè, ut prætermittam alia ſanctiſſima præcepta, quæ in hoc capite quinto *Matthæi* tradit Chriſtus Dominus, & quibus Legem Moſaicam in præceptis moralibus perficit. Hoc unum dumtaxàt proferam, quo Diſcipulis ſuis præcipit dilectionem inimicorum: *Audiſtis*, inquit Chriſtus Diſcipulis ſuis, quia dictum eſt: *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.* Hæc ſunt ſanctiſſima præcepta, quibus Chriſtus Dominus præceptis moralibus Legis Veteris, ſeu Moſaicæ, maximam addidit perfectionem, & in eo ſenſu intelligendus eſt Chriſtus, dùm in eodem capite *Matthæi* ait: *Nolite putare, quoniam veni ſolvere Legem aut Prophetas, non veni ſolvere, ſed adimplere.* Quaſi diceret Chriſtus: Nequaquàm in hoc veni, quò vel Legem Veterem reddam dilutiorem, vel abrogem novis præceptis. Quin potiùs, ideò veni, ut Legem abſolvam ac perficiam. Nihil enim illa præcipit quod hactenùs à me obſervatum queri poſſint Judæi. Quod ſi, luce proditâ, cedunt umbræ, ſi jam factis adimpletum eſt, quod Prophetæ futurum prædixerunt, nihil Legi derogatur, ſed potiùs accedit perfectio. Quod illa promiſit, nunc exhibetur, quod prædixit, geritur, quod adumbravit, omnium oculis exponitur, & gratia, ac ſalus æterna, quam ex ſe dare non potuit, nunc ad plenum præſtatur.

D. Sanctiſſima iſthæc præcepta, quibus Chriſtus Dominus præceptis moralibus Legis Moſaicæ novum decus conciliavit, majoremque addidit perfectionem, prono capite veneror & adoro, nec poſſum, quin imprecer, quibuſdam modernis Caſuiſtis, qui caſtiſſimam moralem Jeſu Chriſti doctrinam mille diſtinctiunculis, & innumeris corruptelis, ad excuſandas excuſationes in peccatis, depravare pro viribus tentarunt. Aſt, ut candidè dicam, nullo pacto ferre poſſum, nonnullos laxioris moralis doctrinæ Theologos, quos non pudet aſſerere, Chriſtianos in Lege Evangelica non obſtringi ad præceptum de dilectione Dei, eoſque ſalutem æternam conſequi poſſe, etiamſi nullum

ſivè

sivè in principio, sivè in decursu, sivè in fine vitæ mortalis actum dilectionis Dei exercuerint. Ex quo errore sequitur, Legem Novam, seu Evangelicam esse imperfectiorem Lege Veteri, seu Mosaicâ, in qua, ut anteà observasti, Deus Judæis istud præceptum lib. Deuteronomii cap. 6. v. 4. & 5. observandum imposuit, dicens: *Audi Israel: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Quamvis autem hunc laxiorum Casuistarum errorem hìc retulisse, abundè confutasse fit, maximam tamen apud me inibis gratiam, si illius præcepti de dilectione Dei in Lege Evangelica necessitatem ad salutem æternam assequendam, non te pigeat brevitèr hìc adstruere.

M. Hanc quæstionem de necessitate præcepti de dilectione Dei in Lege Evangelica ad consequendam vitam æternam, non alitèr decidere volo, quam ex disertis verbis ipsiusmet Christi Domini: *Ecce quidam Legisperitus* (ait *S. Lucas* cap. 10. v. 25. & seq.) *surrexit tentans illum*, seu Christum, *& dicens: Magister, quid faciendo, vitam æternam possidebo?* Adverte, si placet, hunc Legisperitum non quæsivisse à Christo, quid utile esset, sed quid necessarium esset ad vitam æternam consequendam? Quid igitur ad hæc Christus? *In Lege quid scriptum est*, inquit, *quomodo legis? Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua; & proximum tuum tanquàm te ipsum.* Hanc istius Legisperiti responsionem confestim Christus approbavit his verbis: *Rectè respondisti, hoc fac, & vives.* Rursùs, *Lucæ* cap. 7. v. 47. Christus concedens, *Mariæ Magdalenæ*, veniam peccatorum, ait *Simoni*, Pharisæo, qui eum convivio exceperat: *Proptèr quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm, cui autem minus dimittitur, minùs diligit.* Audisti Christum Dominum commendantem præceptum de dilectione Dei tanquàm necessarium ad habendam remissionem peccatorum, audi nunc Apostolum *Paulum*, *dicentem Anathema ei, qui non amat Dominum Jesum Christum:* Audi deniquè *S. Joannis*, quem Christus amabat plurimùm, gravem in non amantes comminationem; *Qui non diligit*, inquit, *manet in morte.* Sed hæc sufficere debent ad refellendos illos, qui his remissionem peccatorum, & vitam æternam promittunt, qui nunquàm fecerint quod Christus ejusque Discipuli ad veniam delictorum, & ad consequendam vitam æternam necessarium docent. Quòd si prætereà scire velis modum, quo Deus à nobis diligendus est, disce illum ex duobus Ecclesiæ Doctoribus, omni exceptione majoribus, *Augustino*, & *Thomâ*, quorum prior lib. 1. *De Doctrina Christiana* cap. 22. hæc habet: *Hæc enim regula dilectionis divinitùs constituta est: Diliges proximum tuum sicut te ipsum: Deum verò ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, ut omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectum in eum conferas, à quo habes ea ipsa, quæ confers. Cùm autem ait, toto corde, totâ animâ, totâ mente, nullam vitæ nostræ rationem relinquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, ut aliâ re velit frui: sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quò totus dilectionis impetus currit.* Alter Ecclesiæ Doctor, seu *S. Thomas*, modum, quo Deum diligere debemus, in hoc constituit, quod omnes actiones nostras in Deum virtualitèr referamus. Sic enim Angelicus ille Præceptor Opusculo 18. loquitur: *Hujus divinæ dilectionis perfectio datur homini in præcepto. Primò quidèm ut omnia in Deum referat, sicut in finem, sicut Apostolus dicit 1. ad Corinth. cap. 10. sivè manducatis, vel bibitis, vel quid aliud facitis, omnia in Dei gloriam facite: quod quidèm impletur, cùm aliquis vitam suam ad Dei servitium ordinat, & per consequens omnia, quæ per se ipsum agit, virtualiter ordinantur in Deum.* Idem sæpiùs docet Angelicus ille Præceptor, sed præsertim in Quæstionibus disputatis, Quæstione *de Charitate*, Art. II. in Responsione ad 3. sibi propositum Argumentum, ubi hæc habet: *Ad tertium dicendum, quod aliud est referre habitualitèr in Deum, & aliud virtualiter. Habitualiter enim refertur in Deum, & qui nihil agit, nec qui actualitèr aliquid intendit, ut dormiens, sed virtualitèr aliquid referre in Deum, est agentis propter finem ordinantis in Deum. Unde habitualiter referre in Deum non cadit sub præcepto charitatis cùm hoc nihil aliud sit, quàm habere Deum ultimum finem.* Hunc igitur Deum diligendi modum, quem præscribunt duo illi sancti Patres, quorum doctrina non deficiet in æternum, ultrò & secutè amplectere, & quàm longissimè recede à nefariis corruptelis, à Sede Apostolica damnatis, quibus non ita pridèm molliores quidam Theologi maximum de dilectione Dei præceptum, & ad salutem adipiscendam omninò necessarium, penitùs abolere, vel ejus necessitatem elevare, restringere, atque infirmare moliti sunt. Sed, apage ejusmodi Scriptores, perfectioni Legis Evangelicæ, & castissimæ doctrinæ Morali Jesu Christi tàm apertè adversantes.

D. Superiùs ostendisti, cæremonias Veteris Legis cessasse in adventu Jesu Christi, veri Messiæ: Sed si id ita sit, Eccur, quæso,

quæso, Christus Dominus tantâ cum sedulitate cæremonias Veteris Legis observavit? Fuit quippè circumcisus, purificatus est, observavit Sabbata. Agnum Paschalem comedit, Templum frequentavit, jejunavit, baptizatus est, verbo dicam, Christus Dominus, quamdiù vixit, omnes Veteris Legis cæremonias ad summos juris apices observavit. Non igitur in adventu Christi cessatunt cæremoniæ Veteris Legis.

M. Non præcisè in adventu Christi, sed in ejus Passione ac morte cessarunt, finemque habuerunt cæremoniæ Legales Veteris Legis, quò factum est, ut Christus Dominus toto durante vitæ suæ tempore, eas ad amussim observarit, quia illas adimplere debebat, sicut ipsemet testatur cap. 5. *Matthæi*, dicens: *Amen quippè dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota unum, aut unus apex non præteribit à Lege donec omnia fiant.* Hanc etiam rationem affert Angelicus Doctor 1ª. 2ª. Quæst. CIII. Art. 3. in Resp. ad 2. Argumentum. Ideò enim, juxtà sanctum illum Doctorem, Christus omnes Veteris Legis cæremonias observavit quia, *eo prædicante, & miracula faciente, currebant simul Lex & Evangelium*, jamque Mysterium Christi erat incohatum, sed nondùm consummatum. At, Mysterium Redemptionis generis humani completum fuit in Passione Christi: undè tunc Dominus dixit: *Consummatum est*, ut habetur c. 19. *Joan.* & ideò tunc totalitèr debuerunt cessare Legalia, quasi jam veritate eorum consummatâ, in cujus signum, in Passione Christi velum Templi legitur esse scissum, *Matthæi* cap. 27.

D. Sæpiùs à te audivi, Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, & Veteris Legis cæremonias adumbrasse ac præfigurasse Christum venturum, sed necdùm exposuisti mihi, quo pacto illum præfigurarint?

M. Quamvis certum sit, Deum hæc omnia in Veteri Lege instituisse ad abolendam Idololatriam, ad conservandam divinorum beneficiorum memoriam, ad excellentiæ divinæ sensum animis hominum altiùs infigendum, ad designandam dispositionem mentis, Dei cultoribus necessariam, ad superbum populum jugo difficillimo subigendum, eumque rudem ac lascivientem severi veluti Pedagogi disciplinæ subjiciendum; rectè tamen docet *S. Thomas* 1ª. 2ª. Quæst. CII. Art. II. prætèr has causas, seu rationes, quæ sunt litterales, alias rationes mysticas assignari posse; cur Deus tot Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, & Cæremonias in Veteri Lege instituerit, videlicèr ad Christum, & ad ejus sacra Mysteria delineanda & figuranda, ad Populi Christiani mores instituendos, & ad statum futuræ gloriæ designandum. Longior profectò essem, si hìc percensere vellem omnes causas, seu rationes litterales, quas perdoctè expendit *S. Thomas*, institutionis à Deo factæ Sacrificiorum, Sacramentorum, Festorum, Rituum, & Cæremoniarum Veteris Legis. Ne igitur in immensum diffundar, horum omnium institutionis causas dumtaxàt proferam mysticas, ob quas collimabant in Christum venturum, eumque præfigurarunt, ut indè faciliùs intelligas, hæc omnia, tametsi à Deo in Veteri Lege instituta, desinere, finemque habere debuisse, quandò, consummatâ illorum veritate, in Cruce mortuus est Christus Dominus, totumque Redemptionis generis humani adimpletum est Mysterium. In primis *S. Thomas* 1ª. 2ª. Quæst. CII. Art. II. ubi inquirit, *utrùm possit assignari conveniens ratio cæremoniarum, quæ ad Sacrificia pertinent?* docet, *rationes præceptorum Veteris Legis duplicitèr accipi posse: uno modo ex ratione cultûs divini, qui erat tempore illo observandus: & rationes illæ sunt litterales, sivè pertineant ad vitandum Idololatriæ cultum, sivè ad rememoranda aliqua Dei beneficia, sivè ad insinuandam excellentiam divinam, vel etiam ad designandam dispositionem mentis, quæ tunc requirebatur colentibus Deum. Alio modo possunt eorum rationes assignari, secundùm quod ordinantur ad figurandum Christum, & sic habent rationes figurales & mysticas, sivè accipiantur ex ipso Christo & Ecclesia, quod pertinet ad allegoriam: sivè ad mores Populi Christiani, quod pertinet ad moralitatem: sivè ad statum futuræ gloriæ, prout in eam introducimur per Christum, quod pertinet ad anagogiam.* Id postquam præmisit *S. Thomas*, assignat in Articulis sequentibus tàm rationes litterales, quàm mysticas cæremoniarum, quæ pertinent vel ad Sacrificia, vel ad Sacramenta, vel ad delectum ciborum, & usum aliarum Observantiarum cæremonialium Veteris Legis. Causam, seu rationem mysticam, cur voluerit Deus in Veteri Lege instituere Sacrificia, eorumque cæremonias, tradit Angelicus Doctor Art. 3. jam citatæ Quæstionis, his verbis: "Inter omnia dona, " quæ Deus humano generi, jam per pecca- " tum lapso, dedit, præcipuum est, quod de- " dit Filium suum: undè dicitur Joannis " cap. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Fi- " lium suum unigenitum daret, ut omnis " qui credit in eum, non pereat, sed habeat " vitam æternam: & ideò potissimum Sa- " crificium est, quo ipse Christus se ipsum " obtulit Deo in odorem suavitatis, ut dici- " tur cap. 5. Epistolæ ad Ephesios. Et pro- " ptèr hoc, omnia alia Sacrificia offere- " bantur

„bantur in Veteri Lege, ut hoc unum singulare & præcipuum Sacrificium figuraretur, tanquàm perfectum per imperfecta. Undè Apostolus dicit cap. 10. Epist. ad Hebræos, quod Sacerdos Veteris Legis easdem sæpè offerebat hostias, quæ nunquàm possunt auferre peccata: Christus autem pro peccatis obtulit unam in sempiternum. Et quia ex figurato sumitur ratio figuræ; ideò rationes Sacrificiorum figuralium Veteris Legis sunt sumendæ ex vero Sacrificio Christi. Hactenus *S. Thomas*, qui in eodem Articulo, seu in Responsione ad secundam sibi propositam objectionem, hæc habet: *Dicendum, quod Deus non volebat*, seu in Veteri Lege, *hujusmodi sacrificia sibi offerri proptèr ipsas res, quæ offerebantur, quasi eis indigeret: undè dicitur Isaiæ cap. 1. Holocausta Arietum, & adipem Pinguium, & sanguinem Vitulorum, & Hircorum, & Agnorum nolui? sed volebat ea sibi offerri ad significandum Mysterium Redemptionis humanæ per Christum.* Præthereà, idem sanctus Doctor ibidem in Responsione ad secundam objectionem, causam, seu rationem mysticam, cur Deus materiam Sacrificiorum Veteris Legis determinaverit ad tria genera animalium quadrupedum, scilicèt de genere Boum, Ovium, & Caprarum, & communitèr ad aves, seu ad Turturem, & Columbam, hanc indicat: *Conveniens fuit*, inquit, *hæc animalia offerri in figuram Christi, quia Christus in Vitulo offertur, proptèr virtutem Christi; in Agno, proptèr innocentiam; in Ariete, proptèr principatum; in Hirco, proptèr similitudinem carnis peccati; in Turture, & Columba, duarum naturarum conjunctio monstrabatur; vel in Turture castitas, in Columba charitas significabatur.* Cur autem animalia in Sacrificiis Veteris Legis occiderentur? Duas rationes typicas in Responsione ad 5. objectionem, sibi in eodem Articulo propositam, dat *S. Thomas.* Sic enim habet: *Per occisionem animalium significatur destructio peccatorum, quia homines erant digni occisione pro peccatis suis, ac si illa animalia loco eorum occiderentur, ad significandam expiationem peccatorum. Per occisionem etiam hujusmodi animalium significabatur occisio Christi.* Habes nunc ex *S. Thoma* rationes typicas, proptèr quas Deus in Veteri Lege instituit Sacrificia. Non referam hìc causas, seu rationes mysticas, proptèr quas Deus, sicut perdoctè ostendit *S. Thomas* Art. IV. jam citatæ Quæstionis, jussit *Moysi* ut extrueret Tabernaculum, & res, quæ apud Judæos sacræ esse debebant, reponeret sivè in structura Tabernaculi, sivè in ipsomet Tabernaculo; has, inquam, rationes mysticas, quæ ad Christum Dominum ordinantur, hìc non attingam, quia, ut benè memini, ejusmodi rationes mysticæ in superiori Colloquio, dùm de Tabernaculo, & de rebus sacris, quas tàm intùs continebat, quàm exteriùs repræsentabat, sermonem habuimus, fuerunt sat superque à nobis prælibatæ. De Sacramentorum Veteris Legis rationibus mysticis copiosè disserit *S. Thomas* Articulo V. Quæstionis citatæ, & postquàm ostendit, Sacerdotum Consecrationem, & Circumcisionem præfigurasse Christum Dominum, explicat rationem mysticam, seu figuralem, cur in Lege Veteri fieret Immolatio Agni Paschalis? "Figuralis, inquit, ratio pater, quia per immolationem Agni Paschalis significabatur immolatio Christi, secundùm illud 1. ad Corinth. cap. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Sanguis verò Agni liberans ab exterminatore, linitis superliminaribus domorum: significat fidem Passionis Christi in corde & ore fidelium, per quam liberamur à peccato & à morte, secundùm illud 1. Epist. Petri cap. 1. Redempti estis pretioso sanguine Agni immaculati. Comedebantur autem carnes illæ ad significandum esum corporis Christi in Sacramento. Erant autem assæ igni, ad significandam Passionem vel charitatem Christi. Comedebantur autem cum azimis panibus ad significandam puram conversationem Fidelium sumentium Corpus Christi, secundùm illud 1. ad Corinth. cap. 5. Epulemur in azymis sinceritatis & veritatis. Lactucæ autem aggrestes addebantur in signum pœnitentiæ peccatorum, quæ necessaria est sumentibus Corpus Christi. Renes autem accingendi sunt cingulo castitatis: calceamenta pedum sunt exempla mortuorum Patrum: Baculi, habendi in manibus, significant pastoralem custodiam. Præcipitur autem, quod in una domo Agnus Paschalis comedatur, id est, in Ecclesia Catholicorum, non in Conventiculis Hæreticorum. Docet prætereà *S. Thomas* in Responsione ad tertiam sibi in eodem Articulo propositam objectionem, quædam Sacramenta Novæ Legis habuisse in Veteri Lege Sacramenta figuralia sibi correspondentia. "Nam circumcisioni, inquit, correspondet Baptismus, qui est Fidei Sacramentum, undè dicitur Epist. ad Coloss. cap. 2. Circumcisi estis circumcisione Domini nostri Jesu Christi, consepulti ei in Baptismo. Convivio verò Agni Paschalis correspondet in nova Lege Sacramentum Eucharistiæ. Omnibus autem purificationibus Veteris Legis respondet in Nova Lege Sacramentum Pœnitentiæ. Consecrationi autem

„autem Pontificis & Sacerdotum respondet Sacramentum Ordinis. Sacramento „autem Confirmationis, quod est Sacramentum plenitudinis gratiæ, non potest „respondere in Veteri Lege aliquod Sacramentum, quia nondùm advenerat tempus plenitudinis, eò quòd neminem ad „perfectum adduxit Lex. Similitèr autem, „& Sacramento Extremæ Unctionis, „quod est quædam immediata præparatio ad introitum gloriæ, cujus aditus „nondùm patebat in Veteri Lege, pretio „nondùm soluto." Matrimonium autem „fuit quidèm in Veteri Lege, prout erat in „officium naturæ, non autem prout est „Sacramentum conjunctionis Christi & „Ecclesiæ, quæ nondùm erat facta: undè „& in Veteri Lege dabatur libellus repudii, quod est contra Sacramenti rationem. Quod spectat Festa Judæorum, quæ in Veteri Lege erant præscripta, ostendit etiam *S. Thomas* citatæ Quæst. Art. IV, in Responsione ad X. ejusmodi Judæorum Festa præfigurasse Jesum Christum, vel res ad Populum Christianum attinentes. Sic enim scribit S. Doctor: "Figuralis autem „ratio horum Festorum est, quia per juge „Sacrificium Agni figuratur perpetuitas „Christi, qui est Agnus Dei, secundùm „illud Epist. ad Hebræos cap. ultimo, Jesus „Christus heri & hodie, ipse & in sæcula. „Per Sabbatum autem designatur spiritualis requies nobis data per Christum, „ut habetur cap. 4. Epist. ad Hebræos. Per „Neomeniam autem, quæ est intensio „novæ Lunæ, significatur illuminatio „primitivæ Ecclesiæ per Christum, eo „prædicante, & miracula faciente. Per „Festum autem Pentecostes significatur „descensus Spiritûs Sancti in Apostolos. „Per Festum Expiationis significatur „emundatio à peccatis Populi Christiani. „Per Festum autem Tabernaculorum, „significatur peregrinatio eorum in hoc „mundo, in quo ambulant in virtutibus „proficiendo. Per Festum autem Cœtûs „atque Collectæ, significatur Congregatio Fidelium in Regno Cælorum, & ideò „istud Festum dicebatur sanctissimum. Et „tria Festa erant continua ad invicem, „quia oportet, expiatos à vitiis proficere „in virtute, quousque perveniant ad Dei „visionem, ut dicitur in Psalmo 83. Deniquè *S. Thomas* Articulo VI. jam citatæ Quæstionis, causam assignans institutionis quarumdam Observantiarum cæremonialium Veteris Legis, videlicèt cur Deus præceperit Judæis ut abstinerent à sanguine, à suffocatis animalibus, & ab esu quorumdam ciborum, tanquàm immundorum? hæc habet: *Cultus Legis Mosaicæ figurabat Mysterium Christi*, *undè omnia eorum*, seu Judæorum, *gesta figurabant ea, quæ ad Christum pertinent, secundùm illud 1. ad Corinth. cap. 10. omnia in figuris contingebant illis, & ideò rationes harum Observantiarum dupliciter assignari possunt. Uno modo secundùm congruentiam ad divinum cultum. Alio modo secundùm quod figurant aliquid circà Christianorum vitam.* Ex his ergò mysticis ac typicis rationibus, quas assignat *S. Thomas*, manifestò patet, omnia, quæ Deus instituit in Veteri Lege, sivè Sacrificia, Sacra, & Sacramenta, sivè Festa, & Observantias cæremoniales, præfigurasse Christum venturum, ac subindè debuisse in morte Christi, completâ eorum veritate, cessare. Quam in rem *S. Cyrillus Alexandrinus* lib. IX. contra Apostatam Imperatorem *Julianum* appositè ait: Deus constituit quidèm per sapientissimum Moysem ritus umbratiles ac typicos, gnarus typos informandis eorum mentibus, qui tùm erudiebantur, idoneos esse; non ità tamen ut in rebus adeò crassis perpetuo hærentes, spirituali & intellectuali cultu exciderent: Sed acceptâ in multis rerum verarum prædictione, Dei obsecrandi modum cùm primis agnoscerent, ad rectè vivendi semitam scitè & artificiosè pergentes. Quemadmodùm enim periti Fabri ærarii formas imaginum, quas facturi sunt, in cera liquefacta priùs exhibent, non ut eatenùs tantùm illorum ars progrediatur, sed ut in ipsis, eorum, quæ mox facienda sunt, decus priùs elucear: postquàm tamen ad exitum perductum opus erit, non jam artificem jure incusabimus, quòd typos negligat. Simili, opinor, modo, posteaquàm Christus illuxit, qui est veritas, & Christianus cultus introductus est, vanos esse typos jure statuemus, spiritualium quippè imagines erant."

D. Poteftne ex vaticiniis Prophetarum evinci, Legem Veterem, quantùm ad Sacrificia, Sacra, Sacramenta, Festa, & Observantias cæremoniales cessasse in morte Christi, populumque Judaicum desiisse esse populum Dei?

M. Id elegantèr ostendit *Lactantius* lib. IV. *Institutionum Divinarum* cap. XX. ubi hæc habet: Moyses & ipsi Prophetæ, Legem, quæ Judæis data erat, testamentum vocant, quia nisi testator mortuus fuerit, nec confirmari testamentum potest, nec fieri quid in eo scriptum sit, quia clausum & obsignatum est. Itaque nisi Christus mortem suscepisset, aperiri testamentum, id est, revelari & intelligi Mysterium Dei non potuisset. Verùm, Scriptura omnis in duo Testamenta divisa est.

Illud

„ illud quod adventum Domini Passio-„ nemque antecessit, id est, Lex & Pro-„ phetæ, Vetus dicitur. Ea verò, quæ „ post Resurrectionem Christi scripta sunt, „ Novum Testamentum nominatur. Ju-„ dæi Veteri utuntur, nos Novo: sed ta-„ men diversa non sunt, quia Novum Ve-„ teris adimpletio est, & in utroque idem „ testator est Christus, qui pro nobis mor-„ te susceptâ, nos hæredes Regni æterni „ fecit, abdicato & exhæredato populo „ Judæorum, sicut Hieremias Propheta „ testatur, cùm loquitur talia: Ecce dies „ venient, dicit Dominus, & consum-„ mabo domui Israël, & domui Juda te-„ stamentum novum, non secundùm te-„ stamentum quod disposui patribus eo-„ rum, in die, quâ apprehendi manum „ eorum, ut educerem illos de Terra Æ-„ gypti, quia ipsi non perseveraverunt in „ testamento meo, & ego neglexi eos, di-„ xit Dominus. Itèm alio loco similitèr ait; „ Dereliqui domum meam, dimisi hæ-„ reditatem meam in manu inimicorum „ ejus . . . . Facta est mihi, inquit Chri-„ stus, hæreditas mea sicut Leo, id est, „ præda & devoratio factus sum hæredi-„ bus meis, qui me immolaverunt sicut „ pecus. Dedit super me vocem suam, „ id est, Sententiam adversùs me mortis, „ crucisque dixerunt. Nam quod supe-„ riùs ait, consummaturum se domui Ju-„ da testamentum novum, ostendit (seu „ Christus) Vetus illud Testamentum, „ quod per Moysem est datum, non fuis-„ se perfectum, id autem, quod per Chri-„ stum dari deberet, consummatum fore. „ Domus autem Juda & Israël non uti-„ que Judæos significat, quos abdicavit, „ sed nos, qui ab eo convocati ex genti-„ bus, in illorum locum adoptione suc-„ cessimus . . . . . Cùm igitur nos, an-„ teà tanquàm cæci, & tanquàm carce-„ re stultitiæ inclusi, sedeіemus in tene-„ bris ignorantes Deum & veritatem, il-„ luminati ab eo sumus, qui nos Testa-„ mento suo adoptavit, & liberatos ma-„ lis vinculis, atque in lucem sapientiæ „ productos, in hæreditatem Regni Cæ-„ lestis adscivit. „ Ex quibus *Lactantii* verbis manifestum est, Deum voluisse, ut omnia, quæ instituerat in Veteri Lege præfigurantia Christum, in morte ejusdem Christi finem haberent, & ut Nova, seu Evangelica Lex, in locum Veteris, seu Mosaicæ, Legis subrogaretur, & tandèm, exhæredato contumaci Populo Judaico, novum populum, seu Christianos, Lege suâ adoptaret, & in hæreditatem Regni Cœlestis adscisceret. Eâ de causâ, Deus, qui Religionem Judaicam in Veteri Lege redegerat ad victimas, ad certum modum, modum ad tempus, tempus ad locum, & locum ad unam Civitatem, seu Hierosolymam, & ad unum Templum, seu Hierosolymitanum, contraxerat, permisit, ut, non multò post mortem Jesu Christi, eadem Civitas, Templumque Hierosolymitanum ab Exercitu Romanorum funditùs everterentur, & ut omnes Judæi per totum orbem dispergerentur, ubi fas non erat sacrificare, Hierosolymam verò illis adire non liceret, in qua solâ licebat immolare. Hæc, inquam, permisit Deus, ut omnes intelligerent, Religionem Judaicam, sitam potissimùm in Sacrificiis, Ritibus, Festis, Cæremoniis, aliisque id genus, quæ ad divinum cultum spectabant, quæque Judæi in solo Templo Hierosolymitano exercere ac celebrare poterant, destructo semel Templo Hierosolymitano, exstinctam fuisse, & omnia quæ in Veteri Lege ad præfigurandum Mysterium Redemptionis generis humani erant instituta, desiisse in integrum in morte Jesu Christi, qui omnes figuras, quibus in Veteri Lege fuerat adumbratus, perfectissimè, juxtà Prophetarum Oracula adimplevit. *Quemadmodùm enim*, verba sunt *S. Joannis Chrysostomi* Oratione 1. adversùs Judæos, *Faber, jactis fundamentis; erectis parietibus, concamerata testudine, ipsâque concameratione in unum lapidem in medio positum connexâ, si eum tollat, totam ædificii compagem solverit: Similitèr Deus, quùm eam Civitatem, seu Hierosolymam, fecisset, quasi nodum totius Religionis Judaicæ, ac mox hanc Civitatem subverterit, nonne pariter universum ejus Civitatis statum subvertit?* Jam verò, lubens rogaverim Judæos, quâ de causâ, cùm tantum temporis in Ægypto versati receperint statum suæ Civitatis, ac rursùs reducti in Babylonem, redierint Hierosolymam; ac denique sub *Antiocho*, Rege Syriæ, tàm multa passi mala, ad pristinum reversi sint statum, & denuò Sacrificia, Altare, Sancta Sanctorum, brevitèr, omnia cum pristina receperint dignitate, nunc nihil simile factum fuerit, cùm tamen à devastatione Templi Hierosolymitani ad hæc usque tempora effluxerint mille & septingenti circitèr anni? Nam semel & iterùm, ac tertiò sub Imperatoribus *Adriano*, *Constantino*, & *Juliano* conati sunt destructum Templum Hierosolymitanum instaurare, sed conatus illorum semper interruptus est, primùm quidèm à militibus, tursùs ab igne promicante è fundamentis, & illorum importunam pervica-

 ciam

ciam coërcente. Quâ de causâ, inquam, Judæi extra Hierosolymam agunt tanto tempore? Quorsùm dirutum Templum manet adhùc solitudinis calamitas, & sæpè conantibus Judæis instaurationem, conatus in vacuum cesserint? Non aliam tot malorum certè invenio ipse causam, præter istam, quam ipsa rerum veritas loquitur: Posteàquam Judæi per summam insaniam debacchati sunt in Christum, posteàquam in illum injecerunt manus, ejusque pretiosum sanguinem effuderunt, propterea, perfidi Judæi à Deo rejecti & repulsi sunt, nec ulla his relicta spes reædificandi Hierosolymam, Templum instaurandi, Legem observandi, Festa peragendi, Agnum Paschalem mactandi & comedendi, Sacerdotium, & Sacrificium unquàm ampliùs habendi, atque suis sedibus, patrioque Solo dejecti, per universum orbem dissipantur, omnibus nationibus exosi, innumeris malis obnoxii, & miseram servientes servitutem. Hæc est vera causa, cur in morte Christi Domini omnia, quæ Deus in Veteri Lege ad præfigurandum Christum venturum instituerat, finem acceperint, & Populus Judaicus desierit esse Populus Dei.

D. Deplorandam sanè video cæcitatem Judæorum, qui, ostensâ licèt in morte Christi figurarum Legis veritate, adhùc tenent mordicùs Sabbatismos, Circumcisionem, delectum ciborum, victimas, lotiones, & alias hoc genus Legis figuras, quas Christus Dominus, per illas designatus, per mortem suam fecit supervacaneas. Adhùc pendent miseri Judæi à Prophetarum promissis, cùm is exhibitus sit, quem illi promiserunt, verum Messiam abnegant, & alium quemdam planè imaginarium expectant, cùm non sit alius prætèr Jesum Christum, ad cujus nomen aperiunt caput, inclinant cervices, flectunt genua summi orbis Monarchæ, reviviscunt mortui, contremiscunt dæmones, torquenrur & fugiunt noxii spiritus. O plusquàm adamantinam pervicaciam Judæorum, qui in Christum, sibi à Prophetis, & à Lege promissum, credere noluerunt! Sed ô felicem sortem Gentium, quæ licèt Prophetarum ac Legis promissa comperta non haberent, Evangelio tamen credentes, pronis auribus, demissisque animis auscultarunt doctrinam Christi, & in Cruce illius gloriantes, absque Legis Mosaicæ onere, justitiam ac sanctimoniam sunt assecutæ! At, dicas mihi, obsecro te, an Veteris Legis cæremoniæ ita in morte Christi desierint, ut si Christiani eas post Passionem Christi observare voluissent, lethalitèr peccassent?

M. Hoc dubium, quod proponis, dilucidè post *S. Augustinum* explicat *S. Thomas* 1ª. 2ª. Quæst. CIII. Art. 4. in Responsione ad primam objectionem sibi propositam, ubi hæc habet: „Convenientiùs Augustinus distinxit tria tempora. Unum quidèm antè Christi Passionem, in quo Legalia neque erant mortifera, neque mortua. Aliud autem post tempus Evangelii divulgati, in quo Legalia sunt mortua & mortifera. Tertium autem est tempus medium, scilicèt à Passione Christi usque ad divulgationem Evangelii, in quo Legalia quidèm fuerunt mortua, quia neque vim aliquam habebant, neque aliquis ea observare tenebatur; non tamen fuerunt mortifera, quia illi, qui ex Judæis conversi erant ad Christum, poterant illa Legalia licitè observare, dummodò non sic ponerent spem in eis, quòd ea reputarent sibi necessaria ad salutem, quasi sine Legalibus fides Christi justificare non posset. His autem qui convertebantur ex Gentilitate ad Christum, non erat causa, ut ea observarent, & ideò Paulus circumcidit Timotheum, qui ex matre Judæa genitus erat. Titum autem, qui ex Gentilibus natus erat, circumcidere noluit. Ideò autem noluit Spiritus Sanctus, ut statim inhiberetur his, qui ex Judæis convertebantur, observatio Legalium, sicut his, qui ex Gentilibus convertebantur, inhibebatur Gentilitatis Ritus, ut quædam differentia inter hos Ritus ostenderetur. Nam Gentilitatis Ritus repudiabatur, tanquàm omninò illicitus, & à Deo, semper prohibitus. Ritus autem Legis cessabat, tanquàm impletus per Christi Passionem, utpotè à Deo in figuram Christi institutus. Ex qua *S. Thomæ* doctrina manifestum est, Veteris Legis cæremonias medio illo tempore, quod fluxit à Passione Christi usque ad sufficientem Legis promulgationem, mortuas quidèm fuisse, sed necdùm mortiferas, adeòque illas sub hoc Evangelicæ Legis crepusculo potuisse absque crimine religiosè observari, ut Synagoga cum honore sepeliretur. At, post promulgationem Legis Evangelicæ docet Angelicus Doctor eodem in Articulo, Veteris Legis cæremonias mortiferas evasisse, adeò ut, si quis Christianus eas nunc observare vellet, mortalitèr peccaret. „Quamvis enim, inquit *S. Thomas*, sit eadem fides, quam habemus de Christo, & quam antiqui Patres habuerunt, tamen

„tamen quia ipsi præcesserunt Christum, „nos autem sequimur; eadem fides di„versis verbis significatur à nobis, & ab „eis: Ab eis dicebatur: Ecce Virgo con„cipiet & pariet filium, quæ verba sunt „futuri temporis. Nos autem idem re„præsentamus per verba præteriti tempo„ris, dicentes, quod concepit & peperit. „Et similitèr cæremoniæ Veteris Legis si„gnificabant Christum, ut nasciturum & „passurum. Nostra autem Sacramenta „significant ipsum ut natum & passum. Sic„ut igitur peccaret mortalitèr, qui nunc „suam fidem protestando, diceret, Chri„stum nasciturum, quod antiqui piè & „veracitèr dicebant: Ita etiam peccaret „mortalitèr, si quis nunc cæremonias ob„servaret, quas antiqui piè & fidelitèr ob„servabant. Et hoc est, quod Augusti„nus dicit contrà Faustum (*Hæreticum* „*Manichæum*) jam non promittitur na„sciturus, passurus, & resurrecturus, „quod illa Sacramenta quodammodò per„sonabant, sed annunciatur, quòd na„tus sit, passus sit, resurrexit, quòd hæc „Sacramenta, quæ à Christianis agun„tur, jam personant. Hanc doctrinam hausit Angelicus Præceptor ex *S. Augustino*, qui Epistolâ 19. ait, Veteris Legis cæremonias, post promulgationem Legis Evangelicæ ita mortiferas evasisse, ut si quis eas nunc observaret, Hæreticos jure optimo insimularetur, & violator haberetur sepulchri, quo multis abhinc sæculis condita est Synagoga: *Proindè*, verba sunt *S. Augustini*, *nunc quisquis Christianorum, quamvis sit ex Judæis, similitèr ea, seu Legalia, celebrare voluerit, sopitos cineres eruens, non erit pius deductor, vel bajulus corporis, sed impius sepulturæ violator.* Advertere tamen debes, Ecclesiam Græcam, Gallicanam, & Germanicam observasse per plura sæcula præceptum, quod Apostoli, in Concilio Hierosolymitano congregati, condiderunt: *Visum est Spiritui Sancto & nobis, nihil ultrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos, benè agetis.* Act. Apost. cap. 15. v. 28. & 29. Hoc, inquam, præceptum, quod in nascentis Ecclesiæ crepundiis ad pacem & concordiam Judæos inter & Gentiles, ad Christianam Religionem conversos, conciliandam sanxerunt Apostoli, quodque subindè temporaneum duntaxàt esse debebat, quædam Ecclesiæ, seu Græca, Gallicana, & Germanica per plura sæcula observarunt. Græci siquidèm in Synodo Trullana celebratâ anno 692. Can. 66. prohibent, ne quis animalium sanguinem quovis modo comedere aggrediatur, & si sit Clericus deponatur; sin autem Laicus, segregetur. Concilium etiam Aurelianense, habitum in Galliis anno 553. Can. 20. indicit abstinentiam à suffocatis. Idem in Ecclesia Germanica constitutum est in Concilio Wotmatiensi Can. 64. Verùm, istæ Ecclesiæ laudatis Canonibus indixerunt abstinentiam à sanguine & suffocato, non quòd hanc Legem, ab Apostolis conditam, adhùc obligare autumarent, sed quòd judicarent, conveniens esse, ut hanc disciplinam, seu consuetudinem, à Majoribus acceptam, maximâ Religione servarent, quamvis aliundè esum sanguinis & suffocati absolutè illicitum esse non existimarent, nec damnarent alias Ecclesias, in quibus contraria vigebat consuetudo, sicut rectè explicat *Humbertus*, Cardinalis, & Sylvæ candidæ Episcopus, in *Dialogo contrà calumnias Græcorum*.

D. Eô præceptô, quod Apostoli in Concilio Hierosolymitano condiderunt, abstinentia à sanguine animalium, à suffocato, & ab immolatis simulacrorum perindè indicitur & decernitur ac abstinentia à fornicatione. Præcepti autem de abstinentia à fornicatione incumbit omnibus Christianis indispensabilis, & perpetua observandi obligatio; quidni igitur præceptum de abstinentia à sanguine animalium, à suffocato, & ab immolatis simulachrorum perpetuò observare obstringentur Christiani?

M. Hoc Apostolorum præcepto abstinentia à sanguine animalium, à suffocato, & ab immolatis simulachrorum perindè indicitur ac abstinentia à fornicatione, sed non eodem tenore. Nam abstinentia à fornicatione indicitur ac præcipitur, quia fornicatio per se mala est, & quia Gentiles non reputabant eam esse peccatum: undè non mirum, quod ad præceptum de abstinentia à fornicatione jugitèr observandum adstringantur Christiani. Sed abstinentiam à sanguine animalium, à suffocato, & à cibis, qui Idolis erant immolati, imperarunt Apostoli, non quòd putarent esum sanguinis animalium &c. esse per se malum & illicitum, aut quòd judicarent, hanc ab esu sanguinis animalium abstinentiam esse præscribendam ad observandas cæremonias legales, sed eo duntaxàt fine ejusmodi abstinentiam ad tempus præceperunt, ut semotâ dissensionis materiâ, pax & concordia Judæos inter & Gentiles, ad Religionem Christianam conversos, sarta tecta conservari posset: *Judæis enim*

(inquit

(inquit *S. Thomas*, 1ª. 2ª. Quæst. CIII. Art. IV. in responsione ad tertiam objectionem) *proptèr antiquam consuetudinem sanguis, & suffocatum erant abominabilia. Comestio autem immolatorum simulacbris poterat in Judæis generare circà Gentiles suspicionem reditus ad Idololatriam, & ideò ista fuerunt probibita pro tempore illo, in quo de novo oportebat convenire in unum Gentiles & Judæos. Procedente autem tempore, cessante causâ, cessat effectus, manifestâ Evangelicæ Doctrinæ veritate, in qua Dominus docet, quod nihil, quod per os intrat, coinquinat hominem, ut dicitur Matthæi cap. 15. Et quod nihil est rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, ut dicitur cap. 4. Epist. 1. ad Timotheum. Fornicatio autem probibetur specialitèr, quia Gentiles non reputabant eam esse peccatum.*

D. Quid sibi vult Christus Dominus, dùm *Matthæi* cap. 15. v. 11. ait: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem?* Quid verò *Paulus*, dùm cap. 4. v. 4. Epist. 1. ad Timotheum dicit: *Nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur?*

M. His verbis: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem*, Christus Dominus redarguit Pharisæos, qui non solùm abstinebant à quibusdam cibis, quasi fuissent naturâ suâ immundi, verùm etiam ut viderentur Legum non Interpretes modò, sed etiam conditores, frivolis quibusdam observatiunculis simplicem plebem onerabant multis præceptiunculis, quod genus sunt ista: *Ne quis cibum capiat manibus impuris.* Manus autem appellabant impuras quandò erant illotæ, quasi manus cibum aut hominem contaminaret, aut quasi liquor aquæ sordes abstergeret animi. Item, *ne quis à foro reversus, & in promiscua turba versatus, cibum capiat, nisi priùs abluto corpore:* perindè quasi contactus hominum inquinaret hominem; aut quasi purus sit, qui lotus sit. Rursùs, *ut lavarentur urcei, pocula, æramenta, sellæ, reliquaque suppellex, cujus erat usus quotidianus.* Has itaque observatiunculas simplici plebi venditantes Pharisæi, adierunt Christum, eique dixerunt: *Quare Discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lavant manus suas cùm panem manducant.* Quibus ipse respondit: *Hypocritæ, benè prophetavit de vobis Isaias, dicens: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Sine autem causa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum.* His dictis, Christus velut aversus à Pharisæis, jussit turbas propiùs accedere, dicens: *Audite & intelligite: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.* Quasi diceret Christus: *Lex Evangelica, cujus conditor sum, non in cæremoniis legalibus, non in abstinentia à quibusdam cibis, quasi immundi essent, non in istis, quas Pharisæi invexerunt, observantiunculis sita est, sed in affectibus animi. Hanc igitur Legem cælestem postea quàm cæpistis profiteri, nihil vobis sit rei cum fucatis Pharisæis, qui abstinent à quibusdam cibis, tanquàm immundis, quique præpostero judicio summam pietatis collocant in externis cæremoniis & præceptiunculis, & ea quæ sunt animi negligunt. Cyathos borrent illotos, & animos impuros babent, manus & cutem subindè lavant, animum verò patiuntur omnibus vitiis inquinari:* Hoc in sensu intelligenda sunt hæc Christi verba: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem.* Liberavit nos quippè Christus Dominus per mortem suam ab observatione cæremoniarum Veteris Legis, & constitutiuncularum, quas Legi adjiciebant Pharisæi, & quibus onerabant Populum Judaicum plus satis gravatum Legis Mosaicæ onere. Ab observatione cæremoniarum Veteris Legis, & ab abstinentia judaica quorumdam ciborum, quasi impuri ac immundi essent, nos per mortem Christi fuisse liberatos, docet Apostolus *Paulus* cap. 4. v. 1. & seq. Epist. 1. ad *Timotheum* ubi hæc habet: *Spiritus autem manifestè dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum: in hypocrisi loquentium mendacium..... probibentium abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognoverunt veritatem; quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* Quibus verbis Apostolus *Paulus* apertè declarat, Fideles, redemptos sanguine Christi, revocare non debere Judaicum ciborum delectum, quasi cibus ipse quidquam habeat impuritatis, cùm omne ciborum genus Deus in hoc paraverit, ut his ad corporis necessitatem, viresque farciendas moderatè utamur, pro sua benignitate gratias illi agentes, quicumque pro Mosaica Lege Evangelicam Fidem sumus amplexi, quique, discussis Judaicarum cæremoniarum nebulis, ad lucem veritatis adducti, cognovimus, quidquid ab optimo Deo conditùm est, id naturâ suâ bonum esse, si quis, ut oportet, & ad quod conditum est, utatur; nec ullum esse cibi genus

genus abominandum, aut rejiciendum, quod velut à benigno Deo datum percipitur cum gratiarum actione. Nihil enim in rebus à Deo conditis impurum est, aut immundum; si purus ac mundus sit utentis animus. Eamdem doctrinam Fidelibus inculcat idem Apostolus cap. 2. Epistolæ ad Colossenses, dicens: *Nemo ergò vos judicet in cibo, aut potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum, Corpus autem Christi.* Ab hac ergò Judaicarum cæremoniarum observatione ideò Christianos Apostolus *Paulus* liberos esse pronunciat, quia hæ fuerunt umbræ, quæ portendebant olim ac delineabant ea, quæ posteà essent verè exhibenda à Christo. Cùm igitur Christiani corpus ipsum teneant, palamque ipsis illuxerit veritas, non debent ampliùs consectari umbras, sed oportet, ut Christo capiti, in Cælis agenti, charitatis vinculo adhærentes, non curent nisi cælestia, rectàque tendant ad præmium immortalitatis.

D. Si, juxtà Christi oraculum: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem;* si juxtà Apostolum *Paulum*: *Omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur;* si denique Christus Dominus, ut mox dixisti, per mortem suam liberavit nos ab observatione cæremoniarum Veteris Legis, quas inter erat delectus ciborum, seu abstinentia à quibusdam cibis, tanquàm immundis, ut quid quæso, Ecclesia certis anni temporibus, & potissimùm in Quadragesima, Judaicum istum revocat ciborum delectum, esuque carnium interdicit Fidelibus, quos tamen Christus per mortem suam omnibus cibis indiscriminatim utendi plenâ libertate donavit?

M. Ecclesia præcipit quidèm certis anni diebus, ut Fideles, dum jejunant, abstineant à carnibus, & ab aliis quibusdam eduliis, non quòd censeat carnes esse ex natura sua malas & immundas, aut quòd velit antiquatum per mortem Christi Judaicum ciborum delectum revocare, absit: sed quòd judicet Ecclesia, id genus abstinentiæ multùm prodesse saluti Fidelium, qui hoc pacto domant passiones suas, frænum perduelli cupiditati injiciunt, & carnem suam castigant. Cæterùm, Ecclesia Catholica damnat Hæreticos *Marcionitas*, *Encratitas*, & *Manichæos*, qui quædam ciborum genera execrabantur, quòd à Deo malo condita esse pertenderent. Improbat etiam Hæreticos *Montanistas*, qui jejunia, seu Quadragesimas multiplicabant, quæ valetudinem summum in discrimen poterant adducere; vultque Ecclesia, ut Fideles per abstinentiam à carnibus, quam eis certis anni diebus indicit, corpus suum affligant, & macerent, sed non atterant, & exhauriant, vult, ut carnem suam in ordinem redigant, non immodicè excrucient, cupiditatem cohibeant, valetudinem autem non evertant. Denique, Ecclesia, dum statis anni diebus præcipit abstinentiam à carnibus, & à quibusdam aliis eduliis, non revocat Judaicum ciborum delectum, sed potiùs illos peccati reos esse declarat, qui Judaico more, à quibusdam cibis abstinerent, quòd putarent illos esse immundos. Judæorum enim ista vox est, non Christianorum: *hoc cibo, utpotè immundo, ne vescitor, hoc corpus, proptèr immunditiem, ne contingito, hac veste, quæ immunda est, ne utitor, hac die ne illud, aut illud agito.* Quamvis igitur cibus aut potus, aut eorum sumptio, suaptè naturâ bona non sint aut mala, nec pios reddant, nec impios (quo in sensu Christus Dominus, dicit: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem*) abstinentia tamen ab illis, ad virtutes comparandas ex præcepto Ecclesiæ, aut juxta conditionem personatum ex voto aut devotione voluntariè assumpta, laudabilis est & meritoria, ac pietati deservit, ad illam præparans, & magnum illi afferens incrementum: alioqui non toties abstinentiam & sobrietatem commendaret Scriptura Sacra, nec Deum alloquens concineret Ecclesia: *Qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris & præmia.* Addo etiam, ciborum delectum inductum fuisse ab ipsismet Apostolis, quippèqui, ut mox dicebamus, abstinentiam à suffocato & sanguine præceperunt; ac subindè summæ temeritatis esse negare, Ecclesiam ad utilitatem Fidelium super hujusmodi rebus Leges constituere posse, cùm jure naturali indictum sit, ut inferiores superiorum Legibus dirigantur, & Christus districtè præcipiat, ut obediamus Ecclesiæ: *Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*, Matthæi cap. 18. Hac præmissâ expositione, statim patescit mens Apostoli *Pauli*. Nam primò, dùm cap. 4. v. 1. Epist. 1. ad *Timoth.* ait: *Omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur;* id Apostolus scribit contrà nonnullos, quorum errorem posteà secuti sunt Hæretici Encratitæ, Marcionitæ, & Manichæi, qui abhorrebant à quibusdam cibis, quòd dictitarent, illos à malo Deo conditos esse. Hanc esse germanam mentem Apostoli *Pauli* asserunt Sancti Patres, *Hieronymus* cap.

cap. 2. lib. 2. adversùs *Jovinianum*, *S. Chryſoſtomus* Homil. 12. in Epiſt. 1. ad Timoth. *Theodoretus* in cap. 4. Epiſt. 1. ad Timoth. & *S. Auguſtinus* lib. 30. contrà *Fauſtum* cap. 5. Prætereà, quandò Apoſtolus *Paulus* cap. 2. Epiſt. ad Coloſſenſes, ait: *Nemo vos judicet in cibo, aut potu, aut in parte diei Feſti, aut Neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ ſunt umbra futurorum &c.* Hæc ſcribit Apoſtolus contrà quoſdam pſeudo Apoſtolos, qui abrogatas per mortem Chriſti Legis Veteris cæremonias revocare totis viribus ſatagebant, & Fideles inducebant, ut eas, velut ad ſalutem neceſſarias, obſervarent, eâdemque operâ abſtinerent à quibusdam cibis, tanquàm immundis. Denique, cùm in exordio Eccleſiæ nullo Fideles obſtringerentur præcepto abſtinendi à cibis, qui erant immolati Idolis; ideò Apoſtolus cap. 10. Epiſt. 1. ad Corinth. v. 25. & ſeq. ait: „ Omne quod „ in macello venit, manducate, nihil in„ terrogantes proptèr conſcientiam. . . . . . „ Si quis vocat vos infidelium, & vultis „ ire; omne, quod vobis apponitur, „ manducate, nihil interrogantes proptèr „ conſcientiam. „ Id eſt, nihil interrogantes, an immolatitium ſit, an ſecùs? idque proptèr conſcientiam. Vitandum enim eſt offendiculum, ſi incidat, non accerſendum. Hinc immediatè ſubdit Apoſtolus: „ Si quis autem dixerit: Hoc „ immolatum eſt Idolis: nolite manducare, proptèr illum, qui indicavit, & „ proptèr conſcientiam. Er Epiſt. ad „ Romanos cap. 14. v. 21. ait idem A„ poſtolus: Bonum eſt non manducare „ carnem, & non bibere vinum, neque „ in quo frater tuus offenditur, aut ſcan„ dalizatur, aut infirmatur. Si ergò Apoſtolus *Paulus* vetat Fidelibus, ne carnes immolatitias edant, vel vinum bibant, quandò poteſt indè oriri ſcandalum, quantò magis nunc Fideles ſervare debent abſtinentiam à carnibus, aliisque eduliis, quam certis anni temporibus ad eorum utilitatem præſcribit Eccleſia, quæ habet à Deo auctoritatem condendi ejusmodi Leges, quibus obedire debemus, quasque citrà ſcandalum, & ejusdem Eccleſiæ auctoritatis contemptum violare non poſſumus: *Obedite Præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis*, inquit idem Apoſtolus cap. 13. v. 17. Epiſt. ad Hebræos. Quicumque igitur aſſerunt, nullum certum cibi genus Chriſtianis eſſe præſcribendum, ſed unicuique integrum & liberum eſſe debere ut his veſcatur cibis, quos exiſtimat conducere ſuæ valetudini, hi, inquam, non ſolùm diſciplinam Eccleſiaſticam enervant, & adverſantur doctrinæ Apoſtoli *Pauli*, jubentis, ut inferiores præſtent ſuperioribus debitam obedientiam, verùm etiam, Eccleſiæ Catholicæ, quæ hujusmodi eſcarum delectum certis anni diebus à Fidelibus obſervandum religiosè & prudentèr conſtituit, contumeliam irrogant, & Hæreticorum, *Aerii*, *Joviniani*, *Waldenſium*, *Wiclefi*, *Lutheri*, *Calvini*, aliorumque ejusdem furfuris heterodoxorum damnatæ doctrinæ conſentiunt.

D. Hoc unum circà obſervantiam cæremoniarum Veteris Legis poſt Paſſionem Chriſti Domini ſupereſt tibi proponendum dubium. Dixiſti puippè ſuperiùs, cæremonias Veteris Legis ſtatim poſt Paſſionem Chriſti fuiſſe quidèm *mortuas*, id eſt, abrogatas, ſed necdùm *mortiferas*, quia hi, qui ex Judæis ad Religionem Chriſtianam erant converſi, licitè, & inculpatâ conſcientiâ ejusmodi cæremonias obſervarunt usque ad ſufficientem Legis Evangelicæ promulgationem. At, contrarium ſentire mihi videtur Apoſtolus *Paulus*, cujus Epiſtolam ad *Galatas* nuperrimè legebam. Ait namque *Paulus* cap. 2. v. 11. & ſeq. hujus Epiſt. ſe in faciem reſtitiſſe *Petro*, quòd cæremonias Veteris Legis obſervaret: *Cùm autem*, inquit, *veniſſet Cephas Antiochiam, in faciem ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat. Priùs enim quàm venirent quidam à Jacobo, cum gentibus edebat, cùm autem veniſſent, ſubtrahebat, & ſegregabat ſe, timens eos, qui ex circumciſione erant.* Porrò, obſervantiam cæremoniarum Veteris Legis Apoſtolus *Paulus* vitio vertere haud potuiſſet *S. Petro*, Principi Apoſtolorum, ſi tùm temporis adhùc licita fuiſſet, & permiſſa arbitrio illorum, qui, relicto Judaiſmo, nomen dabant Chriſtianæ Religioni.

M. Non reprehendit Apoſtolus *Paulus S. Petrum*, quòd obſervaret cæremonias Legis, cùm ipſemet *Paulus* eas obſervaret; circumcidit enim Diſcipulum ſuum *Timotheum*, ſicut refertur cap. 16. v. 3. Act. Apoſt. Et, ſecundùm Legem Moſaicam, *purificatus, intravit in Templum, annuntians expletionem dierum purificationis*, ut legitur cap. 21. v. 26. ejusdem libri Act. Apoſtolorum. Non, inquam, Apoſtolus *Paulus* reprehendit *S. Petrum*, quòd Veteris Legis cæremonias obſervaret, ſed quòd *S. Petrus*, datâ operâ, ſe à gentibus ſegregando, &, ut placeret Judæis, circa Legalium obſervantiam adhibendo diligentiam nimiam, intempeſtivo ſuo exemplo non ſolùm da-

bat

bat gentibus, ad Religionem Christianam conversis, scandalum, sed etiam eis occasionem præbebat existimandi, observantiam cæremoniarum Veteris Legis esse necessariam ad salutem æternam consequendam. Quâ de causâ *Paulus* dixit *Cephæ* *coràm omnibus: Si tu, cùm Judæus sis, gentilitèr vivis, & non judaicè, quomodò Gentes cogis judaizare?* In hoc peccasse *S. Petrum* docet *S. Thomas* 1ª. 2ª. Quæst. CIII. Art. IV. in responsione ad secundam sibi propositam objectionem. Quamvis autem error *S. Petri*, non fuerit error doctrinæ, sed tantùm conversationis, verè tamen fuit reprehensus à *S. Paulo*, sicut post *S. Augustinum* asserit ibidèm Angelicus Doctor, non verò tantùm reprehensus simulatoriè, sicut olim visum est *S. Hieronymo*, qui super hac re litterariam cum *S. Augustino* habuit concertationem; sed posteà argumentis illius Aquilini Doctoris victus, in ejus descendit sententiam. Observantia itaque cæremoniarum Veteris Legis à tempore Passionis Christi usque ad sufficientem Legis Evangelicæ promulgationem, licita fuit, eâ tamen Lege, ut omnes firmitèr crederent, ejusmodi observantiam non esse necessariam ad salutem æternam adipiscendam, & in his cæremoniis legalibus salutis spem non esse reponendam: *Advenientibus enim rebus, quarum erant umbræ illæ observationes, id actum est, ut ostenderetur in ipsis umbris non esse spem reponendam, sed in ipsis rebus, quas illæ umbræ significabant esse venturas, id est, Christum & Ecclesiam. Et propterea, illa jam omnia inania erant. Nec tamen ea, tanquàm noxia, removenda, sed, tanquàm superflua, contemnenda Apostolus præcepit: ut si quis Judæus Christo credidisset, proptèr offensionem suorum non prohiberetur in ipsis superfluis remanere, nec tamen in eis salutem suam constitutam putaret. Non enim signa illa, sed ea, quæ his significantur, in salutem introducunt.* Verba sunt *S. Augustini* cap. 4. lib. 14. contrà *Faustum*, Manichæum.

D. Præcepta judicialia, seu forensia, Veteris Legis, fueruntne in morte Christi abrogata perindè ac præcepta cæremonialia ejusdem Legis, ita ut peccarent nunc mortalitèr Principes, qui juberent, ut ejusmodi præcepta judicialia in suis Ditionibus observarentur?

M. Fuerunt quidèm præcepta judicialia, seu forensia Veteris Legis in morte Christi abrogata sicut præcepta cæremonialia ejusdem Legis, cum hoc tamen discrimine, quòd præcepta cæremonialia Veteris Legis, non solùm in Passione Christi Domini mortua fuerint, seu vim obligandi non ampliùs habuerint, verùm etiam post Legis Evangelicæ promulgationem mortifera evaserint, ac lethalitèr peccarent nunc qui ea observare vellent. At, præcepta judicialia Veteris Legis sunt quidèm nunc mortua, id est, non habent vim obligandi, sed non sunt mortifera, "quia (inquit *S. Thomas* 1ª. 2ª. Quæst. CIV. art. III.) si quis Princeps ordinaret in Regno suo, illa præcepta judicialia observari, non peccaret, nisi fortè hoc modò observarentur, vel observari mandarentur, tanquàm habentia vim obligandi ex Veteris Legis institutione: talis enim intentio observandi esset mortifera." Rationem hujus discriminis perdoctè *S. Thomas* ibidèm assignat, "quia, inquit, præcepta cæremonialia principalitèr in Veteri Lege instituta sunt ad figurandum Christi mysteria, ut futura; & ideò ipsa eorum observatio præjudicat Fidei veritati, secundùm quam confitemur illa mysteria jam esse completa. Præcepta autem judicialia non sunt instituta ad figurandum, sed ad disponendum statum illius populi (seu Judaici) qui ordinabatur ad Christum; & ideò, mutato statu illius populi, Christo jam veniente, præcepta illa judicialia vim obligandi amiserunt. Lex enim fuit pædagogus ducens ad Christum, sicut ait, Apostolus cap. 3. Epist. ad Galatas. Quia tamen hujusmodi præcepta judicialia non ordinantur ad figurandum, sed ad aliquid fiendum, ipsa eorum observatio absolutè non præjudicat Fidei veritati; sed intentio observandi tanquàm ex obligatione Legis præjudicat veritati Fidei, quia per hoc haberetur, quòd status prioris populi (seu Judaici) adhuc duraret, & quòd Christus nondùm venisset."

D. Hactenùs de Lege Mosaica tàm secundùm se spectatâ, quàm secundùm ea, quæ complectitur, videlicèt præcepta moralia, cæremonialia, & judicialia; Sacra, Sacrificia, Sacramenta, Ritus, Festa, & alia id genus, copiosè satis disseruimus. Nunc, si placet, veniamus ad quædam Facta historica, quorum accurata notitia haud parum lucis afferre poterit Sacræ Historiæ, quam in Pentateucho descripsit *Moyses*. In primis, memini, te in superiori nostro Colloquio probasse contrà *Joannem Spencerum*, Tabernaculum, quod Deus, ad specialem sui cultum, *Moysi* extruendum jussit, factum non esse ad formam Tabernaculi Idoli *Moloch*. Sed quinam esset

esset iste *Moloch*, & quem cultum ei exhiberent Gentes, Idololatriæ tenebris immersæ? rogo te, ut in præsentia brevitèr exponas.

M. Sæpiùs in nostris Colloquiis de cultu, qui Deo debetur, disserendo, monui te, summam ab exordio Mundi, tàm apud Patriarchas ante Diluvium, quàm apud Patriarchas post Diluvium fuisse Sacrificiorum dignitatem atque auctoritatem, eò præsertim nomine, quod à Deo eorum usus esset præceptus, non tantùm ut homines indè testarentur, se Cæli ac Terræ conditorem pro vero Deo agnoscere, eumque colere; sed ut esset etiam publica professio grati affectûs Deo debiti pro beneficiis acceptis, atque denique, ut essent typi Sacrificii Christi, cujus merito & efficaciâ verè & reapsè expianda erant peccata nostra, sedanda ira Dei, subindeque impetranda peccatorum remissio. At, quemadmodum nihil tàm sanctum est, tamque religiosum, quod ad nefandos, & prophanos usus interdùm à malè feriatis hominibus non trahatur; ita idem in cultu & in Sacrificiis etiam obtigisse narrat Historia Sacra. Atque ut cæteros taceam abusus, sufficiet nunc ex multis unum adduxisse Sacrificium, quod Populi Ammonitæ, & quidam Israëlitæ, in Idololatriam prolapsi, Idolo *Moloch* offerebant, liberos suos scythicâ plusquam crudelitate comburendo. Porrò, quis fuerit iste *Moloch?* non convenit inter Scriptores. Alii putant fuisse *Mercurium*, alii *Priapum*, alii *Jovem*, alii *Saturnum*. De forma etiam Idoli *Moloch* non consentiunt itidem Auctores. *Joannes Lorinus* putat, Idolum *Moloch* fuisse hominis instar extensis manibus cupreum & concavum, in cujus concavitate accendebatur ignis, quousque esset quasi ignitum. Alii Idolum *Moloch* fuisse æneum existimant, capite vitulino, reliquo corpore hominis formâ, Regis insignibus, ac regio throno insidens, manus protendens, quibus pueros sibi oblatos exciperet, pyrâ intùs accensâ. Hoc autem nefandum Idolum colebant Ammonitæ, offerendo illi in Sacrificium pueros suos, eosque cremando. Sed, ne, inter immolandum, puerorum, qui comburebantur, ejulatus commoverent parentum viscera, atque ut oblatio dæmoni gratior esset, impii Sacerdotes, aliique hujus Idoli Ministri, quamdiù Sacrificium durabat, rauco tubarum clangore, indefesso tympanorum strepitu undique aera replebant. Denique, post absolutum abominabile sacrificium, cultores hujus Idoli sub arborum opacitate scortabantur. *Molochi* siquidem Templum luco cingebatur. Hoc execrandum Sacrificium, quod Idolo *Moloch* offerebant gentes, totumque Illum infamem cultum populo Israëlitico districtè inhibuit Deus cap. 18. v. 21. libri Levitici, dicens: *De semine tuo non dabis, ut consecretur Idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui.* Et cap. 20. v. 2. ejusdem libri: *Hæc loquere filiis Israël, & de advenis, qui habitant in Israël, si quis dederit de semine suo Idolo Moloch, morte moriatur, populus terræ lapidabit eum.* Quàm turpia, omniumque execratione digna essent ejusmodi Sacrificia, quibus Gentes Diis suis humanas hostias immolabant, eleganter *Lactantius* cap. 21. lib. 1. *Divin. Institut.* describit his verbis: *Nam de infantibus, qui Saturno immolabantur propter odium, quid dicam, non invenio, Tam barbaros, tàm immanes fuisse homines, ut parricidium suum, id est, tetrum atque execrabile humano generi facinus, sacrificium vocarent: cùm teneras atque innocentes animas, quæ maximè est ætas parentibus dulcior, sine ullo respectu pietatis extinguerent, immanitatemque omnium bestiarum, quæ tamen fœtus suos amant, feritate superarent. O dementiam insanabilem! Quid illis isti Dii ampliùs facere possent, si essent iratissimi, quàm faciunt propitii? Cùm suos cultores parricidiis inquinant, orbitatibus mactant, humanis sensibus spoliant? Quid potest esse his hominibus sancti? aut quid in prophanis locis facient, qui inter aras Deorum summa scelera committunt? Pescennius Festus in libris Historiarum per Satyram refert, Carthaginenses Saturno humanas hostias solitos immolare, & cùm victi essent ab Agathocle, Rege Siculorum, iratum sibi Deum putavisse, itaque, ut diligentiùs piaculum solverent, ducentos nobilium filios immolasse.*

D. Ex hoc turpissimo, & omni dedecore infami cultu, quem Idolo *Moloch* olim Gentes exhibebant, facilè Intelligo, quàm insulsè *Joannes Spencerus* dixerit, Deum, ut in Populo Hebræo cultum sibi speciatim consecratum stabiliret, atque propagaret, jussisse *Moysi*, ut Tabernaculum fabricaret juxtà formam Tabernaculi *Moloch*. Quid autem stultius dici aut excogitari possit, certè non video. *Quæ enim* (ut ait Apostolus *Paulus* Epist. 2. ad Corinthios cap. 6. v. 14. & seq.) *participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autem conventio Dei ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Qui autem consensus Templo Dei cum Idolis?* Facessat itaque

Spence-

Spencerus, qui vana commenta, & à fæculis inaudita paradoxa in libris, quos edidit *De Ritualibus Judæorum Legibus* effutire non erubuit. Hunc temerarium Scriptorem odi & exector. Sed ecce aliud tibi proponendum occurrit Dubium circà fabricam Tabernaculi, in quo Deus à Populo Hebræo coli voluit. Legeram quippè paucis abhinc diebus in lib. Exodi cap. 38. v. 8. *Moysem* fecisse *labrum æneum cum basi sua de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio Tabernaculi*, cùmque non satis intelligerem, ut quid istæ mulieres excubarent in ostio Tabernaculi, & quo officio ibi fungerentur? Consului eximium quemdam Doctorem, qui hunc mihi exemit scrupulum, dicens, illas mulieres, quas Scriptura dicit excubasse in ostio Tabernaculi, fuisse Deo dicatas, virginitatis voto obstrictas, & in Cellis, juxta Tabernaculum extructis, habitantes, ut in eodem Tabernaculo ministrarent. Utrùm autem placeat tibi hæc Doctoris istius explanatio, velim ut liberè dicas.

M. Quominùs hanc Doctoris istius explicationem meo approbem calculo, duo præsertìm obstant momenta, quæ brevitèr attingam. Et primò quidèm, hæc Doctoris istius explicatio supponit in Veteri Lege fuisse fœminas, quæ, voto virginitatis nuncupato, erant Deo specialitèr consecratæ, quod tamen adversatur doctrinæ sanctorum Patrum, & Scriptorum Ecclesiasticorum, præsertim *Origenis* in caput 13. *Matthæi*, *S. Ambrosii* lib. de *Institut. Virginis cap.* 5. *S. Hieronymi* Epist. 22. veteris Editionis, quæ est ad *Eustochium* cap. 7. *S. Augustini* Tractatu 10. in Joannem, & *S. Bernardi* Homil. 3. super *Missus est*. Hi, inquam, sancti Patres primitias virginitatis adscribunt *Mariæ*, matri Christi Domini. Non quòd putent sancti illi Doctores, nullas fuisse in Veteri Testamento fœminas, quæ antè *Mariam*, Deiparam, virginitatem coluerint, cùm potiùs certum sit, plures in Veteri Testamento extitisse fœminas, quæ, studio temperantiæ, virginitatem servaverint; sed quod velint sancti illi Patres, nullum hominem, nullamve fœminam in Veteri Testamento antè *Mariam*, Genitricem Dei, virginitatem, voti Deo nuncupati Religione, coluisse, hancque prærogativam soli *Mariæ* Virgini eximiam fuisse. Quâ de te legesis Eminentissimum nostrum Cardinalem *Raymundum Capisuchi*, qui in suis Controversiis, Romæ typis excussis, perdoctè in Controversia decima, parag. 2. probat ex *S. Thoma*, & ex communi Theologorum sententiâ, neminem in Veteri Lege, seu Mosaicâ, virginitatem servandi voto fuisse obstrictum, & in Nova dumtaxàt, seu Evangelica Lege, nuncupationem voti Deo factam de servanda virginitate originem habuisse. Adduci itaque haud possum ut eredam, mulieres illas, quas Scriptura Sacra ait, in ostio Tabernaculi excubasse, fuisse Deo, per religionem voti de perpetuò servandâ virginitate consecratas ac dedicatas. Prætereà, Doctor ille, quem consuluisti, supponit, mulieres illas, quas Scriptura dicit, in ostio Tabernaculi excubasse, continuam illic fixisse sedem, perpetuam mansionem habuisse, atque tanquàm custodes continuas illic excubias ac vigilias egisse. Id autem negant perdocti Catholici Scriptores, asserentes mulieres illas non perpetuò mansisse in ostio Tabernaculi, sed illùc dumtaxàt ad orandum accessisse, & in fundenda oratione attentas ac vigiles fuisse; non secùs ac de *Anna*, Prophetissâ, filiâ *Phanuelis*, dicitur apud *S. Lucam* cap. 2. v. 37. *Non discedebat de Templo, jejuniis & obsecrationibus serviens die ac nocte*, quia *Anna* Templum frequentabat, & in eo precibus & orationibus vacans, perdurabat, non quòd in Templo habitaret. Ita interpretantur *Toletus*, *Maldonatus*, & *Cornelius à Lapide*. Sic non dispari ratione Scriptura Sacra ait, mulieres in ostio Tabernaculi excubasse, quòd quotidianam illarum mulierum in Tabernaculo frequentando assiduitatem commendare velit, non quòd istæ mulieres continuam in ostio Tabernaculi mansionem facerent. Huic interpretationi favet Chaldaica Paraphrasis in hunc locum jam citatum libri Exodi: *Fecit*, inquit, *labrum ex ære, & basim ejus ex ære de speculis mulierum, quæ veniebant ut orarent in ostio Tabernaculi fœderis*. Doctissimus etiam Scripturæ Sacræ Interpres *Jacobus Bonfrerius* idem observat in caput 38. libri Exodi: *Nota*, inquit, *mulieres excubantes ad ostium Tabernaculi, dici mulieres devotas, quæ frequentèr veniebant ad Tabernaculum, Deum adoraturæ & exoraturæ.*

D. Deum, post erectionem Tabernaculi, ad promovendum cultum, quem in eo peragendum instituerat, jussisse *Moysi*, ut *Aaronem*, in Summum Pontificem consecraret, ejusque filios in Sacerdotes ordinaret, jam probè scio, sed quænam essent vestes Summo Sacerdoti, seu Pontifici propriæ, quænam verò vestes Sacerdotibus omnibus communes, scire vehementèr desidero.

M. Ornatum vestium in Summo Pontifice apud Hebræos, & in Sacerdotibus, eorumque specialem consecrationem ideò præcepit Deus, ut majorem populi reveren-

tiam cultûs sui Ministris conciliaret, sicut optimè observat *S. Thomas* 1ª 2ª. Quæst. CII. Art. V. Octo autem ornamenta habebat Summus Pontifex, quæ ibidèm Angelicus Doctor isto ordine percenset. *Primò enim*, inquit, *habebat vestem lineam*, quam Byssinam *Josephus*, Hebræus, appellat. *Secundò, habebat tunicam hyacinthinam, in cujus extremitate versùs pedes ponebantur per circuitum tintinnabula quædam, & mala punica, facta ex hyacintho & purpura, coccoque bis tincto. Tertiò, habebat superhumerale*, Hebræis *Ephod* dictum, *quod tegebat humeros, & ad interiorem partem usque ad cingulum, quod erat ex auro, & hyacintho, & purpura, & coccoque bis tincto, & bysso retortâ; & super humeros habebat duos onychinos, in quibus erant sculpta nomina filiorum Israël. Quartum erat Rationale, ex eadem materia factum, quod erat quadratum, & ponebatur in pectore, & conjungebatur superhumerali. Et in hoc Rationali erant duodecim lapides pretiosi, distincti per quatuor ordines, in quibus etiam sculptâ erant nomina filiorum Israël, quasi ad designandum, quod ferret onus totius populi per hoc, quod habebat nomina eorum in humeris, & quod jugitèr debebat de eorum salute cogitare per hoc, quod portabat eos in pectore, quasi in corde habens. In quo etiam Rationali mandavit Dominus poni* DOCTRINAM & VERITATEM (juxtà Editionem vulgatam) seu URIM & THUMMIM (sicut habet Textus Hebræus) *quia quædam pertinentia ad veritatem justitiæ, & doctrinæ scribebantur in illo Rationali. Judæi tamen fabulantur, quòd in Rationali erat lapis, qui secundùm diversos colores mutabatur, secundùm diversa, quæ debebant accidere filiis Israël, & hoc vocant* VERITATEM & DOCTRINAM, Hebraicè, URIM & THUMMIM. *Quintum erat Baltheus, id est, cingulus quidam factus est prædictis quatuor coloribus. Sextum erat Tiara, id est, Mitra quædam de bysso. Septimum autem erat lamina aurea, pendens in fronte ejus, in qua erat scriptum nomen Domini. Octavum autem, erant femoralia linea, ut operirent carnem turpitudinis suæ, quandò accederent ad Sanctuarium, vel ad Altare.* Hæ erant vestes, quibus ornabatur Summus Sacerdos, seu Pontifex, ex quibus, ut ibidèm advertit Doctor Angelicus, minores Sacerdotes habebant quatuor, scilicèt tunicam lineam, femoralia, baltheum, & tiaram. Honori Sacerdotum consuluit itidèm Deus præcipiendo primò, ut non sparsim ex quolibet genere ad Dei ministerium applicarentur, sed ex certa prosapia, seu è Tribu Levitica, secundùm generis successionem essent orinndi, ut ex hoc clariores & nobiliores haberentur. Secundò, jubendo ad removendum contemptum Ministrorum, ut non haberent maculam, vel defectum corporalem, quia hujusmodi homines his vitiis contaminati, solent apud homines in contemptu haberi. *Maculæ autem, vel defectus corporales, à quibus Sacerdotes debebant esse immunes, significant diversa vitia & peccata, quibus debent carère*, inquit *S. Thomas* 1ª. 2ª. Quæst. CII. Art. V. in Resp. ad quartam sibi propositam objectionem. Prohibetur enim cap. 21. v. 16. & seq. lib. Levitici, ne ad Sacerdotium promoveatur cæcus, id est, ut in sensu figurato explicat sanctus ille Doctor, *ne sit ignorans: ne sit claudus, id est instabilis, & ad diversa se inclinans: ne sit parvo, vel grandi, vel torto naso, id est, ne per defectum discretionis, vel in plus, vel in minus excedat, aut etiam aliqua prava exerceat. Per nasum enim discretio designatur, quia est discretivus odoris. Ne sit tracto pede, vel manu, ne amittat virtutem benè operandi, vel procedendi in virtute. Repudiabatur etiam, si habebat gibbum vel antè, vel retrò, per quem significatur superfluus amor terrenorum. Si est lippus, id est, si per carnalem affectum ejus ingenium obscuratur, contingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiabatur etiam, si habebat jugem scabiem, id est, petulantiam carnis; & si habuerit impetiginem, quæ sine dolore corpus occupat, & membrorum decorem fædat, per quam avaritia designatur. Et etiam si sit herniosus, vel ponderosus, qui scilicèt gestat pondus turpitudinis in corde, licèt non exerceat in opere.* Hæ sunt maculæ, & defectus corporales, à quibus Sacerdotes Veteris Legis immunes esse debebant, & quibus significabantur vitia & peccata, à quibus paritèr eos omninò alienos esse oportebat. Jam verò, quid vestes, & ornamenta sacerdotalia mysticè significarent, pulchrè in eodem loco explicat *S. Thomas*: "Per ornamenta, inquit, designantur virtutes Ministrorum Dei. Sunt autem quatuor, quæ sunt necessariæ omnibus Ministris, scilicèt castitas, quæ significatur per femoralia. Puritas verò vitæ, quæ significatur per lineam tunicam. Moderatio discretionis, quæ significatur per cingulum. Et rectitudo intentionis, quæ significatur per tiaram protegentem caput. Sed præ his Sacerdotes debent quatuor habere. Primò quidèm, jugem Dei memoriam in contemplatione, & hoc significat lamina aurea, habens nomen Dei in fronte. Secundò, quòd supportent infirmitates populi, quod significat superhumerale. Tertiò, quod habeant populum

in cor-

„ in corde & visceribus per sollicitudinem „ charitatis, quod significatur per Rationale. Quartò, quòd habeant cœlestem „ conversationem per opera perfectionis, „ quod significatur per tunicam hyacinthinam: undè tunicæ hyacinthinæ adjunguntur in extremitate tintinnabula „ aurea, per quæ significatur doctrina divinorum, quæ debet conjungi cœlesti „ conversationi Pontificis. Adjunguntur „ etiam mala punica, per quæ significatur „ unitas fidei, & concordia in bonis moribus, quia sic conjuncta debet esse ejus doctrina, ut per eam fidei & pacis unitas „ non rumpatur. Hactenùs *S. Thomas*, qui vestes sacerdotales accuratè recenset, earumque mysticam significationem ita dilucidè exponit, ut aliquid ejus verbis addidisse, decerpsisse sit.

D. Expone, quæso, uberiùs, cur Deus voluerit, ut Summus Sacerdos, seu Pontifex, apud Hebræos, gestaret in pectore suo id genus indumenti, quod *Rationale* appellabatur, & in quo Deus jussit, ut hæc duo verba inscriberentur, *Doctrina & veritas?*

M. Multis de causis voluit Deus, ut Summus Sacerdos, seu Pontifex, gestaret in pectore suo id genus indumenti, quod Rationale dicebatur, & in quo hæc duo verba erant inscripta, *Doctrina & veritas*, seu Hebraicè *Urim & Thummim*. Primò, quia Deus per *Urim & Thummim*, seu per has duas voces, *Doctrinam* & *veritatem*, inscriptas *Rationali*, quo indutus erat Summus Sacerdos, personis publicis, de Ecclesiæ vel Regni gravioribus negotiis, ipsum, velut Deum ac Regem Israëlis, consulentibus ac interrogantibus, Majestatis suæ Placita declarabat, Oracula sua fundebat, & de futuris eventis, publicum bonum spectantibus, per Summum Sacerdotem certiores faciebat. Non quòd istæ duæ voces *Urim* & *Thummim*, seu *Doctrina* & *Veritas*, quæ erant *Rationali* inscriptæ, essent divinum Oraculum, sed indices Oraculi: non instrumentum, sed causa dumtaxàt moralis, & conditio sine qua non fiebat hoc genus divinæ revelationis. Secundò, Deus per *Urim* & *Thummim* sua fundendo Oracula, voluit cultui suo magis adstringere Israëlitas, qui ad Oracula, Ariolosque Gentium, in vicinia habitantium, futura cognoscendi libidine excitati confugissent, subindèque ad eorum Ritus & Idola defecissent, si sua eis defuissent Oracula. Denique, Deus hoc pacto voluit Summo Sacerdoti conciliare reverentiam, qui Oraculorum divinorum Nuncius esset ac Interpres. Soli quippè Summo Sacerdoti, seu Pontifici, *Urim* & *Thummim*, Rationali indita, circumferre licebat, sicut ex multis Hebræorum Magistris probat *Buxtorfius* in *Historia Urim* & *Thummim*. Ferenda porrò non est temeritas *Joannis Spenceri*, qui ausus est asserere, *Urim* nihil aliud fuisse, quam simulachrum parvulum ad humanam similitudinem formatum, nec multùm discrepans ab illis simulachris fatidicis, quæ olim Gentes *Theraphim* appellabant. Hinc concludit audacissimus ille Scriptor, quòd sicut mos iste simulachra illa fatidica, *Teraphim* dicta, in dubiis consulendi, longè latèque per Gentes invaluisset, Deum, hunc veterem Ritum à *Teraphim* petendi Oracula, in Pectorali *Urim* penè invariatum, Israëlitis ex indulgentia concessisse, ne in Gentium semitas, moris illarum antiqui effræni desiderio præcipites agerentur. *Urim* igitur (juxtà illum temerarium Scriptorem lib. 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, cap. 3. Dissertatione 7.) nihil aliud erat, quam parvum simulachrum ejusdem cum Gentium *Teraphim* muneris, & penè ejusdem figuræ, quod reconditum gestabat Summus Sacerdos intrà concavas *Rationalis* plicaturas, quoque mediante, Deus, aut Angelus, vocem Dei & nomen gerens, ad Summi Sacerdotis Interrogata respondebat, eique quid agendum, quid non agendum, quid præsens, quidve futurum esset, voce formatâ revelabat. At, hîc in confutanda ista *Joannis Spenceri* nová opinione, futilibusque nixâ conjecturis, diutiùs non immorabor, cùm jam à viris eruditis, & Scripturæ Sacræ Interpretibus fuerit jure optimo rejecta atque explosa. Obitèr dumtaxàt dicam, tantùm abesse ut Deus in suo cultu approbaverit simulachra illa fatidica, dicta *Teraphim*, quæ in dubiis consulebant olim Gentes, quæque arte diabolicâ eis Responsa, seu falsa Oracula, dabant; ut potiùs ejusmodi fatidica Gentium simulachra, dicta *Teraphim*, districtè prohibuerit, ut potè quæ essent mera Idololatriæ, diabolicæ & superstitiosæ divinationis instrumenta, seu imagines quædam, factæ ad cognoscendum ex iis, per artem magicam, & invocationem Diaboli, ea, quæ erant futura. Qui igitur credibile est, Deum, cujus consilium semper fuit Israëlitas ab Idololatria & superstitionibus longè avocare, ita simulachra fatidica Gentium, dicta *Theraphim*, adoptare voluisse in sacratiorem & augustiorem sui cultûs partem. Israëlitæ siquidèm, ad Idololatriam & ad quodvis aliud superstitionis genus maximè proclives, ad *Theraphim* Gentium prophanarum consulenda, occasione datâ, facilè admodùm defecissent, præsertim, sicut pertendit *Spencerus*, si tanta

tanta inter illa Gentium *Theraphim* & sacrum *Urim* extitisset affinitas, & insupèr, sacrum *Urim* esset perindè ac Gentium *Theraphim* ejusdem muneris ac figuræ, sub diversi nomios larvâ simulachrum. Sed mittamus, si placet, istas delirantis animi præstigias.

D. De vestibus Summi Sacerdotis, seu Pontificis, aliorumque inferiorum Sacerdotum Veteris Legis plura scire non desidero, sed optarem dumtaxat, ut hìc brevitèr exponeres Ritum, qui in illorum consecratione solebat observari.

M. Cùm nullus, meâ quidem sententiâ, majori claritate cum brevitate conjunctâ, exposuerit Ritum, quo olim Summus Sacerdos, atque inferiores Veteris Legis Sacerdotes consecrabantur, quàm *S. Thomas*, verba illius, quæ leguntur 1ª. 2ª. Quæst.CII. Art.V. in Responsione ad octavam & nonam objectiones sibi propositas, hìc exscribere non pigebit. "Id totum (inquit Angelicus ille Doctor) quod circa eos, *seu Sacerdotes*, fiebat in eorum consecratione, vel institutione, ad hoc pertinebat, ut ostenderetur, eos habere quamdam prærogativam puritatis, veritatis, & dignitatis. Et ideò in institutione Ministrorum tria fiebant. Primò enim purificabantur. Secundò, ordinabantur. Tertiò, applicabantur ad usum ministerii. Purificabantur quidèm communitèr omnes per ablutionem aquæ, & per quædam Sacrificia, specialitèr autem Levitæ radebant omnes pilos carnis suæ, ut habetur Levitici cap. 8. Consecratio verò circà Pontifices & Sacerdotes hoc ordine fiebat. Primò enim; postquàm abluti erant, induebantur quibusdam vestimentis specialibus, pertinentibus ad designandam dignitatem ipsorum. Specialitèr autem Pontifex oleo unctionis in capite ungebatur, ut designaretur, quod ab ipso diffundebatur potestas consecrandi ad alios, sicut oleum à capite derivatur ad inferiora, ut habetur in Psalmo 132. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron. Levitæ verò non habebant aliam consecrationem, nisi quod offerebantur Domino à filiis Israël per manus Pontificis, qui orabat pro eis. Minorum verò Sacerdotum solæ manus consecrabantur, quæ erant applicandæ ad Sacrificia. Et de sanguine animalis immolatitii tingebatur extremum auriculæ dextræ ipsorum, & pollices pedis, aut manus dextræ, ut scilicèt essent obedientes Legi Dei in oblatione Sacrificiorum, quod significabatur in intinctione auris dextræ, & quod essent solliciti & prompti in executione Sacrificiorum, quod significatur in intinctione pedis, & manûs dextræ. Aspergebantur etiam ipsi, & vestimenta eorum sanguine animalis immolati in memoriam sanguinis Agni, per quem fuerunt liberati in Ægypto. Offerebantur autem in eorum consecratione hujusmodi Sacrificia, Vitulus pro peccato, in memoriam remissionis peccati Aaron circà conflationem Vituli. Aries in holocaustum, in memoriam oblationis Abrahæ, cujus obedientiam Pontifex imitari debebat; Aries etiam consecrationis, qui erat quasi hostia pacifica, in memoriam liberationis de Ægypto per sanguinem Agni. Canistrum autem panum; in memoriam mannæ præstiti populo. Pertinebat autem ad applicationem ministerii, quod imponebantur super manus eorum adeps arietis, & torta panis unius, & armus dexter, ut ostenderetur, quod accipiebant potestatem hujusmodi offerendi Domino. Levitæ verò applicabantur ad ministerium, per hoc, quod intromittebantur in Tabernaculum fœderis, quasi ad ministrandum circà vasa Sanctuarii. Figuralis verò horum ratio erat, quia illi, qui sunt consecrandi ad spirituale ministerium Christi, debent primò purificari per aquam Baptismi, & lachrymarum in fide Passionis Christi, quod est expiativum & purgativum Sacrificium. Et debent radere omnes pilos carnis, id est, omnes pravas cogitationes, debent etiam ornari virtutibus, & consecrari oleo Spiritûs Sancti, & aspersione Sanguinis Christi, & sic debent esse intenti ad exequenda spiritualia ministeria." Hactenùs *S. Thomas*, quo nullus intèr Theologos doctiùs & accuratiùs de Veteri Lege scripsit.

D. In consecratione Sacerdotum fuisse in Sacrificium Deo oblatum *Vitulum pro peccato in memoriam remissionis peccati Aaron, circà conflationem Vituli*, docet *S. Thomas*, loco mox à te laudato. Sed nunc à te scire velim, cur peccaverit *Aaron*, dùm obsecutus Populi Israëlitici desideriis, Vitulum aureum conflavit, & publicè colendum proposuit? Eccur verò non peccaverit *Moyses*, qui, ad medendum morsibus Serpentum ignitorum, palàm crexit Serpentem æneum, quem, dùm Israëlitæ, horum Serpentum morsibus percussi, adspiciebant, sanabantur?

M. Ideò peccavit *Aaron*, quia ad Ægyptiacæ superstitionis imitationem Vitulum aureum conflavit, Judæosque ad hoc Idolum Ægyptiaco Ritu colendum induxit. Certum namque est primò, Brutorum, & quidèm Boum, cultum apud Ægyptios anti-

antiquissimum esse, & ante egressionem Israëlitarum ex Ægypto invaluisse. Præterea, certum etiam est, Judæos plerosque tempore servitutis Ægyptiacæ, superstitionem Ægyptiorum imbibisse, & eorum Diis serviisse, subindèque illos tumultuantes in Deserto postulasse ab *Aarone*, ut ad Ægyptiacæ superstitionis imitationem conflaret Vitulum aureum, quem ipsi Ægyptiaco Ritu colere possent. Hoc fuisse Judæorum propositum, luculentèr testatur *S. Stephanus* Act. Apost. cap. 7. v. 39. & seq. dicens de Judæis: *Aversi sunt cordibus suis in Ægyptum, dicentes ad Aaron: Fac nobis Deos, qui præcedant nos ..... Et Vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hostiam simulacbro, & lætabantur in operibus manuum suarum.* Hujus etiam Vituli aurei, ab *Aarone* conflati, cultum ex superstitione Ægyptiaca arcessunt *Philo*, Judæus, lib. 3. *de Vita Moysis*, & *Lactantius* lib. 4. *Institut. Divin.* cap. 18. *Ad prophanos*, inquit, *Ægyptiorum Ritus animos transtulerunt* (Judæi) *cùm enim Moyses, Dux eorum, ascendisset in montem, atque ibi quadraginta diebus moraretur, aureum caput Bovis, quem vocant Apim, quod eos signo præcederet, figurarunt.* Idem constantèr docent omnes sancti Patres, cùm Græci, tùm Latini, & Scripturæ Sacræ Interpretes. Quò fit, ut *Aaron* nullo pacto excusari possit. Sciebat enim *Aaron*, Deum, Exodi cap. 20. v. 4. & seq. omne sculptile, omne Idolum, omnemque similitudinem creaturarum ad cultum fieri vetuisse. Et tamen insanienti Populo Israëlitico, quem ab Idololatria totis viribus avertere, etiam cum vitæ suæ periculo & dispendio, tenebatur, non solùm non restitit, sed per summam ignaviam morem gessit, cùm Deos, qui ipsum præcederent, postulanti, ex inauribus mulierum aureis fecit Vitulum conflatilem. Duo autem mala in hujus Vituli aurei fusione fecit *Aaron*. Primò, ut Israëlitæ, ad Idololatriam proclives, nefandum scelus, quod animo tantùm conceperant, re ipsâ perpetrarent, seque Idololatriæ sordibus conspurcarent. Secundò, ut quod privato errore facturi videbantur Israëlitæ, publicâ auctoritate exequerentur. Hinc *Moyses* Exodi cap. 32. v. 21. & seq. increpuit fratrem suum *Aaronem*, dixitque ei: *Quid tibi fecit hic Populus, ut induceres super eum peccatum maximum?* Nec solum *Moyses* fratrem suum *Aaronem* incusavit, sed etiam ei Deus vehementèr iratus est, ob conflatum Vitulum aureum, eumque Dominus perdidisset, ni supplex *Moyses* pro illo rogasset, & veniam ei à Deo impetrasset, ut testatur ipsemet sanctus Legislator Deuteronomii cap. 9. v. 20. *Adversùm Aaron quoque vehementèr iratus* (Deus) *voluit eum conterere, & pro illo similitèr deprecatus sum.* Hoc pessimum Aaronis exemplum, ut obitèr dicam, imitantur illi Sacerdotes, qui Dei causam produnt, ejusque honorem & gloriam quieti suæ, fortunæ, aut vitæ postponunt, effrænatis hominum cupiditatibus, laxam docendo moralem doctrinam, turpitèr obsequuntur, ab occasionibus peccati illos non abstrahunt, malas consuetudines & scandala, tanquam canes muti non valentes latrare, patiuntur; pravis populi studiis ignavè consentiunt, indulgent, favent, eaque vel exemplo suo, vel assentatione juvant, quemadmodùm *Aaron*, qui summo Sacerdotio fungebatur, Israëlitici Populi sacrilegis desideriis annuit, conflando Vitulum aureum, cui divinos honores exhiberet, aram erigendo, solemnitatem indicendo. Sed, inquis, si peccavit *Aaron* conflando Vitulum aureum, cur *Moyses*, ejus frater, non peccavit, dùm serpentem æneum erexit? Hujus discriminis *Moysem* inter & *Aaronem* multiplex afferri potest. Primò, quia *Moyses*, jubente Deo, serpentem æneum erexit, & Israëlitis proposuit, ut hi, qui à serpentibus adurentibus icti fuerant, in eum adspicientes sanarentur: *Fac*, inquit Deus Moysi, *serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergò Moyses serpentem æneum, & posuit eum pro signo, quem cùm percussi aspicerent, sanabantur.* Secundò, quia Deus voluit, ut serpens ille æneus, à Moyse erectus, signum esset, seu typus Jesu Christi crucifixi, homines oculis fidei ipsum Cruci affixum aspicientes, à lethiferis serpentis antiqui, seu Diaboli, morsibus sanantis. Hinc Christus Dominus, qui, sicut superiùs commonstravimus, omnes Veteris Legis figuras adimplevit, æneo serpenti, ad sanandos ignitorum serpentum morsus proposito à Moyse in solitudine, se confert, cap. 3. v. 14. *Joannis*, dicens: *Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Deniquè, sancti Patres, *Chrysostomus* Homiliâ 26. in *Joannem*, *S. Augustinus* lib. 1. *De Peccatorum Meritis & Remissione* cap. 8. *S. Cyrillus Alexandrinus* lib. 1. Commentariorum in Evangelium, *Theodoretus* Quæstione 38. in Numeros, & alii, docent, serpentem æneum, quem *Moyses* erexit in deserto, fuisse à Deo institutum tanquàm signum & typum Jesu Christi, ejusque Passionis. Non itaque peccavit *Moyses*, dùm, jubente Deo, serpentem æneum erexit, ut hi, qui ignitorum serpen-

serpentum morsibus icti erant, eum aspicientes, sanarentur. Non me latet, *Ioannem Marshamum* in suo *Canone Chronico* ausum esse asserere, serpentem æneum, ad instar Ægyptiacatum præstigiarum, à *Moyse* fusum ac furmatum esse, & perticæ impositum in deserto publicè erectum, velut Amuletum quoddam, & Talismanum, ut hoc pacto, seu per incantationem quamdam, vel vim magicam, venenum extingueret, & morsus serpentum arte levaret. Verùm, facilè confutatur hic *Marshami* error, primò, quia Deus, ut jam diximus, jussit *Moysi* ut serpentem æneum erigeret. Quis autem credat, Deum, qui incantationis magicæ, & præstigiarum omne genus districtè prohibet & damnat, præcepisse *Moysi*, ut serpentem æneum erigeret, perticæque impositum proponeret Israëlitis, tanquàm Amuletum, & Talismanum, quo illi, qui serpentum adurentium morsibus icti erant, ad aspectum illius serpentis ænei per incantationem quamdam, vel vim magicam sanarentur? Præterea, fatentur omnes viri periti, figuras illas, à Chaldæis, Persis, & Ægyptiis celebratas, quæ arabicè dicuntur *Talismanes*, id est, imagines, seu signa, aut sigilla, quibus ære, vel quovis metallo incisis, aut insculptis, & aliquod astrum, aut constellationem, vel aves, vel serpentes, immò quorumdam Imperatorum imagines à natura pictas referentibus, miros quidèm, sed falsos & planè ridiculos effectus tribuunt, cujusmodi sunt *morborum depulsio, immunitas à vulneribus* &c. Fatentur, inquam, omnes viri periti, ejusmodi figuras inanes prorsùs esse, omnique sanandi morbos virtute carere. Quapropter, vis illa sanandi, quam serpens æneus, à *Moyse* erectus, habuit, ut legitur cap. 21. v. 9. lib. *Numerorum*, speciali Dei beneficio ei indita fuit, non secùs ac *muribus* & *anis aureis* Deus singularem vim concessit sanandi plagas, quas Arca fœderis Philisthæis intulerat, sicut legitur lib. 1. Regum cap. 6. v. 5. Sed hæc, & simila, quæ miraculosa sunt, in consequentiam trahi non debent, nec occasionem præbere quibusdam, qui Amuletis, variisque Talismanum speciebus inesse virtutem morbos sanandi sibi falsò persuadentes, superstitiosâ credulitate deluduntur. His plura non addam, & præsenti Colloquio nostro finem imponam egregio typo, quem *Aaron*, frater *Moysis*, gessit Christi Domini. At enim, quemadmodùm *Aaron* fuit Veteris Legis Pontifex, ita Christus Novæ Legis Pontifex est, sicut lato sermone ostendit Apostolus *Paulus* in Epistola ad Hebræos. *Aaron* unctus est oleo ex baccis arborum expresso; Jesus Christus oleo lætitiæ. Dixit Dominus ad *Moysem* cap. 7. v. 1. libri Exodi: *Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron, frater tuus, erit Propheta tuus:* De Christo Jesu dixit *Moyses* cap. 18. v. 15. lib. Deuteronomii: *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies.* Semel in anno Sancta Sanctorum *Aaron* introibat solus, *non sine sanguine, quem offerebat pro sua & populi ignorantiâ*, sicut ait Apostolus *Paulus* cap. 9. v. 7. Epistolæ ad Hebræos: Christus Jesus *per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, æternâ redemptione inventâ*, ut ait idem Apostolus cap. 9. v. 12. ejusdem Epistolæ. De *Aarone* sic Deus Exodi cap. 28. v. 38. alloquitur Moysem: *Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt, & sanctificaverunt filii Israël:* De Christo Jesu sic *Isaias* cap. 53. v. 4. & seq. prædixit: *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit, & nos putavimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis super eum, & livore ejus sanati sumus.* Deum inter & homines sequester fuit Aaron: *Unus mediator Dei & hominum homo Christus Jesus*, sicut ait Apostolus 1ª. ad Timoth. cap. 2. v. 5. Deum *Aaron* resperso sanguine Testamenti Veteris, quod mandaverat ad Israëlitas Deus, facinorosis hominibus reddebat propitium, sicut ait Apostolus Epist. ad Hebræos cap. 9. v. 20. Jesus Christus *Novi Testamenti mediator est, ut, morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori Testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis*, sicut ait idem Apostolus cap. 9. v. 15. Epist. ad Hebræos. In seditione *Core, Dathanis*, & *Abironis*, cùm grassaretur incendium, & noxios sacer ignis corriperet, Aaron, *stans inter mortuos & viventes, pro populo deprecatus est, & plaga cessavit*, sicut legitur cap. 16. v. 48. lib. Numerorum: Sæviente peccatorum lue, & depascente genus humanum, in tutum subduxit nos Christus Dominus, & periculo incurrendæ mortis æternæ exemit. Hinc Apostolus *Paulus* cap. 7. v. 25. Epist. ad Hebræos ait, Christum Dominum non tantùm ad vivos ac victuros, sed etiam ad defunctos voluisse mortis suæ beneficium pertinere, eumque Veteris Testamenti promissiones beneficiis Novi Testamenti cumulatissimè persolvisse. Sed nolo te diutiùs detinere. Agnosco enim ex frequentibus oscitationibus tuis imminere jam horam prandii, subindèque Colloquio nostro finem esse imponendum.

COL-

COLLOQUIUM TERTIUM,

In quo Gesta Josue, *in regimine Reipublicæ Hebræorum Successoris* Moysis,*necnon Judicum & Regum, qui Hebræis præfuerunt usque ad quartum annum Regni* Salomonis, *quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, describuntur, ibidemque accurata traditur series annorum, qui in quarta Mundi Ætate, hoc est, ab exitu Populi Israëlitici ex Ægypto usque ad quartum Regni* Salomonis *annum effluxerunt.*

D. RES, quas *Iosue*, ex tribu Ephraim, in regimine Reipublicæ Hebræorum successor *Moysis*, præclarè gessit, quasque à *Sulpicio Severo* lib. 1. *Historiæ Sacræ* cap. 22. (juxtà editionem *Ioannis Vorstii*) elegantèr descriptas, nupèrrimè legi, primùm hic teseram. Dein, nonnullas circà quædam *Iosue* Gesta proponam difficultates, quas dilucidandi onus tibi incumbet. „ Moyse mortuo (inquit *Sulpicius Severus*) „ summa rerum penès Jesum, (*seu Iosue*,) „ Nave filium, erat. Etenim illum Moyses „ successorem constituerat, vitum virtutibus „ suis simillimum. Principio autem „ suscepti Imperii, dimissis per castra nunciis, „ populum certiorem facit, frumentum „ uti pararent, triduoque proximo „ iter pronunciat. Sed Jordanis, flumen „ validissimum, transitum prohibebat, quia „ neque navium copia pro tempore erat, „ neque vadari fluvius poterat, qui tùm „ pleno alveo ferebatur. Igitur Arcam „ præferri à Sacerdotibus, eosdemque adverso „ flumine consistere jubet. Quo facto, „ incisus Jordanis traditur: ita per siccum „ copiæ traductæ. Erat in his locis oppidum „ nomine Hiericho, muris validissimis „ munitum, neque expugnationi, neque „ obsidioni facile. Sed Jesus (*seu Iosue*) „ Domino fretus, non armis, aut viribus „ urbem aggressus, ferri Arcam Dei circà „ muros jubet, sacerdotesque præite Arcam, „ & tubâ canere. Sed cùm Arca septiès „ circumlata esset, muri ac turres „ conciderunt, diteptum oppidum atque „ incensum. Indè adversus *Hae* ductus „ exercitus, locatisque à tergo urbis insidiis, „ Jesus (*seu Iosue*) metum simulans, „ terga hosti dedit. Quo viso, qui in oppido „ erant, patentibus portis instare. Ita „ hi, qui in insidiis fuerant, vacuam urbem „ cepere, cæsique omnes, absque ullius „ effugio, Rex captus summoque supplicio „ affectus. Quod ubi vicinarum „ Gentium Regibus compertum est, in bellum „ conspirant Hebræos armis depellere. „ Verùm, Gabaonitæ, gens valida, ex urbe opulenta, ultrò se Hebræis dederunt, „ jussa facturos pollicentes, receptique „ in fidem, ut ligna & aquam conveherent, „ imperatum. Sed Regibus proximarum „ urbium, deditio eorum iras conciverat. „ Itaque admotis copiis, oppidum „ eorum, Gabaon nomine, obsidione circumsistunt. „ Igitur Oppidani, arctis rebus „ suis, nuncios ad Jesum (*seu Iosue*) „ mittunt, obsessis uti succurrat. Ira ille, „ maturato itinere, inopinantibus supervenit, „ cæsaque multa hostium millia. „ Cùm dies cædentes deficeret, noxque „ victis futura præsidio videretur, meritò „ Fidei Dux Hebræus noctem avertit, dies „ perseveravit. Ita nullum hostibus effugium „ fuit. Quinque Reges capti interfecti „ sunt. Eodem impetu vicinæ quoque „ urbes imperio adjectæ, Regesque perempti. „ Verùm, quia omnia hæc in ordinem „ prosequi non fuit consilium, dùm „ brevitati studemus, id modò annotandum „ curavimus. Viginti & novem Regna „ Imperio Hebræorum subjecta, quorum „ terra per undecim Tribus viritim distributa „ est. Levitis enim in Sacerdotium „ assumptis, nulla portio data, quò liberiùs „ fervirent Deo .... Igitur, diviso per Tribus „ captivo Solo, pace summâ Hebræi „ perfruebantur, finitimis bello territis, tot „ victoriis nobiles nemine audente tentare. „ Eodem tractu Jesus (*seu Iosue*) mortuus „ est anno ætatis decimo & centesimo. „ In hac compendiosa *Sulpicii Severi* de Gestis *Iosue* historica narratione primum, quod sese offert, discutiendum Dubium istud est: cur *Iosue*, postquam in Terram promissam fuisset ingressus, *Gabaonitis*, qui erant incolæ civitatum Chananæarum, ultrò se dedentibus, pepercerit, fœdus cum illis inierit, eisque securitatem juraverit, contrà Præceptum Domini, qui, sicut legitur cap. 20. lib. Deuteronomii, districtè Israëlitis præceperat, ut incolas omnes civitatum Chananæorum delerent, occiderent, ac penitùs extirparent, pacemque dumtaxàt alienigenis concederent, sub conditione deditionis & tributi? Hoc itaque primum, quæso te, Dubium dissolve.

M. Clementiam, quâ *Iosue*, Dux Populi Israëlitici, ergà Gabaonitas, Chananitidis incolas, usus est, omni culpa vacare, manifestò evincitur ex Historia sacra descripta cap. 9. lib. *Iosue*. Cùm enim Terræ promissæ Reges universi, Gentesque Hethæi, Amorrhæi, Chananæi, Pherezei, Hevæi, & Jebusæi, contrà *Iosue*, & Israëlitas uno animo, eâdemque sententiâ arma ad patriæ libertatis, avitæque superstitionis defensionem sumpsissent, Gabaonitæ, abjecto belli consilio, ut potè qui repellendis

lendis Israëlitatum viribus impares se judibant, de deditione statim cogitarunt. Sed, ut fœdus cum Israëlitis faciliùs percuterc possent, & salvam vitam reciperent, datâ operâ finxerunt, se non esse Chananitidis incolas, sed exteros, & è Regione longinquâ venisse. Hanc Gabaonitarum fraudem nec *Josue*, nec Primores Israëlitarum subodorati, cum ipsis, inconsulto Domino, fœdus inierunt, illisque securitatem juraverunt. Ast, paulò post animadversâ fraude, salvos quidèm Gabaonitas esse jusserunt propter religionem juramenti, illos tamen perpetuo famulitio in pœnam fraudis addixerunt. Poterant quidèm, fateor, *Josue*, & Israëlitarum Principes juratam Gabaonitis securitatem non præstare, quia jusjurandum fraude elicitum, ut fatentur omnes Theologi, non obligat; nihilosecìus *Josue*, & Israëlitarum Principes juratam Gabaonitis securitatem piè & laudabilitèr præstiterunt, clementiàque ergà illos utendum meritò censuerunt, primò, quia sibi integrum non existimarunt, fœdus juramento firmatum violare, quamvis dolo elicitum esset. Hinc, cùm Israëlitæ, sicut legitur cap. 9. v. 17. & 18. lib. *Josue* murmurarent contrà Principes, responderunt eis Principes: *Iuravimus illis*, id est Gabaonitis, *in nomine Domini Dei Israël, & idcircò non possumus eos contingere, sed hoc faciemus eis: Reserventur quidèm ut vivant, ne contrà nos ira Domini concitetur, si pejeraverimus: sed sic vivant, ut in usus universæ multitudinis ligna cædant, aquasque comportent.* Secundò, aliquam clementiam Gabaonitæ merebantur, utpotè qui, dùm omnes Reges & Populi Cananææ regionis armatâ manu, & conglomerato agmine contrà Israëlitas vexillum erigerent, noluerint contrà ipsos pugnare, sed potius, ut inquit *S. Ambrosius* cap. 10. lib. 3. *De Officiis: Cùm exiisset fama per populos, siccatum esse mare in Hebræorum transitu, fluxisse aquam de petra, de Cælo diurnam ministrari alimoniam tot populi millibus abundantem; corruisse muros Hiericho, sacro tubarum sono ictos, & ululatu plebis arietatos, Gethæorum quoque Regem victum & suspensum in ligno usque ad vesperam:* Hæc, inquam, stupenda prodigia, quæ Deus in Israëlitis operatus est, postquàm increbrescente eorum ubique famâ, audivissent Gabaonitæ, venerunt supplices ad Israëlitas, quorum validam manum metuebant, & fasces eis submittentes, ultroneâ deditione, se illorum arbitrio permiserunt, ac tandèm pacem, juramento firmatam, cum *Josue*, cæterisque Israëlitarum Principibus pepigerunt. Id autem factum est absque ulla transgressione hujus Mandati, quod Deus Israëlitis dederat de Chananæis omnibus ad interneicionem cædendis. Hoc siquidèm Dei Mandatum æquitate quâdam *Josue*, & alii Israëlitarum Principes interpretati sunt, videlicèt de his Chananæis, qui Civitates suas ab Israëlitis expugnari sinerent, & belli impetum contrà eos sustinerent, non verò de illis Chananæis, qui pacem rogarent, qui Israëlitarum clementiam implorarent, qui spontaneâ deditione, immò, & Judaicæ Religionis amplexu, aut certè Idololatriæ abdicatione, & unius veri Dei cultu, secundùm Noachidarum Ritus ac Leges, obsidionem suarum urbium, & impendentem Israëlitarum impetum prudentèr anteverterent. Quâ de re, ne plura dicam, consule, si tibi per otium liceat, doctissimum *Andream Masium* in caput 9. lib. *Josue*.

D. Sed dicas, quæso, quid sibi velit *Sulpicius Severus*, dùm ait, *Josue*, Ducem Hebræum, in expugnandis Gabaonitarum hostibus, *merito Fidei noctem avertisse, & diem perseverasse?* Vultne ille Scriptor, Solèm & Lunam in prælio, quod *Josue*, cum Gabaonitarum hostibus commisit, revera stetisse? aut potiùs, Solem retardasse duntaxàt cursum suum? aut novum corpus, vicarium Solis, Deum suprà horizontem creasse, quod, post illius occasum, orbem illustraret? aut deniquè, loquiturne *Sulpicius Severus* more poëtico, ita ut innuere velit, *Josue*, eo in prælio, quod cum Gabaonitarum hostibus conseruit, tot res, & præcipuè maximam hostium stragem, tanta celeritate confecisse, ut ad diem facta videretur accessio? Quid de hoc Facto Historico sentire ipse debeam, obsecro te, ut brevitèr ostendas.

M. Circà istud Factum Historicum *Iosue* idem planè sentit *Sulpicius Severus*, quod sancti Patres communi calculo, & consensione tradiderunt, videlicèt *S. Iustinus*, Martyr, in *Dialogo* cum *Tryphone*, Judæo, *Tertullianus* lib. *De Iejuniis* cap. 10. *S. Ioannes Chrysostomus* Homilià 27. in Epistolam ad Hebræos, *S. Hieronymus* lib. 2. contrà *Iovinianum*, *S. Augustinus* lib. 21. De Civit. Dei cap. 8. & *Theodoretus* Quæst. 14. in *Iosue*. Hi autem sancti Patres disertè docent, quòd cùm *Iosue* laturus suppetias Gabaonitis, exercitu properè ducto, venisset, & multa hostium millia occidisset; prævidens tamen noctem præsidio victis fore, fusis ad Deum precibus, & incredibili fiduciâ animatus, Soli, jam ad occasum vergenti, imperavit ut staret, ejusque imperiali verbo, Deo volente, Sol obediens, in medio Cæli stetit immotus unius diei spatio. Hujus Facti Historiei verita-

veritatem hauserunt sancti Patres ex Scriptura Sacra, quæ cap. 10. lib. *Josue* v. 12. 13. & 14. hæc habet: " Tunc locutus „ est Josue Domino in die, quâ tradidit „ Amorrhæum in conspectu filiorum Is„raël, dixitque coram eis: Sol contrà „ Gabaon ne movearis, & Luna contrà „ Vallem Ajalon. Steteruntque Sol & „ Luna, donec ulcisceretur se gens de „ inimicis suis. Nonne scriptum est hoc „ libro Justorum? Stetit itaque Sol in „ medio Cæli, & non festinavit occum„bere spatio unius diei. Non fuit anteà „ nec postcà tàm longa dies, obediente „ Domino voci hominis, & pugnante pro Israël. Quibus verbis manifestum est, Solem ad vocem *Josue* reipsâ inaudito miraculo stetisse. Quod confirmant Propheta *Habacuc* cap. 3. dicens: *Sol & Luna steterunt in habitaculo suo*; & *Jesus Sirach*, auctor Libri Sacri *Ecclesiastici* cap. 46. v. 5. ubi ait: ***An non in iracundia ejus impeditus est Sol, & una dies facta est quasi duo?*** Hoc miraculum de statione Solis ***majus est***, inquit *S. Joannes Chrysostomus* Homil. 27. in Epistolam ad Hebræos, *quàm quæ facta sunt à Moyse. Non sunt enim paria, imperare Mari, & iis quæ sunt in Cælo. Nam illud quoque est magnum, & valdè magnum, sed non par.* Illa igitur statio Solis propriè accipienda est, & miraculo tribuenda.

D. Liber ille, qui inscribitur nomine *Josue*, & in quo describitur Historia de statione Solis, estne germanus *Josue* fœtus, aut potiùs nomine *Josue* ideò insignitus, quòd de illius imperio, & de rebus ab eo præclarè gestis agat?

M. Sunt quidam Critici, qui pertendunt, librum, qui nomine *Josue* inscribitur, asseri ac vindicari non debere *Josue*, tanquam vero ac legitimo parenti; idque quatuor potissimùm momentis probare nituntur. Primò, quia cap. 10. hujus libri *Josue* citatur *Liber Iustorum*, cujus auctorem recentiorem esse dicunt ipso *Josue*, aut saltem ei coævum, cùm in eo meminerit pugnæ Gabaonitarum, & stationis Solis. Secundò, ajunt, sæpiùs in hoc libro *Josue* occurrere hanc temporis notationem: *Hoc, & illud ad præsentem usque diem durat*; quod sanè à *Josue* dictum esse non potuit, cùm in diebus *Josue* hæc Facta & monumenta historica, quæ in eo libro referuntur contigerint; sed potiùs dictum esse videtur ab aliquo Scriptore, *Josue* recentiore, qui in his, quæ post obitum *Josue* jam vetustate obliterata exoleverant, fidem sibi conciliare volebat ex his monumentis, quæ suâ ætate adhùc residua erant. Tertiò, cap. 19. libri *Josue* fit mentio terræ *Chabul*, cui hoc nomen impositum est ab *Hiramo*, Rege Tyri, qui à Rege *Salomone* eâ donatus fuerat. Quod palàm evincit, inquiunt illi Critici, hunc librum scriptum fuisse ab aliquo Auctore, recentiore *Josue*. Denique, capite ultimo libri, qui præfert nomen *Josue*, describitur mors *Josue*, & res, post ejus obitum gestæ, narrantur, quæ certè à *Josue* litteris mandari haud potuerunt. Verùm, quatuor hæc momenta tanti non sunt, ut nos à communi sententia de Auctore libri *Iosue* desciscere cogant. Ad duo quippè priora diluenda sufficit observare, *Josuem* in summa senectute hunc librum exarasse, subindeque mirum non esse, si mentionem faciat *Libri Iustorum*, qui nihil aliud erat, quàm Carmen Epinicium, quod statim post reportatam de hostibus Gabaonitarum insignem victoriam editum est, & inter Hebræos divulgatum. Eâdem de causâ, *Iosue* uti potuit hac notatione temporis: *usque ad præsentem diem*, cùm hunc librum in ætate jam provecta scripserit; perindè ac S. Evangelista *Matthæus* eâdem temporis notatione utitur, cap. 27. dicens: *Proptèr hoc vocatus est ager Halcedama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem.* Ad tertium momentum dico cum illustrissimo *Daniele Huetio*, Abrincensi Episcopo, non eamdem esse utramque terram *Chabul*. Altera siquidem est terra *Chabul*, quæ est Regiuncula, viginti constans oppidis, quam *Salomon* (sicut legitur lib. 3. Regum cap. 9. v. 12.) dedit *Hiramo*, Regi Tyri, & illius urbis *Chabul* mentionem non fecit *Iosue*. Altera est terra *Chabul*, ceu vicus, ita dictus in confiniis Ptolomaidis, utraque in Tribu *Aser*; & hæc est illa terra *Chabul*, cujus procul omni dubio à *Iosue* fit mentio. Ad ultimum momentum respondeo, *Esdram*, qui, post laxatam captivitatem Babylonicam, sacros libros hinc indè summâ curâ collegit, purgavit, castigavit, inseruisse hujusce libri capiti postremo, quod est vigesimum quartum, mortem *Iosue*, qui victoriis & meritis conspicuus obiit. Censeo etiam cum jam laudato Abrincensi Episcopo in sua *Demonstratione Evangelica*, ab eodem *Esdra* adjectam itidem fuisse capiti decimo nono libri *Iosue* narrationem Expeditionis Danitarum contrà civitatem *Lesen*, quæ post *Iosue* excessum contigit, eo videlicèt tempore, quo Israëlitarum Rempublicam nemo gubernabat. Probabilius itaque est, à *Iosue*, in regimine Populi Israëlitici successore *Moysis*, esse scriptum hunc librum, qui

qui ejus nomine insignitur, idque non obscurè innuere videtur Scriptura Sacra his verbis, quæ leguntur capite ultimo hujus libri: *Scripsit Iosue omnia verba hæc in volumine Legis Domini.* Omnia autem, quæ in hoc libro scripsit *Iosue*, ad sequentia capita revocantur. Primò, refert missionem Exploratorum ad urbem *Jericho*, transitum Jordanis, per quem miraculosè siccatum, Israëlitæ, Duce *Iosue*, & præeunte Arcâ fœderis, transierunt. Secundò, describit *Iosue* varios in Terræ promissæ acquisitione conflictus, videlicèt in oppugnatione urbis *Hiericho*, in expugnatione urbis *Hai*, in debellatione quinque & deindè multorum Regum, qui citrà & ultrà Jordanem à *Iosue* percussi ac devicti numerantur triginta & unus, ita ut *Iosue* universas ferè totius Chananitidis civitates uno quasi impetu expugnaverit, & omnes hujus Terræ incolas suo subjugaverit Imperio. Tertiò, narrat *Iosue* Terræ promissæ acquisitæ divisionem per Tribus, assignando videlicèt singulis Tribubus partes determinatas, separando civitates pro fugitivis, & quadraginta octo civitates atque suburbana Leviris concedendo. Denique, *Iosue*, cùm jam senex esset, seque vitæ gloriosæ cursum complevisse cognosceret, Israëlitas in Sichen convocatos adhortatus est, ut constantèr perseverarent in observatione præceptorum Dei, ut caverent societatem cum Gentibus. Eis ob oculos posuit innumera beneficia, quæ Deus eis exhibuerat; fœdus Populi Israëlitici cum Domino renovavit, hisque gestis, viam universæ carnis ingressus est, cujus magnificum elogium texuit sacer Scriptor Libri Ecclesiastici cap. 46. Ipse verò tria dumtaxàt observatione digna hìc referam, quibus *Iosue* virtus haud parùm commendari potest. Primò, *Iosue* in Terræ Chananææ occupatione urbem *Hiericho* non solùm expugnavit, sed jubente Deo, internecione delevit, solâ fœminâ *Rahab* cum suis servatâ, eo nomine, quod Exploratores Hebræos, quos ad urbem *Hiericho* præmiserat *Iosue*, benignè, & officiosè suscepisset. Cæterùm, omnia illius urbis *Hiericho* ædificia, cum incolis, & universa suppellectili, in cineres redigi jussit *Iosue*, exceptis auro, argento, vasis æneis ac ferro, quæ in ærarium Domini intulit. Quam *Iosue*, in Terræ Chananææ occupatione, bellicam agendi rationem abstit ut quisquam immanitatis insimulet, cùm in istis cædibus, atque incendiis patrandis, *Iosue* Dei voluntati morem gesserit, ejusque justitiæ administer fuerit. Deum verò nemo, præter Hæreticos Marcionitas, Manichæos, aliasque id genus pestes, injustitiæ in his inferendis suppliciis arguere potest, cùm Chananæi suis sceleribus graviores sibi accersivissent pœnas. Quin immò (sicut memini, me in nostris superioribus Colloquiis jam observasse) Dei patientia in puniendis Chananæis maximè eluxit, quippèqui jam suprà quadringentos annos frustrà distulerat hæc Chananæorum supplicia melioris vitæ expectatione, cùm tamen illi intereà, voci Dei, ad pœnitentiam, melioremque frugem eos invitantis, planè obsurdescentes, contrà Dei misericordiam ac lenitatem, obfirmatis in malitia animis, decertarent. Quo in sensu intelligenda sunt hæc verba, quæ Dominus cap. 15. v. 16. lib. Genesis *Abrahamo* de ejus posteris: *Generatione autem quartâ revertentur hùc: necdùm enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus.* Secundò, *Iosue* in obsidione urbis *Hai*, cùm vidisset, Israëlitas, quos ad hanc urbem expugnandam miserat, infelici marte pugnasse, eosque ab hostibus fusos, atque in fugam compulsos, consuluit Dominum, quo respondente, intellexit, Deum ob unius gregarii militis crimen, iram suam in totum Populum Israëliticum effudisse. *Achan* siquidem filius *Charmi*, de Tribu Juda, pallium coccineum, ducentos argenti siclos, regulamque, seu laminam auream quinquaginta siclorum, de præda urbis Hierichuntinæ, Deo consecratâ, clàm subduxerat, eoque furto iram Dei in totum populum provocaverat. Quocircà, *Iosue*, jubente Deo, *Achan*, sacrilegi furti reum, ad vallem Achor eductum, lapidibus à populo obrui imperavit, & cum factorum spoliorum parte, supellectili prorsùs omni, liberis ejus, ac pecudibus, ipsoque tentorio ultricibus flammis addici, ut hoc supplicio sanciretur disciplina, populus Israëliticus cum Deo reconciliaretur, & omnis deinceps militibus ad sacrilega furta aditus præcluderetur. Denique, typus, quem *Iosue* gessit, Christi Domini, ejus dignitatem & excellentiam maximè commendat: *Iosue* (inquit *S. Hieronymus* in Epistola ad Paulinum) *typum Domini non solùm gestis, verùm etiam nomine præfert. Transit Jordanem, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, & per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Ecclesiæ, cælestisque Hierusalem spiritualia Regna describit.* Josue, defuncto *Moyse*, populum Israëliticum introduxit in Terram promissam:

Jesus

Jesus Christus, finitâ Lege Mosaicâ, apparens, populo pio Regnum Cælorum aperuit, & quam per Legem Moysis obtinere homo non poterat, beneficio Jesu Christi promissam Terram, cælestem nempè patriam, assequitur. Chananænitidis Terræ, Jordane trajecto, compotes Hebræos fecit *Iosue* : in Patriam cælestem ablutos nos Baptismi aquis inducit Jesus Christus. Duodecim lapides de Jordanis alveo sublatos ad posteritatis memoriam in castris statui jussit *Iosue*, atque alios item duodecim in ipso Jordanis alveo: Jesus Christus duodecim elegit Apostolus, quorum Principi, seu *Petro*, nomen à Petra derivatum imposuit. *Iosue* impiarum Gentium debellator fuit : Jesus Christus triumphator Dæmonum. *Iosue* secundæ circumcisionis Hebræis, antequàm ingrederentur in Terram promissam, administer fuit : In Jesu Christo (sicut ait Apostolus ad Coloss. cap. 2. & ad Romanos cap. 2.) circumcisi sumus *circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed circumcisione cordis, in spiritu, non litterâ.* Ex quo patet, *Iosuem*, rebus à se præclare gestis, maximi in Republica Hebræorum Principis nomen jure optimo obtinuisse, & Jesu Christi, qui totum orbem à tyrannide Diaboli liberaturus erat, typum gessisse.

D. Quis post obitum *Iosue* præfuit Reipublicæ Hebræorum?

M. Post mortem *Iosue* præfuerunt Reipublicæ Hebræorum *Calebus*, & seniores Juda per decem annos, non verò per quinquaginta annos, sicut perperàm visum est Abbati *Paulo Pezrono*, Ord. Cisterciensis, in libro, quem gallicè anno MDCLXXXVIII. Parisiis edidit, cuique hunc titulum indidit : *L'Antiquité des temps retablie & defendue contre les Iuifs & les nouveaux Chronologistes* : seu *Antiquitas temporum restituta, & contrà Judæos, nuperosque Chronographos defensa.* Tempore istius decennalis Præfecturæ *Calebi*, & aliorum Optimatum, seu seniorum, qui post obitum *Iosue* Reipublicæ Hebræorum negotia administrarunt, fuerunt à Judæis profligati Chananæi ac Pherezæi, cæsa in Bezec duodecim hominum millia; Rex Hierosolymorum *Adonibezec*, plurium antehàc gentium victor, captus, summitatibus manuum ac pedum resectis, quod alieno supplicio excogitaverat, expertus est suo; *dixitque Adonibezec : septuaginta Reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias ; sicut feci, ita reddidit mihi Deus*, libri *Judicum* cap. 1. v. 7. Expugnata etiam est urbs Hierusalem, vastata & igne consumpta. Civitas quoque *Dabir*, quæ *Cariat Sepher* olim vocabatur, ab *Othoniele*, fratre *Calebi* minore, occupata est, qui & *Axam*, filiam *Calebi*, in victoriæ præmium, uxorem obtinuit. Verùm, post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, virorum scilicèt pietate & auctoritate illustrium, qui *Moysi* & *Josue* semper adhæserant, quique post mortem *Iosue*, Rempublicam Hebræorum per decem annos sapientissimè gubernarunt; contigit ut Judæi ex ea, quam cum Chananæis, Jebusæis, ac Pherezæis consuetudinem habebant, depravatos illorum mores imitari cæperint, amicitiam cum illis sacrilegis infidelibus junxerint, connubia miscuerint, & tandèm defecerint ad Idololatriam, cultumque *Baal* & *Astaroth*. Corruptissimis hisce temporibus fuit in Republica Hebræorum Anarchia, seu Intertegnum sex annorum, non verò circitèr triginta quinque annorum, sicut falsò pertendit suprà laudatus Abbas *Pezronus*. Per illud Interregni sex annorum spatium contigêre ea, quæ postremis quinque capitibus libri Judicum narrantur de *Michæ*, Ephraimitæ, & Danitarum Idololatriâ, nec non de flebili illa historia cujusdam junioris Levitæ, cujus uxorem rapuerunt, constuprarunt, & impotenti libidine totâ nocte illusam, extinxerunt Gabaonitæ, qui erant è Tribu *Benjamin*, quique eumdem Levitam nefariâ & præposterâ libidine violare conati fuerant, sicut refertur cap. 19. libri Judicum. Ad hoc tàm nefandum scelus vindicandum arma sumpserunt, bellumque contrà Tribum *Benjamin* moverunt, reliquæ Israëlitarum Tribus, eoque bello Tribus *Benjamin* penè deleta est, exceptis sexcentis circitèr viris, qui in solitudinem fugerant, sicut legitur cap. 20. lib. Judicum. Hæc, inquam, Facta historica, quæ in quinque postremis capitibus libri Judicum narrantur, contigisse eo tempore, quo, post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, fuit Anarchia, seu Interregnum per sex annos in Republica Hebræorum, facilè colligitur ex capite 21. v. 24. ejusdem sacri libri Judicum, ubi hæc leguntur : *In diebus illis non erat Rex in Israël, sed unusquisque quod rectum videbatur, hoc faciebat.* Finitâ illâ sex annorum Anarchiâ, quæ, ut mox dixi post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, fuit in Republica Hebræorum, cùm Israëlitæ, mixtis cum Chananæis, Hethæis, Amorrhæis, Pherezæis, Hevæis, Jebusæisque conjugiis, ad Idololatriam, re-

liƈto

licto Deo, defecissent, & Idola *Baal*, & *Astaroth* colerent, Deus ipsos hostibus plectendos tradidit, & durâ servitute opprimendos. Variæ autem Israelitarum servitutes, seu oppressiones sub diversis Gentium Regibus, referuntur in sacro Judicum libro, à quibus Deus, semper ad misericordiam propensus, eos liberavit, suscitando *Judices*, quos Judæorum Reipublicæ identidèm præficiebat.

D. Quinam erant illi *Judices*, quos Deus interdùm suscitabat, ut Israelitas à servitute & oppressione liberaret? & quænam officia, seu munia, potissimùm obire debebant?

M. Illi *Judices*, quos aliquandò suscitabat Deus, ut populum suum à servitute & oppressione in libertatem assereret, erant Duces, seu Magistratus à Deo instituti, & ejus nomine Rempublicam Hebræorum gubernantes, quique afflatu immediato Spiritûs Sancti, moribusque heroicis agebantur. Munia, quæ illis Judicibus obeunda incumbebant, in his præcipuè sita erant. Primò, Populum Israëliticum à servitute & oppressione liberabant. Secundò, Bella gerebant. Tertiò, jus populo dicebant, & enatas lites, decretorium judicium pronunciando, dirimebant, novas tamen Leges non condebant, nec vectigalia, seu Tributa, imponebant, nec Regiis Insignibus utebantur, nec Reipublicæ erant Domini, sed conservatores tantùm & custodes; nec sacram potestatem habebant, quæ penès Summos Sacerdotes erat; sed habebant civilem & politicam potestatem, quæ erat quasi Monarchica, utpotè penès unum *Judicem*, Aristocratiâ tamen temperata, qualis est apud Venetos Ducum auctoritas.

D. Agedùm, percense nunc servitutes & oppressiones Israelitarum, juxtà eum ordinem, quo in sacro Judicum libro describuntur, eâdemque operâ produc in medium res præclarè gestas à *Judicibus*, qui Israelitas ab his servitutibus & oppressionibus in libertatem vindicarunt.

M. Prima Israelitarum servitus, seu oppressio, contigit sub *Chusane Rasathaim*, Rege Mesopotamiæ, seu Syriæ, indèque hæc servitus dicitur *Assyriaca*, duravitque octo annis, sicut legitur cap. 3. v. 8. libri Judicum. Ab hac Assyriaca servitute *Othoniel* (qui in serie *Judicum* primus occurrit, quique erat filius *Cenez*, frater *Calebi* minor, idemque gener) liberavit Israelitas, *Cuzanem*, Regem Mesopotamiæ, debellavit, & per quadraginta annos populum judicavit. Abbas *Paulus Pezronus* asserit, post mortem *Othonielis* fuisse Anarchiam, seu Interregnum, quod duravit annis circitèr triginta tribus. Verùm, fictitia planè est illa Anarchia, cùm de ea nullam prorsùs mentionem Scriptura Sacra, Sancti Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes faciant. Hoc unum ex Scriptura Sacra, videlicèt cap. 3. v. 14. lib. Judicum, extrà omnem dubitationis aleam positum est, post mortem *Othonielis* accidisse alteram Israelitarum servitutem sub *Eglone*, Rege Moabitarum, quæ ideò appellatur *Moabitica*, quæque duravit octodecim annis. Ab hac servitute Moabiticâ Israelitas liberavit *Aod*, filius *Gere*, è Tribu Benjamin, qui post *Othonielem* Israelitici Populi Judex fuit. Hic *Eglonem*, Moabitarum Regem, in Cænaculo interemit. Dein, Israelitarum copiis in monte Ephraim collectis, decem millia fortissimorum Moabitarum internecione delevit, sicut legitur cap. 3. lib. Judicum. *Aod* judicavit populum annis octoginta. Tertia Israelitarum servitus contigit sub *Jabin*, Rege Chanaan, qui regnavit in Asor, & idcircò hæc Israelitarum servitus vocatur *Chananæa*, & duravit annis viginti, sicut narratur cap. 4. lib. *Judicum*. Hic autem velim obitèr observes, sæpè citatum Abbatem *Paulum Pezronum* persuadere velle, alteram Anarchiam, seu aliud, post obitum *Aod*, fuisse in Republica Hebræorum Interregnum, quod, inquit, duravit annis circitèr triginta septem. Sed hæc Anarchia, de qua omninò silent Scriptura, Sancti Patres, & Sacræ Scripturæ Interpretes, tanquàm commentitia explodi debet, maximè cùm sacer Auctor lib. Judicum cap. 3. v. 31. disertè dicat, post obitum *Aod*, judiciariam apud Israelitas Præfecturam gessisse *Samgarem*. Sic enim habet: *Post hunc*, seu Aod, *fuit Samgar, filius Anath, qui percussit de Philisthiim sexcentos viros vomere, & ipse quoque defendit Israël.* Si igitur *Samgar* immediatè post obitum *Aod* judiciariam apud Israelitas Præfecturam gessit, nullâ ratione dici potest fuisse Anarchiam, seu Interregnum post mortem *Aod*. Verum quidem est, *Samgarem* paucis mensibus judiciariam Præfecturam gessisse, ideòque Scripturam Sacram, loco mox à me laudato, tempus Magistratûs illius non notasse. At, indè perperàm infertur, post mortem *Aod* fuisse Anarchiam, quia Scriptura Sacra capite quarto v. 1. lib. Judicum apertè dicit, Israelitas post mortem *Aod* (non computato brevi admodùm

modùm tempore, quo *Samgar* judiciariam exercuit potestatem) abductos esse in servitutem Chananæam à *Jabin*, Rege Chanaan: *Addideruntque filii Israël facere malum in conspectu Domini post mortem Aod, & tradidit illos Dominus in manus Jabin, Regis Chanaan, qui regnavit in Asor &c.* Quibus verbis Scriptura Sacra omnem præcludit locum huic Anarchiæ, quam *Paulus Pezronus* ait durasse, post obitum *Aod*, annis circitèr triginta septem. Sed ad servitutes Israelitarum redeamus, quarum tertia, ut diximus, vocatur *Chananæa*, quòd contigit sub *Iabin*, Rege Chanaan. Ab hac servitute Chananæa, quæ perstitit per viginti annos, Israelitas liberarunt *Debbora*, Prophetissa, & *Barac*, filius *Abinoemi*, de Tribu Nephtali, qui decem millibus lectissimorum militum ex Tribubus *Nephtali* & *Zabulon* collectis, contrà *Sisaram*, Principem Exercitûs *Iabin*, Regis Chanaan, *Debborâ* comite, rectà perrexit, cum Exercitu, juxtà aquas *Maggedo* penitùs profligavit *Sisaram*, fugâ elapsum, *Iahel*, uxor *Haberis*, Cinæi, callidè in suum tentorium allexit, potuque lactis sopitum, adacto in tempore trabali clavo interemit, eoque mortuo, *Debbora* epinicio carmine victoriam celebravit, sicut legitur cap. 4. & 5. lib. *Iudicum*.

D. Non mihi verisimile videtur, *Debboram* in numero *Iudicum*, seu eorum, qui apud Israelitas judiciariam potestatem exercuerunt, esse collocandam. Nam, ut superiùs dixisti, proprium & præcipuum *Iudicis* munus erat Populum Israeliticum defendere, & in bello Ducem agere. Huic autem obeundo muneri impar erat *Debbora*, utpotè fœmina, cui potiùs convenit colum, quàm arma, tractare, aut Exercitui imperare.

M. *Debboram* verè & propriè Hebræorum Judicem fuisse, seu judiciariam exercuisse potestatem, dùm Israelitæ Judicum regerentur arbitrio, restantur Scriptura Sacra, & Sancti Patres. Sic enim legitur cap. 4. v. 4. libri Judicum: *Erat autem Debbora Prophetis uxor Lapidoth, quæ judicabat populum in illo tempore . . . . . Ascendebantque ad eam filii Israël in omnne judicium.* Quibus verbis apertè innuit Scriptura Sacra, *Debboram*, aliorum instar Judicum, populum judicasse, & Israelitas universos causas suas ad ejus Tribunal detulisse. *Debboram* quoque belli, pacisque temporibus Rempublicam Hebræorum rexisse, eique tanquàm Judicem præfuisse, non minùs disertè asserunt Sancti Patres *Clemens Alexandrinus* lib. 1. Stromatum, *S. Ambrosius* libro de Viduis, *S. Hieronymus* Epist. 10. ad *Furiam*, De Viduitate servanda, *S. Augustinus* lib. 18. De Civitate Dei cap. 15. quibus addo *Severum Sulpitium* lib. 1. Historiæ Sacræ *Theodoretum* Quæstione 12. in librum Judicum, & *Alcimum Avitum* in Consolatoria de Laude Virginitatis ad *Fuscinam*, sororem. Sed, inquis, *Bello gerendo impar erat Debbora.* Sit ita sanè. At, saltem potuit *Debbora* consiliis suis *Barac*, qui cum illa itidèm Judex populi erat, adesse, suadere ei bellum, illi imperium exercitûs relinquere, seque ei sociam adjungere, ut, Deo authore, Rempublicam Hebræorum erigeret, Populumque à gravissima Chananæorum servitute vindicaret. Prætèrquàm quòd, *Debbora* non fuit vulgaris fœmina, quam colum, non arma tractaret decet, sed fuit heroina fœmina, quam Deus Prophetiæ lumine illustravit, prudentiâ, & fortitudine exornavit, ut populum regere & hostium imperum inrrepida retundere posset. Hinc *S. Ambrosius* in libro *De Viduis*, mox à me laudato, hæc habet: *Et ideò lectum istius* (seu Debboræ) *puto esse judicium, & gesta ejus arbitror esse descripta, ne mulieres à virtutis officio muliebris sexûs infirmitate revocentur. Vidua populos regit, Vidua ducit Exercitus, Vidua Duces eligit, Vidua bella disponit, & mandat triumphos.* Quæ *S. Ambrosii* sententia est omninò Scripturæ Sacræ consentanea. Legimus quippè cap. 4. lib. Judicum v. 6. *Baracum*, qui cum *Debbora* Populi Israelitici Judex erat, noluisse ad bellum ullo pacto proficisci, nisi *Debbora* sese ei exercitum ducenti sociam præberet: *Dixitque ad eam* (seu Debboram) *Barac: Si venis mecum, vadam: si nolueris venire mecum, non pergam.* Tanta erat in Republica Hebræorum auctoritas *Debboræ*, ut ob amorem, & jugem sollicitudinem, quam gerebat boni publici, vulgò audiret *Mater in Israël*, non secùs ac Imperatores, & Reges plerique *Patres Patriæ* vocati sunt, quo titulo, magis quàm imperatorio, gloriabantur. Sat igitur contrà *Tostatum*, *Genebrardum*, *Cajetanum*, *Serrarium*, *Cornelium à Lapide*, & alios recentiores, probatum maneat, *Debboram* verè & proprie Judicem Hebræorum fuisse, eamque inter Sanctos Israelis Judices esse numerandam.

D. Quot annos *Barac*, & *Debbora* judiciariam potestatem apud Israelitas exercuerunt, & quo loco, post illorum obitum, res Israelitarum fuerunt?

M. *Barac* & *Debbora* judicarunt populum, & Reipublicæ Hebræorum præfuerunt per quadraginta annos. At, post illorum judiciariam Præfecturam, Israëlitæ, qui in secundis rebus immemores cælestium beneficiorum in multa scelera ruebant, & Idola colebant: in adversis verò, afflictique malo servitutis divinum auxilium supplices implorabant; justè, ob peccata, quæ perpetrabant, traditi sunt Madianitis, duroque imperio habiti. Abbas *Paulus Pezronus* post judiciariam præfecturam, *Baraci* & *Debboræ* obtrudit Anarchiam in Republica Hebræorum, seu Interregnum, quod annis circitèr octodecim perdurasse affirmat. Sed ejusmodi Anarchia, cujus tàm in Scriptura Sacra, quàm in Sanctis Patribus, & Scripturæ Sacræ Interpretibus, cùm nullum vel minimum extet vestigium, nullatenùs admitti debet, utpotè quæ consultò excogitata ab illo Scriptore, qui, in Historia cùm Sacrâ, tùm Prophanâ cæteroquin versatissimus, novam procudit Chronologiam, quæ à Codicum Hebræorum, Græcorum, Samaritanorum, & Latinorum calculo maximè discrepat. Rejectâ itaquè prædictâ Anarchia, certum est, Israëlitas, post judiciariam *Baraci*, & *Debboræ* Præfecturam, abductos esse à Madianitis in servitutem, quæ duravit septem annis. Cùm igitur sub dura illa Madianitarum servitute oppressi gemerent, conversi ad Dominum (inquit *Sulpitius Severus* lib. 1. Historiæ Sacræ) misericordiam solitam flagitantes, impetraverunt. Erat in Hebræis *Gedeon* quidam nomine, filius *Ioas*, è Tribu Manasses, vir justus, & charus Domino, acceptusque. Hinc Angelus è campo messis domum revertenti adstitit: *Dominus*, inquit, *tecum*. At, ille voce flebili, non esse in se Dominum ingemiscebat, quòd populum captivitas premeret, virtutumque Domini, qui eos de Terra Ægypti eduxerat, lugens recordabatur. Tùm Angelus: *Vade*, inquit, *in hoc spiritu, quo locutus es, & populum de captivitate eripe*. Ille verò abnuere, se, infractis suorum viribus, cùm ipse minimus esset, tantum onus suscipere. Perstare contrà Angelus, ne dubitaret posset fieri, quæ Dominus loquebatur. Perfecto igitur Sacrificio, dirutâque Arâ, quam *Baalis* Idolo Madianitæ sacraverant, ad suos profectus *Gedeon*, castra castris hostium contulit. Sed Madianitis, in conficiendo contrà Israëlitas bello, etiam Amalecitæ se conjunxerant. *Gedeon* verò non ampliùs quàm ad triginta & duo millia Exercitum paraverat. Priusquàm tamen confligeret, significavit ei Deus, nimiam hanc esse multitudinem, quam in prælium vellet educere, itaque daret volentibus discedendi potestatem, quod ubi populo innotuit, viginti duo millia è castris recesserunt. Sed ex decem millibus, quæ resederant, non plures quàm trecentos viros tenuit, reliquos ab armis dimisit. Tùm mediâ vigiliâ castra hostium ingressus, trecentos illos viros, quos tubis, lagenis vacuis, ac lampadibus in medio lagenarum accensis instruxerat, in tres ordines distribuit, qui cum buccinarum clangore, simul & collisarum lagenarum fragore, fulgoreque lampadum, atque sæpiùs ingeminatis clamoribus: *Gladius Domini, & Gedeonis*, tantum hostibus timorem injecerunt, ut eorum exercitum novo fanè bellandi genere tuderint, atque dissiparint. Fugientes Reges persecutus est *Gedeon* ultrà Jordanem, comprehensosque neci dedit. In ea pugna centum & viginti millia ex hostibus cæsa sunt. Tunc consensu omnium *Gedeoni*, ut Princeps populi esset, delatum, quod ille generoso animo aspernatus, communi jure cum civibus vivere, quàm præesse suis, maluit. Depulsâ igitur Israëlitarum servitute Madianiticâ, quæ septem annos populum continuerat, pax per quadraginta annos fuit sub *Gedeone*, qui mortuus est in senectute bona, & in tumulo *Joas*, patris sui, in *Ephra* sepultus, sicut legitur cap. 8. *Judicum*.

D. Quis, mortuo *Gedeone*, præfuit Reipublicæ Hebræorum, & judiciariam exercuit Præfecturam?

Defuncto *Gedeone*, filius ejus *Abimelechus*, ex concubina ortus, Sichimorum Principibus operam ei navantibus, judiciariam obtinuit Præfecturam, & per tres annos in Republica Hebræorum imperium tenuit, seu potiùs tyrannidem exercuit. Eò crudelitatis prorupit, ut septuaginta fratres suos super unum lapidem interfecerit, excepto *Joathane*, filiorum *Gedeonis* natu minimo, qui solus scelesti illius tyranni manus evaserat. At, Deus hanc *Abimelechi* crudelitatem & tyrannidem non diù inultam reliquit. Nam, cùm iste sævissimus tyrannus, post dirutam & sale seminatam urbem *Sichem*, post interfectos illius urbis incolas, qui in eum conjuraverant, & post igne succensum Fanum Dei ipsorum *Berith*, ad expugnandum oppidum *Thebes* progressus esset, saxo à muliere ictus, sentiensque irati supremi Numinis vindictam, Armigero suo jussit, ut illum ferro confoderet: *Ne fortè dicatur*, inquit, *quòd à fæmina interfectus sim*.

sim. Ab ipso itaque Armigero mucrone confixus animam exspuit. Post *Abimelechi* mortem, Judex constitutus est *Thola* filius *Phua*, qui postquàm populum judicasset annis viginti tribus, obiit, sicut legitur cap. 10. v. 1. & 2. libri *Judicum.* Hunc, seu *Tholam*, in judiciaria Populi Israëlitici Præfectura excepit *Jair*, qui per viginti duos annos cum præfuisset Reipublicæ Hebræorum, excessit è vivis (lib. Judicum cap. 10. v. 3. & 4.) Putat *Paulus Pezronus*, post mortem *Jair* contigisse Anarchiam, seu Interregnum, quod duravit, inquit, annis circitèr triginta. Sed de ista Anarchia, quam de suo cerebro finxit *Paulus Pezronus*, silet omninò Scriptura Sacra, quæ notat dumtaxat servitutem octodecim annorum, cui Israëlitæ, post obitum *Iair*, fuerunt addicti sub imperio Ammonitarum. Ab hac servitute Ammonitarum Israëlitas liberavit *Iephte*, qui in Populo Israëlitico judiciariam potestatem, post *Iair*, obtinuit. Exercitum ad debellandos Ammonitas duxit *Iephte*, sed dùm acies hinc indè esset instructæ, priusquàm signum pugnæ daretur, votum Deo nuncupavit *Iephte*, si prosperè pugnasset, se illud in holocaustum ei oblaturum, quod sibi è parta victoria revertenti primùm occurreret. Sic victis hostibus, cùm domum rediret, filia unica, quam habebat, ei obviam fit, quæ læta patrem exceptura victorem, cum tympanis & choris gratulabunda processerat. Tùm *Iephte* consternatus dolore, conscissis vestibus, indicat filiæ suæ voti necessitatem, cui illa paruit, ac morinon recusavit. Quadraginta duo millia Ephraimitarum, qui in Galaaditem armati irruperant, *Iephte* cæcidit, multique ex his Ephraimitis, sermone proditi, in Jordanis transitu perierunt, cùm vocem *Schibboleth*, quæ *Spicam* significat, pronunciare non possent, sed vice illius, *Sibboleth* efferrent. Per sex annos Principatum tenuit *Iephte*, obiitque in civitate sua *Galaad*, ubi etiam sepultus est, sicut legere est in libro *Judicum* cap. 12. v. 8. & 9.

D. Ecquid, quæso, mihi narras votum *Iephte*, quod ei in perpetuum dedecus cessit, sicut docet S. *Thomas*, Angelicus meus Præceptor, 2ª. 2ª. Quæstion. LXXXVIII. Art. II. in Respons. ad secundam objectionem, ubi hæc habet: "Quæ„dam verò sunt quidem in se considerata „bona (& secundùm hoc possunt cadere „sub voto) possunt tamen habere malum „eventum, in quo non sunt observanda. „Sicut accidit in voto *Jephte*, qui, ut di„citur cap. 10. libri Judicum: Vorum vo„vit Domino, dicens: Si tradideris filios „Ammon in manus meas, quicumque „primus egressus fuerit de foribus domûs „meæ, mihique occurrerit revertenti in „pace, eum offeram holocaustum Do„mino. Hoc autem poterat malum e„ventum habere, si occurreret ei ali„quod animal non immolandum, sicut „asinus, vel homo: Quod etiam acci„dit; undè Hieronymus dicit: In vo„vendo fuit stultus, quia discretionem „non habuit, & in reddendo impius." Censet itaque *S. Thomas*, votum *Jephte* fuisse illicitum, temerarium, & impium. At, hinc nascitur haud levis difficultas, quam mihi eximas velim. Si enim *Jephte* in voto nuncupando fuit imprudens, & in reddendo crudelis, quorsùm igitur cap. 11. v. 29. libri Judicum dicitur, Spiritum Sanctum irruisse super *Jephte*? *Factus est ergò super Jepthe Spiritus Domini.* Quorsùm etiam Apostolus *Paulus* cap. 11. v. 32. & 33. Epistolæ ad Hebræos inter Veteris Testamenti Sanctos recenset *Jephte*? *Deficiet enim me*, inquit ille Apostolus, *tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Jephte, David, Samuel &c.* Cur, inquam, Scriptura Sacra his encomiis celebrat *Jephte*, si ejus votum fuit illicitum, crudele, & impium, sicut sentit *S. Thomas*.

M. Non solùm censet *S. Thomas*, votum *Jepthe* fuisse illicitum, temerarium, & impium, sed etiam in hac sententia præiverunt Doctori Angelico multi Sancti Patres, præsertim *Ambrosius* lib. 3. *de Officiis* cap. 12. *S. Hieronymus* lib. 1. contra *Jovinianum*, & Comment. in caput 7. Jeremiæ, *S. Augustinus* Quæst. 49. in Judices, S. *Chrysostomus* Homilia XIV. ad Populum Antiochenum, & *Theodoretus* Quæstione 20. in Judices, cujus titulus est: *Quamobrem permisit Dominus Deus mactari filiam Jephte?* Hi, inquam, Sancti Patres clarissimè docent, votum *Jephte* fuisse illicitum, temerarium, & impium, quia reverà *Jephte* vovit, se oblaturum in holocaustum, quod ipsi primùm occurrisset, id est, mactaturum, & in Dei honorem totum igne consumpturum, illudque votum *Jephte* in filia sua unigenita crudelitèr implevisse mactatione cruenta, quod tamen Deus districtè inhibuit lib. Deuteronomii cap. 12. v. 31. Ex qua doctrina sanctorum Patrum falsi convincitur opinio quorumdam, qui dictitant, *Jephte* non implevisse

votum suum in filia sua mactatione cruentâ, sed dumtaxàt immolatione spirituali, hoc est, consecratione perpetuæ virginitatis. Hæc, inquam, opinio adversatur doctrinæ sanctorum Patrum, quos mox laudavi. Et sanè, si spiritualitèr dumtaxàt immolanda fuisset puella, ut quid *Jephte*, statim ac vidit filiam suam, prorupit in miserabiles ejulatûs, sciditque præ dolore vestimenta sua? ut quid etiam filia *Jephte* bimestre tempus, ut ait Scriptura Sacra, à patre suo postulavit ad plangendam cum sodalibus virginitatem suam, quam toto vitæ suæ decursu plangere potuisset? ut quid tandèm filiæ Israël quotannis convenissent ad planctum solemnem super filia *Jephte* quatuor dierum spatio, sicut testantur Sacræ Litteræ, nisi filia *Jephte* reverà fuisset cruenta mactatione à patre suo immolata? *Sed, si ita sit*, inquis, *cur igitur Scriptura Sacra ait de Jephte: Factus est super Jephte Spiritus Domini? Cur etiam Apostolus Paulus Catalogo Sanctorum Veteris Testamenti accenset Jephte?* Huic tuæ difficultati sic respondet *S. Thomas* 2.2. Quæstione LXXXVIII. Art. II. ad secundam objectionem: *Præmittitur tamen*, inquit Angelicus ille Doctor, *quod factus est super eum Spiritus Domini: quia fides & devotio ipsius, ex qua motus est ad vovendum, fuit à Spiritu Sancto. Proptèr quod ponitur in Catalogo Sanctorum, & propter victoriam, quam obtinuit, & quia probabile est, eum pœnituisse de facto iniquo, quod tamen aliquod bonum figurabat.* Et commentario in Epistolam ad Hebræos, idem *S. Thomas* ait: *In facto Jephte fuit aliquid à Spiritu Sancto, scilicèt motus ad vovendum in generali, quòd scilicèt immolaret quidquid occurreret sibi immolabile: Aliquid autem ex proprio suo spiritu, scilicèt quod immolavit quod non debuit, & in hoc peccavit, sed post, pœnituit.* Falluntur ergò illi Scriptores, qui dicunt, votum *Jephte* fuisse pium & sanctum; vel qui excusant *Jephte*, quia hoc votum per ignotantiam, & religionis zelo Deo nuncupavit, & implevit bonâ fide, putans, se hoc voto obstringi, ad filiam, quæ sibi primò occurrerat, immolandam. Verùm, nulla ignorantia, aut prætensus religionis zelus excusare potest votum *Jebte*, quia per illud filiam suam unigenitam Deo mactavit, quod certè jure naturali, divino, & humano, vetitum est.

D. Quis in judiciaria Populi Israëlitici Præfecturâ successit *Jephte?*

M. In locum defuncti *Jephte* suffectus est *Abesan*, Bethleemita, ex Tribu Juda, qui Israëlem per septem annos, tranquillis temporibus judicavit. Mortuo *Abesan*, & Bethleemi sepulto, successit *Helon*, seu *Ajalon*, qui per decem annos Populum Israëliticum judicavit. *Ajaloni* autem mortuo successit *Abdon*, qui per octo annos Israëlem pacificè rexit. Sed isti tres Judices, qui continuâ serie *Jephte* successerunt, nihil memoriâ dignum, quod Sacra prodat Historia, ediderunt. Hic obitèr advertere debes, *Paulum Pezronum* admittere, post mortem Judicis *Abdon* in Republica Hebræorum Anarchiam, seu Interregnum, quod, ut ait, duravit annis circitèr quinquaginta. Sed hanc Anarchiam fictitiam planè esse probat altum silentium Scripturæ Sacræ, quæ illius post mortem *Abdonis*, nullam prorsùs in libro Judicum mentionem facit, aitque dumtaxàt, Israëlitas, post mortem *Abdonis*, ad Idola conversos, & ideò divino destitutos præsidio, subjectos fuisse Philistæis, & per quadraginta servitutis annos pœnas perfidiæ pependisse.

D. Quem Ducem suscitavit Deus ad vindicandos à tàm longa Philistæorum servitute Israëlitas?

M. Deus, ad liberandum Populum Israëliticum è diuturna Philistæorum servitute, usus est operâ *Samsonis*, cujus ortum Angelus sterili matri nunciavit. Ab infantia Deo consecratus *Samson*, comam aluit, à vino & siecra, Nazaræorum instar, abstinuit. Philistææ mulieris amore captus, eam duxit uxorem, quæ posteà ipsum prodidit. Ad miraculum fortis fuit *Samson*, Judex Hebræorum à Deo constitutus, majoraque verè præstitit, quàm fabulæ *Herculi* suis commentis affinxerunt. At enim primò, *Samson* obvium habens Leonem, in frusta nudis manibus eum discerpsit, & post aliquot dies reversus, examen Apum, favumque mellis in ejus ore invenit. Secundò, *Samson*, postquàm compertum habuisset, uxorem suam Philistæam, ipso absente, fuisse alteri viro matrimonio copulatam, excanduit, & ut abreptæ uxoris suæ injuriam ulcisceretur, perniciem toti Philistæorum genti hoc pacto molitus est. Trecentis vulpibus (quas per se, & per amicos capere potuit) ardentes lampades earum illigavit caudis, atque agris Philistæorum immisit, indèque magnum excitavit incendium, quod in maturas jam Philistæorum messes, fruges, vineas, oliveta, & in villas ipsas sparsum, ac longè latèque grassatum est. Hoc, grandi licèt Philistæorum exitio, parùm se vindicatum ratus

Samson,

Samson, urgere omnibus incommodis prophanam gentem, eique magnas clades inferre non desinebat. Quò factum est, ut Judæi, compulsi à Philistæis, *Samsonem* vinctum eis tradiderint. Sed traditus, ruptis vinculis, arreptâque asini mandibulâ, quam casus teium dederat, mille ex hostibus prostravit. Ingravescente autem æstu, cùm, post victoriam, ardenti siti cruciaretur, invocato Domino, è dente molari asini, cujus maxillam abjecerat, scaturivit fons, cujus aquis sitim sedavit. Tertiò, *Samson*, urbem Gazam ingressus, portis omnibus diligentèr obseratis, ad vincula & necem à Philistæis destinatus, conscubiâ nocte surgens, structas sibi à Philistæis insidias maximo robore & audacia declinavit, portas urbis cum postibus vi avulsas humeris suis imposuit, & in cacumen montis, qui adjacebat viæ, Hebronem ducenti, nemine ei resistere auso, detulit. At, paulò post *Samson*, vir tantus, & tot palmarum Dux, à vili meretrice, *Dalila*, victus ac subjugatus est: Ea quippè scelerata & callida meretrix *Samsonem* interrogavit, in quo sita esset tanta, quâ pollebat, fortitudo, cùmque *Samson* bis eam, ac tertiò delusisset, succubuit tandem illius scortuli importunis procibus, & intempestivis blanditiis, eique per summam insaniam indicavit, se, quamdiù capillatus esset, semper fortem & invictum fore, rescisso crine, inermem, & aliis hominibus parem futurum. Mox dormienti *Samsoni* insidiata meretrix *Dalila*, ejus capillitium abrasit, eumque Philistæis tradidit. Tùm illi effossis oculis, vinctum *Samsonem* in carcerem conjecerunt. Sed postmodùm crescentibus capillis, viribusque recuperatis in locum, in quem Philistæorum Primores omnes, & maxima populi turba convenerant, in pompam productus, ut ei, post epulas, illuderent, duas columnas, quas utraque manu apprehendit, tàm valido impetu concussit ac dejecit, ut tria Philistæorum millia ædificii collabentis ruinâ oppresserit, suo ipse sepulcro triumpho. Sic extinctus est *Samson* postquàm viginti annis præfuisset Hebræis. Vir fanè nunquàm laudandus satis, nisi sese libidini vincendum permisisset.

D. Cùm nemini liceat sibi consciscere necem, justa mihi suppetit ratio dubitandi de æterna salute *Samsonis*, qui mortem sibi intulit, nec ullum edidit pœnitentiæ signum.

M. Dùm *Samson* columnas domûs concussit, domumque evertit, quâ se oppressum iri certò prævidebat, omni culpâ vacavit, tùm quia primò id non fecit *Samson* ex intentione se ipsum occidendi, sed ut Dei, & Populi Israëlitici hostes opprimeret, ex quo secuta est mors ipsius, cùm alioqui optasset eos perdere, se salvo: Tùm quia etiam id non præstitit *Samson* humani furoris aut desperationis impetu, sed impellente Spiritu Sancto, sicut docet *S. Augustinus* lib. 1. *De Civitate Dei* cap. 21. his verbis: *Nec Samson aliter excusatur, quòd se ipsum cum hostibus ruina domûs oppresserit: nisi quia Spiritus latentèr hoc jusserat, qui per illum miracula faciebat.* Prætereà, Apostolus *Paulus* Epist. ad Hebræos cap. 11. v. 32. *Samsonem* enumerat inter Sanctos Veteris Testamenti, dicens: *Deficiet me tempus enarrantem de Gedeone, Barac, Samson &c.* Porrò, si *Samson*, ruinâ domûs seipsum occidendo peccasset, & in peccato, nullâ pœnitentiâ diluto, ex hac vita excessisset, non deberet inter Sanctos habere locum, sed potiùs inter reprobos enumerandus esset. Non peccavit itaque *Samson*, dùm, impellente Spiritu Sancto, aditâ forti animo spontaneâ morte, Philistæos, Dei hostes, & Populi Israëlitici oppressores, communi secum ruinâ implicuit, *multòque plures interfecit moriens, quàm vivus occiderat*, sicut ait sacer Auctor libri Judicum cap. 16. v. 30.

D. Quis, mortuo *Samsone*, rexit Populum Israëliticum, & judiciariam obtinuit Præfecturam?

M. Putat *Sulpicius Severus* cap. 29. lib. 1. *Historiæ Sacræ*, aut saltèm dubitat, nùm demortuo *Samsoni* successerit *Semigar*, seu *Samgar*. Sic enim habet: *Huic*, seu Samsoni, *Semigar successit de quo nihil amplius Scriptura prodidit. Nam neque finem Imperii ejus reperi, & fuisse populum sine Duce invenio. Ideò cùm adversùs Benjamin Tribum civile bellum fuit, Judas temporarius Dux belli assumptus est. Sed plerique, qui de temporibus scripserunt, annum unum Imperio ejus annotaverunt. Plerique ita eum præterierunt, ut post Samson, Heli, Sacerdotem, subjunxerint. Nos eam rem, ut parùm compertam, in medio relinquemus.* Et capite sequenti, seu XXX. ejus libri, conceptis verbis *Sulpicius Severus*, asserit, *Semigarem*, seu *Samgarem*, successisse *Samsoni*: *Nam*, inquit, *quùm post Samson Judicem Semigar fuerit &c.* Sed mirari vehementèr subit, cur *Sulpicius Severus*, dicat successorem *Samsonis* fuisse *Samgarem*, cùm Sacræ Litteræ in libro Judicum memorent quidèm Judicem aliquem nomine *Samgarem*, sed eum non *Samsoni*, sed *Aod* successisse dilertè testentur. Mirum etiam est, quòd *Sulpitius Se-*

verus cap. 29. lib. 1. *Historiæ Sacræ* scripserit, bellum Benjaminiticum, id est, contrà Tribum Benjamin, à Tribubus reliquis confectum, ob violatam & impotenti libidine extinctam juvenis Levitæ uxorem, contigisse post Præfecturam *Samsonis*, cùm tamen, sicut anteà diximus, flebilis illa Historia uxoris Levitæ, bellum Benjaminiticum, *Michæ*, & Danitarum Idololatria, acciderint antequàm Populus Israëliticus haberet Judices, hoc est, tempore Anarchiæ, seu Interregni sex annorum, quod fuit post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, qui in regimine Reipublicæ Hebræorum successerunt *Iosue*. Fateor quidèm, tàm bellum Benjaminiticum, quàm alia Facta historica narrari in quinque postremis libri Judicum capitibus post mortem *Samsonis*; id, inquam, ultrò fateor, sed id consultò à sacro libri Judicum Auctore factum esse censeo, quippè qui, ne Judicum Gesta, quæ imprimis scribenda sibi sumpserat, interrumperet, bellum Benjaminiticum, & quædam alia Facta historica in quinque posterioribus ejusdem libri capitibus, post obitum *Samsonis*, descripsit, quæ tamen antè *Samsonis* obitum reverà contigerunt. Sed redeamus ad seriem illorum Judicum, qui post obitum *Samsonis*, Populum Israëliticum texerunt. Defuncto *Samsone*, Judex Populi Israëlitici, constitutus est *Heli*, Summus Pontifex, non ex *Eleazaro*, primogenito *Aaronis*, sed ex *Ithamare* genus ducens. Eo gubernante, calamitosissimus fuit Reipublicæ Israëliticæ status, jamque periclitari videbatur, nisi Deus *Samuelem*, patre *Elcana* de Tribu Levi genitum, & *Annæ* matris sterilis ardentibus votis ac precibus concessisset. A pueritia Deo consecratus est *Samuel*, & disciplinæ *Heli*, Sacerdotis, traditus, qui, postquàm adolevisset, noctu quatèr à Deo vocatus, jussus est ut sententiam in *Heli*, domumque ejus latam, ob crimina filiorum ejus, nimiamque patris ergà eos indulgentiam, illi suo nomine denunciaret. Deo morem actutùm gessit *Samuel*, adiit *Heli*, eique divinam increpationem, minas, & proximam totius ipsius familiæ cladem, ut audierat à Domino, indicat, totque malorum causam aperit, improbitatem videlicèt filiorum ejus, *Ophnis*, & *Phinees*, qui patris auctoritate abutentes, ejusque Sacerdotium in turpem quæstum vertentes, & munera à sacrificantibus exigentes, avertebant religiosos homines à Templo, rebusque sacris, & pietatem, quam in primis fovere debebant, extinguebant. Erant insupèr *Ophnis*, & *Phinees* viri libidinosi, suo, suorumque sacrilegio infames, qui, deposito omni pudore, effræni libidine, promiscuis adulteriis cum matronis, ad ostium Tabernaculi excubantibus, sese conspurcabant. Erant deniquè contumaces in patrem suum *Heli*, qui eos identidèm verbis increpabat, sed leniùs quàm eorum culpa, & Summi Judicis atque Pontificis auctoritas exigebant. Terribilis illius Oraculi, quod *Samuel* nomine Dei significavit *Heli*, veritatem probavit eventus. Israëlitæ quippè duplici prælio ad triginta quatuor millia virorum cæsi sunt. Arca, quæ è Tabernaculo in castra fuerat delata, ab hostibus capta est; *Ophnis*, & *Phinees*, Sacerdotes, & filii *Heli*, occisi sunt, tàmque terribili nuntio perculsus *Heli*, de sede retrorsùm lapsus, fractâ cervice, occubuit anno ætatis suæ nonagesimo octavo, judiciariæ verò suæ Præfecturæ anno quadragesimo. Deniquè, Nurus *Heli*, uxor *Phinees*, filium *Ichabodem* immaturo partu enixa, è vivis confestim rapta est, sicque tota *Heli* familia luctu, necibusque fuit completa. Philistæi, partâ victoriâ, Arcam Dei, quæ in eorum potestatem venerat, oppido Azoto in Templum *Dagon*, juxtà Idolum, intulerunt, velut spolium falso Numini sacrum. "Sed (verbis utor *Sulpitii Severi* cap. 31. libri 1. "*Historiæ Sacræ*) simulactum, Dæmoni" dicatum, ubi Arca illata est, corruit, cùm" que Idolum loco restituissent, nocte in" secutâ discerptum est. Indè mures per" omnem regionem exorti, noxiis morsi" bus multa hominum millia letho dabant." Quo malo compulsi Azotii, Arcam Dei" ad Gethæos transtulerunt. Qui cum simili" clade afficerentur, in oppidum Ascalo" nensium transvexerunt. His verò, advo" catis gentis ejus primoribus, consilium" fuit, Arcam Domini Hebræis reddere." Ita ex sententia Principum, Augurumque," & Sacerdotum, imposita vehiculo, mul" tis cum muneribus remittitur. Illud me" morabile, quod, cum oneri boves fœminas" subjecissent, vitulosque earum domi re" tinuissent, iter, nullo duce, in Judæam" pecudes direxerunt, non revocante affe" ctu fœtus relicti: cujus rei miraculo Re" guli Allophylorum usque in fines He" bræorum Arcam secuti, religiosum offi" cium præstiterunt. Judæi autem, ubi Ar" cam referri viderunt, certatim ex oppido" Bethsamis cum gaudio obviam ruere, fe" stinare, exultare, grates Domino referre." Ad urbem *Bethsamen*, quæ erat urbs Levitica, semel appulsa Arca Domini, incredibile illud gaudium, quo illius urbis incolæ, seu Bethsamitæ, eam venientem exce-

exceperant, mox in luctum conversum est. Cùm enim Bethsamitæ audaciùs illam introspicerent, & fortassis parùm sanctè manibus contrectare præsumerent (quod Deus non solùm plebeiis, sed & Levitis districtè cap.4. v. 20. libri Numerorum sub pœna mortis vetuerat) statim septuaginta viri ex Primoribus, quinquaginta verò millia ex plebeiis, vindice Deo, pereunt, sicut legitur cap.6. v. 19. lib.1. Regum. Eâ subitaneâ & inopinatâ clade vehementèr territi Bethsamitæ, Arcam in oppidum *Cariathiarim* miserunt, ubi posita est in domo *Abinadab* in Gabaa, ibique per annos viginti fuit. Dùm *Samuel* summâ vigilantiâ judiciis administrandis, & regendæ Reipublicæ totus post obitum *Heli* incumberet, atque in profligandis Israëlitarum hostibus omnem operam & industriam poneret, Populus Israëliticus, ab eo, quem jam senuisse videbant, postularunt Regem, qui aliarum Gentium instar, ipsum belli pacisque temporibus regeret. Nihil intentatum reliquit *Samuel*, ut Israëlitas à tàm pravo consilio abduceret. Deiquè jussu eis dominationem regiam, & superba imperia exposuit, libertatem extulit, servitutem detestatus est; postremò, divinam eis iram denunciavit, si, Deum Regem habentes, vellent non sine exemplo amentiæ libertatem servitio mutare, sibique ex hominibus flagitare Regem, qui potestatem in licentiam quidvis pro arbitrio suo agendi, & dominium in tyrannidem verteret. Sed surdis cecinit *Samuel*, nec dictis suis potuit Israëlitas ab insana petitione Regem habendi deterrere. Quapropter, in sententia perseverantibus Israëlitis, eorum responsum referenti *Samueli* jussit Deus, ut eorum desiderio annueret, Regemque illis crearet. Dei jussis statim obtemperavit *Samuel*, primumque Israëlitarum Regem creavit & unxit *Saulem*, filium *Cis*, de Tribu *Benjamin*, tuncque cessavit apud Israëlitas judiciaria Præfectura, & Reipublicæ Hebræorum status, qui sub *Moyse*, *Josue*, & *Judicibus*, fuerat Aristocraticus, mutatus est in Monarchicum. Sed antequàm *Saulis*, primi Israëlitarum Regis, Gesta hic describam, necesse est, ut paucis referam historiam *Ruth*, quæ (ut legitur in sacro libro *Ruth* cap.1. v.1.) incidit in tempora Judicum, quamvis sub quo Judice contigerit, sit omninò incertum. Sic autem se habet Historia *Ruth*. Orta fame in terra Israëlis, *Elimelech*, Bethleemita de Tribu Juda, unà cum uxore *Noemi*, ac duobus filiis *Mahalone*, & *Chelione*; in Moabitidem profectus est, cùmque ibi extremum diem obiisset, filii ejus uxores Moabitidas duxerunt, quarum uni nomen erat *Orpha*, altera appellabatur *Ruth*: utroque absque liberis extincto, *Noemi* rediit in patriam cum *Rutha*, Nuru suâ, viduâ *Mahalonis*, quæ cultum veri Dei amplexa est, *Orphâ* verò ad Idolorum cultum reversâ. *Booz*, filius *Salmonis* ex *Rahab*, meretrice Iericunthina, vidit *Rutham* in agris suis spicas colligentem, eique non solùm liberum permisit spicilegium, sed multis eam beneficiis cumulavit, cùmque esset *Elimechi* consanguineus, & aliundè vir dives ac potens, cognitâ virtute & probitate *Ruthæ*, eam jure propinquitatis, alio propinquiore recusante, servatis Legis, & avitæ consuetudinis ritibus, uxorem duxit, & ex ea genuit *Obed*, ex quo natus est *Isai*, sivè *Iesse*, pater *Davidis*, Regis Juda. Habes summatim perstrictam historiam *Ruthæ*, quæ, ut jam diximus, contigit sub uno Judicum, quæque in sacro libro *Ruth* narratur quatuor capitibus comprehensa.

D. Gestio nunc audire ea, quæ in suo regimine gessit *Saul*, quem *Samuel* creavit & inauguravit primum Israëlitarum Regem.

M. *Saulem*, virum præstanti formâ & Imperio dignâ præditum, modestum, juxtà ac bellicosum, à *Samuele* Regem declaratum, Populus Israëliticus pronis animis veneratus est, & unâ voce proclamavit: *Vivat Rex*. Præclara fuerunt Regni *Saulis* exordia. At enim, post mensem à sua inauguratione, urbem *Iabes* in Galaad, quam *Naas*, Rex Ammonitarum, obsidebat, ducto Israëlitarum exercitu liberavit, & Ammonitas profligavit. Prætereà, *Saul* Amalecitas & Philistæos, Ammonitas, & Idumæos, Hebræorum hostes infensissimos, magnis cladibus attrivit. Disciplinæ militaris adeò rigidus cultor fuit *Saul*, ut parùm abfuerit, qui *Jonathanem*, filium suum, morti addixerit. Præceperat quippè *Saul*, ne quis, nisi confectis ac internecione deletis hostibus, cibum caperet. At, *Jonathas*, filius *Saulis*, qui adversùs Philistæos strenuè pugnaverat, insciusRegii Edicti, paululùm mellis, favo in nemore reperto, tincto spiculo, degustavit, indèque mortis discrimen subiit. Sed populus egregium hunc Principem, quem in oculis ferebat, liberavit, & ab imminenti exitio vindicavit. Fortunata ista Regni sui initia haud parùm deturpavit *Saul*, fuitque, ob duplicem præsertim causam, à Deo reprobatus, ejusque familia è Regni successione exclusa. Primò, quòd *Saul*, contrà Dei hostes prælium confecturus,

turus, Sacrificium contrà ipsius Dei Mandata intempestivè obtulisset, inconsulto & inexpectato *Samuele*, cujus nutu & consilio illum dirigi Deus volebat. Secundò, quia Rex *Saul*, à Domino per *Samuelem* jussus, ut Amalecitas omnes ad unum internecione deleret, addito interdicto, ne quid ex spoliis devictorum, & ex eorum gregibus & bonis concupisceret, nedùm retineret, *Saul* tamen, divini præcepti immemor, *Agag*, capto Amalecitarum Regi, pepercit, optimosque greges servari, & in prædam ferri imperavit. A Deo itaque reprobato *Saule*, Rege, è pascuis vocatus *David*, filius *Isai*, de Tribu Juda, inunctus est à *Samuele* in Regem, inscio *Saule*. Bello à Philistæis impetitam Rempublicam Hebræorum egregiè sustentavit, fulcivitque *David* adhùc adolescens. Cum *Goliatho*, viro inter Philistæos miræ magnitudinis & roboris, virgâ tantùm, & lapidibus sumptis, in prælium processit, primoque ictu misso fundâ lapide gigantem illum perculit, prostravit, ejus caput & spolia ovans abstulit, illiusque gladium in Templo appendit, ut esset memorabilis istius facinoris monimentum. Urbem etiam *Ceilam* ab obsidione Philistinorum liberavit *David*. Quibus militiæ rudimentis & suavissimis moribus ita Regis *Saulis* benevolentiam sibi conciliavit, ut *Micholem*, filiam *Saulis*, in matrimonium acceperit. Sed mox *Saul* amorem suum in odium, invidiamque vertit, tantoque livoris æstu in *Davidem*, generum suum, percitus est, ut eum ad necem sæpiùs quæsierit, ipse verò *David*, urpericlitanti vitæ suæ consuleret, cogeretur per deserta loca, & per abrupta montium ac speluncas, instar feræ, captare latebras, ut soceri sui, hostilitèr illum insequentis conatus, sedulitatemque eluderet. Actum profectò, ac penitùs de vita *Davidis* conclamatum fuisset, nisi *Micholis*, ipsius uxoris, industrius amor; *Jonathæ*, Principis, filii *Saulis*, fidelis & constans amicitia; *Achimelechi*, Sacerdotis, qui *Davidem*, fame laborantem, panibus propositionis refecit, charitas; *Davidis* ipsius coràm *Achis*, Gethæorum Rege, insaniam simulantis summa prudentia; *Abigailis*, uxoris *Nabal*, beneficentia, salutem illius maximo in discrimine positam, Deo ita providente, collocassent in tuto. Sed his *Davidis* calamitatibus finem tandèm imposuit Deus morte Regis *Saulis*, accerrimi illius insectatoris. Videns enim *Saul* in separata formidolosa Philistinorum castra, jamque instare prælium, consuluit timore perculsus Dominum, qui tamen ei non respondit sivè per somnia, sivè per Sacerdotes, sivè per Prophetas. Quâ repulsâ irritatus *Saul*, & ad desperationem adactus, vocavit, & consuluit Pythonissam, seu mulierem, quæ Pythonem, seu Dæmonem, familiarem habebat. Petiit ergò *Saul* ab hac muliere, ut suscitaret sibi *Samuelem*, à quo sciscitari posset, quid sibi, ad has extremas redacto angustias, facto opus esset? Dicto audiens hæc mulier suscitat *Samuelem*, qui *Sauli* prædixit, illum postero die cum filio suo *Jonathane* à Philistæis victum, in prælio occisum iri, ejusque Regnum *Davidi* datum iri. Quod ita evenit, nam Philistæi, castris in hostili solo positis, postero die aciem instruunt, conscrtoque prælio, Hebræi in fugam versi, non imperia exequi, non ordines observare, omne præsidium in pedibus habere. Filii Regis *Saulis* ceciderunt in prælio, *Saul* verò, equo delapsus, ne vivus in potestatem hostium veniret, gladio suo incumbens, mortem sibi intulit. De annis administrati à *Saule* Regni, Commentatores & Chronologi variant linguis & sententiis. Annos quadraginta *Sauli* tribuit *S. Paulus* Actorum c. 13. Communis tamen & probabilior opinio est, illis quadraginta annis contineri etiam *Samuelis* annos antè *Saulis* Principatum, in quam sententiam lubens ipse descendo, ut constabit ex ea, quam mox texam, serie annorum, qui à profectione Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, hoc est, usque ad constructionem Templi Hierosolymitani, interfluxerunt.

D. Fuitne *David*, mortuo *Saule*, Rex ab omnibus Israëlitarum Tribubus salutatus?

M. Statim ac *David*, qui erat in Terra Philistinorum, compertum habuisset, Regem *Saulem*, ejusque filium *Ionathanem* è vivis excessisse, eorum necem, miro pietatis exemplo, lacrymis & luctu prosecutus est. Dein, conscendit Hebronem, ubi solemni ritu, & frequentibus comitiis, iterùm Rex inunctus est. Att, dùm *David* in Hebrone inaugurabatur Rex, *Isbosethum*, filium *Saulis*, in urbe *Manahim* trans Jordanem apud Galaatidas Regem consecrandum curavit *Abner*, qui magister militiæ *Saulis* Regis antehàc fuerat. Sed *Isbosethus* octavo Regni sui anno insidiis appetitus, & domi suæ per summum scelus à sicariis oppressus, solidam *Davidi* totius Regni possessionem reliquit. Tunc enim duodecim Tribus, & Seniores Israël ad *Davidem*, qui erat in Hebrone, venerunt, & factâ ipsi deditione, tertiò unctum,

super

super totum Israël Regem constituerunt. Universo itaque Israëlitico Imperio potitus *David*, in ejus administratione præclarè se gessit. Nam primò, relicta Hebrone, Hierosolymam armatâ manu contendit, arcem *Sionis*, quam occupabant Jebusæi, invasit, &, profligatis Jebusæis, in Hierosolymorum urbe, quam, multis auctam ædificiis, *Civitatem David* appellavit, Regni sui sedem collocavit. Posthac, variis contrà hostes Dei bellis implicitus *David*, insignes de illis victorias reportavit, & Regni Israëlitarum fines ad Euphratem usque propagavit. Philistæos domuit, Idumæos, & Amalecitas subjugavit, Moabitas, & Ammonitas expugnavit, Syriam subegit, ei stipendium imposuit, immensamque auri, & æris copiam ex præda retulit. Hæc & alia id genus fuerunt *Davidis* Regis bellicæ virtutis nulla unquàm delenda oblivione monumenta, quibus tamen longè præponenda esse duco ea, quæ *David* Rex dedit eximiæ pietatis specimina, inter quæ Scriptura Sacra potissimùm narrat translationem Arcæ Domini, quæ in oppido Cariathiarim, ut suprà observavimus, erat, Arcam, inquam, Domini in Arcem Sion solemni ac religioso ritu transtulit *David*, & in novo Tabernaculo, quod ei paraverat, deposuit. Hanc Arcæ translationem Deus stupendo prodigio commendavit. Cùm enim boves, trahentes plaustrum, cui imposita erat Arca, calcitrantes vidisset *Oza*, filius *Abinadab*, ac subindè Arcam vacillantem, manum admovit, ut eam sublevaret, subitâ morte extinctus est, non quòd Levita non esset, sicùt perperàm quidam asserunt, sed quia, ut censet *Theodoretus* Quæstione XIX. in librum II. Regum, *Oza*, qui Arcam humeris suis ex præcepto Legis portare debuisset, eam, Philistæos, Alienigenas, qui Legem non noverant, imitatus, plaustro vehendam imposuit. Cùm Templum Domino ædificare *David* in animo haberet, suumque *Nathani*, Prophetæ, consilium aperuisset, hoc divinum accepit responsum, non ab ipso, gerendis bellis jam pridèm assueto, multique sanguinis effusore, sed à filio pacifico *Salomone*, ei nasciture, sacrum illud opus perfectum iri. At, *David*, sicut admiranda invictæ suæ in bello fortitudinis, & eximiæ in Religione pietatis in Deum suprà omnes Reges specimina exhibuit, ita deploranda infirmitatis humanæ reliquit exempla. Dùm enim Hierosolymis otio frueretur, vidit *Uriæ*, Hethæi, conjugem, insignis pulchritudinis fœminam, cui nomen *Betsabea*, sese in balneo lavantem; ejusque impudico amore subitò correptus, accersitam adulterio polluit. Porrò, *Davidis* adulterium duæ circumstantiæ peculiariter exaggerant. Primò, quòd Rex ille domi haberet uxorum greges & concubinarum, & tamen non ex inopia, sed ex lascivia concupivit alienam, ut rapto potiùs, quàm stupro delectari visus sit. Neque enim par crimen est ejus, qui coactus egestare furaretur aliquid divitis: & ejus, qui domi opulentus, tenuem & miserum veste unicâ, quam habet, spoliat. Hanc criminis atrocitatem *Davidi* impegit *Nathan*, Propheta, ad illum missus à Deo, sub parabola divitis raptoris, & pauperis spoliati. Secundò, *David* adjunxit adulterio homicidium *Uriæ*, mariti *Betsabeæ*; quod quidèm homicidium eò immanius fuit, quod non casu, aut subitâ animi commotione, sed destinato consilio, datâ operâ, & captâ opportunitate à *Davide*, Rege, commissum est. Nihil commeruerat *Urias*, noverat Rex illum fidelem, & fortem bellatorem, & hac ipsâ hominis sinceritate abusus est ad illius exitium. Tradidit *David* epistolam homicidam *Uriæ*, nihil suspicanti, deferendam ad *Joabum*, Ducem militiæ, in qua Rex huic Duci præcipiebat, ut *Uriam*, iniquo pugnæ loco hostibus oppositum, Ammonitarum telis conficiendum curaret. Votis Regis obtemperavit *Joab*; sed, ut lateret fraus, complures generosi exercitûs milites in discrimen mortis vocati sunt, magna vis hominum jaculis hostium objecta est, ut unus innocens interimeretur, Regis libidini locum daturus. Viden, quantùm in uno *Davidis* crimine insit criminum? Tanti sceleris atrocitatem, per Prophetam *Nathanem* admonitus *David*, ultrò agnovit, dicens: *Peccavi Domino*, & lacrymis perfusus, corde que contrito, culpam delicti sui obliteravit (dicente ei Propheta Nathane: *Transtulit Deus peccatum tuum*) sed non evasit pœnam temporaneam, quam Deus, justus scelerum vindex, ei inflicturus erat, quamque pœnitens *David* aquâ, sibique semper constanti vitæ ratione, multiplicem tulit. Prima pœna fuit, ut puer, quem ex furtivo concubitu, seu ex adulterio cum *Betsabee* susceperat *David*, recens natus, interiret, tametsi pueruli illius salutem, & vitam precibus, jejunio, lacrymis, cilicio, ardentissimis votis à Deo, vitæ & necis arbitro, flagitasset; sed frustrà. Alteram pœnam subiit *David*, præcedenti longè acerbiorem, quippe quæ familiam ejus lacrymis, cædibusque permiscuit. Habebat *David* filium primogenitum, dictum *Ammonem*, qui sororem suam

suam *Thamarem*, puellam formosissimam, impotenti libidine deperibat, cujus ut amplexibus frueretur, de industria simulavit, tantam sibi inesse omnium ciborum nauseam, ut nullis cibis uti posset, nisi sororis suæ *Thamaris* manibus præparatis. Nihil fraudis suspicatus *David*, pater ipsius, annuit ejus votis, permisitque, ut *Thamar* inviseret fratrem suum, eique cibos coqueret ac pararet. At, solam venientem *Thamarem*, eamque ab arbitris remotam nactus in cubiculo suo *Ammon* defloravit ac constupravit. Quo turpi dedecore consternata *Thamar*, festina, lacrymisque perfusa accurrit ad alium fratrem suum, dictum *Absalonem*, eumque ad ultionem stimulavit. Per biennium quæsivit *Absalon* opportunam vindictæ occasionem; ac tandem invitavit *Ammonem* ad convivium, in quo, postquàm convivæ omnes incaluissent mero, multis vulneribus confossus *Ammon* periit, suâque morte, & stupro, quod sorori suæ *Thamari* intulerat, totam *Davidis* Regis, patris sui, familiam funestavit. Hanc domesticam in familia *Davidis* Regis calamitatem alia luctuosior excepit, quæ *Davidem* in extremum discrimen adduxit, eumque è solio tantùm non deturbavit. Istius sequentis in familia *Davidis* Regis domesticæ calamitatis auctor fuit alter illius Regis filius, videlicèt *Absalon*, fratricida, & optimo parenti suo perduellis. Ille quippè, postquàm populum arte & adulatione sibi conciliasset, *Davidem*, patrem suum, Hierosolymis & Regno expulit, Regiam occupavit, fœdissimo stupro, & culeo digno, paternas concubinas polluit. Sed paulò post in prælio victus, dùm, mulo insidens, præcipitem arripit fugam, caput suum inter patulæ ac condensæ quercus ramos inseruit, iisque cæsariem suam, seu magnos & fluentes capillos, quos ad decorem gerebat, ita implicuit, ut, elabente mulo, quo vehebatur, suspensus hæserit cœlum inter & terram medius. Hoc pacto hærentem *Absalonem* triplici jaculo confodit *Joabus*, Dux Davidici exercitûs, huncque degenerem filium, qui impia arma contrà patrem sustulerat, & per tot scelera rebellionis vexillum erexerat, trucidavit. Hanc tamen cruentam de filio suo *Absalone* reportatam victoriam luxit impensiùs *David*, Rex, tanta videlicèt in eo erat paterna pietas, ut etiam parricidam filium è vivis sublatum esse vehementèr indoleret. Ad has domesticas Davidicæ familiæ calamitates, novum accessit flagellum, quo Deus *Davidem* Regem castigavit. Cùm enim *David*, ambitione incitatus, universi populi censum ad metiendas imperii vires instituisset, & à *Joabo*, militiæ Magistro, deciès centena, & trecenta civium millia dinumeratæ essent, Deus per *Gadem*, Prophetam, triplicem *Davidi* denunciavit pœnam, scilicèt famem, bellum, & pestilentiam, deditque arbitrium unam ex his eligendi. Pestem *David* Rex elegit, momentoque temporis septuaginta millia virorum interierunt, multoque majorem stragem edidisset Angelus, nisi *David* veniam à Deo p[...]atus, se vivum pro toto populo pœnæ [...]ecisset, dicendo, se solum esse dignum exitio, quia peccasset: *Ego sum*, inquit, *qui peccavi, ego iniquè egi: Illi, qui oves sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contrà me*. Hac supplicatione *David* iram Dei placavit, & eo in loco, ubi viderat Angelum in vagina gladium recondentem, aram Domino statuit, eique in gratiarum actionem obtulit Sacrificium. Hæ sunt in summa pœnæ & calamitates, quas Deus *Davidi* ob ejus adulterium & homicidium inflixit, ut locum & tempus ei daret culpam admissam cognoscendi, eamque diuturnâ laboriosâ, ac sincerâ pœnitentiâ eluendi. In his porrò congeminatis pœnis ac calamitatibus totum sese Dei arbitrio permisit *David*, ejusque manum ac justitiam agnoscens prono capite adoravit. Hinc *David*, dùm adversùs illum rebellante *Absalone*, filio suo, fugeret, & in *Semei*, virum maledicum, à quo per summam injuriam calumniis, maledictis, quin & lapidibus fuit impetitus, incidisset, non solùm non respondit, sed *Semei* convitia ad sui castigationem & exercitationem fuisse a Deo ordinata fassus est, prohibuitque *Abisai*, qui illius blateronis volebat jugulum, undè tot convitia in Regem eruperant, secare, ne vim ei inferret: *Dimitte eum*, inquit, *ut maledicat juxtà præceptum Domini; si fortè respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hodierna* (lib. 2. Regum cap. 16.)

D. Composuitne *David* tempore, quo pœnitentiam egit, centum & quinquaginta illos Psalmos, quos in sacro Psalmorum Libro comprehensos habemus?

M. Sancti Patres, *Hilarius* Prologo in Psalmos, & *Hieronymus* in Epistola ad *Sophronium* centum & quinquaginta illos Psalmos non uni *Davidi* adscribendos esse docent, quorum sententiam, ut potè probabiliorem, amplector: Tùm quia *Davidem* non esse auctorem centum & quinquaginta Psalmorum liquet ex ipsis Psalmorum titulis, quibus eorum auctores indicantur, nimirùm *Asaph, Heman, Idithun, Core*, & filii ejus, quos Scriptura Sacra

lib. 1.

lib. 1. Paralipomenon cap. 25. Prophetas appellat: Tùm quia etiam sunt quidam Psalmi, qui ad tempora *Davidis*, Regis, nullo pacto referri possunt; Ex. Gr. Psalmus 136. *Super flumina Babylonis illic sedimus & flevimus,cùm recordaremur Sion*, hunc etenim Psalmum tempore, quo Judæi in captivitatem Babylonicam abducti sunt, ac subindè longè post *Davidis* obitum fuisse conscriptum, unicuique pervium est. Similitèr Psalmus 125. *In convertendo Dominus captivitatem Sion*,&c. editus est post solutam captivitatem Babylonicam, adeòque ad *Davidem* pertinere haud potest. Cæterùm, quamvis *David* non omnes centum & quinquaginta Psalmos composuerit, facer tamen Psalmorum liber nomine *Davidis* insignitur, tùm quia præcipuam Libri Psalmorum partem condidit, tùm quia etiam in delectu Hymnorum, in novorum adjectione, in musicis Instrumentis, & in Cantorum dispositione primas partes habuit *David*, Rex, & insignis illius cura eminuit. Hinc ab ejus nomine tota Psalmorum congeries nomenclaturam accepit. Observare tamen debes, in dispositione centum & quinquaginta Psalmorum, qui sacro Psalmorum Libro continentur, non servari ordinem temporum. Nam Psalmus, qui nunc ordine tertius est, quique sic incipit: *Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me*, &c. scriptus fuit, quandò *David* rebellem filium suum *Absalonem* fugiebat. Psalmus etiam, qui nunc est ordine quinquagesimus, quique incipit his verbis: *Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam*, &c. Multò antè fuit editus, quandò videlicèt *David* de adulterio & homicidio nomine Dei à Propheta *Nathane* increpitus, facti pœnitens, resipuit, & ingemuit. Psalmus quoque centesimus quadragesimus primus, qui his verbis auspicatur, *Voce mea ad Dominum clamavi* &c. Præcessit tempore utrumque mox laudatum Psalmum. Fuit enim à *Davide* compositus, quandò, ob *Saulis*, Regis, metum, in spelunca delitescebat. Psalmus paritèr centesimus quadragesimus tertius præcessit tempore tres illos jam citatos Psalmos. Scriptus quippè est post reportatam à *Davide*, dùm adhùc adolescens esset, celebrem de gigante *Goliath*, Philisthæo, victoriam. Denique, Psalmus septuagesimus primus, qui incipit his verbis: *Deus Judicium tuum Regi da*, &c. reverà ordine temporis est omnium Psalmorum *Davidis* ultimus, utpotè ab ipso exaratus, in gratiam filii sui *Salomonis*, jam regnare incipientis. Hinc ad calcem istius Psalmi hæc adjiciuntur verba; *Defecerunt laudes David, filii Jesse*. In his autem Psalmis, quos composuit *David*, Rex, manifestò appatet, eum Prophetiæ munere fuisse insignem, divinitùsque afflatum. Multa siquidèm in his vaticinatus est, quæ diuturnum post tempus fuerunt ad amussim completa, videlicèt futurum Jesu Christi Regnum, ejus generationem cùm æternam, tùm temporalem; illius Sacerdotium, Sacrificium, mortis ipsius circumstantias, Resurrectionem & Ascensionem. Uno verbo, Mysterium Incarnationis Jesu Christi, totiusque illius vitæ œconomiam prænunciavit Vates ille Regius graphicèque descripsit. Vivis etiam coloribus, styli sublimitate, gratâque figurarum omnium varietate expressit futuram vocationem Gentium, rejectionem Judæorum, & Ecclesiæ Christi per totum, quà latè patet, Orbem propagationem. Quæ omnia legenti Psalmos passim obvia sunt, palàmque evincunt, librum Psalmorum nihil aliud esse, quàm formam quamdam, & apparatum Novi Testamenti, sicùt Sole clariùs ostendunt Meldensium Episcopus *Jacobus, Benignus, Bossuet*, & Abrincensium Antistes *Daniel Huetius*, qui duo Auctores, omni exceptione majores, magnâ cum eruditionis laude; & majori cum Ecclesiæ utilitate in hoc argumento versati sunt. Diris ergò devoveri debet error Nicolaitarum, Gnosticorum & Manichæorum, quos (sicut ex *Philastrio* in libro *de Hæresibus*, refert noster *Sixtus Senensis* lib.8. Bibliothecæ) effutire non puduit, librum Psalmorum absque ullo Spiritûs Sancti afflatu fuisse conscriptum, & prætèr quasdam humanas secularium Poëtarum cantilenas, nihil aliud continere. In hunc pestilentem illorum Hæreticorum errorem impegisse *Paulum Samosatenum, Theodorum Mopsvestenum*, in quinta Synodo Generali anathemate perculsum, & Anabaptistas, testatur noster jam laudatus *Sixtus Senensis*. Nec solùm *David* in his, quos concinnavit, Psalmis, Prophetiæ dono fuit illustratus, sed etiam toto vitæ suæ curriculo rebus gestis Christum Jesum prænunciavit, ejusque expressum typum gessit.

D. Ostende, quæso, quo pacto *David* typum gesserit Jesu Christi, Salvatoris nostri?

M. Multis rebus gestis *David* gessit personam Jesu Christi. In primis, *David* è Bethleemo oriundus est: Jesus Christus itidèm Bethleemi natus est. *David* adversùs *Goliathum* singulari inito certamine, Populum Israëliticum jugo Philistæorum exemit: Perindè Jesus Christus, expugnato Diaboli Imperio, humanum genus in libertatem filiorum

filiorum Dei restituit. Variis laboribus, angustiis, & persecutionibus *Davidem* exercuit Deus, priùsquàm illum ad dignitatem regiam eveheret: Jesus Christus, cui Pater cœlestis destinarat Regnum Ecclesiæ, quemque unxerat oleo lætitiæ, dùm studet humanum genus a tyrannide Diaboli liberare, nullo non genere insidiarum fuit impetitus. Primùm, arte, dùm tentatur in Deserto, quod idem in *David* molitus est *Saul*. Dein, malitiâ Scribarum & Pharisæorum, qui in perniciem Christi conjurarunt. Præterea, spiritus malus identidèm agitabat *Saulem*, cujus furorem, citharam pulsans *David*, emollire ac delinire satagebat, sed nihil proficiebat, immò, semper in pejus crescebat ira, quam *Saul* conceperat in *Davidem*; ita non dispari ratione, spiritus malus invasit Scribas, Pharisæos, Sacerdotes Synagogæ, & quamvis Jesus Christus nihil non egerit, ut furorem hunc ex animis Judæorum eximeret, aut certè mitigaret, nunc blandissimè invitans ad salutem, nunc adhortans ad pœnitentiam, nunc promittens æternam felicitatem, nunc revincens illos testimoniis, nunc increpans ac minitans, ni resipiscerent; nihil tamen, proptèr illorum malitiam, profecit Christus Dominus, quin, Judæorum ira sic crevit, ut uno ore adversùs Christum clamarint omnes: *Tolle, tolle, crucifige eum*. Tertiò, *Saul* objiciebat *Davidi*, quòd esset hostis, quòd affectaret Regnum: Pharisæi objecerunt Christo, quòd abrogaret Legem, quòd seduceret populum, quòd loqueretur blasphemias. Quartò, *David* Arcam fœderis, à Philistæis captam, è domo *Abinadab* reduxit Hierosolymam: Jesus Christus Ecclesiam, fractâ Diaboli potestate, certis sedibus constituit. Quintò, *David*, post susceptum Regnum, filiorum suorum *Absalonis*, & *Ammonis* perduellionem, & scelera expertus est: Adversùs Jesum Christum, Regem, & Patrem nostrum, nos peccare non desinimus, quos redemit sanguine suo. Denique, pacem Deus per *Davidem* indulsit Populo Israëlitico, & adversas ipsi Gentes subjecit: Pacis & libertatis, à Deo nobis concessæ, assertor ac sequester nobis est Jesus Christus, cui potestas omnis à Patre tradita est. His rebus gestis *David* gessit personam Jesu Christi, illiusque typum expressit, & eâ de causâ sæpiùs Prophetæ ipsum *Davidis* nomen attribuunt Christo Domino, quem venturum Messiam suis vaticiniis prædixerunt.

D. Fuitne diuturnum *Davidis* Regnum?

M. Regnavit *David* quadraginta annis videlicèt septem annis in Hebrone, & triginta tribus Hierosolymis. Pauló antequàm moreretur *David*, jamque esset septuagenarius, & adeò effæto corpore, ut pannorum adjectione calefieri haud posset, delecta est ad eum fovendum puella, dicta *Abisag*, Sunamites, quam tamen *David*, Rex castam & intactam reliquit. *Adonias*, arreptâ ex Patris infirmitate occasione, *Joabi*, & *Abiatharis* consilio instigatus, Regnum occupat. Quod ubi primùm *David* per *Nathanem*, Prophetam, & *Betsabeem* rescivisset, incunctantèr filium suum *Salomonem*, quem ex *Betsabee* susceperat, à *Sadoc*, Sacerdote, *Nathane*, Propheta, & *Banaja*, filio *Joiada*, Gihonem perductum, Regem inaugurari jussit. Quâ de re certior factus *Adonias*, ad Aram, facti pænitens, ut vitæ suæ consuleret, sese recepit, promissoque obsequio, veniam à *Salomone* obtinuit. Migravit è vita Rex *David* anno ætatis suæ septuagesimo, ejusque loco regnavit ipsius filius *Salomon*, cujus Imperium sapientiâ ubique celebre, opibus abundans, ditione potens, & pacis munere fuit fortunatum.

D. Initia Regni *Salomonis* hìc delibare sufficiet. Cùm enim *Salomon* anno quarto Regni sui jecerit fundamenta Templi Hierosolymitani, eodemque anno finem habeat sacra Historia quartæ Mundi Ætatis, necesse est, ut rerum, quas *Salomon* à quarto anno Regni sui usque ad obitum suum præclarè gessit, remittamus ad Colloquia, quæ, propitio Numine, habituri sumus in Historiam quintæ Mundi Ætatis, quæ auspicatur à quarto Regni *Salomonis* anno, & protenditur usque ad captivitatem Babylonicam.

M. Statim ac *Salomon*, mortuo *Davide*, Regni habenas moderari cœpit, *Adoniam*, fratrem suum, qui in ipsum conjuraverat, de medio tolli jussit. *Joabus*, militiæ *Davidis* antehàc Dux, qui *Adoniæ* conjurationis reus erat, quique sibi metuens ad Aram confugerat, jussu ejusdem Regis interfectus est à *Banaja*, filio *Joiadæ*, quem ideò sui exercitûs Ducem constituit; *Abiatharem*, Sacerdotem, Adoniæ conjurationis itidèm conscium, sacerdotio exuit, & in ejus locum suffecit *Sadoc*. Morte etiam *Semei*, qui *Davidem* Regem, conviciis lacessiverat, mulctavit Rex *Salomon*, sicque, sublato omni conjurationis vestigio, tranquillum, & alta pace beatum obtinuit Imperium, & *Pharaonis*, Regis Ægypti, filiam, uxorem duxit. Dedit Deus *Salomoni* in somnis optionem petendi quæ vellet. Ast, ipse, caducas res parvi æsti-

æstimans, sapientiam poposcit, & obtinuit à Deo. Mox excitatus à somno *Salomon*, sapientiæ, sibi indultæ à Domino, egregium specimen dedit in judicio duarum mulierum, quæ unâ in domo diversantes, cùm eodem tempore enixæ essent pueros, atque ex his unus post diem tertium nocte extinctus esset, mater defuncti filii, somno alterius insidiata, mortuum filium suum supposuit, & vivum abstulit. Hanc mulierum de puero altercationem ad se delatam, ut dirimeret Rex *Salomon*, divinæ sapientiæ munere jussit, ut infans vivus per medium gladio discinderetur, & utrique ambigenti mulieri pars tribueretur. Acquievit quidem huic judicio mulier una; sed illa, quæ erat germana parens, maternis commotis visceribus, necem pueri deprecata est, maluitque ut infans alteri daretur mulieri vivus, quàm si discerperetur. Tunc *Salomon* ex affectu hujus fœminæ hanc verè esse matrem conjectans, puerum ei, cum maxima circumstantium admiratione, adjudicavit. Hujus prudentissimi judicii fama longè latèque diffusa magnam Regi *Salomoni* auctoritatem ac reverentiam apud subditos conciliavit, excitavitque plures vicinarum Gentium Reges, ut cum illo amicitiam, fœdusque inirent, parati imperata facere. Intereà, *Salomon*, florens opibus omnium, qui unquàm fuerant, Regum ditissimus, Jussis Dei, & patris sui *Davidis* obtemperans, Templum Domino immensi operis Hierosolymis facere aggressus est, & paratis per triennium impendis, anno quarto Regni sui jecit fundamenta augustissimi, totoque Orbe celeberrimi Templi, quod non modo materiæ magnificentiâ, atque artis varietate, sed structuræ elegantissimâ formâ, cætera omnia, quæ posteà in Orbe Templa fuerunt ædificata, obscuravit, nullumque unquàm habuit secundum. Sed, quia de Templo Salomonico jam cæpimus habere sermonem, non abs re erit paucis hìc confutare duorum Scriptorum, scilicèt *Joannis Marshami* in Canone Chronico, *& Joannis Spenceri* lib. 3. *De Legibus Hebræorum Ritualibus* Dissertatione VI. novam & singularem opinionem. Asserunt quippè duo illi Scriptores, rerum novarum, ut sæpiùs jam in nostris Colloquiis observavimus, cupidissimi, Deum, intuitu Prophanorum Templorum, quæ Israëlitæ olim in Ægypto viderant, sese ruditati Gentium, sæculique moribus accommodasse, Judæis fabricam Templi Salomonici concessisse, indèque concludunt, Templi Salomonici originem nec ad Dei consilium, afflatum, & auctoritatem, nec ac *Davidis*, & *Salomonis* pietatem esse referendam, sed illam accersendam ex Ægyptiaca superstitione, vel ex ruditate Gentium, quibus solemne erat Diis suis Templa consecrare. Sed hoc vanum & iusulsum commentum multis momentis refelli potest. Primò, quia Scriptura Sacra disertè asserit, *Solomonem*, jubente Deo, Templum Hierosolymitanum excitasse. Sic enim *Salomon* in litteris, quas ad *Hiramum*, Regem Tyri, scripsit, ut ab ipso ligna, ad structuram Templi necessaria, obtineret, effatur: *Quamobrem cogito ædificare Templum nomini Dei mei, sicut locutus est Dominus David patri meo, dicens: Filius tuus, quem dabo pro te super solium tuum, ipse ædificabit Domum nomini meo.* lib. 3. Regum cap. 5. Idem testatur Scriptura Sacra cap. 22. lib. 1. *Paralipomenon*. Cùm igitur Scriptura Sacra conceptis verbis dicat, *Salomonem* Templi Hierosolymitani fabricam secundùm Dei imperium suscepisse ac perfecisse; nemo citrà temeritatem, ne quid gravius dicam, affirmare potest, sacrum illud opus æmulatione Ægyptiacæ superstitionis, vel ruditatis Gentium, prophanorumque sæculi morum imitatione fuisse à *Salomone* cæptum atque absolutum. Secundò, si *Salomon* in constructione Templi Hierosolymitani aliquem ad Ægyptiacam superstitionem, ad ruditatem Gentium, & ad prophanos sæculi mores respectum habuisset, omni procul dubio Deus, Optimus Maximus, qui superstitionis Gentilium, & prophanos sæculi mores vehementèr detestatur, hanc *Salomonis* voluntatem gratam minimè habuisset, nec ei Templum illud à *Salomone*, ad imitationem prophanorum Templorum extructum, placere ullo pacto potuisset; atqui tamèn Scriptura Sacra cap. 8. lib. 2. Regum, ubi Templi Salomonici describitur dedicatio, apertè innuit, Deum, absolutâ semel Templi fabricâ, cùm ejus dedicatio solemni ritu, eâque pompâ ac inspectante universo populo, eâ celebritate fieret, quæ responderet ædificio, duplici miraculo significasse quàm sibi gratum acceptumque esset sacrum illud opus. Nubes enim, Dei Majestatis index, totam implevit Domum, in qua Deus hoc visibili signo se singulari quâdam ratione præsentem esse testatus est, ut populi sui sacrificia precesque susciperet, suaque beneficia in Templo isto orantibus conferret. Secundò, ignis, de Cælo delapsus parata holocausta, & victimas combussit, ut hoc itidèm sensibili signo ostenderet Deus, quàm accepta haberet

beret illa Sacrificia, quæ offerebantur in Templo. An, quæso te, ab Ægyptiaca superstitione, & ruditate Gentium, & prophana sæculi consuetudine profectum opus ita Deus præsentiâ sua cohonestasset, approbasset, & miraculis illustrasset? Tertiò, Prophanæ Gentes ideò Diis suis Templa consecrabant, quòd putarent, Deos suos ita Templis esse alligatos, ut alibi obturatas aures ad eorum vota haberent, ideòque illos, *si sub axe nudo, & æthereo tegmine invocati fuerint, nihil audire, & nisi de proximo his admoveantur preces, tanquàm nihil dicatur, obstructos atque immobiles stare*, sicut ait ille Ethnicus, quem sic loquentem *Arnobius* libro sexto introducit. At, Rex *Salomon* Templum condidit, ut in illud Populus Israëliticus ad Deum colendum & orandum conveniret, non quasi ejus potentia & gratia sacro huic Templo esset alligata, & divina Majestas angustiis Sacræ illius Ædis inclusa. Ab hoc pariter errore prophanarum Gentium, quæ opinabantur, suorum Numinum potentiam & gratiam sacris Ædibus, & statuis esse obligatam, abhorrebant quàm maximè Israelitæ, qui probè noverant, *Noachum, Abrahamum, Isaacum, Jacobum, Moysem*, & *Davidem*, Preces, Vota, Sacrificia Deo obtulisse, & alia Religionis officia in omni loco implevisse, Deumque nec Templo, nec Cælo & Terrâ, nec toto Orbe capi & circumscribi posse palàm profitebantur: *Si enim Cælum, & Cæli Calorum te capere non possunt, quantò magis Domus hæc, quam ædificavi*, dicebat Domino *Salomon*, solemnem Templi consecrationem peragens, sicut legitur lib. 3. Regum cap. 8. Quâ fronte igitur duo jam citati Scriptores *Marshamus*, & *Spencerus* ausi sunt religiosissimo *Salomoni*, & veris Israëlitis, qui, repudiatâ omni Gentium superstitione, unius veri Dei Majestatem summam, infinitam, immensam, & omnipotentissimam colebant, crassum illum & absurdum affingere errorem Gentilium, qui tàm perversè & indignè de Deo judicabant, ut illum Templi septis circumscriptum arbitrarentur, quem errorem derisisse ipse dicitur *Demonax*, Idololatriæ licèt cultor, qui sicut refert *Lucianus* in ejus vita) cuidam ex amicis dicenti: *Abeamus, ô Demonax, in Æsculapiis Templum, pro filii salute oraturi*, festivè respondit: *vehementèr surdum existimas Æsculapium, si nec istic nos orantes exaudire potest*. Quartò, verosimile non est, Deum, qui Ethnicorum superstitiones aversatur, & ab eis Populum Israëliticum multis conditis Legibus avertit, permisisse, ut *Salomon*, Regum sapientissimus, Templum juxtà superstitiones Ægyptiacas, & prophanos sæculi mores conderet, in quo divina ipsius Majestas speciatim coleretur. Dicendum itaque est, *Salomonem* non humano consilio, non arbitratu suo, non ex ruditate Gentium, sed Dei afflatu, nutu, & auctoritate sacri Templi Hierosolymitani extruendi provinciam suscepisse, in quo, sicut divinam decet Majestatem, omnia ad pompam & splendorem magnificentissimè erant composita, & in structuræ elegantia materia cum opere, & natura cum arte certare videbantur. Quæ Templi magnificentia, rerumque omnium splendidissimus apparatus amplitudinem, pulchritudinem & gloriam Ecclesiæ Christi adumbrabant, sicut docent *S. Augustinus* pluribus in locis, præsertìm lib. 18. *De Civitate Dei* cap. 48. *Theodoretus* Quæst. 1. in lib. 1. *Paralipomenon*, & Venerabilis *Beda* lib. 2. *De Tabernaculo* cap. 1. Sed de Templo Hierosolymitano, à *Salomone* extructo, & de illius Regis rebus præclarè gestis, plura, si votis nostris adspiret Deus, dicturi sumus in Colloquiis, quæ habebimus in Historiam quintæ mundi Ætatis.

D. Satis, opinor, expendimus hactenùs ea, quæ spectant Historiam quartæ Mundi Ætatis. Nunc sub finem Colloquii nostri præstat ut accuratam tradas seriem annorum, qui effluxerunt à profectione Israëlitarum ex Ægypto, undè incipit quarta Mundi Ætas, usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, & ubi desinit quarta ista Mundi Ætas.

M. De annis, qui ab exitu Populi Israëlitici ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum effluxerunt, non una est Chronologiæ peritorum sententia. Alii numerant dumtaxat annos quadringentos octoginta. Quem numerum probare videtur Scriptura Sacra, quæ cap. 6. lib. 3. Regum hæc habet: *Factum est ergò*, inquit, *quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israël de Terra Ægypti, in anno quarto, mense Zio (ipse est mensis secundus) Regni Salomonis super Israël, ædificari cæpit domus Domino*. Eumdem annorum quadringentorum octoginta numerum ab exitu filiorum Israël ex Ægypto usque ad fabricam Templi Salomonici exhibent omnes Codices sacri Hebræi, Græci, Latini, Syriaci, Arabici.

Arabici. Sunt alii Chronologi, qui annos servituris Israëlitarum seorsim numerantes distinctos ab annis Præfecturæ Judicum, existimant, multò plures, quàm quadringentos & octoginta annos elapsos fuisse ab exitu Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo cæpta est structura Templi Hierosolymitani. Sed, quia locus Scripturæ Sacræ mox à me citatus præfigit epocham quartæ Mundi Ætatis ad annos quadringentos & octoginta ab egressione Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum *Salomonis* annum, ideò isti Chronologi, ut gordium istum nodum dissolvant, ajunt, in caput sextum libri tertii Regum, ubi quartæ Mundi Epocha ad annos quadringentos octoginta restringitur, negligentiâ Librariorum irrepsisse mendum. Sic censent *Sulpitius Severus* lib. 1. Historiæ Sacræ, *Carolus Sigonius* in suo Commentario ad hunc *Sulpitii Severi* locum, *Melchior Canus* cap. 5. lib. 11. De *Locis Theologicis*; *Ludovicus Capellus* in sua *Chronologia Sacra*, & *Gerardus Vossius* cap. 7. *Isagoges Chronologicæ*. Sed hæc Scriptorum conjectura, ceu vana & temeraria rejici debet, quia nemini fas est quidquam addere, vel demere Scripturæ Sacræ, eamque alicujus mendi, seu vitii insimulare.

D. Censes igitur, à profectione Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, effluxisse tantummodò quadringentos & octoginta annos, sicut legitur cap. 6. lib. 3. Regum?

M. Censeo, nullum negligentiâ Librariorum in caput sextum libri 3. Regum irrepsisse mendum, quia Scriptura Sacra eò loci, prætermissis annis servitutum Israëlitarum, percenset dumtaxàt annos Præfecturæ *Judicum*, indèque juxtà accuratum calculum, à profectione Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum colligit tantùm quadringentorum octoginta annorum summam. At, si, prætèr annos Præfecturæ *Judicum*, numerentur seorsim servitutum & oppressionum Israëlitarum anni, quos Scriptura Sacra in libro *Judicum* distinctìm recenset, planè comperietur, ex calculo annorum tàm Præfecturæ *Judicum*, quàm servitutum & oppressionum Israëlitarum exurgere summam annorum sexcentorum & sex annorum, qui interfluxerunt ab egressione Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonici annum, hoc est, usque ad fabricam Templi Hierosolymitani. Non me latet quidèm, plures esse sacræ Chronologicæ peritos, qui pertendunt, annos servitutum, & oppressionum Israëlitarum promiscuè confundi debere cum annis Præfecturæ *Judicum*, subindèque ab exodo, seu ab exitu filiorum Israël ex Ægypto, usque ad quartum Regni *Salomonis* annum putari tantùm debere annos quadringentos octoginta. Verùm, hanc sententiam, quamvis probabilem, meo calculo probare haud possum. Primò, quia Scriptura Sacra accuratè in libro *Judicum* distinguit annos servitutum, seu oppressionum Israëlitarum, ab annis Præfecturæ *Judicum*, aitque, tempore oppressionum, seu servitutum Israëlitarum, nullam fuisse quietem, sed potiùs res afflictas, turbatas, & sus dèque omnia confusa, quandò verò Deus suscitabat *Judices*, qui Israëlitas è servitute liberabant, toto durante Præfecturæ illorum *Judicum* tempore, pace & quiete Israëlitas fruitos esse. Hi igitur Chronographi, qui annos servitutum Israëlitarum confundunt cum annis Præfecturæ *Judicum*, vim Scripturæ Sacræ in aperta narratione afferunt manifestam, & turbidos atque inquietos annos cum tranquillis & quietis *Judicum* annis perperàm confundunt. Prætereà, licèt Scriptura Sacra cap. 6. lib. 3. Regum numeret dumtaxàt annos Præfecturæ *Judicum* non computatis annis servitutum Israëlitarum, indè tamen falsò infertur, annos servitutum Israëlitarum confundi debere cum annis Præfecturæ *Judicum*. Ratio in promptu est, quia Scriptura Sacra, ut norunt omnes, aliquandò silet alicubi nonnulla, quæ tamen alibi disertè commemorat, sicut Ex. Gr. cap. 11. libri Genesis, & cap. 1. libri Paralipomenon alto silentio Scriptura Sacra in Editione Vulgara prætermittit generationem *Cainanis*, Patriarchæ postdiluviani, quamvis tamen illius Patriarchæ generationis distinctam mentionem faciat cap. 3. Evangelii *S. Lucæ*, ubi describitur Genealogia Jesu Christi, Salvatoris nostri. Similitèr etiam *S. Matthæus* cap. 1. sui Evangelii, texendo stemma ejusdem Domini nostri Jesu Christi, aliquot generationes Regum prætermisit, quarum tamen Scriptura Sacra in libris Regum expresse meminit. Ita non dispari ratione, Scriptura Sacra cap. 6. lib. 3. Regum numerat tantummodò annos Præfecturæ *Judicum*, & omittit annos servitutum Israëlitarum, & juxtà hunc calculum, jure optimo Scriptura Sacra eò loci deducit ab exitu Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum

quartum Regni *Salomonis* annum summam annorum 480. At, Scriptura Sacra in libro Judicum accuratè & seorsim annos servitutum Israelitarum distinguit ab annis Præfecturæ *Judicum*, atque ex eo, quem ibidèm ponit, calculo coalescit summa sexcentorum & sex annorum, qui excurrerunt à profectione Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum. Deniquè, non sibi constant isti Chronographi, qui annos servitutum Israelitarum indiscriminatìm confundunt cum annis Præfecturæ *Judicum*. Sunt enim intèr illos nonnulli, qui aliquarum servitutum Israelitarum annos discernunt ab annis Præfecturæ *Judicum*, cæterarum verò servitutum Israelitarum confundunt cum annis *Judicum*. Quæro igitur ab his Chronographis, ut quid annos quarundam servitutum Israelitarum tàm accuratè distingui velint ab annis Præfecturæ *Judicum*, cæterarum verò servitutum Israelitarum annos confundant cum annis Præfecturæ *Judicum*? Quod si causam reddere ne unam quidèm idoneam possint, sanè aut servitutum quarumdam filiorum Israel annos abjiciant, & summa erit minor, quam ex sacro *Judicum* libro colligitur, aut omnium servitutum, quibus mancipati fuerunt Israelitæ, annos distinguant, ut par est, ab annis Præfecturæ *Judicum*, & sic annorum summa major erit, quadrabitque optimè cum sacra Historia libri *Judicum*, ubi omnium servitutum Israelitarum anni percensentur, ab annis Præfecturæ *Judicum* distincti. Obitèr tamen advertere debes, doctissimum Abbatem *Paulum Pezronum* cap. 8. libri, cui titulus est: *Antiquitas temporum restituta*, non solùm servitutum Israelitarum annos distinguere ab annis Præfecturæ *Judicum*, verùm etiam admittere Anarchias, seu quædam Interregna, quæ putat præcessisse servitutes Israelitarum, & quorum durationis annos seorsim ab annis servitutum Israelitarum, & ab annis *Judicum* numerari debere pertendit. Quò fit, ut prædictus Auctor (reclamantibus licèt omnibus sacris Codicibus Hebræis & Græcis) numeret ab egressione Populi Israelitici ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, id est, usque ad fabricam Templi Hierosolymitani, summam annorum octingentorum septuaginta trium. Sèd ipse, tametsi ultrò fatear, post mortem *Calebi*, & *Seniorum* extitisse Anarchiam, seu Interregnum sex annorum (in quo, ut superiùs observavimus, contigit flebilis illa infelicis Levitæ historia, quæ cap. 19. libri *Judicum* narratur, necnon altera *Michæ*, & Danitarum historia, quæ refertur cap. 17. & 18. ejusdem libri) existimo, prætèr illam Anarchiam, seu Interregnum sex annorum, nulla alia Interregna præcessisse servitutes Israelitarum, aut, si quæ præcesserint, brevissima fuisse, cùmque tempus illorum Scriptura Sacra in libro *Judicum* non definiat, consultius esse hujusmodi Anarchias, seu Interregna eo temporis intervallo concludere, quod Terræ quieti, seu Præfecturæ *Judicum* assignatur in libro *Judicum*. Idem dicendum puto de Judicatura *Samgari*, quem Scriptura Sacra in libro *Judicum* immediatè recenset post *Aod*, qui judicavit Israelem octoginta annis. Nam, cùm Scriptura Sacra nullos Judicaturæ *Samgari* attribuat annos, verosimilius est, breve *Samgari* Judicaturæ tempus comprehendi in annis præcedentibus octoginta Judicaturæ *Aod*, vel in annis servitutis, quâ *Jabin*, Rex Chananæorum, dicitur oppressisse, post mortem Judicis *Aod*, Israelitas annis viginti.

D. Ut accuratum possim habere computum annorum, qui effluxerunt à profectione Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, id est, usque ad fabricam Templi Hierosolymitani, obsecro te, ut hìc inseras Tabulam Chronologicam, quæ comprehendat summam annorum tàm servitutum Israelitarum, quàm Præfecturæ *Judicum*, quos seorsim numerandos esse probabiliùs arbitraris.

M. Votis tuis faciam satis, & accuratam hìc attexam Tabulam Chronologicam, quæ comprehendet summam annorum, qui ab egressione Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, seu usque ad fabricam Hierosolymitani Templi, decurrerunt, simulque annos servitutum Israelitarum, distinctos ab annis Præfecturæ *Judicum*, sedulò annotabit, atque cum annis ab Orbe condito connectet.

TABULA CHRONOLOGICA.

Sexcentorum & sex annorum, qui in quarta Mundi Ætate, hoc est, ab exitu Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonis *annum, seu usque ad fabricam Templi Hierosolymitani, interfluxerunt.*

MOyses, postquàm per annos quadraginta Populo Israelitico præfuisset, mortuus est anno ætatis suæ centesimo vigesimo

vigesimo, anno Mundi bis millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio. Post egressionem verò Israëlitarum ex Ægypto, anno quadragesimo.

Josue, post mortem *Moysis*, præfuit sexdecim annis Reipublicæ Hebræorum, & mortuus est anno Mundi bis millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Post mortem *Josue*, Seniores cum *Calebo* præfuerunt Hebræorum Reipublicæ annis decem, eorumque Præfectura desiit anno Mundi bis millesimo quingentesimo septuagesimo nono.

Post mortem Seniorum fuit Anarchia, seu Interregnum sex annorum, quod finem habuit anno Mundi bis millesimo quingentesimo octogesimo quinto.

Post illud sex annorum Interregnum, Israëlitæ servierunt sub *Chusane*, Rege Mesopotamiæ, annis octo, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo quingentesimo nonagesimo tertio.

Othoniel, postquàm *Chusanem*, Regem Mesopotamiæ, devicisset, judicavit populum annis quadraginta, & vitâ functus est anno Mundi bis millesimo sexcentesimo trigesimo tertio.

Post mortem *Othonielis*, Israëlitæ servierunt annis decem & octo sub *Eglone*, Moabitarum Rege, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo.

Aod, post victoriam de Moabitis reportatam, judicavit populum annis octoginta, & mortuus est anno Mundi bis millesimo septingentesimo trigesimo primo.

Post mortem *Aod*, per paucos menses *Samgar* judicavit populum; sed quia illius Judicaturæ tempus Scriptura Sacra non assignat, verosimilius est, *Samgari* Judicaturam comprehendi debere in annis præcedentibus octoginta Judicaturæ *Aod*.

Post mortem *Samgari* servierunt Israëlitæ sub *Jabine*, Chananæorum Rege, annis viginti, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo septingentesimo quinquagesimo primo.

Barac & *Debbora*, post devictum *Siseram*, subactosque Chananæos, judicarunt populum annis quadraginta, eorumque Judicatura desiit anno Mundi bis millesimo septingentesimo nonagesimo primo.

Post mortem *Barac* & *Debboræ*, servierunt Israëlitæ Regi Madianitarum annis septem, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo septingentesimo nonagesimo octavo.

Gedeon, debellatis Madianitis, judicavit Israëlem annis quadraginta, & excessit è vivis anno Mundi bis millesimo octingentesimo trigesimo octavo.

Abimelechus, Gedeonis ex concubina filius, judicavit Israëlem, seu potiùs tyrannidem exercuit per tres annos, qui finem habuerunt anno Mundi bis millesimo octingentesimo quadragesimo primo.

Thola, post *Abimelechum*, judicavit Israëlem annis viginti tribus, qui finem habuerunt anno Mundi bis millesimo octingentesimo sexagesimo quarto.

Jair judicavit Israëlem annis viginti duobus, qui desierunt anno Mundi bis millesimo octingentesimo octogesimo sexto.

Post mortem *Jair* servierunt Israëlitæ Ammonitis annis octodecim, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo nongentesimo quarto.

Jephte judicavit Israëlem annis sex, & obiit anno Mundi bis millesimo nongentesimo decimo.

Abesan judicavit Israëlem annis septem, & mortuus est anno bis millesimo nongentesimo decimo septimo.

Helon, seu *Aialon*, judicavit Israëlem annis decem, & excessit è vivis anno bis millesimo nongentesimo vigesimo septimo.

Abdon judicavit Israëlem annis octo, & mortuus est anno Mundi bis millesimo nongentesimo trigesimo quinto.

Post mortem *Abdonis* Israëlitæ servierunt Philistæis annis quadraginta, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo nongentesimo septuagesimo quinto.

Samson judicavit Israëlem annis viginti, & abiit è vivis anno bis millesimo nongentesimo nonagesimo quinto.

Heli, post mortem *Samsonis*, judicavit Israëlem annis quadraginta, & migravit è vita anno Mundi ter millesimo trigesimo quinto.

Samuel, & *Saul*, primus Israëlitarum Rex, præfuerunt Israëlitis annis quadraginta, qui terminantur anno Mundi ter millesimo septuagesimo quinto.

David regnavit annis quadraginta, videlicèt septem annis in Hebrone, & triginta tribus Hierosolymis, & extremum diem clausit anno Mundi ter millesimo centesimo decimo quinto.

Salomon, anno Regni sui quarto, qui incidit in annum Mundi ter millesimum centesimum decimum nonum, & in annum ab egressione Israëlitarum ex Ægypto sexcentesimum sextum, jecit fundamenta magnificentissimi post hominum memo-

memoriam Templi Hierosolymitani, cujus fabrica per septem annos continuata est, ac subindè absoluta anno undecimo Regni *Salomonis*, & anno Mundi ter millesimo centesimo vigesimo sexto.

Habes nunc exactam Tabulam Chronologicam sexcentorum & sex annorum, qui ab exitu Populi Israëlitici ex Ægypto usquè ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, elapsi sunt. Quem calculum si conferas cum sacro libro *Judicum*, in quo anni Præfecturæ *Judicum* numerantur omninò distincti ab annis servitutum Israëlitarum, invenies esse accuratissimum, ultròque fateberis, contractiorem esse illorum calculum, qui, annos servitutum Israëlitarum cum annis Præfecturæ *Judicum* perperàm confundentes, numerant dumtaxàt ab egressione Israëlitarum ex Ægypto usquè ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo cæpta est Templi Hierosolymitani structura, annos quadringentos octoginta.

D. Multùm sanè mihi arridet iste quartæ Mundi Ætatis annorum calculus, tùm quia ei suffragatur sacer *Judicum* liber, in quo anni servitutum Israëlitarum seorsim numerantur ab annis Præfecturæ *Judicum*; tùm quia etiam prædictus ille, quem subduxisti, calculus sexcentorum & sex annorum, qui effluxerunt ab exitu Israëlitarum ex Ægypto usquè ad quartum Regni *Salomonis* annum, optimè conciliat apparentem illam in numeris antilogiam, quæ reperitur inter caput sextum lib. 3. Regum, & sacrum librum *Judicum*. Nam, eo in capite sexto libri tertii Regum ideò ab exitu Israëlitarum ex Ægypto usquè ad quartum Regni *Salomonis* annum percensentur dumtaxàt anni quadringenti octoginta, quia ibi Scriptura Sacra numerat tantùm annos Præfecturæ *Judicum*, prætermissis annis servitutum Israëlitarum. At, in libro Judicum Scriptura Sacra, præter annos *Judicum*, explicatè ac distinctè annos servitutum Israëlitarum enumerat, ex quibus simul supputatis emergit summa annorum sexcentorum & sex annorum, qui à profectione Israëlitarum ex Ægypto usquè ad quartum Regni *Salomonis* annum præterlapsi sunt; undè planè consequitur, nullam veram & realem in numeris extare contradictionem inter caput sextum libri tertii Regum, & sacrum *Judicum* librum. Sed tempus est ut Colloquio nostro, & Historiæ quartæ Mundi Ætatis finem imponamus, eâ tamen Lege, ut, si Deus nos sospites & incolumes servet, Colloquia in Historiam quintæ Mundi Ætatis proximâ hebdomadâ simus auspicaturi.

Finis Tomi secundi.

INDEX

INDEX RERUM.

A

B

C

D

P

Assy-

FINIS TOMI SECUNDI.

